DANIEL PIPES

ÖSSZEESKÜVÉSEK
A paranoia évezredes története

————

Daniel Pipes: *Conspiracy – How The Paranoid Style Flourishes and Where it Comes from*

Fordította: Szécsi Noémi

Agave Könyvek

————

A pihekönnyü csekélység olyan szilárd bizonyságot jelent
a gyanakvásnak, mint a Szentírás.

— American Mercury, 1799

———

Mi lehetett a motivációja?

— Metternich herceg, az orosz nagykövet haláláról értesülve

———

Senkiben sem bízom, még magamban sem.

— Joszif Sztálin

———

Előszó

Amikor pontosan kétszáz évvel ezelőtt a francia forradalom ellenzői azt hányták ellenségeik szemére, hogy embertelenül kegyetlen terveket főztek ki a világ uralmának megszerzésére, a politikai események magyarázatának új formája született meg. A zúgolódók álmatlan éjszakáin kísértő félelmek azokban a politikai eszmékben öltöttek testet, amelyeket összeesküvéselmélet-gyártásnak nevezek. Az összeesküvéselmélet-gyártásnak két fő fajtája létezik. Amíg az egyik a titkos társaságok által előidézett veszélyekre összpontosít, a másikat elsősorban a zsidók foglalkoztatják. Idővel ezek az aggodalmak egyes kormányokra is rávetültek – különös tekintettel a britre, amerikaira és izraelire.

Az összeesküvéselmélet-gyártás a tizenkilencedik század során fokozatosan növekvő támogatást nyert; a század végére irgalmat nem ismerő pártmunkások tették magukévá ezt a megközelítést és propagálták eszméit; miközben durva hangnemmel itatták át és használták fel nagyra törő, radikális mozgalmaik alapjául. A két világháború időszakában az összeesküvéselmélet-gyártást az állami vezetők segítették hatalomra Oroszországban és Németországban, majd arra használták, hogy általa igazolják a területi terjeszkedés erőszakos kampányát. 1939 és 1941 között ijesztően közel jártak ahhoz, hogy az egész világra kiterjesszék hatalmukat. Nagyszabású tévedéseik meggátolták ennek bekövetkezését, és a következő évtizedek az összeesküvéselmélet-gyártás visszahúzódásának voltak tanúi, noha ez nem jelent egyet teljes megszűnésével.

Ebben a könyvben az összeesküvéselmélet-gyártás egységes értelmezését viszem végig. A következő oldalak az összeesküvés-elméletek történetét követik nyomon a keresztes háborúk idejére tehető kezdetektől (amikor a két legnagyobb ellenség felütötte a fejét) a mai napig (amikor az elméletek már csupán a politikai és földrajzi periférián hatnak). Az áttekintés során a legzavaróbb személyiségekkel, a legbizarrabb eszmékkel és a modern kor legnagyobb tragédiáival találjuk magunkat szemben. A szereplők névsorában ismeretlen (Augustin de Barruel, Szergej Nyilusz) és híres (J. A Hobson, Oswald Spengler) értelmiségiek, demagóg politikusok (Wilhelm Marr, Louis Farrakhan) és világtörténelmi alakok (Adolf Hitler, Joszif Sztálin) egyaránt szerepelnek. Az összeesküvéselmélet-gyártás támogatói között néhány váratlan név is felbukkan (Benjamin Disraeli, Winston

Churchill).

Két témának van különös jelentősége az összeesküvés-elméletek szerepének megértésében: az egyik az antiszemita és a titkostársaság-ellenes hagyományok első világháború óta megkezdődött összefonódása; a másik pedig az, ahogyan ezek az eszmék a jobboldalról indulva a balra kerültek, és máig ide-oda pattognak a politikai spektrum egyik szélétől a másikig.

Ez egy értelmező esszé, nem tudományos vizsgálódás. A terjedelem féken tartása érdekében az összeesküvéselmélet-gyártás legsajátosabb vagy legfontosabb szempontjaira összpontosítottam. Az eszméken van a hangsúly, nem az információkon. Előre is elnézést kérek a terjedelem érdekében hozott nyilvánvalóan önkényes döntésekért – például olyan tényezők mellőzéséért, mint a valódi összeesküvések (pl. a bolsevikok hatalomra kerülése) ismertetése, vagy az összeesküvéselmélet gyártás népszerűsége növekedésének (a weimari köztársaság) vagy bukásának (a mai Nyugaton) okai, valamint az összeesküvéselmélet gyát láshoz vezető személyiségvonások elemzése (mint például a montanai milícisták esetében). A korai időszakban teljes századokat ugmk át, az utóbbi időt tekintve pedig évtizedeket. A Szovjetunió nyomatékosabban van jelen, mint egyéb totalitárius államok (így például a náci Németország és Mao Kínája), ami talán magyarázatot kíván. A szovjet példakép volt az első, az tartott legtovább, és az gyakorolta a legnagyobb hatást. Sztálin „mélyebb és bonyolultabb volt, mint Hitler”,[1] ő állt a központjában a legtöbb és legkidolgozottabb összeesküvés-változatnak, ő ölte meg a legtöbb embert politikai paranoiához köthető indokokból;[2] ezenkívül ő segítette elő nagyon sok más hasonlóan vérengző rezsim létrejöttét.

———

Akkor akadtam rá erre a témára, amikor a szakterületemhez tartozó, a Közel-Kelet összeesküvés-elméleteiről szóló *A titokzatos hatalom* című tanulmányt írtam. Miközben a Gamel Abdel Nasszer, Khomeini ajatollah vagy Szaddám Huszein által kifejtett paranoid eszmék eredetét kerestem vissza, rájöttem, hogy az összeesküvéstől való félelmük nem a sajátjuk, hanem nagyrészt európai és amerikai forrásokból származik. Ennek eredményeképpen a kutatásom tárgya a jelenkori arab és iráni politikától a nyugati eszmetörténetig jutott el. Mindazonáltal ez a tárgy nem illett bele egy Közel-Keletről szóló tanulmány kereteibe,

ezért a vázlat az első körben feledésbe merült, hogy aztán csak akkor kerüljön elő, amikor Bruce Nichols a The Free Presstől nógatni kezdett, hogy a kutatás „hulladékát” kiadható anyaggá alakítsam. Köszönettel tartozom az ösztönzésért; ennek eredménye ez a könyv.

Hasonlóképpen köszönettel tartozom a Közel-Keleti Fórum, azaz az anyaintézményem testületének, támogatóinak és állandó munka társainak, amiért megfelelő légkört teremtettek a könyv megírása hoz. Roger Donway, Paul Hollander, Richard Pipes, Gerald Posner és Arthur Waldron szívesen válaszoltak szakterületüket érintő, oly kor ismétlődő kérdésekre. Kutatási asszisztenseim – Leora Aster, Seyit Ali Aveu, J. Michael Barrett, Nick Beckwith, Randy Figatner, Seth Lasser, Tamala T. Montgomery, Jacqueline Portugese, Erika Trisrari és Zena Yoslov – a könyvtári munka és az olvasás tekintetében végezték a maguk felbecsülhetetlen hozzájárulását, derűsen mozogva egyik semmihez sem kapcsolható témától a másikig.

A *Commentary, The New Republic* és *The Wall Street Journal* engedélyezte, hogy felhasználjam a könyv először az ő közléseikben megjelent rövid részleteit.

Nem akartam a szöveget úgy eltartani magamtól, hogy közben számos korlátozó szóval súlyozom le („állítólagos”, „feltételezett”, „egyesek szerint”), ezért arra kérem az olvasót, helyettesítse be ezeket képzeletben ott, ahová tartoznak.

———

Daniel Pipes

Philadelphia, 1997. február

EGY

ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLETEK SZERTE A VILÁGBAN

———

Az összeesküvés-elméletek – helyesebben az egyébként nem létező összeesküvésektől való félelmek – az Egyesült Államokban valósággal virágzásnak indultak. Republikánus, demokrata és független jelöltek egyaránt magukévá teszik ezeknek az elméleteknek a némelyikét. Egyre terjeszkedő politikai intézmények (Iszlám Nemzet, a milíciák) jöttek létre ilyen elméletek alapján. Az amerikaiak nagy többsége például hisz abban, hogy John F. Kennedyt nem egy magányos gyilkos ölte meg, hanem összeesküvés áldozata lett, a fekete amerikaiak pedig az Egyesült Államok kormányát teszik felelőssé a drogfogyasztás terjedésében. O. J. Simpson azzal kerülte el a törvény előtti felelősségre vonást, hogy az esküdteket meggyőzte: a Los Angeles-i rendőrség összeesküvést szőtt ellene. Az Oklahoma City egy kormányzati épületét felrobbantó két megszállott fiatal meg volt róla győződve, hogy Washington az amerikaiakat megfosztja a szabadságuktól. A merényletnek százhatvannyolc halálos áldozata volt – köztük tizenkilenc gyermek –, ötszázötvenen sebesültek meg.

A gyanakvás még a kormány intézkedéseire is kihat. New York állam törvényhozása megköveteli az iskoláktól: a 20. század eleji ír burgonyavészt azzal a célzattal tanítsák – amint azt a rendeletet aláíró George E. Pataki, New York kormányzója megjegyezte –, hogy az éhínség „a britek szándékos hadjárata volt, ekképpen vonva meg az írektől a túléléshez szükséges élelmet”.[3] Aztán az 1995 októberére tervezett, államok közötti tanácskozást eredetileg azért hívták össze, hogy kinyilvánítsa az egyes államok elsőbbségét a szövetségi kormánnyal szemben. De amikor a szélsőjobboldal értesült a találkozóról, azt az összeesküvés-elméletet kezdte lebegtetni, hogy az egész nem más, mint sunyi kísérlet az alkotmány elveinek aláásására és az Egyesült Államok egyetlen kormány alá rendelésére – mindezt az hitelesítette, hogy a tanácskozást az ENSZ fennállásának ötvenedik évfordulójával egy időben tervezték megrendezni. A kampány olyan hatásosra sikeredett, hogy az államok egymás után táncoltak ki a tervezett találkozóból, ezért az egészet le kellett mondani, így a szövetségi államformáról tartandó vita elmaradt.

Az amerikai közélet összeesküvés-elméleteinek vizsgálata azt

mutatja, hogy ezek aránytalanul nagy mennyiségben származnak két fő csoportosulástól: a politikailag érzéketlenektől és azoktól, akik kulturális örökségük folytán sokkal fogékonyabbak az ilyen tanokra.

AZ ÉRZÉKETLENEK

Az összeesküvés-elmélet a balgák okoskodása — Richard Grenier[4]

———

A politikától elhidegült rétegek közül a feketék közössége és a szélsőjobboldal hajlik leginkább összeesküvés-elméletek kovácsolására. Mindkét csoport ellenérzéseket táplál a fennálló renddel szemben, és radikális elképzelésekkel áll elő annak megváltoztatására; mindketten cselszövések terepének látják a politikai erők működését.

———

Az összeesküvés-elméletek a legerőteljesebben Amerika fekete közösségeiben vannak jelen Egy vezércikkben ezt nevezték „az afroamerikai közösség életnedvének”,[5] egy klinikai pszichológus pedig arra mutatott rá, hogy „egy afroamerikaiakat is érintő összeesküvés valószínűleg soha nem lehet eléggé erőszakolt, bizarr vagy szövevényes”. Ugyanő visszatérő témákat fedezett fel az Egyesült Államok kormányával kapcsolatos elméletekben: a kormány kísérleti nyulakként használja a feketéket, káros szokásokat erőltet rájuk, célba veszi a vezetőiket és megtizedeli lélekszámúkat.[6]

Az érzés, hogy gonosztevők markában éljük le az életünket, sokféle más módon is megnyilvánul a jelentéktelen eseményektől egészen a világméretűekig, és a vádak sem mindig a kormányt veszik célba. Apró, de sok mindenre következtetni engedő eset volt, amikor egy Tropical Fantasy nevű új és olcsó italféleség jelent meg az Egyesült Államok északkeleti részén 1990 szeptemberében, és a következő fél évben rendkívül jól fogyott az alacsony jövedelműek körében. Az, hogy az italt gyártó New York állambeli brooklyni gyár munkásainak java részét feketék tették ki, csak még vonzóbbá tette az italt. Ám 1991 elején névtelen röplapok jelentek meg a feketék lakta környékeken, amelyek arra figyelmeztettek, hogy az üdítőitalt a Ku-Klux-Klan gyártja, és „olyan stimulánsokat tartalmaz, amelyek sterilizálják a feketéket”. Bár az újságírói és rendőri vizsgálódás a vádaskodást teljesen légből kapottnak minősítette, a vásárlókban megrendült a bizalom, és az eladások 70 százalékkal estek.
A Ku-Klux-Klannal és impotenciával kapcsolatos hasonló rágalomhadjáratba keveredtek más termékek is, mint például a Kool and Uptown cigaretták, a Troop Sport ruhák, a Church-féle sült

csirke és a Snapple üdítő, ezek eladási adatai szintén zuhanásszerűen csökkentek.[7]

Nagyobb horderejű ügyeket említve, a Malcolm X. és Martin Luther King, Jr. ellen elkövetett merényletek kapcsán szintén máig gyanakvás él a feketékben. A Louis Farrakhan vezette Iszlám Nemzet vezetői az FBI-t hibáztatják, amiért az nem nyújtott kellő védelmet Malcolm X.-nek; King esetében azt állítják, hogy az Egyesült Államok „idézte elő” a lelkész halálát.[8] Joseph Lowery, maga is a feketék egyik politikai vezére, egyetért ezzel: „Egy pillanatig sem kételkedtünk abban, hogy a kormány ármánykodása áll Martin Luther King, Jr. halálának hátterében.”[9] A polgárjogi aktivista Dick Gregory, aki humoristaként korábban maga is gúnyolta az összeesküvés elméleteket, utóbb szintén a kormány cselszövéseiben látta King, illetve az Atlantában 1979-81 között titokzatos körülmények között meggyilkolt huszonnyolc fekete halálának okát (szerinte a kormány tudósai használták fel ezeknek a férfiaknak a péniszét egy, a rák ellenszeréül készülő szérumhoz).

A két legfontosabb összeesküvés-elmélet azonban azokhoz az aggodalmakhoz kapcsolódik, amelyek szerint az Egyesült Államok kormányának egyes intézkedései kifejezetten a feketék ellen irányulnak. E vádak terjesztésében Louis Farrakhan és az Iszlám Nemzet jár elöl.

———

AZ AIDS ÉS A DROGOK. Az AIDS és a drogok használatának elterjedtsége a feketék között sok tekintélyes közéleti személyiséget indít arra, hogy kiálljon azon összeesküvés-elmélet mellett, miszerint a járványként terjedő veszedelmek mögött az Egyesült Államok kormánya áll. A humorista Bill Cosby úgy fogalmazott, hogy az AIDS-et „egyesek azért indították útjára, hogy végezzenek azokkal, akiket ők nem szeretnek”.[10] A filmrendező Spike Lee pedig kijelentette (ráadásul pont egy Benetton ruházati cikkeket reklámozó hirdetésben), hogy „az AIDS a kormány által irányított betegség”.” Egy késő éjszakai tévéműsorban a rapénekes Kool Moe Dee úgy határozta meg az AIDS-et, mint a feketék ellen irányuló fajirtó összeesküvést, és mindez semmiféle ellenvetésre nem indította a műsorvezetőt, Arsenio Hallt. Egy nagy példányszámú, feketék által olvasott magazin ezzel a címlappal jelent meg: „AIDS: genocídium?”[12] Steven Cokely, a chicagói önkormányzati egykori hivatalnoka antiszemita csavarral látta el a történetet, mondván: a zsidó orvosok fecskendeztek AIDS-kórokozókat a fekete kisbabákba, hiszen ez világuralmi

törekvéseik fontos része. A komoly elismerésben részesült, feketék életét ábrázoló 1991-es film, a *Fekete vidék* egyik szereplője kifinomult összeesküvés-elmélettel áll elő a drogokat és a fegyvereket illetően: „Azt akarják, hogy kinyírjuk egymást. Azt akarják, hogy amit nem tudtak megtenni a rabszolgaság idején, azt mi magunk végezzük el egymás közt.”

Ha még a fekete vezetők is bedőltek az efféle ötleteknek, akkor nem is meglepő, hogy egy 1990-os közvélemény-kutatás szerint a New Yorkban élő feketék 29 százaléka úgy gondolja: az AIDS-et „szándékosan hozták létre a laboratóriumokban, hogy megfertőzzék vele a feketéket”, és 60 százalékuk hiszi azt, hogy a kormány „szándékosan” teszi a drogot könnyen elérhetővé a szegény feketék számára.[13]

Ezek a nézetek alapozták meg a „Sötét szövetség”, egy 1996 augusztusában a *The San Jose Mercury Newsban* megjelent háromrészes cikksorozat szenzációs fogadtatását. A szerző, Gary Webb azt sugallta: a CIA tud róla, hogy antikommunista nicaraguaiak drogterjesztéssel foglalkoznak Los Angelesben, de nem állítja le őket, mert így egészíti ki a Nicaraguába, a kontráknak küldött pénzügyi segítséget. Webb első cikkében azt állította, hogy a kokain egészen addig gyakorlatilag elérhetetlen volt a feketék lakta környékeken (például a South-Centralban), amíg az 1980-as években a CIA be nem hozta azt oda, „alkalmi áron”; ez a droghálózat „nyitotta meg az első csővezetéket Kolumbia kokainkartelljei és Los Angeles feketék lakta részei között”. A nicaraguai dílerek, erősíti meg a cikk, „találkoztak a CIA-ügynökökkel mind a drogárusítás előtt, mind a drogárusítás során”.[14] Mindez, ahogyan a cikksorozat sugallta, a kormányt bűnrészessé tette a crack névre hallgató kokainszármazék elterjedésében.

A *Mercury News* az interneten még közvetlenebbül irányította rá a figyelmet a két csoport közötti kapcsolatra. Honlapjukon egy CIA-logóval ellátott ruhát viselő, cracket szívó férfi volt látható. Egy ugyanitt meghallgatható rádióinterjúban Gary Webb kijelentette, hogy „a kokain, amely az 1980-as években a Los Angelesbe áramló crack készítéséhez kellett, a CIA hadseregétől származott”.

A CIA-nál végzett felülvizsgálatok mellett a Szenátus Hírszerzési Bizottsága, a Los Angeles-i seriff – aki nem talált Gary Webb összeesküvés-elméletét támogató bizonyítékot – és számos oknyomozó cikk sem lelt rá Webb bizonyítékára. A *The Washington Post* megállapította, hogy „a meglévő információ nem támasztja alá

azt a következtetést, mely szerint a CIA támogatását élvező kontrák – vagy egyáltalán a nicaraguaiak – jelentős szerepet játszottak volna a crack felbukkanásában, és egyesült államokbeli elterjedésében”.[15] A *The Los Angeles Times* határozottan kijelenti: „A Los Angeles-i crackjárvány nem valamifajta felsőbb terv pontjait követte. Nem irányitották sem a kontrák, sem a CIA, sem bármilyen más droghálózat“.[16] A *The New York Times* „gyenge lábakon álló bizonyítékot” talált a vádak alátámasztására.[17] Ezek, és más leleplezések[18] arra késztettek a *Mercury Newst,* hogy valamelyest hátrább lépjen. A szerkesztő ragaszkodott hozzá, hogy a „Sötét szövetség” címet viselő cikksorozat csupán azt állította: egyes, a CIA-vel kapcsolatba hozható személyek kokaint árultak, amely végül Los Angeles utcáira került, és nem azt, hogy a CIA jóváhagyta vagy szervezte az eladásokat. Ráadásul a CIA logója is eltűnt a honlapról.

A visszakozás mindazonáltal nem gyakorolt nagy hatást a feketék vélekedésére, amely a „Sötét szövetség” létét széles körben igaz tényként fogadta el. Vezetőik rögtön mellé álltak. Jesse Jackson a CIA-n keresztül a kormányt vádolta, hogy „részt vesz a drogforgalmazásban”.’[9] Dick Gregory kierőszakolta, hogy letartóztassák a CIA főhadiszállása előtt, és kijelentette: „Ezeken a falakon belül van a bizonyíték, amely megerősíti, hogy a CIA feketék elpusztításában segédkezett. Ezt fajirtásnak hívják.”[20] Maxine Waters, a kongreszszus Los Angeles South-Central negyedéből származó tagja egy gyűlésen azt mondta: „A hatalom birtokosai tudtak róla, kacsintottak, biccentettek, a mi gyermekeink pedig Los Angelesben sorra haltak meg.”[11]

A fekete újságírók felkapták a témát, és már rohantak is vele. Derrick Z. Jackson így írt *Boston Globe*-beli rovatában: „Egyetlen végkövetkeztetés vonható le, amely szerint Ronald Reagan igent mondott a crackre és feketék életének rombolására itthon, csak azért, hogy a komcsik leöldösését támogathassa külföldön.”[22] Wilbert Tatum, a *The Amsterdam News* szerkesztője „teljesen hihetőnek” találta az állítást.[23] Egy vezércikkhez mellékelt karikatúra egy CIA-ügynökökkel megtömött teherautót ábrázolt, amely a város fekete részein halad keresztül, miközben crackcsomagokat dobálnak ki belőle. Az összeesküvés-elmélet a maga sajátos kereskedelmi formáját is megteremtette, hiszen Los Angeles-i kereskedők a következő felirattal árusítottak baseball sapkákat: „C. I. A. Crack Inforcement Agency” (Crackre Szoktató Ügynökség).

A CIA elleni vád aztán alapot szolgáltatott egy még elsöprőbb

vádaskodásnak. Kobie Kwasi Harris, a San Jose Állami Egyetem Afroamerikai Tanulmányok Tanszékének vezetője nagyobb szabású tervet fedezett fel: „Ha Amerika választhatna, akkor inkább egy széteső, bűnöző életmódot folytató fekete közösséget szeretne, mintsem egy szervezett, radikális közösséget.”[24] Barbara Boudreaux a Los Angeles-i iskolaszéktől bejelentette, hogy létezik „egy felsőbb terv”, amely „minden, a világon megszülető gyermek tömeges kiirtására irányul, különösen Los Angelesben és Comptonban”.[25]

———

LOUIS FARRAKHAN ÉS AZ ISZLÁM NÉPE. Louis Farrakhan nem csupán vezető lekete összeesküvéselmélet-gyártóként, de Amerika legbefolyásosabb antiszemitájaként is kitüntetett figyelmet érdemel. Farrakhan nézetei részben az Iszlám Nemzet hitrendszerét tükrözik, amely magát a fehér faj létezését is a feketék elpusztítására irányuló összeesküvésnek tekinti. Közvetlenül a hatalmas, afroamerikai megmozdulás, az 1995-ös Egymillió Ember Menetelése előtt tartott Fekete Holokauszt Nemzeti Lét Konferencián a fenti gondolatok mentén asszociálva arra hívta fel a figyelmet, hogy a fehérek az elmúlt hatezer évben 600 millió fekete pusztulásáért felelősek.[26] Farrakhan az újságja hasábjain azzal vádolta a fehéreket, hogy céljaik megvalósításának legfontosabb eszköze az AIDS, vagyis egy „ember által létrehozott betegség, amely mindannyiunk elpusztítását célozza meg”.[27] (A „mindannyiunk” alatt Farrakhan az afrikaiakat is érti: azt állítja, hogy az Egyesült Államok kormánya egymilliárd egységnyi AIDS-vírust szállított Afrikába, hogy a földrész teljes népességét elpusztítsa.) A teljes eszköztár pedig felöleli a feketék alacsonyabbrendűségét sugalló kampányokat, a kevésbé színvonalas oktatást, a hosszú börtönbüntetéseket, valamint a fegyverek, a drogok és a gyorséttermi ételek könnyű hozzáférhetőségét. S ami kor a drogfüggőség, a bebörtönzés vagy gyilkosságok révén megszabadulnak a fekete férfiaktól, akkor ezzel a fekete nőket könnyen hozzáférhetővé teszik a fehér férfiak számára, majd az utóbbiak a születésszabályozás, az abortusz és a jólét halálos kombinációjával könnyen irányítani tudják őket.

Farrakhan túllép az elődjétől, Elijah Muhammadtól örökölt hitrendszeren, és saját kútforrásból származó, mindent magában foglaló összeesküvés-alapú gondolkodással áll elő. Az egész Elijah Muhammad halálával kezdődött 1975-ben. Farrakhan elutasította a hivatalos indoklásokat (szívbénulás és érelmeszesedés), és azt bizonygatta, hogy a családtagok, az Egyesült Államok kormánya és a szunnita arabok által szőtt összeesküvés keretében tették el

Muhammadot láb alól. Farrakhan a zsidókra is figyel, akiket az Iszlám Nemzet korábban elhanyagolt, és számos klasszikus antiszemita témát vett újra elő. Azt állítja, hogy a zsidók felelősek a kapitalizmusért és a kommunizmusért, a két világháborúért, Hitler pénzeléséért, *(az amerikai központi jegybank szerepét betöltő – szerk.*) a Federal Reserve Board és Hollywood irányításáért, valamint az Egyesült Államok kormányának túlköltekezéséért. Ők uralják az Egyesült Államok politikáját: „1932 óta minden elnököt a zsidók irányítanak” és a médiát: „Minden újságot térdre kényszerítettek a hirdetések megvonásával, ha az nem volt hajlandó megbékülni a fentről irányított hírekkel. Ha ez nem sikerül, akkor a zsidók a nyomdái és a nyomdafestéket vonják meg.”[28] Összességében „a Földön élő embertömegek 85 százaléka szenved” a zsidóktól.[29] Az Iszlám Nemzet saját gyűlésein terjeszti a hírhedt antiszemita hamisítványt, a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvét,* ezenkívül saját összeesküvés-alapú szakirodalmat is kiad.[30]

Farrakhan újdonságnak számító kijelentéseket is tesz a zsidókról. Például ők valósították meg az Atlanti-óceáni rabszolga-kereskedelmet, amely Farrakhan állítása szerint 100 millió afrikai halálát okozta. A zsidók birtokában volt az összes rabszolgák háromnegyede, ők tartották mozgásban a rabszolgatartó rendszert. AIDS-vírust fecskendeznek a fekete újszülöttekbe és kilyukasztják az ózonréteget. Farrakhan a revizionizmus különösen okos alkalmazásával a fekete polgárjogi mozgalom mellett álló aktív és tartós zsidó támogatást is kifordítja, mondván: önérdekből ered. Azzal, hogy segítették a feketék integrálódását, mondja Farrakhan, a zsidók sikeresen rombolták le az autonóm fekete gazdasági szerveződéseket, és maguk vették át az üzletet. A zsidók a fehér felsőbbrendűség keretei közé szorították a feketéket azzal, hogy a rendszer ismert keretein belüli munkára ösztönözték őket, ahelyett, hogy konfrontálódnának vele. Mindent egybevetve a zsidó „vérszívók” sikeresen akadályozták a feketék előrejutását.

———

A jobboldalról kerülnek ki az elégedetlenkedők más szervezett csoportulásai is. A hidegháború során attól féltek, hogy az amerikaiak egy összeesküvő testületa – amely különféle elnevezések szerint a Pénz Hatalmaként (Money Power), Bennfentesekként (Insiders), a Titkos Csoportként (Secret Team) vagy a Magas Szövetségként (High Cabal) ismert – készen áll arra, hogy eladja az országot a Szovjetuniónak, amely ezáltal majd egységes világkormányt hoz létre. Az elvárások ellenére a szovjet

blokk felbomlása nem jelentette az aggodalmak megszűnését. Néhány jobboldali továbbra is aggódik a Kreml miatt, és olyan gyanakvással figyelték a Szovjetunió bukását, mintha az nem volna más, mint az amerikaiak éberségét elaltató rejtélyes elterelő hadművelet. Sokkal többen aggódnak továbbra is az egységes világhatalom miatt, de aggodalmuk tárgyát a (nagy hatalmú) Szovjetunió felől fenyegető kommunizmusról az ENSZ irányából érkező fenyegető Új Világrendre cserélték. A kettő közötti párhuzam rendkívül pontos: akárcsak Moszkva, az ENSZ is birtokában van a felforgatás módszereinek és egy, akár megszállásra is alkalmas hadseregnek.[31]

A jobboldal az ENSZ parancsnoksága alatt álló csapatoktól várja az Egyesült Államok megszállását, akiket néha Sokoldalú Igazságszolgáltató Harci Különítménynek neveznek. Néhányan úgy képzelik, a megszállás már a közeljövőben bekövetkezik, és a közlekedési táblák hátoldalán a megszálló csapatok számára elhelyezett kódokat fedeznek fel (például Michiganben a kék utal a víz közelségére, a zöld pihenőhelyre, a barna benzinkútra). Mások úgy vélik, a megszállás már megindult, és 300 ezer fős orosz, hong-kongi és gurka csapatok rejtőznek az Egyesült Államok körüli bázisokon. A jelentések időnként rendkívüli pontossággal emlegetnek 40 ezer fős ENSZ csapatokat San Diegóban, 14 ezer főt a kikötőhelyeken és egy zászlóalj gurkát Montanában.

A Szövetségi Válságkezelő Ügynökség (Federal Emergency Management Agency, FEMA), amely látszólag azért jött létre, hogy katasztrófa idején a kormányintézkedéseket koordinálja, először az ENSZ hatalomátvételét felügyeli, aztán „titkos kormányként" funkcionál majd, és az Egyesült Államokat irányítja. Ahogyan egy koordináló ügynökségnél elengedhetetlen, a FEMÁ-t már bedobták a mélyvízbe: az ügynökség szervezte meg például a Rodney King tárgyalását követő 1992-es Los Angeles-i villongásokat, hogy tesztelje a bandalázadásra adott reakciókat. A fekete bandák, mint például a Crisps és a Bloods szintén fontos szerepet töltenek majd be az új rend betartatásában. Egyéb fontos intézmények még a Környezetvédelmi Ügynökség (Environmental Protection Agency amely nyilvántartja majd a járműveket) és a Nemzeti Oktatási Társaság (National Education Association – ez gondoskodik arról, hogy a gyerekek alacsony szintű oktatást kapjanak).

Hol lesz eközben az Egyesült Államok hadereje? Távoli földeken gondoskodik majd az Új Világrendről az ENSZ égisze alatt. A Szomáliában az ENSZ parancsnoksága alá helyezett amerikai

csapatok szolgáltatták a precedenst, amely aztán Boszniában folytatódott.

Az Új Világrend nem lesz kellemes. A bevándorlók veszik át az országot, és az amerikaiak elvesztik alkotmányos jogaikat, különösen a fegyverviselés jogát. Példátlan ellenőrzés veszi kezdetét: „csak idő kérdése, és az emberekre ahhoz hasonló jelet tetoválnak”, mint a vonalkódok a szupermarketben.[32] Vagy apró mikrochipet helyeznek el az amerikaiak ülepében, hogy minden egyes személy tevékenységét és hollétét ellenőrizhessék. (Timothy McVeigh, az Oklahoma City-beli robbantó úgy hitte, hogy a kormány már elvégezte rajta a beavatkozást, amikor katona volt.) Akik kilépnek a sorból, súlyos következményekkel szembesülnek. A másként gondolkodókat jelzés nélküli fekete helikoptereken szállítják a légierő bázisaira hasonló kormánylétesítményeken kialakított internálótáborokba. Ezek közül néhány már el is készült: egy használaton kívüli kaliforniai repülőtéren vészjóslóan befelé hajlik a szögesdrót. Végső esetre négy krematórium épült az ország körül, mindegyik képes napi háromezer holttest feldolgozására, vagyis évente négymillióra.

Az ismertetett forgatókönyv eseményeinek megakadályozására a jobboldal máris különféle lépéseket tett. 1994-ben arra kérték Oklahoma törvényhozását, fogadjanak el egy határozatot, amely felhívja az Egyesült Államok kongresszusát, hogy „hagyjon fel az Új Világrend létrejövetelének és a globális kormányzat bármilyen formájának támogatásával”.[33] Emellett gyakorlati intézkedéseket is tesznek, hiszen körülbelül 10 40 ezernyi milíciákba szervezett egyén gyakorlatozik fegyverrel Michigan vadonjaiban, Montanában és más államokban, a végső harcra készülődve. „Kéksisakos ügyelettel” foglalkoznak, lesik az Egyesült Államokba érkező ENSZ-csapatokat, ugyanakkor éberen figyelik a fekete helikoptereket is („Ha látok egy felségjel nélküli helikoptert, én azt ellenséges helikopternek tartom.”).[34] Ráfestenek a közlekedési táblákra – ezáltal megzavarják az utazókat, akik elvesztik tájékozódási pontjaikat. A probléma orvoslására az Indianai Autópálya-kezelő pedig megváltoztatta a kódrendszerét, azt remélve, hogy ez „megnyugtatja a közlekedők azon részét, akik efféle gyanakvást táplálnak”.[35]

A milíciák nem csak hazájuk védelme miatt aggódnak, de egyre inkább szembefordulnak az Egyesült Államok kormányával. Számos jobboldali véli úgy, hogy Washington végleg elveszett az „igazi” amerikaiak számára, és szükségesnek látják az Egyesült Államok kormányának megsemmisítését. William Pierce, a felkelés egyik

élvonalbeli képviselője azzal kerüli ki az összeesküvésre való lázítás vádját, hogy gondolatait regények alakjában adja közre. A „Turner naplókéban *(The Turner Diaries),* amelyet „a szélsőjobboldal bibliájának” is neveznek, Pierce dermesztő lelkesedéssel adja elő egy pénzhamisításból és zsidó üzletek kirablásából pénzelt, földalatti fehér rasszista csoportosulás, vagyis a Szervezet történetét. A cselekmény faji zavargásokban és a „A Kötél Napján” ér a csúcspontjára, amikor „fajukat eláruló” fehérek holtteste lóg több tízezernyi lámpaoszlopon. Ezután következik a zsidók és a feketék lemészárlása. Végül a Szervezet átveszi a kormányzást. A második regényben, a „Vadász”-ban *(Hunter)* Pierce elragadtatva meséli el magányos hőse történetét, aki fajgyalázókat, zsidókat és más, az általa elképzeli Amerika képébe nem illő embereket gyilkol le.[36] Pierce nem rejtegeti a regények megírásával kapcsolatos gyakorlati ambícióit: „Nem csupán szórakozásból írok. Ez arra való, hogy elmagyarázzak dolgokat az embereknek. Szeretném látni, hogy Észak-Amerika egyszer fehér földrész lesz.”[37]

A GYANÚSAK

„Dingidungit lelökték!” – amerikai autómatrica-felirat az 1970-es évekből

———

Az igazság a paranoiásoknál van. – Oliver Stone[38]

———

Nem kell ahhoz egy nagyváros szívében vagy Montanában élni, hogy az ember cselszövések miatt aggodalmaskodjon, az összeesküvés-elmélet ugyanis a társadalom kiváltságosai között is virágzik. Rengeteg gazdag és iskolázott középosztálybeli rendelkezik ezzel a beállítottsággal, akadnak közöttük elnökjelöltek is, vagy a tömegkultúrából ismert alakok.

———

E sajátos mentalitás erejét mutatja, hogy az utóbbi időben több elnökjelölt is az összeesküvés-elméletekben való hit mellett kötelezteel magát; viszont a dolog korlátáira mutat rá az, hogy egyikük sem jutott közel a győzelemhez. A listán három republikánus, egy demokrata és két független jelölt szerepelt.

———

PATRICK BUCHANAN. A republikánus Patrick Buchanan 1992-ben és 1996-ban jelöltette magát, és különösen a második alkalommal rángatta elő az amerikai populizmus ősi hagyományát. „Amerika igazi hatalma a manhattani pénzarisztokrácia kezében van” – mondta,[39] felidézve egy banki és pénzügyi érdekeltségekre utaló

ősrégi terminust. Az Új Világrend rémével fenyegetőzött, amely ebben az esetben Amerika szuverenitásának korlátozottságát jelentette, hiszen az ENSZ, a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank, a hágai Nemzetközi Bíróság, a Világkereskedelmi Szervezet hozzák a valóban fontos döntéseket. Az amerikai adófizetőket az „Új Világrend minősített balekjeinek” nevezte.[40]

———

PAT ROBERTSON. Az 1988-as jelölt, amerikai evangélista és politikus Pat Robertson rendelkezett a legkidolgozottabb elképzelésekkel az Egyesült Államok ellen szőtt összeesküvéseket illetőleg, és jelenleg is ő a legbefolyásosabb összeesküvéselmélet-gyártó az Egyesült Államokban. Érdemes megjegyezni, hogy az alábbi elméletek többsége eredetileg nem Robertsontól ered, többnyire ő is hallgatott róluk 1988-as kampánya során (noha alkalmanként tett utalásokat a Külkapi solatok Tanácsára, a New York-i központú agytrösztre, az amerikai összeesküvéselmélet-gyártók mumusára). Csupán 1991-ben tárta lel nézeteit *Az Új Világrend* című könyvében.

Robertson kétféle forgatókönyvet kínál az Új Világrend tekintetében: az egyik pénzügyi, a másik erkölcsi szemléletű. Az elsőben azt jövendöli, hogy Európa magához ragadja az amerikai pénzvagyont a világvalután és a Világbankon keresztül. Az összeesküvő valós énje a pénz hatalma, motivációja pedig keveréke a kapzsiságnak és az egyszerűbb zsarnokság szeretetének – a zavarosabb demokráciával szemben. Ennek megfelelően már 1865-ben az európai bankárok tervelték ki Abraharn Lincoln halálát, hogy megelőzzék az érdekektől mentes pénznem kibocsátását, amely megtörhette volna hatalmukat Amerika pénzellátása felett. 1912-ben a bankérdekek képviselői három résztvevős kampányt rendeztek, és hatalmuk fenntartása érdekében Woodrow Wilsont hagyták nyerni. Egy évvel később Wilson és alelnöke, Edward House tábornok a tizenhatodik alkotmánymódosítás elfogadtatásával intézményesítették a pénz hatalmát, azaz felhatalmazták a kongiesszust jövedelemadó beszedésére és a központi jegybankrendszer létrehozatalára.[41] Ezen két fejlesztés szoros kapcsolatban áll egymással, hiszen a központi bank a jövedelemadón alapszik, ezzel „intézve támadást Amerika szabadsága és egysége ellen”.[42]

Robertson másik és jóval ijesztőbb kimenetelű forgatókönyve az illuminátusokat, a szabadkőműveseket és a New Age vallásalapitóit keveri a történetbe, akik nem a pénzre utaznak, hanem a keresztény világrendet próbálják aláásni. Ennek eléréséhez

„homogén kormányra, homogén hadseregre, angolszász pénzoligarchák irányításával működő homogén gazdaságra van szükségük, valamint egy diktátorra, akit tizenkét hű embere szolgál”. Ez a diktatúra a keresztény hit megdöntésére tör, és egy okkultista, világszocialista diktatúrát kíván a helyébe léptetni. Máshol Robertson nem kevesebbet jövendöl, mint egy Lucifer és követői által uralt világot, ahol a spirituális erők mozgatásának egyetlen emberi lény sem tud majd ellenállni. Robertson Hitler világuralmi törekvéseit említi fel, mint az Új Világrend „gigantikus börtönéhez” legközelebb álló történelmi párhuzamot.[43]

Robertson ráadásul meglehetősen ellentmondásosan viszonyul Amerika történelméhez. Időnként arra tesz utalásokat, mintha az ország a kezdet kezdetétől rossz úton járt volna. Talán az alapító atyák némelyike – töpreng Robertson – nem azt a nemzetet kívánta megteremteni, amelyre az alapítók és a szabadság bajnokai vágytak, hanem egy misztikus vallás uralta, teljesen másfajta világrendet.[44] Ebben a szövegkörnyezetben az Egyesült Államok nagy pecsétjével kapcsolatos szabadkőműves képzetek nagy jelentőséggel bírnak. Ugyanakkor a rothadás kezdetét Cecil Rhodes (1853-1902) idejére teszi, hiszen azóta az amerikai politika meglehetős közeledést mutatott az Új Világrend felé, függetlenül attól, hogy demokraták vagy republikánusok vannak-e hatalmon. Robertson néhány amerikai elnököt, köztük jimmy Cartert és id. George Busht jóindulatú emberként jellemzi, de őket a jóakaratuk sem tartotta vissza attól, hogy megtegyék a magukét a zord jövő kibontakoztatásában.[45] Robertson az Egyesült Államokban a Külkapcsolatok Tanácsai (és a Háromoldalú Bizottságot – Trilateral Commission) látja az Új Világrend fő elősegítőinek. Az összeesküvők még nem züllesztették le teljesen az Egyesült Államokat, de ők okozták a nagy gazdasági válságot és számos egyéb recessziót; ráadásul „segítettek lerombolni” a szovjet blokkot, Kínát, Kubát, Nicaraguát és számos délkelet-ázsiai és afrikai országot.[46]

A könyv 1991-es megírásakor Robertson úgy találta, hogy az utóbbi idők eseményei „egy óriási összeesküvés” felé mutatnak, amelyben minden „a megfelelő időben” történt. Figyelemre méltóak a részletek: „Európa kijelöli egyesülése időpontját. A kommunizmus lehanyatlik. A Közel-Keleten (Irak ellen) rendkívül népszerű háborút viselnek. Az ENSZ megmenekül a könnyen befolyásolható közvélemény megvetésétől. (Id. George Bush) bejelenti az Új Világrend eljövetelét”. Előretekintve Robertson pénzügyi összeomlást lát, amely arra indítja majd az Egyesült Államokat,

hogy saját védelmét és szuverenitásál az ENSZ kezébe helyezze. Az ENSZ ekkor szocialista és keresztényellenes szabályzásokat vezet be. A vezetők „megválasztják az abszolút hatalommal rendelkező elnököt, aki teljesen az emberiség vallásának szenteli magát.”[47] Az Új Világrend a helyére került.

———

LYNDON LAROUCHE. Míg Robertson réges-régi titkos társaságellenes félelmeket öklendez fel, addig Lyndon LaRouche meglehetősen eredeti ötletekkel áll elő. Ókori filozófusokra és a világtörténelemre tett utalasai látszólag elmélyült jelleget kölcsönöznek elméleteinek, de mindez csupán rendkívüli összefüggéstelenséget leplez. Ráadásul eszméi olyan zavarosak, hogy a bal-jobb spektrum szinte minden kalegorizációját levetik magukról; noha demokrata elnökjelölt volt, radikális baloldali háttérrel rendelkezik, és egyes politikai nézetei szélsőbaloldali jellegűek. A dolgok további bonyolítására LaRouche folyton újradefiniálja a fogalmakat, így egy szó egyrészt eredeti jelentésével, másrészt annak ellenkezőjével is bír. A drog ellen harcolók drogdílerek lesznek, a zsidók nácik, és így tovább. „LaRouche követői egy felfordult világban találták magukat, ahol az igazi nácikat náciellenesnek tekintik, az antiszemitizmus pedig erkölcsi szükségszerűség – hogy ’megmentse’ a zsidókat önmaguktól.”[48] Összeesküvés-elmélet ennél szövevényesebb már nem is lehetne.

LaRouche számos szervezetének, publikációjának és ismételt elnöki kampányainak (1976-tól kezdődően) egy világméretű összeesküvés-elmélet szolgált alapjául. Azt bizonygatja, hogy egyetlen oligarchikus összeesküvés tartja hatalmában az emberiséget a történelem hajnala óta. Először Babilonban volt a központja, aztán Rómában, Velencében és (most) Londonban. A brit arisztokrácia konspirativ eszközökkel tör a világ feletti hegemóniára; Anglia királynője az első számú veszélytényező az emberiség számára. LaRouche nézete szerint a britek nagyrészt azzal tesznek szert hatalom ra, hogy más népek lélekszámát háború, éhezés és fogamzásgátlás révén csökkentik, és részben a tömegkultúrával, részben hallucinogén anyagokkal kábítják el őket. Amint a britek elérték az „új sötét középkor” gátlástalan kapitalizmusát, a londoni bázisú összeesküvőkhöz kerül a korlátlan hatalom, amit arra használnak majd, hogy nukleáris fegyverek, az AIDS és egyéb módszerek révén kiirtsák az emberi faj nagy részét. A katasztrófa megelőzésére LaRouche totális háborúra való

felkészülést javasol Nagy-Britannia ellen.

A britek egyedül nem jelenthetnek ilyen nagy fenyegetést; erejük az általuk alkalmazott számtalan különféle szövetségesben és ügynökben rejlik, kezdve a cionistákkal az ortodox keresztényeken, jezsuitákon, szabadkőműveseken és a Rockefeller családon át egészen a környezetvédőkig, drogdílerekig és fundamentalista muszlimokig. Ragaszkodván ahhoz az elképzeléshez, hogy a sok egymáshoz nem kapcsolódó, sőt egymással ellenséges elem valójában mind összedolgozik, LaRouche bizarr hipotézisek megalkotására kényszerül. A szabadkőművesek hozták létre a B'nai B'rith zsidó szervezetet, mint a rabszolgatartást támogató kémhálózatot, amely a polgárháború előtt a délieknek szolgáltatott információt. A Rotschildok ölették meg Abraham Lincolnt. Brit és német arisztokraták finanszírozták a bolsevikokat, akik valójában nem mások, mint a régi ohrana (cári titkosrendőrség) emberei. A Rágalmazásellenes Liga *(Anti-Defamation League – ADL, a zsidók rágalmazása és befeketítése, valamint az antiszemitizmus ellen a B'nai B'irth által 1913-ban létrehozott szervezet – a szerk.)* drogot importál az Egyesült Államokba. Az a bombarobbanás, amely egy szaúd-arábiai kaszárnyában megölt tizenkilenc amerikai katonát, egyszerűen „egy újabb hadművelet" Nagy-Britanniának a „Clinton-kormányzat ellen folytatott háborújában".[49]

LaRouche még személyessé is teszi ezeket a vádakat, minden ellenfelét a sötétség erőihez hasonlítva. A Rockefeller-klán, a CIA és számtalan cinkosuk mindig arra készülnek, hogy lecsaphassanak rá.

———

ROSS PEROT. Ross Perot, aki első kampánya során 1992-ben 19 százalékot, majd 1996-ban 8 százalékot kapott az elnöki szavazatokból, első alkalommal több összeesküvés-elméletet felvetett, de másodjára megtanult hallgatni róluk. Legalább kétszer találkozott a Christie Institute nevű szélsőséges alakulat vezetőjével, amely szervezet azt állítja, hogy egy összeesküvő csoport (nevezetesen a „Titkos Csoport") irányítja az Egyesült Államok kormányát, amely valójában még drogterjesztéssel és fegyverkereskedelemmel is foglalkozik. Olyan összeesküvéselmélet-gyártókkal hozták kapcsolatba, mint James „Bo" Gritz és Roy Cohn. Számos átláthatatlan vádaskodást komolyan vett: állítólag George Bush 1980-ban azért utazott Európába, hogy megpróbálja leállítani a teheráni amerikai túszok szabadon bocsátását, ezáltal rontva Jimmy Carter választási

esélyeit. Perot odáig ment, hogy vizsgálóbizottságot küldött a Missouri állami börtönbe, hogy kivizsgálják egy ott raboskodó börtöntöltelék állításait, miszerint egy szuperszonikus repülőgéppel ő vitte haza Busht az iániakkal folytatott titkos madridi megbeszélésről. Perot úgy látja, hogy az Egyesült Államok kormánya és különösen Bush mit sem törődik a Délkelet-Ázsiában elfogott katonákkal; a tisztviselők elmismásolják az ügyet, hogy elrejtsék a drogterjesztőkkel fennálló régóta tartó és mélyen korrupt kapcsolatukat. Perot összeesküvőkkel szembeni dühe volt, ahogyan egy alapos elemzés kimutatta, nemcsak a „szíve, hanem egyenesen a lelke elnökjelölti ambícióinak" 1992 ben.[50]

Perotban van egy adag személyes paranoia is, ez különösen első kampányát hatotta át. Gyakran kért fel magánnyomozókat, hogy alkalmazottai és ellenfelei múltját átvilágítsák. Mivel aggodalommal töltik el a vietnamiak, az irániak, a Fekete Párducok és a drogdílerek között található ellenségei és azoknak az Egyesült Államok kormányában megbúvó szövetségesei, rutinszerűen figyelteti családtagjai és baráti köre mozgását. A felesége nem csatlakozott hozzá egy Floridában tartott politikai gyűlésen, mert – amint Perot kijelentette – „Túlságosan szeretem ahhoz, hogy kockázatnak tegyem ki."[51] A következőképpen magyarázta döntését. Amikor hat hétre kiszállt az elnöki kampányból, mivel politikai ellenfelei „piszkos trükkökkel" próbálták tönkretenni Carolyn lánya esküvőjét: „három jelentés is beérkezett hozzám, hogy a republikánus párt megpróbált egy hamis fotót közzétenni a lányomról" a fejét egy másik testhez illesztve.[52] Természetesen Perot maga miatt is aggódik. Dallasi birtoka falakkal, kamerákkal, mozgásérzékelő szenzorokkal, riasztókkal és őrökkel körülvett erődítmény; Perot maga automata revolverrel felszerelve járja be a terepet.
Az 1992-es elnöki kampány harmadik vitája során bejelentette, hogy „a vietnamiak embereket küldtek Kanadába, hogy előkészületeket tegyenek a meggyilkolásomra és a családom elpusztítására.
A legjelentősebb erőfeszítésük az volt, hogy egy éjjel öten haladtak át a bejárati udvaromon."[53]

A fontosabb elnökjelöltek mellett néhány jelentéktelenebb figurais a paranoid stílusban utazik, így például Fred Newman, Lyndon LaRouche egykori híve, aki az Új Szövetség (New Alliance) nevű pártot vezeti. Ez a párt, amely sajátosan marxista attitűddel közelít az élethez („szociális terápia", amely minden személyes problémáért a rasszizmust és a szexizmust hibáztatja), különös jelentőséggel bír. Bár a párt antiszemita, a vezetőség (köztük

Newman maga) túlnyomórészt zsidó. Egy kidolgozott, de bonyolult összeesküvés-elméletet támogatnak, és néhányszor elnökjelöltet is állítottak Lenora Fulani személyében. Az 1996-os elnökválasztáson Perot az Új Szövetséggel lépett szövetségre, amelynek szintén van egy titkos belső szervezete, a Nemzetközi Munkáspárt.

Spiro Agnew sajátos eset; nem indult elnökjelöltként, de majdnem ezen a poszton kötött ki. Ha néhány hónappal tovább marad alelnök, ő követte volna Nixont 1974 augusztusában. Ehelyett 1973 októberében lemondott, mivel marylandi kormányzósága korrupt ügyleteiről kerültek nyilvánosságra bizonyítékok. Az események láncolatára visszatekintve Agnew ezt írta évekkel később egy magánlevélben Paul Findleynek, az izraeli lobbi nagy tekintélyű ellenfelének: „A nehézségeim kezdetét az ezzel a lobbival történt korábbi konfrontációra vezetem vissza.”[54] Azt állította tehát, hogy nem azért mozdították el az alelnöki pozícióból, mert vállalta tettei következményeit, hanem mert visszautasította az alelnöki látogatást Izraelbe.

———

Sok összeesküvés-elmélet számít divatosnak az Egyesült Államokban, ami a rejtvény és a rejtvényfejtés iránti vonzalmat tükrözi. A finomkodó fehér társadalom kigúnyolja az elszánt hívők durva elméleteit, ugyanakkor néhányat stílusosan kiválaszt az alapfeltételezéseik közül, mintha a deklasszált póz a kifinomultság záloga lenne. Az összeesküvés-elméletek bizarrsága és rossz hírneve vonzza azokat, akik mindent jobban tudnak. A világuralomra törő titokzatos alakok gondolata egy szinten magával ragad, egy másikon pedig elborzaszt; azokra a Halloween-mulatságokra hasonlít, amelyekre az utóbbi időkben úgy rákapott Amerika felnőtt lakossága. Egy elemző helyesen tartja ezt a fajta gondolkodást a „felzaklató izgalmak” egy formájának, az „elme megszokásait” látva benne, amely „pozitív értelemben merül el a misztifikációban”.[55]

A legnagyobb vonzerővel rendelkező divatos összeesküvés-elmélet John F. Kennedy 1963 novemberében történt meggyilkolása marad. A közelmúlt amerikai történelmének eme rendkívül kidolgozott és széles körben támogatott összeesküvés-elmélete egy nemzet hergelésének emlékműveként emelkedik a magasba. Igen, az esemény sokkolta az amerikainkat, és sokan képtelenek voltak megbékélni a dolog értelmetlenségével, különösen azzal a gondolattal, hogy egy olyan vézna ember, mint Lee Harvey Oswald miként tudta félkézzel megroppantani tíz

államot. „Ha az Egyesült Államok meggyilkolt elnökét tesszük a mérleg egyik serpenyőjébe, és a szerencsétlen nyomorult Oswaldot a másikba, a kettő nem egyenlítődik ki. Az ember szeretne valami súlyosabb dolgot Oswald mellé tenni... Egy összeesküvés-elmélet, természetesen, nagyon megfelel erre a célra.”[56]

Az aránytalanság és a hitetlenkedés aligha magyarázza a Kennedy-gyilkossággal kapcsolatos összeesküvés-elméletek óriási és nem kopó népszerűségét, amelyek mind egybehangzóan azt feltételezik, hogy Oswald egy balek volt, akivel elvitették a balhét. A Kennedy-féle „merényletszakértők” olyan sikeresnek bizonyultak, hogy 1963-ban a közvélemény-kutatások szerint az amerikaiak kétharmada hitt az összeesküvésben, és a népesség 56 százaléka még 1991-ben is így vélekedett.[57] Majdnem harminc évvel az 1963-as merénylet után azt mutatták a felmérések, hogy az amerikai népesség háromnegyede szerint Oswald az összeesküvés része volt, és ugyanilyen számban gyanították, hogy az eseményt hivatalosan takargatják.[58]

A divatos összeesküvéselmélet-gyártók másik kedvenc témája az, hogy egy rossz szándékú csoportosulás veszi át az Egyesült Államok kormányzását. A jobboldaltól eltérő módon, amely a Külkapcsolalok Tanácsától, vagyis a Bennfentesektől fél, az okosok a Fehér Ház, a haderő vagy (leggyakrabban) a CIA hatalomátvételének gondolatával szeretnek eljátszani. Ezek a csak kívülről normális intézménynek kinéző szervek összeesküvő csoportosulássá alakulnak. Ahogyan az 1975-ben készült *A keselyű három napja* című film főszereplője megfogalmazta: „Talán létezik egy másik CIA, a CIA a belül.” Más változatokban a CIA-tisztviselők titkos csoportja irányítja az amerikai kormányt, és azon keresztül az egész világot.

Ha egy amerikai állampolgár a közelébe jut a belső szentély leleplezésének, drágán megfizet. A washingtoni központú szervezet, a befolyásos Nemzetbiztonsági Hírszolgálat (National Security News Service) munkatársa, Joe Trento szerint: „Hivatali pozíció tekintetében semmiben sem lehetsz sikeres a beleegyezésük nélkül... [H]a valami olyat csinálsz, ami nem tetszik nekik, nagy bajba kerülsz.”.[59] Egy szigorúan titkos katonai program esetében az összeesküvők állítólag addig bombázzák a szerencsétlent gonosz idegenekről és agybeültetésekről szóló álhírekkel, amíg az végül megőrül. A Kennedy-merénylethez köthető emberek tucatjairól állítják, hogy nem természetes halállal haltak meg.

A következő téma az Egyesült Államok kormánya által elkövetett hibák eltitkolása. A Kennedy-merénylet, a vietnami harcokban bevetés során eltűnt katonák, a rák ellen kifejlesztett gyógyszerek ennek mind jól ismert példái. Közvetlenül azután, hogy Oklahoma Cityben felrobbant a szövetségi épület, a jobboldal elméletet agyalt ki arról, hogy az első robbanás csupán ezredmásodpercekkel a teherautó bombája előtt sült el (tehát belső akció volt). Ehhez hasonlóan, amikor a TWA 800-as járata 1996 júliusában New York City mellett lezuhant, és a fedélzetén kétszázharmincan haltak meg, az összeesküvéselmélet-gyártók azt bizonygatták, hogy az Egyesült Államok haditengerészete által kilőtt rakétalövedék volt a baleset oka. A legérdekesebb feltevések talán az űrből érkező azonosíthatatlan repülő tárgyakhoz, az ufókhoz kapcsolódnak, illetve egy ufó feltételezett becsapódásához az új-mexikóbeli Roswell közelében 1947 júliusában.[60] A légierő állítólag magas szintű vizsgálatot indított az ügyben az 1950-es évek elején Operation Majestic 12 név alatt, amelyet aztán eltitkoltak.[61] Egyes összeesküvéselmélet-gyártók úgy vélik, az idegenek „titkos kormányt" hoznak létre az Egyesült Államokban, és pozíciókat töltenek be a meglévő szövetségi kormányban; még a Háromoldalú Bizottság is azért jött létre, hogy tárgyaljon ezekkel a földön kívüli lényekkel, amiért megszegték ígéretüket.[62]

Rendületlen népszerűségük rendkívül jól eladhatóvá teszi az efféle összeesküvés-elméleteket. Az a becslések szerint hatmillió ember, aki évente meglátogatja a Kennedy-merénylet helyszínét, jelentős bevételi forrást jelent Dallas számára. Maga a Dealey Plaza egy „az összeesküvés témájára kialakított park lett, mindennap tele önjelölt, a boncolás képeivel pendliző ’kutatókkal’".[63] Azok, akik még élményszerűbben szeretnék megtapasztalni a merényletet, végighajthatnak egy nyitott Lincoln Continental limuzinban a Love Fieldtől a Dealey Plazáig, hallhatják a lövés zaját, amikor elérik a helyszínt, ahol Kennedyt megölték, majd gázt adva hajthatnak a Parkland Memorial Hospitalig. Azán meglátogathatják a merénylettel kapcsolatos összeesküvés-elméleteknek szentelt múzeumot, ahol egy közel 30 méter hosszú fal található, amely a merényletet a közelmúlt amerikai történelmének hites haláleseteivel köti össze. Az igazi hívek évente megrendezett háromnapos konferencián vesznek részt, ahol szemináriumok keretein merülnek el egyes részletekben, a szünetekben önjelölt tanúk osztogatják autogramjaikat.

Dallason túl a Kennedy-rejtély a tömegkultúra alapköve lett,

ikonikus jelleget szerzett magának. Azok számára, akik egy darabka történelmet akarnak, akadnak megvásárolható tárgyak, persze borsos áron. Az a fegyver, amellyel Jack Ruby megölte Oswaldot, 200 000 dollárért kelt el. Társasjátékok, pólók és matricák foglalkoznak a témával. Oliver Stone *JFK* című filmje – egy konspirácioktól átitatott 50 millió dolláros alkotás az elnök meggyilkolásáról 1991 végén került a mozikba, és nagy felbolydulást okozott az összeesküvéselmélet-gyártók körében. A filmet nyolc Oscar-díjra jelölték, és a Warner Brothers egy „Kalauz a JFK-ügy tanulmányozásához” című kiadványt osztogatott középiskolák és főiskolai történelmi kurzusok diákjai számára. A film számos, a témáról szóló más produkció ihletője lett, mint a *Tűzvonalban* című 1993-as thriller és az *X-akták* 1996 novemberi epizódja, amelyben felettesei parancsára egy százados öli meg Kennedyt. Harminc év alatt kétezer könyvet adtak ki a témában; 1992 februárjában nem kevesebb, mint négy Kennedy-merénylettel foglalkozó könyv tanyázott Amerika bestsellerlistáin (a dokumentarista kategóriában, noha ez félrevezető lehet). Növekvő számú CD-ROM és internetes honlap foglalkozik az üggyel. (A világháló lelőhelyeinek listáját erről és más témákról lásd a „C” függelékben.) A lankadatlan lelkesedés jelei a gyilkosság absztrahálódása felé mutatnak. Nehéz lenne vitába szállni Gerald Posnerrel, a Kennedy-merénylet egyik fő kutatójával, hogy „a Kennedy-gyilkosság sajnálatos módon a szórakoztató ipar része lett”[64] Ami a hidegháború csúf reflexiójaként kezdődött, abból rejtélyes gyilkosság és bizarr kultusz lett.

Olyan korban, amikor kevesebb mint 100 000 példány eladása is elég az amerikai bestsellerlistára kerüléshez, az összeesküvés elméleteken lovagló könyvek jóval nagyobb eladásokat produkálnak. Több mint egymillió kelt el Pat Robertson *Az Új Világrend*jéből; két hónap alatt kétmillió Phyllis Schlafly „Sírásók” (*Gravediggers*) című könyvéből, ötmillió nyomtatott példány a „Senki sem meri összeesküvésnek nevezni”-ből *(None Dare Call It Conspiracy);* nyolc hónappal az 1964-es megjelenés után hatmillió a hasonló című „Senki sem meri hazaárulásnak nevezni”-ből *(None Dare Call It Treason),* és majd még egymillió. (A szerző állítása szerint ez „minden idők [amerikai rekordja: soha ilyen sok könyv nem kelt el ilyen rövid idő alatt”.)[65]

Csak néhány regény foglalkozik a titkos társaságok hagyományával. *A Foucault-inga* játékosan mutatja be pár évszázad titkos társaságokkal kapcsolatos összeesküvés-elméleteit („Ha

létezik Terv, bizonyára mindent magában foglal.”).[66] Thomas Pynchon művei az összeesküvő hálózatok képzeletbeli világában játszódnak. Az „illuminátus! Trilógia” *(The Illuminatus! Trilogy)* egy az illuminátus-fóbián alapuló háromkötetes tudományos-fantasztikus regény két egykori Playboy magazin-szerkesztő, Robert Shea és Robert Anton Wilson tollából.[67] A regény a szerzők által „gerilla-ontológiának” nevezett technikára támaszkodva próbál meg az olvasóban kételyt ébreszteni a valóság iránt. Két egymással vetekedő összeesküvésről szól rend és káosz között, és gyakorlatilag minden ismert összeesküvés-elméletet beilleszt a történetbe, majd a szerzők némileg meg is fejelik ezeket (például Adam Weishaupt, az illuminátus megalapítója csendben meggyilkolta George Washingtont, és aztán a helyére lépett). Az „illuminátus!” kultuszbestseller lett, társasjátékot is készítettek belőle, és ez Wilsont arra indította, hogy ugyanebből a gazdag témából merítve újabb fantáziadús könyveket írjon az összeesküvésekről.

Az utóbbi időkben csak úgy hemzsegnek az összeesküvéssel kapcsolatos témákról szóló filmek, és piaci sikert is aratnak. A Kennedy-téma mellett akadnak még fontos példák: *A mandzsúriai jelölt,* „Seven Days in May” *(Hét nap májusban,* 1964), „The President’s Analyst” *(Az elnök elemzője,* 1967), „The Package” *(A csomag,* 1989), *Emlékmás,* 1990), *A bérgyilkosnő,* 1993, és *Az összeesküvés-elmélet* (The Conspiracy Theory). *(Illetve 2006-ból a Da Vinci-kód – a szerk.)* összeesküvő-témára épülő televízió-sorozatok: „Dark Skies”, „The fugitive”, „The Lazarus Man”, „Millennium”, „The Pretender”, *Pszichozsaru, Twin Teaks* és Az X-akták. Egyes történetek kisszerű összeesküvésekkel játszadoznak; a *Földi űrutazás* (1978) úgy mulatja be az első Mars-expedíciót, mint egy díszletek között felvett blöffött (és azzal is kitünteti magát, hogy a fekete helikoptereket először ábrázolja a becsületes amerikaiak ellenségeként.) De a világméretű összeesküvés-elméletek sokkal vonzóbb témát kínálnak. „Viccesek az emberek – mondja egy szereplő a „Nowhere Man” című televíziós sorozatban –, hajlamosak olyan dolgokat elképzelni, mint demokrácia, szólásszabadság, szabad választások. Ez természetesen illúzió.” Az „Interstate 76” nevű számítógépes játék szintén egy összeesküvésből indul ki, amelynek során az olajexportáló országok elpusztítják az Egyesült Államok energiakészleteit, és megbénítják az országot.Végigtekintve az összeesküvés-alapú anyagok rendkívül gazdag Iérmésén,

1997-ben egy elemző megjegyzi, hogy ami valaha a politika jellemzője volt, annak „dominó-hatása” van a kultúra birodalmában. „Tavaly óta vagy már korábban megfigyelhető volt, hogy az összeesküvés-alapú gondolkodást a regényíróktól a mozisikerek készítőiig mindenki narratív sémaként kezdte használni.“[68]

Ezzel az izgalomkereső megközelítéssel egybehangzó, hogy némely összeesküvéselmélet-gyártó anarchikus túlzásokra törekszik. Számukra a világ színpadra alkalmazott valóság. Bár maga nem hívő, Charles Paul Freund a *The Washington Post*tól megörökíti ezt a félelmet.

„Tegyük fel, hogy minden, amit tudunk, nem csupán téves, de gondosan kiagyalt hazugság. Tegyük fel, hogy az agyunk csupán hazugságokkal van tele – magunkról, a történelemről, a körülöttünk lévő világról –, amelyeket nagy hatalmú erők plántáltak az agyunkba, hogy önelégültségbe ringassanak. A szabadságunk csupán illúzió. Valójában csupán cinkosok va gyünk egy összeesküvésben, szerepünk a szolgalelkű balekéra korlátozódik – ha szerencsénk van. Ha és amikor mások érdeke úgy követeli, szerepünk megváltozik: életünk megtörik, mehetünk, éhesen és üres zsebbel, talán el is kell pusztulnunk.

És semmit sem tehetünk ellene. Ó, ha esetleg megtudsz valamit az igazságból, megpróbálhatod figyelmeztetni az embere két, csapdába ejteni az összeesküvőket, hogy leleplezd őket. De az az igazság, hogy ez neked túl nagy falat. Túl hatalmasak, túl szerteágazóak, túl láthatatlanok, túl okosak. Akárcsak az előtted járók, te is el fogsz bukni.”[69]

Ha nem korlátozzák, akkor az összeesküvés-alapú gondolkodás hatására mindennel szemben kételyünk ébred, az egész életre gyanú árnyéka vetül. Jonathan Vankin ennek kapcsán írja, hogy „a civilizáció a valóság ellen szőtt összeesküvés”.[70] Oliver Stone, Hollywood egyik legelismertebb filmproducere és rendezője az összeesküvéselmélet-gyártó végső kérdéseit teszi fel: „Kié a valóság? Kié az elméd?”.[71] Válaszai nem sok helyet hagynak a vitára: „Mindig is komoly kételyeim voltak Kolumbuszt, George Washingtont, a rabszolgaság miatt vívott polgárháborút, az első és második világháborút, és az állítólagos, a nácik és a nyersanyagforrásokat ellenőrző japánok elleni harcot illetően... Azt sem tudom, megszülettem-e, és kik voltak a szüleim.”.[73]
Az izgalomkereső így fordul a teljes nihilizmusba.

———

Miben áll az összeesküvés-elméletek jelentősége, és mekkora kárt képesek okozni? A válaszadáshoz meg kell ismernünk hátterüket, hiszen az Egyesült Államokban ma virágzó paranoid eszmék egyáltalán nem újsütetűek; szinte minden alaptéma más korokból és más helyekről ered. Míg egy Farrakhan vagy Robertson látszólag kurrens ügyekre és személyiségekre utalva ad választ, valójában egy szinte előre megírt forgatókönyvet követ, amelyben az őt érdeklő dolgokat igazítja évtizedekkel vagy századokkal korábban megírt szövegekhez. Az összeesküvéselmélet-gyártás kanonizált szakirodaimának ismerete kontextust kínál az itt és mosthoz, és magyarázatot ad a lehetséges következményekre. Ennek megfelelően ez a tanulmány Európára és az elmúlt két és fél évszázadra visszatekintve összpontosít az összeesküvés elméletek eredetére és fejlődésére.

Mielőtt belevágnánk, a történelmi témákba, álljunk meg egy percre, hogy áttekintsük a tárgyunkat és annak a kutatást illető sajátos kihívásait.

KETTŐ

TÜKRÖK HÁZA

———

Az összeesküvés-alapú gondolkodás befelé néző, öntudatos és öntükröző folyamat, amelyet rendkívül nehéz egyben tartani. Ezért a kulcsszavak és eszmék bemutatásával kezdjük, majd rátérünk a valóság és a képzelet megkülönböztetésének nehézségére.

KIFEJEZÉSEK ÉS FOGALMAK

Az összeesküvés-alapú gondolkodás bizonytalansága és logikátlansága csak még fontosabbá teszi a szabatos kifejezések és pontos fogalmak használatát. Két fő megkülönböztetést teszek ebben a könyvben: az összeesküvések (amelyek valódiak) és az összeesküvés-elméletek (amelyek csak képzeletben léteznek), valamint a zsidóellenes és titkostársaság-ellenes hagyományok között.

Ahogyan a törvényben meghatározzák, az összeesküvés „kettő vagy több személy egyesülése vagy szövetsége, akik azért álltak össze, hogy közös erőfeszítéssel valamely törvénytelen vagy büntetendő cselekményt kövessenek el”.[73] Összeesküvések valóban léteznek. A bírósági jegyzőkönyvekben nyüzsögnek a különféle büntetendő összeesküvő cselekedetek elleni – vesztegetés, zsarolás, árbefagyasztás és drogárusítás – vádemelések. A megvádolt és meg nem vádolt bűntársak szintén közhelynek számítanak. A politikai emlékezet is nagyszabású összeesküvéseket tart számon. Ezek közül talán a leglátványosabbak és legnagyobb következményekkel járók vezérek meggyilkolásához (Julius Caesar, II. Sándor cár, Ferenc Ferdinánd trónörökös, Anvar asz-Szadat), vagy a hatalom megszerzéséhez (III. Napóleon, Mussolini, Franco, Gamal Abdel Nasszer) kötődnek. Ahogyan egy összeesküvéselmélet-gyártó védekezően megjegyzi: „A széles körű összeesküvésekbe vetett hit nem mindig a mentális egyensúly megbomlásának jele.”[74]

Az összeesküvések két csoportba oszthatók: kisszerű vagy világméretű konspirációkra. A kisszerű összeesküvések célja korlátozott, akármennyire veszélyesek is lehetnek a következményeik. 1985-86-ban az Irán-kontra ügyben egy kis csoport titokban megszegte a törvényt, de csak azért, hogy javítsa a kapcsolatokat az egyik állammal (Irán), és támogassa a másikban az ellenzéket (a nicaraguai kontrák). A dolog nem jelentett kihívást a fennálló rend vagy az emberiség számára. Ezzel szemben

a világméretű összeesküvések a globális hatalom megszerzésére törnek, és az emberi lét alapvető feltételeit zúzzák szét. A radikális utópikus ideológiák (különösen a leninista, a fasiszta és az iszlám fundamentalista) mind magukban foglalják a világméretű összeesküvést. Például mindhárom mozgalom rendelkezik amerikai kötődéssel (az Amerikai Kommunista Párt, a German-American Bund [*nácibarát amerikai szerveződés a 30-as években – a szerk],* a World Trade Center elleni 1993-as merénylet elkövetői), amelyek azt tűzték ki célal, hogy megváltoztatják az Egyesült Államok képét.

Ez a megkülönböztetés nem mindig intuitív, hiszen a különbség az összeesküvés céljának hatótávolságában és nem a méretében rejlik. Az első világháború kisszerű összeesküvések eredménye (kezdeményezői nem törtek világuralomra); a második világháború Európában (amely világuralmi náci törekvés révén indult meg) viszont valóban egy világméretű összeesküvés következménye volt. Az 1991-es szovjet puccs, amikor apparatcsikok törtek a hatalom megszerzésére, kisszerű összeesküvés volt, míg Vlagyimir Iljics Lenin láthatóan kisszerű intrikái a századfordulón az Orosz Szociáldemokrata Pártban egy világméretű összeesküvés keretein belül történtek.

Az *összeeskilvés elmélet* egy nem létező összeesküvéstől való félelem. Az összeesküvés cselekményre, az összeesküvés-elmélet érzékelésre utal. Míg az első egy régi, a középangol nyelvállapotig visszavezethető kifejezés, addig az utóbbi csupán néhány évtizedes múltra tekint vissza.[75] A két kifejezés esetenként fedésbe kerülhet egymással. Az orosz forradalom egy Lenin és társai által véghezvitt valódi összeesküvés; ugyanakkor különböző összeesküvés-elméletek tárgya is lett, amelyben a tizennyolcadik századi illuminátusoktól kezdve a korabeli német szocialistákon át Cion bölcseiig mindenki részt vett.

Az összeesküvés-elméletek összeesküvésként szintén a két említett változatba sorolhatók: kiszerűek és világméretűek. Az egyik félelem korlátozott célú összeesküvésekre vonatkozik, a másik a korlátlan célokkal rendelkezőkre. Az az indokolatlan hit, hogy a munkahelyi riválisok csoportba szerveződnek ellenünk, kisszerű összeesküvés-elmélet; az a félelem, hogy a zsidók és a szabadkőművesek világuralomra törnek, világméretű összeesküvés-elmélet. A kisszerű összeesküvés-elmélet kortalan, a társadalmi élet legkorábbi formáitól datálódik, mindenütt megtalálható. Ezzel szemben a világméretű összeesküvés-elméletnek története van, amely Európa sajátos

történelméből bukkan elő, és két és fél évszázaddal ezelőttre, a felvilágosodás idejére datálódik. Az a gondolat tehát, hogy egy egyén vagy intézmény titkos eszközökkel próbálja megszerezni a világuralmat, sem nem örök vonása az emberi gondolkodásnak, sem nem a huszadik század terméke.[76]

A világméretű összeesküvés-elméletek – hogyan keletkeztek, hogyan változtak az idők során, milyen hatást gyakoroltak – képezik a könyv fókuszpontját. Az elméletek általában három fő vonás köré rendeződnek: van egy hatalmas, gonosz, titkos csoportosulás, amely globális hegemóniára törekszik, vannak balekok és ügynökök, akik annyira kiterjesztik a csoport befolyását a világban, hogy az közelkerül a sikerhez; és végezetül van egy bátor, csatára felsorakozott csoportosulás, amely sürgősen a katasztrófa elhárítására siet.

Az összeesküvés-elméletek annyira az emberek agyára tudnak menni, hogy életszemléletté válnak. Ez az összeesküvés-alapú gondolkodás, a paranoid stílus vagy a titokzatos hatalom-mentalitás. Az összeesküvés-alapú gondolkodás abban hasonlít más izmusokra, hogy olyan szemléletet alakít ki, amely aztán minden tekintetben meghatározóvá válik. Egy alkalmi összeesküvés-elméletbe vetett hittel kezdődik – illuminátusok szervezték a francia forradalmat, zsidók az orosz forradalmat –, és olyan történelemszemlélettel végződik, amely nagyrészt vagy kizárólag a világuralom megszerzésére vagy az emberi faj kiirtására irányuló cselszövéseken alapszik. Kiteljesedett formájában teljesen átveszi az uralmat a hűséges hívő élete felett, és olyan prizmává válik, amelyen keresztül az egész létet szemléli. Az antiszemitizmus különösen jól beleillik ebbe a sémába.

Újszerű és fenyegetően más jellege „átpolitizáltságában, a politikai pártokban való állandó megtestesülésében, a szándékos asszociációkban, a nyilvánosságra hozatal kockázataiban – röviden intézményesültségében – rejlik... Gyors tempóban vált alternatív világnézetté, amely minden kérdésre választ ad, és a megváltáshoz is receptet nyújt.”[77] Legteljesebb kifejeződésében az antiszemitizmus egyfajta filozófiává, életcéllá és mindennapos elfoglaltsággá válik („Egyfolytában dőlt belőle az antiszemita beszéd, mígnem családi tanácsot tartottunk, és azt tanácsoltuk neki, hogy menjen fel a wisconsini tavakhoz egy hosszú pihenőre és feledkezzen meg a zsidókról.”)[78]

Az összeesküvés-alapú gondolkodásban a hit mindennel szemben elsőbbséget élvez. Az egyik titkostársaság-teoretikus

szerint azok, akik megtapasztalták eme rejtett hagyomány belső misztériumait, azok egy ősi Bölcsesség őrei, amely a minden államvallás mögött álló titkos tanítás.”[7]’ Ez a törekvés különösen nyilvánvalóan mutatkozott meg a nácizmus esetében, amelyet a kereszténység helyettesítésére szántak, és amely az élet minden területén hűségre tartott igényt, még a matematikában is. Ezért Einstein életművét a német férfiasság elpusztítására irányuló törekvésnek minősítették. Ehhez hasonló módon Lyndon LaRouche a végletekig viszi ezt a szemléletet, amint azt világnézetének leírása világossá teszi:

„A múltban több tízezer évre nyúlik vissza, a jövőben pedig egészen addig, amikor az ember már a csillagok közt jár. Kiterjed a kultúra minden szférájára: a zenére, képzőművészetre, költészetre, filozófiára, tudományra – ugyanakkor az emberi lét minden aspektusára. Beleereszkedik a szexualitásba és a tudattalanba, és még mélyebben a génekbe és kromoszómákba, a faji harc szintjére, felszáll a történelem fölé, a neoplatonikus érzék feletti birodalomba. Forrása a valóság geometrikus szerkezetében található. Ha az ember LaRouche-hívő, a hitrendszere gyakorlatilag kikerülhetetlen, a harc mindenütt ott van.”[80]

Az összeesküvés alapú gondolkodás magában foglal egy, a konvencionális tudástól rendkívül különböző szemléletmódot; ennek elfogadása az érzékelés radikális átalakítását igényli. Míg egyes lelkes rajongók korábbi meggyőződéseik lassú, de biztos lemorzsolódásával építik fel új hitüket, azok többsége, akik már átestek ezen a változáson, valóságos revelációról beszélnek, amikor rádöbbennek, milyen reménytelenül naivak voltak korábban. „Az ember máshogyan látja a dolgokat”, mondja egy amerikai. „Az a röpirat megváltoztatta az életemet – számol be egy korábbi baloldali egy antiszemita röplap elolvasásáról – szédítő érzés volt”.[81] „Azon az éjszakán nem sokat aludtam”, állítja egy beavatott, miután értesült a Külkapcsolalok Tanácsáról.[82]

Ezzel szemben az összeesküvéselmélet-gyártó a kiábrándulást találja a legkellemetlenebb folyamatnak: „A második lövész bizonyítékát, amelyet gyűjtöttem és lelepleztem az évek során, fájdalommal szedtem darabokra”, vallja be Dan E. Moldea a Robert Kennedy merénylettel kapcsolatos vizsgálódásáról.[83] Nem meglepő, hogy kevesen teszik azt, amit Moldea: visszanyomozza saját lépéseit, hagyja, hogy a bizonyíték irányítsa gondolkodását, végül

megvallja tévedéséi.

Az *összeesküvéselmélet-gyártók,* az összeesküvés-elméletekhez vonzódó emberek palettája a fanatikus hívőktől a társadadalmi dilettánsokig terjed.

A kiteljesedett összeesküvéselmélet-gyártó szívvel-lélekkel a hitének szenteli magát, számtalan órát tölt a választott ügy (szabadkőművesség, zsidók, John Kennedy-merénylet) tanulmányozásával. Mindenhol a szimbólumait látják – a numerológiában (a 19 és a 666 nagy kedvencek), formákban (háromszögek, körök) és az állatokban (kígyók, polipok). A leghűségesebb hívek az életüket szentelik az ügynek. Kényszeres, autodidakta nyomozásba kezdenek („A kutatás kimerítő volt, de erős késztetés hajtott.”),[84] aztán hozzálátnak mások megtérítéséhez. Az ambiciózusabbja publikálja az eredményeit (ez magyarázatot ad a kiterjedt összeesküvés-alapú irodalom létére). Bizonyos esetekben ez a mánia a karriert és a családot is háttérbe tolja. Az eredmény pedig egy zavaros élet: az antiszemiták és a forradalmárok a birodalmi Oroszország végnapjaiban feleskÜdtek ügyükre, elszigetelődtek a normális élettől, és a társadalom perifériáján helyezkedtek el. Alkalmanként ugyanakkor a körülmények megengedik az összeesküvéselmélet-gyártóknak, hogy csatlakozzanak a fősodorhoz, és akár hatalomhoz jussanak. Vlagyimir Iljics Lenin és Adolf Hitler az átjárhatóság kiemelkedő példái, akik riválisok nemzedékeit inspirálták.

Nem szükséges, hogy egy politikai paranoiás személyesen is paranoiától szenvedjen, de a kettő gyakran együtt jár, és kölcsönösen erősítik egymást. Nesta Webstert, a befolyásos brit összeesküvéselmélet-gyártót annyira maga alá gyűrte a saját rémisztő eszmerendszere, hogy töltött revolver nélkül nem merte kinyitni saját háza bejárati ajtaját. Grigorii Schwartz-Bostunich náci antiszemitaelmélet-gyártó a Gestapo védelmét élvezte – kivéve, amikor időnként szabadkőműves ügynököknek látta testőreit, és még Himmlert, a főnöküket is kihívta, hogy védje meg tőlük. Egy összeesküvés-hívő tanú egy állítólagos New Orleans-i Kennedy-merénylet kihallgatása során azt hitte, hogy a rendőrség kicserélte a lányát, ezért minden alkalommal, amikor hazatért az iskolából, levette az ujjlenyomatát. Az abszolút hatalom nem csillapítja az efféle szorongásokat. A Sztálin környezetében töltött évek meggyőzték Nyikita Hruscsovot, hogy a diktátor „üldözési mániája hihetetlen méreteket öltött”. Sztálin például megvárta, hogy előbb az emberei kóstolják meg az ételt, mielőtt maga vett

belőle („Nézd, ott van az a ragu, Nyikita. Kóstoltad már?”).[85] Sztálin félelme a halálára törő orvosoktól olyan méreteket öltött, hogy alig engedte őket közel magához, és ez a tényező bizonyára siettette a halálát. Mao szintén elutasította a gyógykezelést, mivel attól félt, hogy az ellenségei ezt használják majd ki a meggyilkolására. „Nem szeretett rossz hírt hallani az egészségéről, és mindig összeesküvésre gyanakodott.”[86] Ez egy nagyobb rendszer része volt, hiszen Mao végül mindenütt kisebb összeesküvéseket észlelt. Ha egy testőr hívás nélkül lépett a szobába, arra gyanakodott, hogy riválisaira kémkedik; vagy azt hitte, megmérgeztek a medencéje vizét.

Nem minden összeesküvéselmélet-gyártó ér el ilyen patologikus magasságokat. Az elfogadottság mértéke a megrögzött és állandótól az esztétikus és időszakosig terjed. A jobboldalon egy Louis Farrakhan szinte mindent a prizmájukon keresztül lát, míg Patrick Buchanan csupán érinti az. összeesküvés-alapú gondolatokat. Ha úgy vesszük a baloldalon, hogy Sztálin az összeesküvés-alapú gondolkodás súlyos esete, akkor Trockij csak egy enyhe lefolyású rohamot kapott.

Miközben tudatában vagyok az összeesküvéselmélet-gyártás fokozatainak, hajlok arra, hogy mindenkit, aki akár egyetlen összeesküvés elméletben is hisz, összeesküvéselmélet-gyártónak nevezzek. Ennek két oka van.

Először is, egy összeesküvés-elmélet elfogadása az illetőt más elméletekre is fogékonnyá teszi. A hit struktúrája, akárcsak a logikai kényszer hiánya, megkönnyíti a fóbiák közötti átjárhatóságot. Az antiszemiták rendszerint hihetőnek találják a szabadkőművesség-ellenességet és fordítva. A milicisták, akik az Egyesült Államok kormányát ellenségüknek tekintik, mindent elolvasnak a Kennedy merényletről vagy elhiszik, hogy soha nem járt ember a Holdon, noha ezeknek nincs közvetlen kihatása a saját ügyükre. Elfogadják a feltételezéseket, hogy az Egyesült Államok kormánya részt vesz a drogiparban, és ezáltal az ENSZ hatalma erősödik. Timothy McVeigh, a férfi, aki felrobbantotta a szövetségi épületet Oklahoma Cityben, hitt az ufókban is. Gary Webb azzal vált híressé, hogy cikksorozatokat írt, amelyekben a CIA-t a Los Angeles-i kokainterjesztéssel hozta összefüggésbe. Önmagában ez még nem számított összeesküvés elméletnek, de akkor hirtelen támadt hírnevét kihasználva egy könyvötlettel állt elő, és úgy tervezte, hogy „kifejt egy elméletei”, mely szerint a hétéves polgárháború Nicaraguában „egyáltalán nem is volt igazi háború,

csak egy játék, porhintés... hogy elfedje a nagyszabású drog-ügyletet”, amelyet a CIA bűnöző elemei folytattak másokkal.[87] Később más jelek is utaltak rá, hogy Webb készen áll az összeesküvéselmélet-gyártásra.[88]

Másodszor, mivel egyes hívők tisztában vannak a hitelvesztéssei, ami azzal jár, ha az embert összeesküvéselmélet-gyártónak bélyegzik, óvakodnak attól, hogy nézeteiket teljes egészében kifejtsék. Ezért Pat Robertson is lefojtotta saját összeesküvés-mániáját, amikor 1988-ban elnökjelöltként indult. Mások egyszerűen letagadják az összeesküvés-alapú szemléletüket. Rögtön azután, hogy a Szovjetuniót az írásában az „angol-amerikai establishment” teremtményének nevezte, Lyndon LaRouche azt is hozzátette: „nagy hiba lenne mindezt pusztán valamiféle ’összeesküvés-elmélettel’ magyarázni”.[89]

Még a diszkréciót is számításba véve sem mindig könnyű egy ember valós nézeteit kihámozni, hiszen egyes szerzők és politikusok úgy népszerűsítik az összeesküvés-alapú gondolkodást, hogy ők maguk közben elhatárolódnak tőle. Vegyük Benjamin Disraeli (1804-81) különös esetét. Zsidónak született, de gyermekként anglikán vallásra tért, és bizonyos szempontból híres összeesküvéselmélet-gyártónak számít, aki nagy spekulatív pókhálókat szőtt a zsidókról és a titkos társaságokról. Ugyanakkor Disraeli büszke volt zsidó származására, követelte a zsidók felvételét az alsóházba, és megfeddte azokat a zsidókat, akik titkolták vallási hovatartozásukat. Valószínűleg Disraeli jól ismert humorérzéke és javíthatatlan hóbortossága adja a legjobb magyarázatot ezekre a dolgokra. De Disraeli rendkívüli teljesítményei (köztük hat emlékezetes év Nagy-Britannia miniszterelnökeként) nagy súlyt és állandó jelentőséget biztosítanak nekik. Vajon Disraeli összeesküvéselmélet-gyártó volt, ahogyan szavaiból kitűnik? Vagy csupán szkeptikus, aki pusztán magát szórakoztatta az összeesküvésalapú hőzöngéssel? Nincs, aki tudja, amint azt Léon Poliakov kifejti: „Úgy tűnik, hogy a *Coningsby* és a *Tancred* szerzője antiszemita kútmérgezők, hamisítók és illuminátusok szégyellni való ihlető forrása volt, és hogy neki még könnyebben lehetett hinni, őt utánozni, ne adj’ isten plagizálni, hiszen látványos karrierje láthatóan saját állításai érvényességét illusztrálta.“[90] Egy alacsonyabb szinten ugyanez a bizonytalanság érvényes másokkal szemben is.

Némely összeesküvésolmclel gyártók a társadalom

legidealistább, legiskolázotlabb, legérzekenyebb és legbarátságosabb személyei közé tartoznak, akik aztán hirtelen megszólalnak: „hát persze, a média mindig hazudik”, vagy „Izrael állt a falklandi háború mögött.” Abban a pillanatban gyűlölettel és félelemmel eltelve képesek lennének szörnyű szenvedést zúdítani emberek millióira. A történész Walter Laqueur ékesszólóan írja le őket, mint „kimérákkal és fantomokkal harcolók, egy szélmalommal küzdő kollektív Don Quijote, aki mindenfelé dühöngő óriásokat lát, akik olthatatlan rosszindulatot éreznek hősünk iránt, akik pusztító fortélyokat és hadicseleket vetnek latba. Ez a Don Quijote nem mulatságos és nem is tragikus; mentes minden ellensúlyozó vonástól, csupán a gyűlölet motiválja, fenyegetést jelent maga és embertársai számára.”[91]

Ami a mellékneveket illeti, kétfélét használok majd az elkövetkezendő oldalakon: az összeesküvő valós összeesküvésre vonatkozik, míg az összeesküvés-alapú a képzelt összeesküvésektől való félelemre. Bár különböznek, egymással mégis szerves kapcsolatban állnak. A bolsevikok összeesküvő tevékenységgel jutottak hatalomhoz, amikor ott voltak, az imperialista hatalmak bekerítésétől való összeesküvő-alapú félelmeik vezettek a terror uralmának intézményesítéséhez.

A gyakorlati összeesküvéselmélet-gyártás olyan körülményekre utal, amelyben az összeesküvés-elméletek befolyásolhatják kormányok vagy más hatalommal bíró intézmények politikai döntéseit. Nyugaton a náci Németország, Keleten a szovjet blokk kínál kiemelkedő példákat a hatalomra jutott összeesküvéselmélet-gyártásra; az utóbbi időkben Irak és Irán rezsimjei szolgáltatnak erre példát.

———

De kik a világméretű összeesküvés-elméletek célpontjai? Két főszereplő van, a zsidók és a titkos társaságok, rajtuk kívül néhány más, világhatalomra törő leendő összeesküvő játszik kisebb szerepet.

Bár a zsidóellenes érvelés és szóhasználat sokféle formát öltött i. e. 300-tól máig – a hellenizmustól kezdődően intellektuális megvetés a szofisztikált ateisták részéről, ellenérzés a bigott keresztények és muszlimok között, féltékenység a parasztok részéről, társadalmi sznobéria az arisztokraták köreiben, politikai düh a legyőzött arab vezetők között –, az alapvető érzések többé-kevésbé állandóak maradtak. A zsidók elleni ügy csak a panaszok tekintetében változatos. A korai pogányok a zsidók

közömbösségét rosszallották, a keresztények istengyilkossággal vádolták meg őket; a felvilágosodás gondolkodói (és a pogány múlt után sóhajtozó németek) a kereszténységért hibáztatták őket, a populisták a modern korért tartották őket felelősnek, a rasszisták őket tették minden rossz forrásává, a fundamentalista muszlimok pedig a nyugati értékek lándzsahegyeként ábrázolják a zsidókat.

Az antiszemitizmus fogalma 1879-ben született Berlinben az *Antisemitenliga* (Antiszemita Liga) megalapításával. A zsidóellenes gyűlölet ezen formája több ponton különbözik elődeitől: (1) a vallásról a fajra helyezi a hangsúlyt, (2) az ellenszenvet gyűlöletté alakítja, (3) az előítéleteket mindent meghatározó ideológiává, szinte életszemléletté teszi, és (4) a zsidók alkalomszerű üldözését pedig állandósítja. Az antiszemitizmus az érzelmek birodalmából a politikai tevékenység világába vitte a zsidógyűlöletet, defenzívából offenzívába, az élet perifériájáról az élet központjába. A zsidók ábrázolásában is változás történt: eretnekekből rosszakaratú, nagy hatalmú figurákká lettek.

Az antiszemita szó háromszorosan is pontatlan. Rosszul jelöli ki az áldozatot: a zsidók szenvedik el az előítéletet, nem általában a szemiták (mint például az arabok).[92] Anakronisztikus: a zsidógyúlölet csupán az 1880-as években vált politikai ideológiává, noha az antiszemitizmus a minden időben meglévő zsidóellenes előítéleteket írja le. Ráadásul helytelen elnevezés: nincsen szemita faj. Ha a szemita jelent valamit, akkor maximum egy szemita nyelvet beszélő személyt ír le, és a zsidók nagy része, talán többsége, nem is beszél héberül.

Az *antiszemitizmus* szót itt a zsidóellenes érzelmek leírására használom, csak azokra, amelyek intézményesültek és ideológiává váltak. Kisbetűvel írom, kötőjel nélkül (nem anti-szemitizmus) annak jelzéseképpen, hogy egy ideológiára utal, és azt is hozzátéve, hogy semmi köze sincs a zsidók cselekedeteihez.

Nem minden antiszemitizmus foglalja magában a vádat, hogy a zsidók világuralomra törnek (például néhány formája azt hangsúlyozza, hogy a zsidók minden rossz forrásai vagy fajilag alacsonyabbrendúek), de a legtöbb igen. Valószínűleg az összeesküvés-alapú antiszemitizmus a zsidógyűlölet legártalmasabb formája, mivel a zsidókat minden ember első számú ellenségévé teszi. Hogyan is lehetne másképpen, hiszen egy antiszemita szavai szerint: „A zsidóság a maga egészében állandó irányelvvel rendelkezik, amely arra törekszik, hogy a zsidó ember

a kiválasztott, felsőbbrendú és domináns uralkodó osztály tagja legyen minden országban és az egész világon."[93] Míg az összeesküvés-alapú antiszemitizmus eredete a keresztes háborúktól datálódik, és öröksége ma is érezhető, a félelem különösen az 1953-at (amikor a vád, hogy a zsidó orvosok összeesküvést szőttek a szovjet vezetők ellen, majdnem megsemmisítette a szovjet zsidóságot) megelőző nyolc évtizedben volt erős.

Az *anticionizmusnak* nem kellene hogy bármi köze legyen az antiszemitizmushoz: az előbbinek nincs vallási vagy rasszista tartalma, de elítéli a zsidó naconalisták közel-keleti tevékenységét. Ugyanakkor alig néhány zsidó határolódik el az izraeli viselkedéstől és tartja magát anticionistának; ezzel szemben egyes antiszemiták pártolják a zsidó állam gondolatát, mint ami eltávolítja a zsidó népességet a környezetükből. Wilhelm Marr egy ilyen cionista párti antiszemita: „Palesztina gyarmatosításának zsidó eszméje mindkét oldal (értsd: zsidók és németek) számára is hasznos lehet."[94] Még azt is erősítgette, hogy az antiszemita mozgalom megszerzi a zsidók számára Palesztinát. Mindazonáltal az antiszemiták tartanak egy zsidó államtól, mint a világ legügyesebb és legveszélyesebb népének különösen aggasztó gyülekezetétől. Ahogyan egy szovjet szerző fogalmaz: „Cionizmus és judaizmus közös célja a világ feletti hatalom".[95] Minél virulensebb az anticionista rögeszméje, annál biztosabb, hogy valójában álarcba bújt antiszemitizmus; Izrael ciszjordániai tevékenységét elítélni kevesebbet mutat meg a felszín alatt zajló dolgokról, mintha valaki a cionizmusban látná az egész világot fenyegető hatalmas birodalom csúcsát. Az anticionizmus nagy része funkcionálisan azonos az antiszemitizmussal.

A *titkos társaság* fogalma is magyarázatot igényel. A tizennyolcadik században keletkezett, amikor a „titkos" azt jelentette, nem állami, vagyis privát (és nem azt, hogy *tiltott* vagy *rejtett).*[96] A mai használatban olyan szervezetre vonatkozik, amely a titoktartást tekinti léte alapjának, mint például a főiskolákon vagy felnőtt férfiak között kialakuló baráti közösségek, testvériségek. A titkos társaság a saját kézfogással rendelkező klubtól egészen a fennálló rend megdöntésére törő forradalmárokig terjed. Szinte minden titkos társaságnak vannak rituáléi, amelyek a diszkréció szükségességét hangsúlyozzák; a tipikus beavatási szertartás során az újonc súlyos következmények fenyegetésének terhe alatt megesküszik, hogy megtartja a csoport titkait. A tagság túlnyomó többségben férfiakból áll (a radikális politikai csoportok kivételével);

a tagok gyakran beszélnek a közösség érzéséről, a lelki újjászületésről, szinte vallási áhítatot idéző élményről.

A *titkostársaság-ellenes összeesküvés-elmélet* az antiszemitizmus nem zsidó megfelelője; az összeesküvő csoportok tagjaiban lát ellenséget, akik a meglévő rend megbontásával törnek a világ feletti hegemóniára. Rendszerint egyetlen csoportra összpontosít (a jezsuitákra, az angol és amerikai kormányokra), vagy egyetlen „végtelen összeesküvésben” kapcsolja őket össze, amely a történelem hajnalától eredeztethető; az okkultisták például a titkos társaságok elődjét az ókori Egyiptomba vezetik vissza. Charles Louis Cadet de Gassicourt (1769-1821), egy radikális nézeteket valló, a francia forradalom csúcspontja idejében alkotó szerző – egyébként francia gyógyszerész – állította össze a titkos társaságok első „családfáját”, amelyet az Orgyilkosokkal, egy, a keresztes háborúk idején alakult muszlim csoporttal kezdett, aztán következtek a templomosok, jezsuiták, szabadkőművesek és illuminátusok, a sor pedig a jakobinusokkal zárul.[97] Egyéb, gyakran emlegetett nevek még a Máltai Lovagrend, boszorkányok, a Prieuré de Sion, rózsakeresztesek, enciklopédisták, carbonarik, a brit és amerikai kormányok, fegyverkereskedők, nemzetközi bankárok, a Külkapcsolatok Tanácsa és a Háromoldalú Bizottság. „Az egyik összeesküvés-elmélet összeér a másikkal, és egy századokat, földrészeket átívelő óriási hálózatot alkotnak.”[98] Az az általános meggyőződés, hogy minden csoport átadja nézeteit és titkait egy utána következőnek. Például az a bölcsesség, amely az ókori Egyiptomban Ízisz kultuszával kezdődött, a századok során a pitagoreusokra, majd a gnosztikusokra, a katarokra, a templomosokra, a rózsakeresztesekre és végül a szabadkőművesekre örökítődött.

Ezenfelül használok még néhány pontosítást igénylő definíciót. A *szélsőségesség* egy eszme végsőkig vitelét jelenti, rendszerint szélsőséges eszközökkel. Ezzel szemben a *mérsékelt szemléletmód* elfogadja a határokat és az. önkorlátozást. A politikai szélsőségesség gyakorlatilag mindig magában foglalja az összeesküvéselmélet-gyártást, egészen addig a pontig, hogy az összeesküvés-elméletek a szélsőségesség alapelemei lesznek.

A *fősodor* kifejezés a társadalmilag szentesített eszmékre és intézményekre vonatkozik, amelyek a kormány és vezető magánintézmények támogatását élvezik; a *periférikus* azokra, amelyek nem. Bizonyos esetekben, amelynek a legismertebb példái

a náci Németország és a kommunista államok, a fősodor megegyezhet a szélsőséggel.

A *jobboldal* és *baloldtd* kifejezések gyakran úgy bukkannak fel a könyvben, hogy ezeknek a szemléletmódoknak a szélsőségeit jelenni. nem az egyesült államokbeli mérsékelt republikánusokról és demokratákról vagy más országokbeli megfelelőikről (akik konzervatívok és liberálisok) van szó, hanem a politikai spektrum két végének szilárd politikai hagyományáról. A jobboldaliak saját fajukat, vallásukat vagy nemzetüket emelik a többi fölé; a baloldaliak haladó szocialista vagy anarchista programot követnek.

Az amerikai politikai színtéren nem Newt Gingrich a jobboldali, hanem Pat Buchanan, hiszen az utóbbi nézeteiben fellelhető egy árnyalatnyi fasizmus is. Nem Ted Kennedy érdemli a baloldali minősítést, hanem Jesse Jackson. Meg kell hagyni, Buchanan és Jackson enyhébb kifejezéseket használnak, mint a megrögzött szélsőségesek, de ugyanazokat a témákat érintik. Ahol a keményvonalas jobboldali cionista ellenőrzésű kormányról beszél Washingtonban, Buchanan annyiban finomítja, hogy a Kongresszust Izrael „imatermének“ nevezi.[99] Ha a szovjet propagandisták „cionista gyarmatként” utaltak az Egyesült Államokra,[100] Jackson pusztán „bibsiknek” hívta a zsidókat, New York Cityt pedig „Bibsivárosnak”.[101]

Néhány politikai figura egyértelműen összeesküvéselmélet-gyártó, de nem tartozik nyilvánvalóan sem a jobb, sem a baloldalhoz. Például Louis Farrakhan és Lyndon LaRouche levetik magukról a megszokott tengely mentén történő jellemzést. És, amint azt a náci-szovjet megnemtámadási egyezmény példázza és történelmünk menete megerősíti, a szélsőségesek több közös vonást találnak egymásban, mint a mérsékeltekkel.

MENNYIRE MEGGYŐZŐ A KÉPZELET?

Az összeesküvéselmélet-gyártó akképpen hasonlítható a hivatásos történészhez, mint a *kincsvadász a régészhez; ami az előbbieket illeti, lehetetlenség meggyőzni arról őket, hogy a dokumentumok között végzett sietős feltárásaik csak hamis aranyat hoznak a felszínre.* – Michael Billig[102]

———

Amikor az összeesküvés a téma, gyakran igen nehéz megkülönböztetni az igazat a hamistól. Részben azért, mert az objektív kritériumok – logika és bizonyíték – nem határolják el

őket élesen egymástól. Még zavarosabbá teszi a vizet, hogy a jólértesültek valótlan kijelentéseket tesznek, komoly tudósok vad állításokat támogatnak, áltudósok pedig önálló kutatásként próbálják eladni műveiket.

Következésképpen a logika önmagában nem képes leleplezni egy összeesküvés-elméletet, hiszen az észérv számára logikailag az események mindenféle láncolata lehetséges. A logika nem cáfolhatja a zsidók tervét, hogy az európai városok alatti alagutakat használják „ezeknek a városoknak a levegőbe röpítésére minden szervezetükkel és archívumukkal együtt”, ahogyan azt a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* állítják.[10:1] Nem mutatják hamisnak a Ku-Klux-Klan 1920-as évekből való vádját, hogy az Egyesült Államok törvényhozásáénak épülete közelében lévő hat katolikus templom Georgetownnal és katolikus egyetemekkel együtt valójában titkos katonai bázisok, ahonnan megszállni tervezik Washingtont, és az elnök helyébe a pápát ültetik. Annak az ellenkezőjét sem lehet bizonyítani, hogy a szovjet vezetőség nagy része 1937-38-ban Trockijt támogatta, hogy a CIA tervelte ki John Kennedy halálát, vagy hogy Ronald Reagan összejátszott Khomeini ajatollahhal, hogy amerikai túszokat tartsanak fogva Iránban.

Ha valami, hát ezek a képzeletbeli tervek sokkal rigorózusabban logikusak és kevésbé szabadon lebegőek, mint a valós élet eseményei. Akár az alkímia és az. asztrológia, az összeesküvésbe vetett hit is egyfajta intellektuális betekintést kínál, amelyben sok az igazság, de akkor csúszik félre a gondolatmenet, mikor okozati kapcsolatokat fedez fel ott, ahol ilyen nem létezik; ez „a racionális elme titkos vétke.”[104] A logika szabályai mindig semlegesek, így nem választhatják szét azokat a hibákat, amelyek mindhárom tudományágat hamis állításokba és lényegtelen részletekbe gabalyítják.

A második kihívás az összeesküvés-elméletek szétválasztásában abból adódik, hogy elegendő igazságot és ésszerűséget tartalmaznak ahhoz, hogy hihetőek legyenek. Az igazság egy eleme keveredik jóval nagyobb adag fantáziával. „Az igazság kis magja megtalálható még az emberek által kiagyalt legelképzelhetetlenebb dolgokban is.“[105] Az állítólagos zsidó összeesküvés esetében, noha a zsidók soha nem törekedtek globális uralomra vagy bármi erre leghalványabban emlékeztető dologra, a biblikus és talmudi írások valóban beszélnek egy messianisztikus korról, amikor Izrael istene megteremti a maga uralmát. Ez spirituális uralom lesz, nem politikai

önkényuralom, ahogyan azt az összes zsidó tudós hangsúlyozza. Maimonidesz (1135-1204), a nagy zsidó gondolkodó kifejti: „A bölcsek és próféták nem azért vágytak a Messiás eljövetelére, hogy a világot uralják, hogy a pogányokat uralmuk alá vonják, hogy a nemzetek fölé emelkedjenek, vagy hogy egyenek, igyanak, örvendezzenek. Csupán azt kívánták, hogy legyen idejük a Tórára és annak bölcsességére, anélkül, hogy bárki elnyomná vagy zavarná őket".[108] De a szövegek azt ígérik, hogy bárki próbálna szembeszállni a Messiással, borzasztóan meg fog szenvedni: „Az Isten gondoskodik róla, hogy a Föld minden királya reszkessen" – írja Maimonidész. „Királyságaik romba dőlnek… ő (a Messiás) mindenkit lemészárol, aki az életére tör és senki nem menekül, senkinek nem kegyelmez."[107]

Ez az ígéret zsidók generációira volt hatással. Ugyanakkor a tudósok fennkölt értelmezése egy olyan, jóval világiasabb elvárássá vulgarizálódott, mely szerint a Messiás eljön, és megszabadítja gyötrelmeitől a kiválasztott népet. Ezek a remények széles körű visszhangra találtak a zsidók között, különösen az első keresztes háború borzalmait követően; a megszégyenítés és elnyomás áldozatai aligha tudtak ellenállni annak, hogy ne álmodozzanak egy olyan korról, amikor fordul a kocka, és a Messiás eljövetelével az elnyomóra vár pusztulás.

A titkos társaságok hasonló módon nyújtottak bizonyítékot üldözőik számára. „Nagyon ritka olyan titkos egyesülést találni, amely a nulláról kezdi, és semmivel sem tartozik elődeinek."[108] Ráadásul a vezetők általában azért találtak ki hosszú történeteket más csoportokhoz kötődő kapcsolatokról, hogy a szervezetet történelmi háttérrel és súllyal lássák el. A szabadkőművesek például Hirámig és a jeruzsálemi szentély építőiig (azaz a zsidókhoz kapcsolódnak, és ez támadási felületet adott ellenségeiknek), valamint a templomosokig (azaz a francia állam szemében szálkát jelentő rendig) vezetik vissza eredetüket. Az okkult titkok iránti érdeklődés megerősíti a vádat, hogy a szabadkőművesek hatalmas és gonosz hatalom birtokáhau vannak. A szabadkőművesek „megvilágosodott" terminológiát használnak; egy New York-i páholy sarokkövén nem 1875, hanem 5875 A.L. olvasható, ahol az A.L. az anno lucis rövidítése, azaz „a fény évében". Ráadásul a szabadkőművesek időnként valóban összeesküvők módjára viselkedtek; a téma egyik történésze szerint „másodlagos bizonyíték" mutat arra, hogy egy makacs tagot, William Morgant 1826 szeptemberében azért gyilkoltak meg, hogy meggátolják őt

a belső titkok kiszivárogtatásában.[109]

Harmadrészt a bennfentesek néha támogatják az összeesküvés-elméleteket, ezáltal felkavarják a pocsolyát. Egy tizennyolcadik századi, kereszténységre áttért zsidó nem csupán megesküdött, hogy a judaizmus elrendeli a goj kisgyerekek rituális legyilkolását, de véres részletekkel szolgált saját részvételéről is ezekben a gyilkosságokban. Benjamin Disraeli, aki kitért zsidó létére Nagy-Britannia miniszterelnöke lett, szenzációhajhász kijelentéseket tett, miszerint a zsidók és a titkos társaságok bonyolítják Európa közügyéit. Az 1844-ben kiadott „Coningsby" című regényében Disraeli a következőt adja az egyik szereplő szájába: „Az első jezsuiták zsidók voltak... az a hatalmas forradalom, amely jelen pillanatban Németországban készülődik... és amelyről egyelőre olyan keveset tudnak Angliában, teljességgel a zsidók irányítása alatt bontakozik ki".[110] Két oldallal később egy szereplő még vészjóslóbb kijelentést tesz, amelyet összeesküvéselmélet-gyártók időről-időre idézni szoktak: „Látja, kedves Coningsby, hogy a világot igencsak más személyiségek kormányozzak, mint akiket azok hisznek, akik nem állnak a kulisszák mögött."[111] Disraeli ezeket a kijelentéseit nem korlátozta fiktív műveire. Egy 1852-es önéletrajzi művében azt állította, hogy a zsidók „el kívánják pusztítani a hálátlan keresztényeket."[112] Összeesküvés-alapú gondolkodását a parlament színe elé is elvitte, amikor 1856-ban bejelentette: „egy brit lelkész azzal hencegett – és ezt nem tette bölcsen –, hogy csak fel kell emelnie a kezét, és forradalmat robbant ki holnap Itáliában. Indiszkrét kérkedés volt ez, de úgy hiszem, nem lehetetlen, hogy a rendelkezésére álló eszközök révén sikerülne neki. Mi történne? Egy szélsőséges elven alapuló köztársaság jönne létre."[113] Ki tudhatta ezt jobban, mint maga Disraeli? Az efféle kijelentések nagyban növelik az összeesküvéselmélet-gyártás hitelességét.

De Disraeli nincs egyedül. Egy állítólagos kiugrott szabadkőműves nyilvánosságra hozta a zsidó irányítású szabadkőműves rendek léirzósét, amelyek a földgolyó feletti uralom megszerzésére törekedirk. A londoni *The Times* betekintést adott a brit birodalmi gondolkodásba, amikor 1875-ös vezércikkében kijelentette: „Minden kérdésben, legyen az tudományos, pénzügyi vagy politikai, a döntés erre az országra tartozik; az igazgatás és a irányítás a mi kezünkben lesz, és amíg miénk a hatalom, addig mi vállaljuk a felelősségei a világ előtt."[114] 1905-ben egy magát félzsidónak valló magyar úgy nyilatkozott, hogy Anglia és Franciaország „nagyon közel" állnak a zsidó uralomhoz, miközben

az Egyesült Államok „lassan, de biztosan megadja magát ennek a nemzetközi és alattomos hegemóniának”.[115] Talán a legárulkodóbb vallomás az amerikai elit egy tagjáé, a Georgetown University-n tanító Carroll Quigleyé:

„Egy nemzedék óta létezik egy nemzetközi anglofil hálózat, amely bizonyos mértékben úgy működik, ahogyan azt a szélsőjobb a kommunistákról feltételezi. Valójában ennek a hálózatnak, amelyet Kerekasztal Csoportosulásnak nevezhetünk, semmi ellenvetése sincs a kommunistákkal vagy más csoportokkal való együttműködés ellen, és gyakran együtt is működik velük. Azért ismerem a hálózat akcióit, mert húsz éven keresztül tanulmányoztam őket, és az 1960-as évek elején két évre engedélyt kaptam, hogy átnézzem a dokumentumaikat és titkos nyilvántartásaikat. Nincs ellenérzésem velük vagy a céljaik többségével szemben, és az életem nagy része során közel álltam hozzájuk és számos okiratukhoz... Nagy vonalakban a fő véleménykülönbség részemről az, hogy a hálózat szeretne ismeretlenségben maradni, én pedig úgy hiszem, történelmi szerepe alapján van olyan jelentős, hogy megismerjék.”[116]

Más szavakkal Quigley azt írta, hogy egy kicsiny, előnyös pozíciójú csoport összeesküvést irányít, és ő egyetért céljaikkal.

Van még egy zavaró dolog, amit Richard Hofstadter „magasabb paranoiás tudománynak” hív.[117] Ez nem az egyetemi képzettséggel, szakmai szervezetek tagságával és társadalmi megbecsüléssel rendelkező tudósok által művelt tudományos munka. Ez az összeesküvés-alapú gondolkodás tükörkép-világa amatőr autodidaktákkal, akik nem tartoznak egyetlen tudományos intézményhez, például egyetemhez sem, és a komoly intézmények részéről elutasításban részesülnek. A kettő között fennálló éles különbségek arra utalnak, hogy a tudósok kutatásait és az összeesküvéselmélet-gyártók spekulációit nem lehet összetéveszteni, de az utóbbi gyakran utánozza az előbbit, így előfordulhat, hogy összekeverednek.

Az összeesküvéselmélet-gyártók – megérdemelten vagy sem – tudományos fokozatokkal (dr., professzor, Ph.D.) parádéznak. Legalább annyira mélyen ássák bele magukat a tárgy szakirodaimába, mint a közönséges történészek, és a téma szakértőivé válnak. A különbség a módszerükben rejlik: ahelyett, hogy darabról darabra raknák ki a múltat a tények lassú

felhalmozásával és elemzésével, a legitim történettudományt fosztogatják, így rakva össze hatalmas építményeket különös és egymáshoz nem kapcsolódó elemekből.

Az igazság kihámozásának megnehezítésére az összeesküvés-alapú témák jóval több áltudóst vonzanak, mint valódit. Az utóbbi két évszázad során Európa szinte minden nyelvén megjelent áltanulmányok hatalmas anyagot alkotnak. A zsidók és szabadkőművesek kapcsolata csupán két legitim tudós művének témája, viszont tucatjával, ha nem százával akadnak zsidóellenes és szabadkőműves-ellenes szerzők. Egy 1923-as bibliográfia huszonháromezer szabadkőművesekkel foglalkozó könyv és tanulmány címét tartalmazza, de köztük csak néhány olyan van, amely pártatlan kutatók munkája.[118] A John Kennedy gyilkosságról szóló könyvek ezreinek csupán töredéke érvel az összeesküvés ellen. Az anyag mennyisége némely olvasóra nyilvánvaló hatást gyakorol: „ha ilyen sokat írtak róla, akkor úgy képzelik, hogy valami igazságnak lennie kell benne.”[119] A sok könyv lehetővé teszi az összeesküvéselmélet-gyártók számára, hogy egymást idézzék, ezzel hozva létre az önidéző áltudományosság impozáns építményéi. Régi témák esetében, mint például a templomosok, többszáz éve kiadott könyveket adnak közre és tekintélyes forrásként idézik. Az újak esetében, mint a John Kennedy-merénylet, komoly tudósok módjára megvitatják egymás következtetéseit.

Az összeesküvés-alapú szövegeket puritán külsejű könyvekbe csomagolják, amelyekben a bevezetések, előszók, köszönetnyilvánítások, idézetek, lábjegyzetek, bibliográfiák, tárgymutatók és a tudományosság egyéb megszokott kellékei egyaránt megtalálhatók. Még a hamisítványokat is áltudományos jelmezbe bújtatják. A tudományos tekintély utánzásával az álszakértők könnyebben el tudják fogadtatni fixa ideáikat a hiszékeny és tapasztalatlan olvasókkal. Ráadásul az utalások tömege pajzsként szolgál a kritikával szemben. Amikor Pat Robertson *Az Új Világrend* című könyvét védelmezte az antiszemitizmus vádjától, azt a magyarázatot adta, hogy „alapos kutatás alapján készült, és hét sűrűn nyomtatott oldalnyi bibliográfiát tartalmaz eredeti történelmi forrásokból.”[120]

Az összeesküvés-elméletgyártók szívesen választanak józan és semmitmondô címeket, hogy gondolataikat álcázzák, amelyek mindennek nevezhetők, csak józannak nem. Minden idők legnagyobb hatást gyakorló összeesküvés-alapú műve a következő pedáns címet viseli: „Emlékiratok a jakobinizmus korából”,

hamisított megfelelője pedig egy végtelenül hivatalos címet kapott *(Cion bölcseinek találkozóiról készült jegyzőkönyvek).* A „Zsidók a japán képzeletben” *(Jews in the Japanese Mind)* komoly tanulmány, míg „A japánok és a zsidók”[121] *(The Japanese and the Jews)* teljes egészében kitalált, noha a címek hangzása hasonló, és mindkettő megbízható kiadóval rendelkezik.

Az összeesküvéselmélet-gyártók látszólag tekintélyes tudományos folyóiratokban publikálnak. Címéből és külsejéből ítélve a *Revue internationale des sociétés secrètes* tekintélyes igazságkeresők által művelt komoly tudományosság benyomását kelti; valójában már régóta a titkostársaság-ellenes bagázs központi elosztójaként szolgált. A *Journal of Historical Review* hasonlóan hangzik, mint az *American Historical Review,* ráadásul mindkét folyóirat felismerhetően tudományos hangot képvisel, és professzorokból álló szerkesztőbizottságot vonultat fel. De míg az utóbbi egy vezető tudományos folyóirat, addig az előbbi kizárólag a zsidó holokauszt megtörténtének tagadását propagálja.

Az olvasó a kiadókra sem támaszkodhat, ha külön akarja választani a búzát az ocsútól; még a legtiszteletreméltóbb kiadók is nevüket kölcsönzik az összeesküvés-alapú nonszenszhez. Az Eyre and Spottiswood nagy tiszteletben álló cége adta ki a *Jegyzőkönyvek* első kiadását Angliában. A londoni Jonathan Cape (Samuel Butler, Len Deighton, Makszim Gorkij, James Joyce, H. G. Wells és William Carlos Williams kiadója) a New York-i Delacorte-tal együtt adta ki *Az abbé titka: szent Grál, szent vér* című kötetet, amely azt állítja, hogy Jézus zsidó herceg volt, akinek fia született Mária Magdalénától, és ez a fiú királyi dinasztiát alapított, a Merovingokét; és hogy egy *Prieuré de Sion* nevű titkos társaság 1099-es alapítása óta támogatja a Merovingok érdekeit.[121] *(Emlékezetes, hogy a magyarul is megjelent könyv szerzőpárosa beperelte Dan Brownt, a* Da Vinci-kód *szerzőjét, mondván: tőlük lopta a sikerkönyv alapötletét. A pert elvesztették. – A szerk.)* Néhány évvel később Jonathan Cape és Henry Holt egyesítették erőiket, hogy egy második tanulmányt rakjanak össze ugyanerről a témáról, ezúttal a Prieuré de Sion jelenlegi tevékenységeit felvázolva, miszerint „egy Európai Egyesült Államok nevű királyságot vagy birodalmat” kívánnak létrehozni, amelyet ki más irányítana, mint Jézus családja.[123]

A valódi tudományt az összeesküvéselmélet-gyártástól a világháló burjánzó birodalmában még nagyobb kihívás megkülönböztetni. Itt az összeesküvés alapú anyagok aránytalanul

nagy mennyiségben vannak jelen, a megbízhatóság ismerős jeleit még nehezebb észlelni, és a keresőprogramok megkülönböztetés nélkül adják ki az összeesküvéselmélet gyártást és a valódi tudományt. Olyan szövegek, amelyeket könyv formában sokan be sem engednének az otthonukba, minden előzetes bejelentés nélkül megjelennek a számítógépük képernyőjén. A legádázabb gyűlöletkeltők a szólásszabadság bajnokaiként verik elszántan a mellüket. Ráadásul a technika megbabonázza az embert, és miközben lassan kattintgatunk és várakozunk, hipnózis közeli állapotba kerülünk.

Végül pedig valódi tudósokkal is előfordul, hogy alkalmanként összeesküvéselmélet gyártásba keverednek, és ez azt mutatja, hogy az összeesküvést feltételező ember személye nem biztosítéka az összeesküvés valódiságának vagy hamisságának. Az osztrák Joseph von Hammer-Purgstall (1774-1856) rendkívül művelt tudós és kora nagy orientalistája volt, aki számos nagy szabású tanulmányt írt, némelyiket máig újra kiadják; a perzsa költő, Hafiz verseiből készült fordítása ihlette Goethe *Westöstliche Diwan*-ját. Ugyanakkor nagyban gyártott összeesküvés-elméleteket, és sokat tett annak a gondolatnak a terjesztése érdekében, hogy a templomosok egy titkos társaságot alkottak.[124]

A dolgok bonyolítására néhány összeesküvéselmélet ellenes személy összeesküvéselmélet-gyártóvá válik. Gary Sickkel az. utóbbi időben történt meg ez az átalakulás. 1985-ös kiváló könyve az, iráni sah bukásáról és a teheráni túszdrámáról „Mindannyian elbuknak” *(All Fall Down)* címmel az összeesküvéselmélet-gyártás hibáiról szólt. Ebben Sick felhívta a figyelmet: az irániak „úgy vélik, hogy az események egyszerű, szabatos magyarázata csupán a ’valóság’ körmönfont intrikáinak álcázása”, és kritikával illette őket, amiért azt hiszik, hogy „bármely jelentős politikai, gazdasági vagy társadalmi felfordulás csakis a külső hatalmak manipulációjaként következhet be Iránban.”[125] Sicket röviddel ezután láthatólag elhagyta éleslátása 1988-ban már ő maga kotyvasztotta az Októberi Meglepetés nevű összeesküvés-elméletet, azt feltételezve, hogy Ronald Reagan 1981-ban Khomeini ajatollahhal összejátszva nyerte meg az elnökválasztást. Sick megbízhatósága olyan súllyal bírt, hogy az Októberi Meglepetés hatására két kongresszusi meghallgatást is kezdeményeztek.

Ha a logika szabályai nem jelzik, hogy összeesküvés-elmélettel állunk szemben, ha a feltételezett összeesküvők részleges megerösitést kínálnak, és ha a bennfentesek olyan utalást tesznek,

hogy az összeesküvés igenis létezik, akkor hogyan leplezhetjük le az összeesküvés-elméletet?

HÁROM

AZ ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLET LELEPLEZÉSE

———

Robert Welch, a John Birch Társaság alapító tagja egyszer felvetette annak lehetőségét, hogy a Szenátus befolyásos republikánus frakcióvezetője, Robert Taft azért betegedett meg rákban és halt meg, mert „rádiumcsöveket telepítettek a szenátusi széke kárpitjába”.[126] Miért is abszurd ez a vád? Mert a demokraták nem gyilkolják le politikai ellenfeleiket; a szenátusi bútordarabokat nem lehet ilyen módon felszerelni; semmi értelme valakit rádiummal megmérgezni; és a felvetés forrása olyan személy, akinek a nevéhez számos bizarr összeesküvés-elmélet kötődik. De akkor tekintsük a következő példát: a szovjet titkosrendőrségről szóló könyvükben Cristopher Andrew és Oleg Gordievsky szerint egy brit kémnek gyanított egyént anélkül távolították el moszkvai lakásából, hogy észrevette volna maga körül: „a KGB toxikológusai mérgező anyaggal kenték be (Oleg) Penkovszkij székét, így annál egy rövid lefolyású, de heves megbetegedés lépett lel.”[127] Ez teljesen hihető, hiszen a KGB hírhedt a mocskos trükkjeiröl, könnyen be tudott törni az egyik embere lakásába, a székre tett méreg hatásos lehet és a szerzők tiszteletre méltó, nem összeesküvés gyártásról el híresült szakírók.

Másképp fogalmazva, a valódi összeesküvés megkülönböztetése a képzeletbelitől vagyis az itt használt terminológia szerint az összeesküvés az összeesküvés elmélettől szubjektív folyamat. Bár néhány elemző úgy véli, a megkülönböztetés nem döntő jelentőségű,[128] az igazság vagy a valótlanság igenis számít. Az ember nem veheti egy kalap ala Churchillnek az 1930-as években tett náci összeesküvéssel kapcsolatos figyelmeztetéseit Hitler egykorú, zsidó összeesküvést gyanító kirohanásaival. Az olvasó és a szerző egyaránt határvonalakat keres, amelyek alapján megkülönböztetheti a valóság szilárd talaját a képzelet mocsarától, hiszen éppen ez a meghatározatlanság engedi, hogy az összeesküvés-elméletek gyártása a perifériáról a fősodorba kerüljön.

Számos kérdés merül fel: valóban léteznek összeesküvések? Hogyan teszünk különbséget az összeesküvésektől való igazolható félelem és a képzeletbeli között? A témáról szóló mely források számítanak megbízhatóaknak?

A VALÓSÁG MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE A KÉPZELETTŐL

A történész számára nem létezhetnek általánosítások, csupán egyetlen biztonságos alapszabály: az emberi sors fejlődésében fel kell ismernie a belátható és beláthatatlan játékát. – Herbert A. L. Fisher[129]

———

A történelmi tanulmányt a történelmi érzék koronázza meg – annak az intuitív megértése, hogy a dolgok hogyan nem *történnek.* – Lewis B. Namier'[3]"

———

Szerencsére léteznek eszközök az összeesküvés-elméletek azonosítására. Ezek közé tartozik a józan ész, a történelem ismerete, az összeesküvés-elmélet gyártásának jól körvonalazható paneljei. De talán az a legfontosabb, hogy megértsük az efféle gondolkodasmód mögött álló feltételezéseket.

———

JÓZAN ÉSZ. Nem mindennek van értelme, ami logikailag lehetséges. Nem minden ellenség tör világuralomra; véletlenek igenis történnek; a templomok, metróalagutak és szenátusi székek nem a halál eszközei; és katolikusok, zsidók és demokraták nem használnak efféle módszereket. Ahogyan egy logikatanár fogalmaz: „amikor egy dolog magyarázatára egy hipotézist vezetünk be, nem vákuumban mozgunk. Háttérinformációk széles skálájával – hiedelmekkel, elvekkel és elméletekkel – rendelkezünk, amelyekhez rengeteg bizonyítékot halmoztunk fel."[131]

A józan ész elfogad egyszerű magyarázatokat is; ezzel szemben az összeesküvés-elméletek bonyolító elemekkel dúsítják a történetet, megkövetelve az átverés bonyolult láncolatát, egy félelmetes irányitó elmét, valamint nagyszámú (és titoktartó) segédet, amelyektől aztán az egész terv a saját hihetetlenségén bukik meg. Vegyük a John F. Kennedy-gyilkosság esetét. Lee Harvey Oswald a feltételezett összeesküvésben részt vevő emberek nagy száma miatt nem lehetett egy ismeretlen hatalom eszköze. Csak ahhoz négy, teljes egyetértésben összedolgozó összeesküvő kellett volna, hogy Oswaldot abban a texasi könyvraktárban helyezzék el, ahonnan pontos lövést adhatott le Kennedy autókíséretére. Az egész merénylethez pedig százak együttműködése kellett volna.[132] Ez az egyszerűség vagy takarékosság elve: „ha minden más tényező egyezik, egy hipotézis mindig hihetőbb, mint egy másik, ha kevesebb új felvetést tartalmaz."[133]

Ebből két feltételezés következik: egyes összeesküvések csupán

bizonyos környezetben történnek meg (a Moszkvában hihetőnek tűnő gyilkosságok nem reálisak Washingtonban), és minél kidolgozottabb egy állítólagos terv, annál kevésbé valószínű, hogy létezik. Egy puccs kitervelése hihető; a francia forradalomé nem.

———

A TÖRTÉNELEM ISMERETE. A múlt azt mutatja, hogy a legtöbb összeesküvés elbukik. A váratlan események megzavarják kitervelt menetét, a résztvevők cserbenhagyják, a titokzatos lépések felkeltik az ellenfél gyanúját. Általánosságban véve minél bonyolultabb a terv, annál kevésbé működik. Niccoló Machiavelli, aki számos intrika tanúja volt, megjegyzi, hogy az összeesküvés „mindig számtalan nehézséget és veszélyt rejt magában”, és rámutat a megszokott csalódásra: „Sok összeesküvést kiterveltek már, de a történelem azt mutatja, hogy csak kevés járt sikerrel.”.’[34]
A filozófus Kari Popper hozzáteszi: „Először is nem túl gyakoriak, és nem változtatják meg a társas élet jellegét. Ha azt feltételezzük, hogy összeesküvések nem lesznek többé, lényegében továbbra is ugyanazokkal a problémákkal kell szembenéznünk, amelyekkel mindig is. Másrészt kijelenthetem, hogy az összeesküvések nagyon ritkán járnak sikerrel. Az elért eredmények rendszeiint nagyban különböznek a megcélzott eredménytől. (Gondoljunk a náci összeesküvésre.)”.[135] A náci rendszer bukásán felül a huszadik század másik nagy összeesküvése, a kommunizmus szintén minden tekintetben elbukott. Az Egyesült Államokban, ahol a történész David Brion Davis egy szakadékot fedez fel a legtöbb (valódi amerikai) összeesküvő szánalomra méltó gyengesége és alkalmatlansága és aközött, hogy számos amerikai hajlandó hinni egy hatalmas, monolitikus és gyakorlatilag csalhatatlan, a köztársaság megdöntésére irányuló szervezetben.”[136] Az európai, izraeli és amerikai vezetőknek a Közel-Keleten végzett nagyszabású összeesküvésekre irányuló törekvései kevés sikert hoztak; ellenkezőleg, visszaütöttek kitervelőikre. A brit és a francia kormány a Picot-Sykes egyezményben titokban felosztotta a Közel-Keletet, de ez nem maradt fenn sokáig; a Lavon-ügyben izraeli ügynökök az egyiptomi Amerika-ellenes erőszakos tevékenységet igyekeztek Gamal Abdel Nasszerre hárítani, de lelepleződtek; az Irán-kontra botrányban az amerikaiak titokban fegyvert adtak el Iránnak, és lelepleződlek. Ugyanez a sablon világszerte általános.

———

KÖRVONALAZOTT PANELEK. Az összeesküvésbe vetett hit más-más formát ölt. A fasiszta és leninista ideológiák a legtöbb ponton

különböznek, és a Kennedy-gyilkosságban hívő kevés közös vonást tud felmutatni Louis Farrakhannal. De ha félretesszük a specifikumokat és csak az alapvonásokat tekintjük át, nyilvánvalóvá válik, milyen sok közös vonása van az összeesküvés-elméleteknek. Két fő vonatkozásukban különböznek a megszokott gondolkodástól: a bizonyíték hitelességében és az alapfeltételezésekben. A bizonyítékok sajátos vonásai a következőek:

1. Homály. Azon az alapon, hogy a külsőségek megtévesztőek, elutasítják az ismert információkat, és egzotikus, kevéssé ismert variánsok után kutatnak. Azzal, hogy előszeretettel viseltetnek a valószínűtlen és okkult dolgok iránt, információik sajátos, felismerhető jelleget kapnak.

2. Az információ visszatartására való hajlam. Ez általában szenvedó igék és bizonytalan névmások („ők”) alakját ölti, de olykor nyíltabban is megnyilvánul: „Az ügyben érintettek személyi azonosságát védelmezendő úgy döntöttem, ezúttal nem fedem fel forrásaimat.”[137]

3. Hamisítványokra való hivatkozás. Ezek a bizonyítékokhoz hasonló, de eltúlzott szerepet játszanak. A templomosokkal szembeni félelem tégláról téglára épült különféle hamisítványok segítségével, és 1877-ben érte el a csúcsát az állítólag hatszáz éves „Latin szabályzat” megjelentetésével, amely tiltott (és obszcén) rituálékba keverte a templomosokat. Egy 1614-ben egy kiugrott jezsuita által kiadott röpirat állítólagosán felfedte a Jézus Társaság cselfogásait és törekvéseit.[138] 1811-ben Napóleon kiadott egy Nagy Péternek tulajdonított 1709-es végrendeletet, amelyben a cár lefektette Európa orosz dominanciájával kapcsolatos terveit, és megejtő pontossággal jósolta meg a halála utáni évszázadban bekövetkező eseményeket. Az Amerikai Védelmi Társaság (American Protective Association) számos hamisítványt terjesztett az 1890-es években, amelyek közül XIII. Leó pápának az amerikai katolikusokhoz intézett hamis enciklikája a legfontosabb, ahol az eretnekek (azaz nem katolikus hitűek) kiirtására hívja fel őket. Az Alfred Dreyfus ellen indított ügy 1894-ben teljesen a felettesei által hamisított dokumentumokon alapult. De messze a legfontosabb hamisított dokumentum az úgynevezett *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei,* amelyet Franciaországban és Oroszországban tákoltak össze több meglévő, köztük néhány nyíltan fiktív mû felhasználásával.

4. Következetlenségek. Az összeesküvés-elméletek gyártói

ugyanazokat az alapvető kijelentéseket variálják némi változtatással és ellentmondások felfedésével. Fél évszázadon át az egyik amerikai jobboldali csoportosulás a másik után emelte fel a szavát az amerikai-mexikói határon gyülekező ellenséges csapatokat illetően. A második világháború idején egy vezetőjük így írt: „200 000 kommunista zsidó várakozik a mexikói határon, hogy bejusson ebbe az országba. Ha beengedik őket, megerőszakolnak minden védtelenül hagyott nőt és gyermeket."[139] 1962-ben a Minutemen *(egy, a gyarmatosítás kezdettől szervezett amerikai milícia utódjának kikiáltott félkatonai szervezet – a szerk.*) riadót fújt a mexikói határon támadásra készülődő kínai kommunisták csapatait illetően. Egy évvel később a John Birch Társaság pontosította a veszély jellegét: harmincötezer kínai vár Mexikóban, hogy megtámadja San Diegót. Az 1980-as években az adót ellenző Posse Comitatus *(radikális kormányellenes amerikai szerveződés – a szerk.)* ezt az elgondolást harmincötezer Dél Texasban rejtőzködő vietkongra alakította át. Az utóbbi időkben orosz csapatokról szóló történetek terjednek. Zsidók, kínaiak, vietnamiak, oroszok: a pontos kilétük aligha számít addig, amíg a félelem terjed. Ez a tényekkel szembeni gondatlanság a paranoid stílus biztos jele.

5. Túltengő betanult féligazságok és pedáns hivatkozások. Az összeesküvés-elméletek gyártói azzal szeretnék lehengerelni a kételkedőket, hogy nevek, dátumok, tények özönét zúdítják rájuk. Gary Webb olyan kábító mennyiségű, számokkal alaposan megtűzdelt részlettel hozakodik elő a Los Angeles-i utcákon tanyázó bandáknak állítólagosán kokaint árusító CIA-ról, hogy az olvasó alig tudja követni az érvelését.[140]

6. Összeesküvés-elméletek halmozása. Ha akad egy hézag az összeesküvés-elméletben (például a John F. Kennedy testéből hiányzó egyéb lövedékek), azt egy másik összeesküvés-elmélettel magyarázzák (az orvosok már titokban kivették).

7. Az ellentmondó bizonyíték összeesküvéssel való megmagyarázása. Az összeesküvéselmélet-gyártó a következtetéssel kezdi, és magyarázatokat keres a nem megfelelő részletek kizárására. Jim Garrison, a JFK-merénylet ügyében tevékenykedő fő elméletgyártó egyik asszisztense így magyarázza a Kennedy-gyilkosság kapcsán végzett vizsgálódást: „Az ember többnyire felsorakoztatja a tényeket és levonja a következtetéseket. De Garrison levont egy következtetést, az tán felsorakoztatta a rendelkezésére álló tényeket. És ha a tények nem stimmeltek, azt mondta, a C1A változtatta meg őket."[141]

8. Az összeesküvésre utaló érv válogatás nélküli elfogadása. Egyikrészről a brit antiszemita, C. H. Douglas kijelentette, hogy Hitler a Rotschildok törvénytelen leszármazottja; más részről Lyndon LaRouche azzal vádolja Winston Churchillt, hogy a Rotschildok beépített embere volt. Ellentmondás lenne? Egyáltalán nem. Louis Farakhan kiaknázza az összeesküvéselmélet-gyártás laza logikáját, és egy szintézissel áll elő: a Rotschildok „a konfliktus mindkét oldalán állóknak kölcsönöztek pénzt, mert nekik tényleg nem számított, ki nyer vagy veszít”.[142] Ez jellemző.

9. Az idő múlásának figyelmen kívül hagyása. Nemzedékek és századok jönnek-mennek, de alig változik valami. A templomos lovagok, az 1119-ben alapított és a francia király által 1314-ben kiirtott katonai keresztény szerzetesrend szélsőséges példát kínál: közel hét évszázada senki sem látott templomos lovagot, de a leghosszabb életű titkos társaság rejtélye máig él. A két évszázada megszűnt bajor illuminátusok szintén rendkívül jól bevették magukat az összeesküvéselmélet-gyártók agyába. A fasiszta jellegű Egyesült Államok Anyái *(Mothers of the United States of America – fasiszta amerikai szervezet a második világháború alatt – a szerk.)* a Szanhedrint, az i. sz. 66-ban megszűnt rabbitestületet vádolták meg azzal, hogy Hitlert Lengyelország megtámadására buzdította (felmentve ezzel a felelősség alól a tettest).

10. A tényekkel szemben tanúsított fölényes hozzáállás. Az összeesküvés-elméletek gyártói időnként a semmiből rángatják elő ezeket. A rózsakeresztesek „mindenütt ott voltak, annak a ténynek köszönhetően, hogy nem léteznek”.[143] A szervezet létezésének gondolata három, 1614-ben, 1615-ben és 1616-ban megjelent, a fantasztikum határán egyensúlyozó könyvből eredeztethető, amely különösen Németországban és Angliában arra késztetett egyes olvasókat, hogy tagokat toborozzon, és átvegye az ősi titkok feletti őrséget. A későbbi évszázadokban sarlatánok és leendő összeesküvők, mint Filippo Buonarroti, Eliphas Levi, Madame Blavatsky és Annie Besant a rózsakereszt rejtélyes nevét saját céljaikra használták. 1915-ben a Rózsakereszt ősi Misztikus Rendje San Joséban, Kaliforniában alakult meg, így az utóbbi időkben az egykori kitaláció kőépületekké és taglistákká alakult. Azok az esetek is jelentősek, ahol egy bizonyíték teljes mértékben kitaláltnak bizonyul. Gary Sick ijesztően precíz részleteket adott soha meg nem történt eseményekről, hogy az Októberi Meglepetést életszerűbbé tegye. Például az összeesküvők 1980. július *27* én

Madridban meg nem történt találkozóját ezzel a cikornyával bonyolítja: „A társalgás kétszer is megszakadt, amikor a szálloda pincérei kávét szolgáltak fel.”[144]

———

Végül pedig következzenek az összeesküvés-elméletek visszatérő feltevései.

A VÉGSŐ CÉL A HATALOM. Minden más csak illúzió. Az összeesküvés-elmélet gyártójának fejében szörnyű kép él az emberiségről, mely szerint a hatalomvágy minden más motivációt félresodor. A jámborság csupán színlelés: a szabadkőművesek úgy tesznek, mintha elfogadnák a kereszténységet, „így készítve elő a megdöntését”. Egy antiszemita koholmány szerint „Minden ember hatalomra törekszik, mindenki szívesen lenne diktátor, ha megtehetné, és ritka az az ember, aki nem áldozná fel mindenki más jólétét a maga jólétének érdekében.“ A vagyon és a szexuális kielégülés rendszerint ott szerepel a hatalommal járó mellékes előnyök listájának első két helyén. „Ezek nem imádnak más Istent, csak Mammont.“[145]

A filantrópia a kapzsiság álcázott formája. Amikor úgy tűnik, hogy valaki szívességet tesz, valójában saját érdekeit ápolja finom módszerekkel. Az imperialista hatalmak azért biztosították a függetlenséget egykori gyarmataiknak a második világháború után, hogy hasznot húzzanak a gyarmatok lakóiból; valójában a „jelentős nemzetközi gazdasági érdekek” nyertek azzal, hogy a gyarmatok idő előtti autonómiát kaptak, és a szocializmusba taszították őket. Gazdaságaik következetes lerombolása megvédte az egykori gyarmati hatalmakat a versenyhelyzettől, és ezen felül még olcsó nyersanyagot is biztosított számukra. A külföldi segítség igazából a függőség fenntartásának eszköze, és a szegény országoknak nyújtott kölcsönök kövezik ki az utat a „dominanciához és ellenőrzéshez”.[146] A bőkezűség egyéb formái is csapdát rejtenek: a zsidók azért segítették a leketéket a polgárjogokért vívott harcban, mert ez szolgálta saját kereskedelmi érdekeiket.

———

IRÁNYÍTÁS, CSERÉBE A JÓTETTÉRT. Ha valaki előnyre tesz szert egy esemény által, akkor ki más állhat mögötte, mint ő. Ha tudjuk, ki nyert, akkor tudjuk, ki konspirált. Tegyük fel a kérdést: Cui bono? (latinul: Kinek az érdeke?), és a válasz elvezet minket az összeesküvőhöz. A francia forradalom választójoggal ruházta lel a zsidókat, ezért bizonyára a zsidók robbantották ki. Vagy Napóleon volt zsidó? Közel harminc pártot vádolnak a Kennedy elnök

meggyilkolására szőtt összeesküvéssel, és mindet azon az alapon, hogy állítólagos hasznot húztak volna az elnök halálából. Ha a szovjetek nek pénzügyi haszna lett volna abból, hogy Szaddám Húszéin megszállja Kuvaitot, akkor Moszkva bizonyára buzdította volna őt erre a lépésre; mások az Egyesült Államokat látják a haszonélvezőnek és felbujtónak – egyszerre. Borisz Jelcin élvezte a legtöbb előnyt az 1991-es szovjet puccskísérletből; bizonyára ő is rendezte meg.

———

AZ ÖSSZEESKÜVÉSEK VISZIK ELŐRE A TÖRTÉNELMET. Más erők nem számítanak. Legyen szó egy olyan kis eseményről, mint a rossz termés vagy olyan nagyszabásúról, mint a második világháború, az ok egy titokzatos hatalomban keresendő. A történelmi változások szokásos magyarázataira semmi szükség. Ideológiától fűtött lelkesedés, gazdasági válság, háborús győzelem – ezek tünetek, nem okok. Az igazi erő az, amit Nesta Webster az összeesküvők rendelkezésére álló „kimeríthetetlen anyagi lehetőségekkel rendelkező, mindenek felett álló szervezetként” ír le.[147] A történelem óriásai, mint Napóleon vagy Lenin puszta bábok, akik hatalommal nem rendelkező vagy nem is létező alakokat helyettesítenek (Charlestonban, Dél-Karolinában élő szabadkőműves nagymester az ellenpápa,[148] míg a képzeletbeli Eichhorn rabbi a zsidó összeesküvés irányítója). Ebben a felfordult világban a leghatalmasabbakról kiderül, hogy ők a leggyengébbek: „a Szentatya alig több, mint egy rab a Vatikánban, akárcsak az Egyesült Államok elnöke, aki a Fehér Ház rabja, az angol királynő fogoly a Buckingham-palotában, míg Hruscsovnak a Kreml a börtöne.”[149]

Néhányan úgy látják, hogy minden történelmi eseményt a zsidók összeesküvése irányít: a zsidók sokan és mindenütt ott vannak, valamint jól szervezettek. Mások mindent a titkos társaságokra hárítanak. Egy amerikai újságíró ezt írja: „Az összeesküvés-elméletek története valójában a titkos társaságok története. A titkos társaságok története az összeesküvések története. Ez pedig magának a civilizációnak a története.”[150]

Fontos események csupán zárt ajtók mögött történnek, ahol csak a beavatottak lehetnek jelen. A plebs hiheti, hogy döntéseket hoz, de valójában nem: „Az elnökök és miniszterelnökök megválasztásának igazi hatalma nem a köz kezében van – mindez a színfalak mögött dől el.”[151] Vegyük a francia forradalmat. Általában az 1789-hez vezető körülményeket veszik számba, és a forradalmat

egymással ütköző személyiségekkel és ellentmondásos ideológiákkal teli amőbaszerű egységként kezelik.
Az összeesküvéselmélet-gyártók gondosan lenyomozzák a titkos társaságok terveit és gyanús személyek találkozóit. A választások és a politikában való egyenlő részvétel puszta porhintés; egy amerikai náci szavaival élve a demokrácia nem más, mint „a csatakiáltás, amely alatt az amerikai kormányzati rendszer felkészül az önkényuralomra.”[152]

Az összeesküvéselmélet-gyártás múltról alkotott víziója mélyen meghasonlott a hagyományos történettudománnyal. Az utóbbi számos tényezőt figyelembe vesz a változás megértéséhez, míg az előbbi rátalált egy mindent egyesítő elméletre, vagyis „egy mindenek felett álló monisztikus cselszövésre”,[153] amely mindent megmagyaráz. „Nem az a különös a paranoid stílusban – írja Richard Hofstadter –, hogy a történelemben itt-ott összeesküvéseket vagy cselszövéseket észlel, hanem hogy a ’hatalmas’ vagy ’gigantikus’ összeesküvést látja az eseményeket mozgató erejének. A történelem egy nagy összeesküvés.”[154]

———

SEMMI SEM VÉLETLEN VAGY ESZTELEN. A véletlennek nincs szerepe. Az összeesküvéselmélet-gyártó számára, ahogyan a filozófus Kari Popper magyarázza, bármi is történjék a társadalomban, az néhány hatalommal rendelkező egyén vagy csoport közvetlen mesterkedésének eredménye”.[155] Pat Robertson számára „a közélet eseményei nem azok a véletlenek és egybeesések, amelyeket elhitetnek velünk. Előre ki voltak tervelve.’”[56] William Guy Carr még nyíltabban fogalmaz; „minél többet tanulmányozzuk a titkos hatalmak nemzetközi.ügyekben bevetett módszereit, annál nyilvánvalóbbnak látszik, hogy titkos merényleteket baleseteknek vagy öngyilkosságoknak láttatnak; a szabotázs gondatlanságnak, téves megítélésnek tűnik, és a megbocsátható körülmények között elkövetett baklövések valójában nem is szándékosak.”[157] Az ok és okozat helyettesíti a véletlen egybeesést; „Ha van okozat, lennie kell oknak is.”[158] A mechanizmusok elfoglalják az emberi gyengeség helyét. Az összeesküvés-elméletek gyártói megejtő hitet táplálnak ellenfeleik képességei iránt. Egy amerikai jobboldali csoportosulás, az *E Pluribus Unum* egy tagja szerint; „A kormányban semmi sem történik véletlenül. Ha megtörténik, akkor azt így akarták.”[159]

Sztálin koncepciós perei és nagy tisztogatása annak a feltételezésnek a jegyében történt, hogy a gazdaság problémái

egyesek szándékosságának következményei: „véletlen eseményekről nem lehet szó”.’[60] Ebből Sztálin arra következtetett, hogy szabotőrök milliói segítik az imperialista ellenséget, és majdnem mindet meg is büntette. Az AIDS megjelenése nem véletlen, hanem emberek millióinak, sőt milliárdjainak meggyilkolására szövetkezett gonosz erők kísérletezték ki egy laboratóriumban. Az összeesküvés-elméletek gyártói titkos erőt sejtenek az olyan természeti jelenségek mögött is, mint a földrengések, viharok, abnormálisán meleg időjárás.

———

A LÁTSZAT MEGTÉVESZTŐ. Az élet dramatizált valóság. „Ahhoz, hogy az összeesküvés hatásos legyen, álcáznia kell magát és valódi célját, és azt kell színlelnie, hogy annak az ellenkezője, mint ami valójában.”[161] A nyilvánvaló nyereség valójában veszteség; a veszteség igazából nyereség. Az áldozatok saját szenvedéseik okozói, míg az elkövetők ártatlanok. „A színlelt nem valóságos; és a valóságos szándékosan rosszindulatú.”[162] A jó családapáról, becsületes üzletemberről és hazafiról kiderül, hogy mesterkedő, intrikáló áruló. Egy épeszű ember számára a bizonyíték hiánya az összeesküvés hiányát jelenti, de egy összeesküvéselmélet-gyártónak „az a legjobb bizonyíték, ha nincs bizonyíték”.[163] így amikor Lenin nem tudta az új állama ellen irányuló összeesküvést lefülelni, „gyanakvása és szorongása olyan pontot ért el, hogy már teljesen süketté vált a racionális érvelésre”.[164] Az ártalmatlanság szabotázsra utal: Sztálin úgy találta, hogy egy „kívülről ártalmatlannak tűnő” helyzet a „szovjet-hatalommal szemben viselt néma háborút” jelent.[165]

A megtévesztő látszat feltételezése négy nagy hibához vezet: ott keresni ellenségeskedést, összejátszást, hierarchiát és szabadságot, ahol valójában nincs is.

1. Aki látszólag ellenség, az valójában barát. Az antiszemitizmus a zsidók műve, és ki is aknázzák; Cion állítólagos bölcseinek szavai szerint: „Alacsonyabb rendű testvéreink irányításához az antiszemitizmus elengedhetetlen számunkra.”[166] Az antiszemiták is a zsidó összeesküvés érdekében munkálkodnak. Ugyanez az alapvetés – ti. gonosz erők összejátszanak a háttérben – alkalmazható a titkos társaságokra is. A jezsuiták nem ellenségei az illuminátusoknak, hanem csendes szövetségeseik; ugyanakkor a jezsuiták alkotják a szabadkőművesség magját (a mozgalom többszöri pápai betiltása ellenére).

A jobboldalon jó néhányan azt hiszik, hogy Marx nem is

a kapitalizmus nagy ellensége volt, hanem az ügynöke. Nesta Webster, befolyásos brit fasiszta azt írja, hogy Marx „nem volt őszinte, amikor megtagadta a tőkés rendszert”.[167] A nagyhírű történész, Oswald Spengler továbbment, és amellett érvelt, hogy nyugati bankárok alapozták meg és irányították a kommunista mozgalmat: „Minden proletármozgalom, még a kommunistáké is, úgy működik – még ha a vezetők közül az idealistábbja nincs is ennek tudatában –, hogy a Pénz (ti. pénzügyi hatalom) érdekeit nem háborgatja, és egészen addig tartja ezt az irányt, ameddig a Pénz úgy tartja jónak.”[168] Alfred Rosenberg, a náci ideológus ezt a gondolatot a Harmadik Birodalom szemléletmódjába is beágyazta, és máig visszhangzik a jobboldalon, különösen a John Birch Társaságban. 1966-ban a csoportosulás alapítója kijelentette, hogy „A kommunizmus nem az a mozgalom, aminek mutatja magát, ahol elnyomott tömegek lázadnak az őket kizsákmányoló uralkodó osztály ellen. Pontosan az ellenkezője.” [169] Egy negyedszázaddal később Pat Robertson még látványosabb összeesküvés-elmélettel állt elő, megvádolva a Wall Street bankárjait, hogy „lelkesen támogatják” a bolsevizmust, és ezzel leterhelik a potenciálisan gazdag Szovjetuniót egy végletekig pazarló és eredménytelen rendszerrel, amely ugyanezektől a bankároktól teszi függővé az országot.[170]

2. Aki látszólag barát, az valójában ellenség. Bár kevésbé általános, mint az ellenkezője, azért ez a nézet is viszonylag széles körű. Az Egyesült Államok nem szabad akaratából lépett be a világháborúkba, hanem – különösen a Wall Streeten beépített ügynökei révén megszervezett – brit összeesküvések révén. Az amerikaiak és európaiak által a zsidó államnak nyújtott jelentős segítség semmit sem számít két Izraelt támogató szerző szemében, akik így érvelnek „A nyugati kormányok zsidók ellen irányuló titkos előítéletei alkotják a közel-keleti béke egyetlen óriási akadályát.”[171]

Ez a kétféle illúzió együtt egy más-más szürreális beszélgetést eredményezett Hitler és Sztálin külügyminisztere, Vjacseszlav Molotov között 1940 novemberében. A Nagy-Britanniának nyújtott amerikai segítség ellenére a német diktátor erősködött, hogy az amerikaiak valójában a Brit Birodalomra fenik a fogukat, és arra készülnek, hogy elfoglalják. Hitler azt állította Molotovnak, hogy Roosevelt „nem tesz mást, csupán az Egyesült Államok számára válogat pár neki-való darabot ebből a csődbement üzletből”.[172] Az angol-amerikai szövetség természetesen szilárd maradt, saját remek szovjet szövetségesét pedig maga Hitler támadta meg egy

fél évvel később. És Hitler jóslata, miszerint „Anglia és Amerika egy nap az elképzelhető legnagyobb gyűlölettel háborúzik majd egymás ellen”,[173] pontosan illett az ő Oroszország ellen viselt háborújára.

3. Ha nincs fegyelem, akkor van csak igazán. Krisztus után 70-től 1948-ig közel kétezer éven át nem létezett központi zsidó autoritás. De az összeesküvés-elméletek gyártói ragaszkodnak elképzelésükhöz, hogy a világuralom elnyerése érdekében Cion bölcsei századokon át irányították a zsidókat. Az elméletgyártó figyelmen kívül hagyja a zsidók hírhedt széthúzását (ahogyan a vicc szól, két zsidó három zsinagógát jelent), és egy mindenható politbüró engedelmes gyalogjaivá változtatja őket; ami ettől eltér, azt a szemlélők megtévesztésére kieszelt ravasz mechanizmusnak tartja. Az ateisták és az öngyűlölők nem kevésbé részesei az összeesküvésnek, mint az ortodoxok. A „nem zsidó zsidók”, mint Trockij, szavakban és tettekben megtagadhatják zsidóságukat, de ez annál inkább bizonyítja a zsidó autoritás iránt való szolgai engedelmeségüket.

A szabadkőművesek azt állítják, hogy társadalmi vagy jótékonysági célból csatlakoznak a páholyokhoz, és bármikor kiléphetnek. Aligha, feleli az elméletgyártó. Ha egyszer benn van, többet nem szabadul. William Morgan, a megtévedt szabadkőműves esetét idézi fel, akit 1826. szeptember 11-én távolítottak el a páholyból Bataviában, New Yorkban, majd állítólag meggyilkolták, hogy ne adhassa ki a szabadkőműves titkokat kiszivárogtató könyvét. Ugyanez a helyzet a Külkapcsolatok Tanácsával. Úgy tűnik, mintha pusztán a külpolitikai vezetés számára szponzorálna eseményeket és publikációkat, az összeesküvés-elméletek gyártói azonban „nagyon erős” befolyást éreznek a tagok felett,[174] különösen a karrier égbe röpítésére vagy megtörésére irányuló hatalmat illetően. Az elméletgyártók csak a tanács tagjainak hatalmát látják, és tévesen azt feltételezik, hogy fontosságuk tagságukból fakad; holott ez pont fordítva működik. Mindkét esetben ártatlan társadalmi tevékenység tűnhet tévesen összeesküvésnek.

A kapitalizmus nem az a szabadversenyen alapuló rendszer, aminek látszik, hanem felülről manipulálják; az üzletembereknek nincs mit tenniük, mint elfogadni a politikusoktól érkező utasításokat. Akármilyen gyengének tűnik, mégis az ENSZ irányítja a megválasztott amerikai tisztviselőket. A teljesen ártalmatlan Szövetségi Válságkezelő Ügynökség, a katasztrófák idején intézkedő kormányzati ügynökség valójában az Egyesült Államokban

a közeljövőben érvénybe lépő statárium végrehajtója.
Az elméletgyártó mindkét esetben ártalmatlan és legitim intézményeket ruháznak lel egy diktatúra erőszakszervezeteinek hatalmával.

4. A fegyelem azt jelenti, nincs is fegyelem. Ha diktatúráról van szó, az összeesküvés-elméletek gyártói ellenkező irányban tévednek, és nem veszik észre olyan totalitáriánus rezsimek valódi hierarchiáit, mint Németország, Oroszország, Kína, Vietnam és Irak. Ezekben az esetekben lefitymálják a pártvonalhoz való szigorú alkalmazkodás nyomását, konfliktusokat („mérsékeltek” a „szélsőségesekkel” szemben) észlelnek ott, ahol nincsenek, bagatellizálják a gonosz államok veszteségeit, és figyelmen kívül hagyják összeesküvői tevékenységüket. Lássuk a szovjet esetet! Az összeesküvés-elméletek gyártói hajlandók voltak elhinni, hogy az ukrán parasztság vagy a brit kormány hatalmas szabotázsakciót készít elő a sztálinista kísérlettel szemben. Így Beatrice és Sidney Webb, a brit szocialisták vezetői is azt jelentették a helyszínről, hogy az 1932-33-as szovjet élelmiszerhiány „egy szabotázsban nyilvánvalóan bűnös népség” műve.[175] Hasonlóképpen bedőltek a koncepciós perek esetében is, amelyeket kedvező megvilágításban hasonlították az otthoni, angliai bíróságokhoz.[176] Az 1950-es években egy szerző odáig megy, hogy Sztálint „a nemzetközi bankártársadalom által a Szovjetunió irányítására kijelölt ügynöknek” minősíti. Hitlert a mérsékelt fasiszta politika képviselőjének hívja, aki a szerző által „Náci Hadvezéreknek” nevezett csoport áldozatául esett.[177]

A közelmúltban néhány összeesküvéselmélet-gyártó elutasította, hogy a Szovjetunió terveket szőtt volna napi tevékenysége (Amerika-ellenes téves információkampány) vagy végső célja (világuralom) tekintetében. Ehelyett hagymázas amerikai elmék szüleményének tekintették az ezekkel kapcsolatos aggodalmakat. Louis Halle politológus és természettudós ezt a félelmet a képzelet szüleményeként veti el: „A Nyugatot egyetlen összeesküvés mítoszával kormányozták, mely szerint a Kremlben egy világuralomra törő sátáni banda tanyázik, akiknek a világon mindenki vak engedelmességgel tartozik, aki kommunistának hívja magát.”’[78] A vietnami hataomra utalva egy tömegkultúráról író szerző megállapítja: „Ha az összeesküvés-elmélet széles körben elfogadott alapfelvetései nem léteztekvolna, mi (ti. az Egyesült Államok kormánya) soha nem sodródtunk volna egy ilyen stratégiailag jelentéktelen területen viselt, meggondolatlan

háborúba.”[179] Egy, az antikommunizmus történetéről szóló könyv szerzője a következő szélsőséges állítást teszi: „Ártatlanok milliói haltak meg, teljes társadalmak hullottak a pusztulásba, az életerős (amerikai) munkásmozgalom megcsonkítva hever, az Egyesült Államok politikai kultúrája elmaradott helyzetbe dermedt – és mindez az eljövendő kommunizmus elkerülése érdekében.“[180]

Érdekes módon az összeesküvéselmélet-gyártók a zsidóknál és a titkos társaságoknál nagyobb és hatalmasabb kormányok erejét a valósnál jóval kisebbnek állítják be. A jobboldal azt hitte, hogy a Szovjetunió a zsidó hatalom vagy a pénz hatalmának a tünete, miközben mind a jobb-, mind a baloldal úgy találta, hogy Washingtont rejtett erők irányítják. Ez beleillik „a látszat csal” sablonjába: az olyan jelentéktelen szereplőknek, mint a szabadkőművesek, vagy az olyan másodrendű jelentőségűeknek, mint a zsidóság, nagyobb fontosságot tulajdonítanak, mint az Egyesült Államok és a Szovjetunió nagy hatalmú intézményeinek.

Röviden: „a látszat csal” biztos út a téves véleményhez. Az összeesküvésbe vetett hit a történelem leggyengébb és leginkább hányt-vetett népeit, csoportosulásait (zsidók, szabadkőművesek) a leghatalmasabbakká teszi; az emberi lét legjobb szándékú kormányaiból (a brit és az amerikai) lesznek a legkártékonyabbak. Az ártalmatlantól és jó szándékútól való félelem vakká teszi az összeesküvéselmélet-gyártót a totalitáriánizmussal szemben; így az önkényuralom jeleit nem a sztálinista Oroszországban, hanem a New York-i agytrösztben látja. Röviden szólva az összeesküvésbe vetett hit az ítélőképesség nagymérvű hiányához vezet; szinte minden történés félreértelmezéséhez.

———

Mindent együttvéve a bizonyítékok és érvek sajátos vonásai hozzák létre a mechanizmust, amelynek révén az összeesküvést megkülönböztethetjük az összeesküvés-elmélettől.

A következő oldalakon minden tőlem telhetőt megtettem, hogy az összeesküvésbe vetett hitet elválasszam az összeesküvéstől, a valóságot a képzelettől. Senki sem lehet biztos minden esetben, hogy mi a valóság és mi a képzelet, és én sem törekszem a bizonyosságra. Az összeesküvés-mánia sikerrel veszi be magát a legéberebb és legragyogóbb elmékbe, tehát állandó harcot kell folytatni ellene, amelyre ezúton az olvasót is felkérem.

ESZMÉK TÖRTÉNETE

Ha más emberek előállnak valamivel, azt úgy hívják, történelem. Ha

mi hozakodunk elő valamivel, azt összeesküvés-elméletnek nevezik.
— John Judge, amerikai összeesküvéselmélet-gyártó[181]
———
Bizonyos értelemben ez a könyv az ellentéte annak, amit eszme történetnek neveznek. Nem a kulturális elittel foglalkozom, hanem a sereghajtóival, nem a legragyogóbb szellemi termékekkel, hanem az üledékkel. Hume, Rousseau, Kant és Weber aligha tűnik fel, helyükbe lép Robison, de Barruel, Starck és Nyilusz. Ismerősök sajátos módon lépnek színre: Richard Wagner nem zeneszerzőként, hanem gondolkodóként, Benjamin Disraeli nem politikusként, hanem íróként, Henry Ford nem gyáriparosként, hanem kiadóként, Noam Chomsky nem nyelvészként, hanem egy vitában felszólalóként jelenik meg. Az előttünk álló diskurzus olyan alacsony színvonalú, hogy szellemi tekintetben ebben még az orosz titkosszolgálat vagy Hitler is fontos szerepet játszik.

Az összeesküvés-elméletekkel kapcsolatos írások az inkább politikai, semmint írások a politikai pornográfia irodalmias formáját képviselik. A két műfaj körülbelül ugyanabban az időben lett népszerű, az 1740-es években.[182] Mindkettő a szinte titokban terjesztett ponyvairodalom alfajai közé tartozik, amelyet aztán összehúzott függönyök mögött olvastak. Az idősebbek féltik az ifjúságot az. általuk okozott szellemi rombolástól. A könyvtárosok felhúzzák az. orrukat, és a *Collection de l'Enfer*-hez (a *párizsi Bibliothique National zárt gyűjteménye – a szerk.)* vagy a „Private Case”-hez *(a londoni British Libray hasonló gyűjteménye – a szerk.)* való hozzáférést leszűkítik azok számára, akik rendelkeznek a kellő érettséggel, hogy ne befolyásoltassanak általuk. Az ezen műveket tanulmányozó tudósok úgy boncolgatják a részleteket, hogy ne népszerűsítsék a tartalmat: az első esetben csillagozott szavak és idézőjelek, a másodikban rövid szemelvények jelentik a megoldást.'[83] A szórakoztató összeesküvés-mánia ugyanannyira izgatja a kifinomult elméket, mint a szórakoztató szex. A művészek ugyanolyan élvezettel tárják fel az összeesküvők fantáziálásait, mint a szexuális fantáziákat.

Az összeesküvésbe vetett hit még egy ponton különbözik az eszmék megszokott tudományától, mégpedig hogy igyekszik változatlan maradni. Az a tény, hogy logikai szabályai lazák, sőt nem léteznek, még nem indítja arra az elméletgyártókat, hogy szabadon engedjék a képzeletüket. Ennek az ellentettje az igaz: a határok hiánya miatt sokkal inkább hajlamosak arra, hogy a régi magyarázatokat ismételgessék és elődeik tekintélyére

hagyatkozzanak. A valódi tudósokban annyira becsült eredetiséget nem értékelik az áltudósok eme különös világában, ahol a régi források fontossága minden újabb kutatást beárnyékol.
Az elméletgyártók azokat a középkori szerzőket veszik elő, akik még a saját szemüknél is jobban hittek az ókori autoroknak. így hát Augustin de Barruel (aki 1797-98 között írta meg főművét) marad az illuminátusokról szóló irodalom szaktekintélye, ahogy a Lenin az imperializmusról szólóé. Ha mégis történnek újítások, azok a meglévő érvelésen belül maradnak, és ősi származással álcázzák magukat.

Más tekintetben a világ összeesküvés-elméleteinek tanulmányozása megegyezik a gondolkodás történetébe vezető egyéb vizsgálódásokkal: kinek támadt először ötlete, ki terjesztette el, milyen befolyást gyakorolt, milyen öiökséget hagyott maga után. Az összeesküvésbe vetett hit egy teljesen kifejlett eszmerendszer. Amint az az eszmetörténet esetében szokásos, a könyveknek – nem napilap – vagy folyóiratcikkeknek, nem az elektronikus médiának, és még csak nem is élő személyeknek – van elsődleges szerepük megalkotásában és terjesztésében. Egyedül a könyvek képesek megváltoztatni az életünket azzal, hogy radikálisan új képet nyújtanak a világról, és egyedül a könyvekben van arra hely, hogy egy alternatív világképet bemutassanak. A média más formái is szerepet játszanak: a nácik karikatúrákat használtak, Charles Coughlin atya főként a rádióra támaszkodott, a szovjetek a televízióval próbálkoztak, az Iszlám Nemzet az újságokra hagyatkozik, William Pierce regényeket ír, a Keresztény Öntudat mozgalma az internetben bízik – de az összeesküvésbe vetett hit végső soron a nyomtatott könyvre épít. Még a szervezeteken belül is a könyvekből, nem pedig vezetők szavától okul a tagság.
A Nemzeti frontban, egy brit neonáci csoportosulásban „sincsenek hivatalos ülések, amelyeket azért tartanának, hogy a tagokat beavassák az összeesküvő-hagyomány finomságaiba. Ehelyett a tagokat láthatólag a publikációk felé orientálják, ha többet szeretnének megtudni az ideológia alapelveiből.”[184]

Az összeesküvésbe vetett hit más módon is belehelyezkedik az eszmetörténetbe: szinte minden ma keringő eszme rendelkezik írott hagyománnyal. Az antiszemiták nem a semmiből bukkannak elő, hanem egyszer csak szembekerülnek az 1870-es években keletkezett számos írás valamelyikével, majd ennek befolyása alatt cselekszenek. Baldur von Schirach, egy, a Hitlerjugendet irányító náci politikus a nürnbergi per során azt vallotta, hogy elolvasta

Henry Ford *A nemzetközi* zsidó című könyvét, „és antiszemita lettem".[185] Alfred Rosenberg, a későbbi náci ideológus a *Jegyzőkönyvek* olvastán vált főfoglalkozású antiszemitává. Az efféle élménybeszámolók gyakoriak. „Ma nem ismerjük meg az antiszemitizmus irodalmi hagyományait mit állítottak, tettek és szerettek volna tenni az antiszemiták –, a jelenség alapos magyarázata továbbra is kisiklik majd a kezünk közül."[186] Rosenberg, a nácik „főideológusa" de Barrueltől kezdve szinte mindenkire hivatkozott írásaiban a teljes antiszemita palettáról.

Az összeesküvésbe vetett hit tanulmányozása arról tanúskodik (Richard Weaver emlékezetes mondása szerint), hogy az eszméknek következményük is van. Noha ez önmagából következik, mégis ódivatú feltevés a materializmus korában, és némi magyarázatot is igényel. Kari Marx elmélete a történelmi materializmusról (az a gondolat, hogy a gazdasági körülmények határozzák meg a társadalom más vetületeit is) sok követőt talált azok között is, akik nem vallják magukat marxistának. Marx eszméivel összhangban a tudományos elemzések a gazdasági érdekeket mindenekfelett valónak ábrázolják, és az eszmék ebben alig nagyobb szerepet töltenek be, mint eme érdekek racionalizációi.

Ám ez túlságosan leegyszerűsítő megközelítés. A gazdasági érdekek természetesen rendkívüli jelentőséggel rendelkeznek, de nem az egyéb hajtóerők rovására. Az eszmék is számítanak, és hatalmuk túlnő az érdekek tükrözésén. A szenvedély, a hit, a félelem és az idealizmus is fontos. Még a legkegyetlenebb és legcinikusabb vezetők – Heinrich Himmler vagy Sztálin – is az eszmék hatása alá kerültek, és ismerték azok mások felett gyakorolt hatalmát. Továbbmehetünk, és leírhatjuk a fasiszta vagy a kommunista kísérletet, mint utópiák megvalósulására tett törekvéseket; bizonyos értelemben a totalitáriánus állam a legjobb példa az idealista érvrendszer számára, hiszen egyetlen ember szeszélye szerint megszülető szabályokhoz alkalmazkodik, és semmiféle szükségszerű kapcsolat nem fűzi a szociopolitikai körülményekhez. Ha megfeledkezünk az elme szerepéről, akkor az egyik leggazdagabb és legfontosabb emberi hajtóerőt toljuk félre.

Ez a szemléletmód közvetlenül alkalmazható az összeesküvés-elméletek értelmezésében, amennyiben feltételezzük, hogy ezek az erők mozgatják a történelmet – és már számtalan alkalommal megtették. Ennek következtében a felelősségteljes embereknek az összeesküvés-elméleteket is komolyan kell venniük. Nagy hiba az összeesküvésbe vetett hitet

jelentéktelen jelenségnek vagy akár nevetséges tébolynak bélyegezni. így nem csupán az összeesküvésbe vetett hitnek az utóbbi két és fél évszázadban betöltött rendkívüli jelentőségét hagyjuk figyelmen kívül, de jelenlegi szerepét és jövőbeli lehetőségeit is.

NÉGY

A KEZDETEK 1815-IG

———

1306-ban Franciaország királya, IV. (Szép) Fülöp azon az alapon űzte ki a zsidókat az országából, hogy „számtalan módon becstelenítik meg a keresztény szokásokat és viselkedést”.[187] A következő évben feloszlatta a templomos lovagok rendjét, istengyalázó beszéddel, homoszexualitással és sok más egyéb bűnös cselekedettel vádolva meg őket („szégyen-gyalázat, szinte állatias, minden emberségtől mentes cselekedet”),[188] amelyek annak bizonyságát adták, hogy a lovagok az ördög segédei. Mindkét esetben az elnyomott csoport hatalmától való félelem és a vagyonukra (amit utóbb gyorsan el is kobzott) való áhítozás volt a király indítéka. Fülöpnek a zsidók és a titkos társaságok tagjaival szemben szinte egy időben megtett intézkedései szépen szimbolizálják a kettős öszeesküvő-ellenes hagyomány korai kifejeződését, amely a középkori Európában ütötte fel a fejét, és az utóbbi időben először az európaiak, majd az egész világ politikai képzeletét megragadta.

A KERESZTES HÁBORÚK: GENEZIS

Világi és spirituális tényezők vegyüléke tette a világtörténelem és a zsidó történelem egyik legfontosabb eseményévé a keresztesek 1096-99 között Franciaországból a Szentföld ellen indított hadjáratát. — Salo Wittmayer Baron[189]

———

Legtávolabbi gyökereiben az összeesküvés mentalitása Irán III. századi dualista gnosztikus vallásával vagy a római birodalmat elsöprő misztikus vallásokkal áll kapcsolatban.[190] A mi szempontjainkat tekintve a keresztes háborúk jelzik az összeesküvő módszerekkel hatalomra törő kis csoporttal szemben érzett korai félelmek megjelenését, amelyek aztán a máig élő, zsidóknak és titkos társaságoknak tulajdonított összeesküvés-elméletekben öltöttek felismerhető formát.

** * **

A Jézus születése utáni első ezredfordulón a keresztények zsidók iránti érzéseit leginkább a Jézus meggyilkolása felett érzett harag határozta meg. Amikor az összeesküvés az egyházatyák gondolkodásának része lett, az a Jézus meggyilkolására kovácsolt tervre vonatkozott, és nem egy jövőbeli zsidó hatalomátvételre.

A hellenizmus nagy tekintélyű egyháztudósa, Origenész (185-253) például a zsidókat vádolta „a legirtóztatóbb bűn” elkövetésével: „összeesküdtek az emberiség Megváltója ellen”.[191] Más korai keresztény szerzők a judaizmussal rivalizálva a zsidókat gyilkosokként és a Sátán ügynökeiként ábrázolták. Idővel, amikor az egyház önbizalma megnövekedett, a zsidóellenes kirohanások is megritkultak. Bár a zsidók továbbra is rengeteg hányattatásnak voltak kitéve az elkövetkezendő századok során, azért az elpusztításukra nem tört senki sem – a tolerancia politikája ebben a korlátozott értelemben élt.

A keresztes hadjáratok megindulása 1096-99-ben egy új és jóval harcosabb álláspontot vezetett be a zsidókkal szemben. A keresztes háborúk, Nyugat-Európa hadjáratai a Szentföld visszafoglalására a muszlimoktól 1291 ig bár csökevényes formában egészen 1444-ig – tartott, egy új, de nem szentesített doktrínát vezetett be, amely szerint a kéznél lévő és a muszlimoknál is hitetlenebb zsidók lehetnének a Szent Háború első számú célpontjai. A zsidókhoz kötődő, már meglévő hagyomány ilyen radikális átértelmezése[192] hívta fel a keresztényeket: a „zsidó nemzetet töröljék el a föld színéről”, hogy „írmagja se maradjon”.[193] Ezen szavak nem feltétlenül jelentették a fizikai megsemmisítést, hiszen a keresztény hitre térítést kívánatosabbnak tartották, mégis majdnem felért egy fajirtással, amely véget vetett a zsidókkal szemben eddig alkalmazott toleranciának, és alapjaiban változtatta meg helyüket a világban.

Az egyház vezetése az ellenséges érzelmeket igyekezett a zsidókról a muszlimokra átirányítani, de a keresztes felbuzdulás olyan szenvedélyeket gerjesztett, amelyek hamar kicsúsztak a kezük közül. 1096-tól a fosztogató keresztények váratlan és kegyetlen támadásokat kezdtek a zsidók ellen, különösen a Rajna-vidéken. A helyzet új és ijesztő volta abban mutatkozott meg, hogy a zsidók ellenségekké lettek, ezáltal a puszta létük vált kérdésessé. Ez az attitüd jelentős következményekkel járt az eljövendő évezredre mind a zsidók, mind a keresztények számára.

Az üldöztetésre a zsidók kereszténygyűlölettel válaszoltak; egy történész odáig megy, hogy a zsidók készségét a mártíriumra „antikeresztes hadjáratként” jellemzi.[194] A keresztények a velük szemben érzett gyűlölet tudatában kezdték figyelni a zsidók esetleges bosszújának jeleit. Félelmeik kétféle zsidó összeesküvés-elmélet szárba szökkenéséhez vezettek; az egyik

szerint a zsidók önállóan törnek világuralomra, a másik szerint a muszlimokkal szövetségben.

———

ÖNÁLLÓAN. A zsidó álom, mely szerint eljön a Messiás, és szétzúzza a fennálló hatalmakat, az első keresztes háború után még nagyobb támogatást nyert. A keresztények (s velük a katolikus egyház) ezt öntelt és illuzórikus elképzelésnek minősítették. Hogyan remélhetik a Jézus haláláért örökre elátkozott zsidók, hogy hegemóniára lehetnek szert a keresztények felett? Mindazonáltal egyesek tényleg megrémültek, és a zsidók távoli álmában azonnal végrehajtási tervet láttak. A zsidók ettől kezdve az ördög segédeiként jelentek meg, akik keresztülviszik a Gonosz tervét a kereszténység elpusztítására. Ekkor bukkantak fel az első ilyen jellegű vádak, hiszen 1096-ban német földön, Wormsban kezdtek suttogni arról, hogy a zsidók az ivó vízforrások megmérgezésével a keresztények életére törtek. Sok más, máig élő zsidóellenes rágalom innen eredeztethető: a keresztény gyermekek rituális legyilkolása, a keresztény kegytárgyak megszentségtelenítése, a megszentelt ostya meggyalázása, a keresztény hit becsmérlése a Talmudban és a gazdasági kizsákmányolás. Ahogy Jeruzsálem visszavételének álma egyre fakuló emlék lett, „a rituális gyilkosság és az Égi Seregek profanizációjának vádja fokozatosan átvette a helyet a keresztes háborúk tömeggyilkosságainak ürügyeként."[195] Ezek a félelmek erőteljes következményekkel jártak. Norman Cohn, az összeesküvés-elméletek egy szakértője szerint „a zsidó világellenes összeesküvés ezekből az ősrégi babonákból szökkent szárba".[196]

A kútmérgezés járt a legtöbb következménnyel, hiszen ez idővel a keresztények kiirtásától és a zsidó hatalomátvételtől való félelemmé nőtte ki magát – amely az összeesküvéstől rettegő antiszemitizmus alapja. Az összeesküvés-elméletek a méreg fajtájáról és a beadás módjáról is szolgáltak terhelő részletekkel. A járványok kitörése csupán a vádak igazságtartalmát erősítette. Idővel a zsidókkal szembeni gyanakvás egyre szélesebb méreteket öltött, hiszen az egyház elutasította ugyan, fontos politikai és vallási vezetők viszont a magukévá tették; így tett például a protestáns hitújító, Luther Márton (1483-1546) is. Szerinte a zsidók Istenhez folyamodnak, hogy „küldje vissza őket Jeruzsálembe, pusztítsa el a gojokat, és őket ajándékozza meg az összes világi javakkal... a zsidók lesznek a világ urai, és nekik lesz részük a világ minden aranyában, javaiban, örömében és gyönyörében, míg mi,

keresztények a szolgáik leszünk.”[197] Ezekből a félelmekből Luther egy nem meglepő következtetést vont le: helytelenítve a tényt, hogy a zsidók keresztények között élnek („Hibát követünk el, hogy nem mészároljuk le őket. Ehelyett hagyjuk, hogy szabadon éljenek közöttünk.”), arra hívta fel a figyelmet:

„Így hát hagyjuk, hogy ellustuljanak, biztonságban érezzék magukat, és arra ösztönözzük őket, hogy bátran raboljanak csak meg minket, gúnyoljanak és nézzenek le, hogy végül majd fölénk kerekedjenek, mindannyiunkat legyilkoljanak azért a hatalmas bűnért, és elvegyék minden ingóságunkat (amint az napi imájuk és reményük). Akkor hát hogyne volna meg minden okuk, hogy ellenünk, elátkozott gojok ellen forduljanak, gyalázzanak bennünket, és végső, teljes és örök pusztulásunkba hajszoljanak minket!”[198]

Luther ezt a vészjósló következményt vonta le: „Ha meglenne hozzá a hatalmuk, hogy azt tegyék velünk [keresztényekkel], amit mi megtehetnénk velük, egyikünk sem élne egy óránál tovább. De mivel hiányzik hozzá a hatalmuk, hogy mindezt nyilvánosan megtegyék, szívükben mindennapos gyilkosaink és vérszomjas ellenségeink maradnak.”

A zsidó bosszútól való félelem századokon át visszhangzott, és az aktuális események mindig felerősítették. A 19. századi antiszemiták azt állították, hogy a zsidókat rossz tapasztalataik kínzóik ellen fordították, és hogy a zsidók a keresztények kiirtására használják majd hatalmukat. Hitler a zsidók ellen indított támadását óvintézkedésként magyarázta. A sors iróniájaként – amely gyakran kíséri az összeesküvéselmélet-gyártást – az antiszemiták jelenleg arra számítanak, hogy a zsidók majd a holokauszt megbosszulására eskusznek össze. Így vélte Erich Priebke, az egyik utolsó bíróság ele állított náci is, aki 1996 augusztusában kijelentette, hogy a zsidók a nyomában vannak.

———

A MUSZLIMOKKAL SZÖVETSÉGBEN. A keresztes háborúk a muszlimokat és a zsidókat mint kívülről és belülről fenyegető hitetleneket hozta párhuzamba. Sok közös vonás erősítette a párhuzamot, hiszen a zsidók vallásgyakorlásában, nyelvében és egyes szokásáiban (mint pl. a körülmetélés és az étkezési előírások) több hasonlóságot tart fenn a muszlimokkal, mint a keresztényekkel. A párhuzamokon túl a zsidók már az iszlámizmus kezdete óta szívesebben éltek iszlám fennhatóság alatt, hiszen

az kevesebb szenvedéssel járt a számukra: „Az iszlám fennhatóság alatt élő zsidóknak. különösen az iszlám fejlődésének klasszikus korszakában (a 11. századig) jóval kevesebb meghurcoltatásban volt részük, mint a keresztény uralom alatt."[199] A szunniták között élve a zsidók rendezett jogi státuszban részesültek, belefolytak a kulturális élet fősodrába,. szélesebb társadalmi kapcsolatrendszert alakíthattak ki. Míg a keresztények tartottak a vegyes házasságoktól, addig a muszlimok bizonyos feltételek között engedélyezték. Mindent egybevetve a zsidók a muszlimok között kevésbé érezték magukat kitaszítottnak, s így támadásoknak sem voltak úgy kitéve.

Ezen különbségek következtében a zsidók inkább a muszlimoknak a keresztények felett aratott győzelmének örvendeztek (például Jeruzsálem elfoglalásakor 638-ban), és néhány alkalommal meg, segítséget is nyújtottak a muszlim csapatoknak. Leginkább az az eset híresült el, amikor a marokkói és a spanyol földön élő zsidók a mostani Spanyolország arab meghódítása során, a 710-es években a hódítók cinkosai voltak. A Jeruzsálem 1099-es keresztes meghódítását követő zsidó – és muszlimmészárlás után a zsidók nem egyszerűen teljes mellszélességgel álltak a muszlimok mellé, de egyes esetekben (mint pl. Haifában) ők lettek a város fő védelmezői. Ráadásul a zsidók gyakran fontos pozíciókkal bírtak a keresztények ellen harcoló muszlim vezetésben.

A fenti tényezők okán a középkori keresztények szoros kapcsolódást fedeztek fel a zsidók és muszlimok között. „Egy zsidó nem zsidó, amíg szaracénná nem lesz" (iszlám hitre nem térj – állítja egy iszlámellenes keresztény arab vitairat latin fordítása.[200] A két népet szinte teljesen azonosították egymással. Egy 1508-as fametszet egy zsidó és egy muszlim alakot ábrázol: a zsidó egy zászlót tart „Machometus" (Mohamed) feirattal, a muszlim zászlaja pedig egy zsidó kalapot ábrázol. Röviddel ez után írta Luther Márton, hogy Mohamed (azaz a muszlimok) „elpusztít bennünket, ahogyan a zsidók szeretnék, elfoglalja a földet, elveszi tulajdonunkat, örömünket és élvezetünket. Ha zsidó volna, és nem izmaelita, a zsidók már régen elfogadták volna Messiásként."[201]

Ebből Allan és Helen Cutler az alábbi következtetést vonják le:

„Az iszlám felemelkedése óta az antiszemitizmus történetének elsődleges (bár semmiképpen sem egyetlen) tényezője a zsidó és a muszlim társítása, a közel-keleti eredetű zsidó egy kalap alá vétele a szintén közel-keleti muszlimmal; a keresztények erőteljes

hite, hogy a zsidók cinkosai és szövetségesei népi és vallási unokatestvéreinek, a muszlimoknak a nyugati világgal szemben; a mélyen gyökerező keresztény félelem, hogy a zsidó, a belső szemita ellenség kéz a kézben működik együtt a muszlimmal, a külső szemita ellenséggel, hogy végső pusztulást hozzon az indoeurópai kereszténységre.”[202]

Végső érvként Allan és Helen Cutler azt hozzák fel, hogy „ha a keresztes háborúk idején nem tört volna ki a keresztények muszlimellenes gyűlölete, bizonyára az antiszemitizmusnak sem csap fel olyan nagy hulláma az érett középkor (1000-1300) idején Nyugat-Európában.”[203]

A keresztes háborúkkal a zsidóellenes elfogultság erőszakos formát öltött, és az összeesküvés dimenzióival telt meg. Ez zsidóellenes hagyományt épített ki, amely utóbb antiszemitizmusban kulminálódott.

A keresztes háborúk során szökkent szárba egy másik, magát azóta is tartó hit: a titkos társaságok összeesküvéseibe vetett meggyőződés. 1119-ben egy francia nemesember, Hugues de Payns és kilenc társa szentelte magát a keresztény zarándokok jeruzsálemi útjának védelmére, és elhatározásuk megpecsételésére a szegénység. szüzesség, jámborság szerzetesi fogadalmát is letették. A csoport a szerzetesrendek szabályzataihoz hasonló belső törvényekhez tartotta magát, azzal a kitétellel, hogy ök fegyvert is foghattak. Ez az új, sajátos és zavarba ejtő alakulat két teljesen különböző hivatási egyesített: a papságét (amely számára tiltva volt minden konfliktus) és a katonaságét (amely folyton a bajt kereste). Egy anarchizmusáról, valamint terület – és nőhódítás iránti vonzalmáról hírhedt fegyveies csoport tagjai Krisztus katonái lettek. E furcsa kombináció következményeként „egy teljesen új alakot ötlöttek ki: a szerzetes-lovagét”.[204] Ez a radikális eszme egyszerre bizonyult erőteljesnek és fenyegetőnek.

Jeruzsálem királya nagy örömmel fogadta a Payns és társai által felajánlott segítséget. Nagyrabecsülése jeleként Jeruzsálem legszentebb pontján szállásolta el őket, a Templom hegyen, ahol az Al-Aksza mecsetben lakhattak. A csoportot Salamon templomának szegény lovagjaiként, azaz röviden templomos lovagokként kezdték emlegetni. Clairveux-i Bernát, egy rendkívül befolyásos egyházi személy odaadó támogatását is elnyerték, és rajta keresztül pápák és nemesek támogatásában, valamint a katolikus Európa szinte egyöntetű elismerésében részesültek.

Tevékenységük hatására más keresztény katonai rendek jöttek létre, pl. a johanniták rendje és, Teuton Lovagrend.

Mivel a férfiak háborúztak, ami mindig pénzigényes tevékenység volt, a templomos lovagoknak – a szerzetesrendekkel ellentétben – állandó szükségük volt pénzügyi támogatásra. Szerteágazó katonai tevékenységük és feddhetetlen hírük arra bátorította a templomosokat, hogy banki szolgáltatást kínáljanak abban a korban, amikor a bankbetét még nem létezett. Hatalmas összegeket őriztek letétben, például ők lettek a francia királyi család bankárai. Ráadásul még a nemesi családok is támogatták őket, így szép vagyonra teltek szert. De a bankárkodás erkölcsi gyanakvást ébresztett irányukban, hiszen az ilyen fajta pénzügyi tevékenység megszegte a feudális társadalom mélyen gyökerező normáit, és látszólag ellentmondott gyakran hangoztatott jámborságuknak.

A másik probléma Akkó (a mai Haifa), az utolsó keresztes erőd 1291-es elestekor merült fel. A templomosok olyan tevékeny és tekintélyes szerepet vittek a keresztes háborúkban, hogy presztízsük nagyban függött a keleti helyzettől, amely Akkó elestével megrendülni látszott. Mivel a harcoló szerzeteseknek a Szentföldön muszlimoktól elszenvedett veresége titokzatosságukkal, hatalmas vagyonukkal és arroganciájukkal társult, az emberek megkérdőjelezték hatalmukat, és szóbeszéd indult meg titkos céljaikat illetően.

1307-ben, amikor a templomosok újabb keresztes hadjáratot terveztek, hogy visszatérhessenek Palesztinába, a velük szemben érzett rosszallás elérte forráspontját: a francia király, IV. Fülöp támadást intézett a rend ellen, lefogatta a tagokat, és elkobozta vagyonukat. Egy hétéves jogi eljárás során – amelyben a vádlók a kívánt vallomások megszerzéséhez főként kínzásra, megszégyenítésre és egyéb pszichológiai fegyverekre támaszkodtak – a templomosokat végül hittagadásban találták bűnösnek. Egy nagyszabású erőfitogtatás keretében Fülöp a nagymestert, Jacques de Molay-t máglyán égette meg. Minden európai ország – az Ibériai-félszigetet kivéve – követte Fülöp példáját, és még az írmagját is kiirtották a rendnek. Századok múlva most már tisztán látszik, hogy bár hatalmasak és nehezen irányíthatók voltak, a templomos lovagok soha nem adták a fejüket eretnekségre, és nem fenyegették a fennálló rendet.

Néhány tényező azonban továbbra is rejtélyessé teszi a templomos lovagokat. Az összeesküvés szele mégiscsak ott lengett közöttük; például a beavatási ceremónián így szóltak

a jelölthöz: „a Renden kívül csupán felszínt láthatsz, ami a külvilág”,[205] s ez arra utal, hogy valami titkos tevékenység folyhatott a zárt ajtók mögött. A beavatás végén minden lovag szájon csókolta az új tagot, amely mozzanat nem mentes a homoszexuális felhangtól. Aztán Fülöp brutális beavatkozása is némiképp rejtélyes indíttatású. Máig úgy áll, hogy „az eretnekség vádjai nem bizonyítottak, és a belső hanyatlás bizonyítékát ma már lehetetlen megszerezni.”[20í]

Látványos felemelkedésük, nagy hatalmuk és szörnyű végük egyszerre teszi a templomos lovagokat az európai összeesküvés-elméletek állandó szereplőivé. A templomos lovagok őrzik pozíciójukat, mint az eredendő és mindenhol jelen levő titkos társaság. Az ókor ködébe vesző összeesküvők is csupán a templomos lovagok mellett öltenek alakot.[207] Előretekintve pedig az utóbbi századok szinte minden titkos társasága a templomosoktól eredeztethető: „A templomosoknak mindenhez közük van.”[208] Az okkultisták varázserővel ruházták fel őket, a felvilágosodás racionalistái utólag keresztényellenes összeesküvéssé tették a mozgalmukat. Ráadásul sok romantikus a templomosok szenzációs történetének hatása alá került, és számtalan órát töltött eszményeik, titkos uralkodásuk, elrejtett kincseik, és velük kapcsolatos spekulációk nyomában, amelyek nem többek, mint „beavatási misztériumról és rejtélyes homályról” kiötlőit „vad képzelgések”.[209]

Van valami megmagyarázhatatlan a keresztes hadjáratok idején felbukkanó összeesküvés-elméletekben. Miért éppen a zsidók, amikor a muszlimok sokkal nyomatékosabban voltak jelen és nagyobb fenyegetést jelentettek? Miért éppen a templomos lovagok, akik Krisztus legrendíthetetlenebb katonáiként szolgáltak? Visszatekintve azonban a sajátos választások jól illenek a képbe: a vélt ellenség sohasem az, akiről logikusan feltételeznénk; inkább az, aki az összeesküvés tekintetében a legártatlanabbnak látszik.[210]

A FELVILÁGOSODÁS: INTÉZMÉNYEK

A titkos társaságok létrejöttére azért volt szükség, hogy a filozófusok által kiötlőit, a civilizáció elpusztításom irányuló teóriákat konkrét és szörnyűséges rendszene változtassák. — Nesta Webster[211]

———

A két középkori eredetű összeesküvés-mítosz az 1780 előtti évtizedekben kezdett kifejlett összeesküvési tervekké alakulni, amikor valódi titkos társaságok jöttek létre, köztük

a szabadkőművesek és az illuminátusok társasága, valamint amikor a zsidó emancipáció is kezdetét vette. Ezek az események készítették elő, hogy a titkos társaságok mítosza az 1790-és években, az összeesküvés-alapú antiszemitizmus pedig az 1870-és években elnyerje modern formáját.

Kevés társaság adott okot annyi spekulációra és gyanakvásra, mint a szabadkőművieseké; egy lelkes rajongó „a világtörténelem legsikeresebb titkos társaságának” nevezte őket.[212] Amint a név is utal rá, a társaság a kőből építő mesterek középkori céhéből eredeztethető, akik katedrálisok és kastélyok köveit faragták. Munkájuk megkívánta, hogy egyik helyről a másikra utazzanak; amikor úton voltak, az építőpáholyokban éjszakáztak.
A foglalatosság patinájának megteremtése érdekében a kőművesek az ősi Izraelből eredeztették a szakmájukat, és a betolakodók távoltartása végett gondosan őrizték a szakmai titkokat. Idővel szavakból és kézjelekből álló bizalmas nyelvet alakítottak ki, hogy az egyik céhbeli kőműves felismerje a másikat.

Az rejtély marad, hogy a 17. századi Angliában miért kezdtek céhen kívül álló személyek csatlakozni a kőművespáholyokhoz, de talán a titokzatosság és a rejtett bölcsesség hallgatólagos ígérete csábította ezeket az „úriembereket”, vagyis „elméleti” kőműveseket. A század végére a szabadkőműves jelképek (faragatlan kő, iránytű, a tudás fokozatai) morális szimbolikával teltek meg. A szabadkőműves szerveződés 1717-ben nyerte el érett formáját, amikor a Londoni Nagypáholy megalakult; hat évvel később már saját szabályzattal rendelkezett. A szabadkőművesek találkozói ártalmatlannak számítottak, apolitikus társasági összejövetelekként szolgáltak, ahol különféle társadalmi osztályokból származó férfiak gyűlhettek össze a deizmus, a tolerancia, és az önművelés egalitárius szellemében. Középosztálybeli liberálisok voltak, akik a szólásszabadság, szabad választások és szekularizmus révén remélték a társadalom jobbítását. Találkozóikat a tolerancia, az emberek iránti tisztelet és az altruizmus hatotta át. A szabadkőművesség vonzereje abban rejlett, hogy a tagok más vallási elköteleződésű, társadalmi osztályú vagy politikai nézetű, de hasonló gondolkodású emberekkel lehettek együtt. Felszabadítóan hatott a szokásos kötöttségek megkerülése, a megkülönböztető szimbólumok és a kidolgozott rituálék pedig csak növelték az élvezetet.

Angliában a szabadkőművességet mindig osztatlan tisztelet övezte, valamelyest sznob intézmény maradt, de még így is

támadások célpontja lett 1698-ban, amiért keresztényellenes gondolkodásmódra buzdította az embereket. Ebben volt némi igazság, noha a papság jelentős számban csatlakozott a páholyokhoz: „Amint az emberek szabadkőművesekké váltak, azonnal szembehelyezkedtek az Egyházzal és az Állammal.”[213] A páholyok elvileg apolitikusnak számítottak (egy 1776-os francia eskü külön ígéretet tesz, hogy „nem bocsátkozik államellenes összeesküvésbe”),[214] ám a páholyok pusztán azzal, hogy megszüntették a régóta fennálló társadalmi határokat, máris reformgondolatoknak adtak tápot. Ráadásul a felvilágosodás eszméi, eme kábító, fortyogó főzet számára is fontos forrásnak bizonyultak.

Mai perspektívából nézve furcsa, hogy egy olyan társaság, mint a szabadkőművesek, reformokkal és mérsékelt programmal állnak elő, hiszen hozzászoktunk, hogy a titkos társaságok radikális irányultságot képviselnek, így vonzva magukhoz az elégedetleneket, és kihasználják a társadalom feszültségeit. Ennek a legközelebbi modern analógiája a szocialista Kelet-Európa reformereinek példája, akik titokban találkoztak „szabadegyetemek”, dzsesszklubok és vallási gyülekezetek keretein belül. 1848-ra – az inkább keleti, semmint nyugati – Oroszországot kivéve az európai mérsékeltek olyan szintre fejlődtek, hogy már nem kellett titkos társaságokban rejtőzködniük. Meghagyták ezeket a forradalmároknak, akik – legalábbis Nyugaton – mindig is uralták ezeket a szervezeteket.

A páholyok Nagy-Britanniából gyorsan átterjedtek a kontinensre, ahol az abszolutista uralkodók kormányozta országokban más hang nemet és szerepet vettek fel. A szabados társalgás és szabad információáramlás nem sok vizet zavart Angliában, de annál többel máshol; ami Angliában reform, az máshol már forradalom. Amint Párizsban 1725-ben megnyílt az első páholy, a társaság máris polémiát keltett. 1737-ben XV. Lajos, Franciaország királya megkövetelte alattvalóitól, hogy ne keveredjenek a szabadkőművesek közé. 1738-ban a Vatikán kibocsátotta tizenöt, a társaságot elítélő pápai bullája közül az elsőt (az utolsó dátuma 1902).[215] A jezsuiták azért kárhoztatták a szabadkőműveseket, mert feloszlatták a rendjüket (sajátos vád annak tudatában, hogy az 1780-as években azt gyanították, a szabadkőművesség jezsuita befolyás alá került).[216] A szabadkőművesség kisebb mértékben a protestáns országokban is a hatóságok üldöztetésének volt kitéve. Az orosz hatóságok 1822-ben tiltották be. Érdekes módon

a szabadkőművességtől való félelem úgy nőtt, ahogy a tagság egyre módosabb, megállapodottabb és konzervatívabb lett.

A szabadkőművesség nemzetközi hálózata, amely nem csupán európai és amerikai, de muszlim tagokból is állt, szintén gyanakvást ébresztett.

Aztán jött a „skót” szabadkőművesség, a szinte szabályok és szerveződés nélküli féktelen terjeszkedés. A kontinens páholyai hamis eredetmondákat koholtak, és bizarr szokásokat vettek fel, hogy társadalmi helyzetüket erősítsék. A francia páholyok például egészen a jeruzsálemi szentély építőiig vezették eredetüket, titkos rangokat alkottak, kérkedőn titokzatoskodtak, mesterkélt rituálékat vezettek be, és egymással rivalizáló ágazatokra bomlottak.

Az effajta káosz szélhámosokat és más megbízhatatlan figurákat vonzott a rendhez, akik nagy kárt okoztak hírnevének. Közülük talán Giuseppe Balsamo (1743-95, ismertebb nevén Cagliostro grófja) a legkiemelkedőbb egyéniség, egy olasz csaló, aki megalapította a szabadkőművesség „egyiptomi” ágazatát, és kisebb szerepet játszott a francia forradalomban is.

Az őrület racionalizálására a szabadkőművesség ellenzői közül néhányan új és erőteljes érvet állítottak fel ellenfeleikkel szemben, miszerint a vezetők olyan tudatlanságban és zavarodottságban tartják az alsóbb szintek tagságát, hogy azoknak fogalmuk sincs feljebbvalóik szándékáról, akik így könnyen érvényesíthetik akaratukat. A „Les Francs-Matons Ecrasés” *(Szétzúzott szabadkőművesség) c.* műben egy francia abbé azt állította, hogy a vezetők titkos összeesküvést szerveztek a radikális egalitarianizmus aranykorának eljöveteléért.[2’7] A terv és saját kilétük – titokban tartása érdekében megszerezték a nemesség, sőt még a királyi család támogatását is. Ez a gyanú azt is jelentette, hogy egyes tagok ártatlanságától függetlenül maga az egész rend bűnös lehet felkelés vagy szabotázs megszervezésében. Mindig kellett lennie egy további, még titkosabb ranglépcsőnek, amely az összes többit irányítja. Ez a magasabb szintekkel és belső titkokkal szemben táplált félelem az összeesküvéselmélet-gyártás állandó eleme lett, és kiagyalóit megszabadította attól a kényszertől, hogy gyanújukat valódi tényekkel támasszák alá.

A mi szempontunkból az a tendencia bír különös jelentőséggel, hogy a szabadkőművességet más titkos társaságokkal társították, ami még inkább okkult és misztikus mázzal vonta be a rendet.

Az egész 1736-ban kezdődött német földön, ahol a majdnem hét évszázaddal korábbi keresztes rendeket a szabadkőművesség

előfutáraiként kezelték (és fordítva). Először a johannitákat tiltották be, de mivel kellemetlenül kiterjedt hálózattal rendelkeztek, ezt nehéz volt betartatni, így 1752-től inkább a templomosoktól szabadultak meg, akikben később a szabadkőművesség egy formáját látták. Ebből szökkent szárba az eszme – legalább annyira logikus, amennyire fantasztikus –, hogy a szabadkőművesek elhatározták: bosszút állnak a francia királyságon Jacques de Molay haláláért. Mindez 1789-et követően kapott nagy nyomatékot. 1790-ben a szabadkőműveseket az enciklopédistákkal hozták kapcsolatba. Amint az később majd néhány részletből kiderül, a szabadkőművesek és a zsidók szövetségesekként, szinte szellemi ikertestvérekként tűntek fel. Nem következik belőle, viszont sokat elárul a szabadkőművesség légypapír jellegéről a rózsakeresztesekkel feltételezett társítás. A 19. század elején talán a szabadkőművesség és a Phi Beta Kappa, az amerikai főiskolások elit társasága között létező titkos kapcsolat feltételezese volt a legmulatságosabb. Ez a halálos kombináció, fejezte ki félelmeit egy főiskolai tanár, „a semmivel tenné egyenlővé civil és vallásgyakorlási jogainkat”.[218] A skót, egyiptomi, templomos, zsidó és rózsakeresztes változatok közül a szabadkőművesség a leginkább központi jelentőségű és legbonyolultabb felépítésű titkos társaságként emelkedett ki, hiszen senki nem láthatta át belső szerkezetet, és még csak el sem tudta képzelni titkait. Aztán, hogy a helyzet tovább bonyolódjon, megjelentek a bajor illuminátusok.

———

Az 1750-et követő négy évtizedben elszaporodtak a titkos társaságok, és szinte mindegyik a szabadkőművesek mintájára épült fel vagy éppen azokkal szemben. Az új társaságok közül a szabadkőművességre leginkább az illuminátusok rendje hasonlított, amelyet a bajorországi Ingolstadt egyetemének jogi professzora, Adam Weishaupt alapított 1776. május 1-jén.
Az egyesek által a történelem legnagyobb összeesküvőjének tartott Weishaupt bonyolult és ellentmondásos figura volt: egyszerre egalitárius, aki egy szigorúan hierarchikus társaság felett rendelkezett, racionalista, aki maradi nézetekben lelte örömét, és a felvilágosodás eszméinek híve, aki cselszövéssel kívánta elérni megvalósulásukat. Az illuminátusok rendjét azért hozta létre, hogy a korrupt társadalmon belül igazságos közösséget építhessen ki, és hogy Németországot egy titkos társaság szabályai szerint modernizálhassa.

Az egész csupán néhány évig működött, hiszen 1784 júniusában – más engedély nélkül működő társaságokkal együtt – betiltották, és három év múlva teljesen fel is számolták.[219] 1790-ben a bajor hatóságok halálbüntetést helyeztek kilátásba az illuminátusok tevékenységével összefüggő cselekedetekért. Bár közvetlen hatását és elterjedését tekintve mellékes jelenségnek számít (fénykorában háromezer fős tagságot számlált, és valójában nem is kezdett aktív tevékenységbe), az illuminátusok hamar valós és mitikus jelentőségre tettek szert.

Igazság szerint az illuminátusok bukásuk után nagyobb befolyást szereztek, mint létezésük alatt valaha. Először is, a szabadkőművesség arisztokratikus, önmagával elnéző káoszát komoly, radikális eszmékkel helyettesítették. A szabadkőművesség úgy létezett, mint az önmagában való vég; viszont Weishaupt az illuminátusokat politikai eszközzé tette. Az eszmék közvetlen hatást gyakoroltak a forradalmi nézetekre olyan egyéniségeken keresztül, mint Mirabeau gróf, Nicholas de Bonneville és Filippo Buonarroti. Például a nacionalista olasz forradalmár, Buonarroti (1761-1837) arra a következtetésre jutott, hogy a tömegfelkelések értelmetlenek, így inkább titkos eszközökhöz folyamodott. Szervezete, a Sublimes Maîtres Parfaits (1810-ben jött létre, majd Monde néven szervezték újjá 1818-ban) sokat merített az illuminátusok beavatási rítusaiból, hierarchikus szintjeiből, sajátos terminológiájából és kérdés-felelet formátumú jelszavaiból.

Másrészt azzal, hogy a korábbi titkos társaságoknál sokkal többet várt el a beavatottaktól, az illuminátusok rendje újfajta szerveződést alakított ki. A forradalmi társadalom mintáját kínálta, amikor elvágta a tagokat korábbi családi és baráti kapcsolataiktól, és egy önálló, sajátos céllal és fegyelemmel bíró társaságba szippantotta be. Amennyiben mai szemmel nézve a szabadkőművesség a New Age spiritualizmusának egyes megnyilvánulásaira emlékeztet, akkor az illuminátusok egy kultusz szigorát érvényesítették.

Harmadrészt, az illuminátusok keltette kihívás erőteljes és közvetlen válaszokat eredményezett. Említésre méltó a *Wiener Zeitschrift,* egy illuminátus-ellenes sajtótermék megjelenése, amelyet egy szakértő úgy jellemez, hogy „az első nyíltan konzervatív újság Németország történelmében”.[120]

Negyedrészt, az illuminátusok megvalósították a titkos társaság modelljét, ahol a vezetők eltitkolják a valós célokat a tagság elöl, ez a „kettős doktrína”. Amivel a szabadkőműveseket hamisan

vádolták, az Weishaupt illuminátusainál szándékos stratégia lett. A kettős doktrína azt jelenti, hogy amíg a tagság csupán ártalmatlan célokról értesül, addig a *supérieurs inconnus*-k ismerik a szervezet valós, de az előbbiekkel szöges ellentétben álló belső titkait. A kettős doktrina hatékony eszköznek bizonyult és központi szerepet játszott sok, utána következő titkos társaságban is. Buonarroti számos olyan szervezetet hozott létre, amelyekben a közönséges tagok nem értesültek a társaság titkairól, és a vezetőség álcázta céljait, hogy jobban szolgálhassa a tömegeket. Buonarroti szervezeteiben egyszer csak az az eset állt elő, hogy a vezért saját maga ellen szőtt össszeesküvéssel vádolták meg, amely még a mozgalmak állítólagos vezetői számára sem volt világos. Ugyanezen modell alapján Nyikolaj Isutyin az 1860-as években a Szervezet nevű forradalmi társulat titkos ágaként létrehozta a Pokol nevű csoportot. Az utóbbi években a Nagy-Britanniában létrejött fasiszta csoportosulás, a Nemzeti Front (National Front) nyilvános üzenete az emigránsokat célozza meg, noha belső céljait tekintve zsidóellenes.

Ötödrészt, az illuminátusok teremtették meg a beágyazódott titkos társaságok prototípusát. Magától Weishaupttól kezdve a teljes tagság szabadkőműves páholyokba épült be, ahol uralomta törtek, és igyekeztek az illuminátus eszméket a szabadkőművességen belül elhinteni. Az összeesküvéselmélet-gyártók szép teóriái szeimt a két szervezet állítólag 1782-ben egységre lépett a (valóságos) Wilhelmsbadi kongresszuson. Ez a kongresszus számos összeesküvéselméletgyártó számára történelmi fordulópontot jelent, már csak azért is, mert egybeesett az ausztriai zsidó emancipációval. Állítólag titkos kapcsolat köti az illuminátusokat olyan valós politikai csoportokhoz, mint a francia Philadelphes, a német Tugendbund, az olasz Carbonari és az orosz dekabristák. Az olasz szabadkőművesek például magukévá tették az illuminátusok beépülési taktikáját, radikális egalitarizmust tükröző eszméit és titkos hierarchiáját (ahol csak a felső réteg ismeri a tagság elől rejtett célokat). Mindent egybevetve az illuminátusok új módszereket honosítottak meg a politikai célokra törő szisztematikus beépülés és cselszövés tekintetében.

———

Befolyásán és valós intézményein túl az illuminátusok „akaratlanul is alkalmat szolgáltattak a modern összeesküvés-elmélet megszületésére”.[221] Az illuminátusok hatalmával szemben táplált félelem már a francia forradalom előtt felütötte a fejét: 1788-ban

Marquis de Luchet névtelenül jelentette meg az „Essai sur la secte des Illuminés” (Esszé az Illuministák szektájáról) című művét. Ebben egy misztikus és teokratikus rendet ábrázol, amelynek célja a „világuralom”.”[2] Noha az „illuminista” itt misztikus szabadkőművesnek felel meg és nem maguknak az illuminátusoknak, Luchet értelmezését gyorsan az utóbbiakra is alkalmazták, és azzal, hogy eltúlozta fontosságukat, súlyos következményeket váltott ki egy évvel később, amikor a francia forradalom kitört. 1797-ben Weishauptot azzal vádolták meg, hogy „rendje segédletével világuralomra tör”. Más vélekedés szerint az illuminátusok betiltását megtagadták. Sokan elhitték a rend felszámolását, és bedőltek Weishaupt okos trükkjének, aki így sokkal hatásosabban terjeszthette ördögi üzenetét. Ez annyit jelentett, hogy az elkövetkezőkben nagy és egyre növekvő történelmi befolyást tulajdonítottak a rendnek; egészen pontosan a francia forradalom és a marxizmus-leninizmus felemelkedésének gócpontját látták benne.

Mindent egybevetve, az illuminátusok nagy hatást gyakoroltak az összeesküvéselmélet-gyártásra, hiszen némi szubsztanciát kölcsönöztek az összeesküvéselmélet-gyártók legnagyobb félelmeinek. Korábban a titkos társaságok ellenségei nem bizonygatták azt, hogy a mélyben egy nagyszabású és egyetemes terv rejtőzik. Ez viszont most már bekerült a köztudatba, és sok dolog értelmezéséhez nélkülözhetetlen kulcsot szolgáltatott… Az illuminátusok szervezete volt az egyetlen igazolt példája annak, hogy egy titkos társaság felforgató célokért munkálkodott, viszont ez a tény megerősítette és felelevenítette a korábbi félelmet a titkos szektáktól és társaságoktól, de mindenekfelett a szabadkőművességtől.[323]

———

A bajor illuminátusok története túlélt minden kort és helyszínt. „A néhai rend árnyából kísértet lett, amely az ostobák szemében szörnyűségesen valós alakot öltött”, jegyzi meg René le Forestier, az illuminátusok krónikása. „Elég volt az illuminátusok nevét megemlíteni, hogy a racionalisták és a tradicionalisták egyaránt megőrüljenek.“[224]

Ezt a hatást akkor lehet felmérni igazán, ha megnézzük az illuminátusok egyesült államokbeli karrierjét. Ottani történetük 1798-99 körül kezdődött egy komoly paranoia-rohammal, amely elhitette az amerikaiakkal, hogy „a titkos szervezetek intrikáival állandó veszedelemként kell számolni”.[225] A második kör 1826 után

vette kezdetét. A kommunista rendszer hajnala az 1920-as években felelevenítette a félelmet, hiszen a cikkírók az illuminátusokat a bolsevizmus előfutárainak minősítették. De a dolog nem merült ki ennyiben. Annak hatására, hogy Nesta Webster nem kisebb célt tulajdonított az illuminátusoknak, mint a „keresztény civilizáció elpusztítását”,[226] az amerikai összeesküvéselmélet-gyártók ezt tették meg a világ problémáinak kulcsává. Charles Coughlin atya, egy nagy hallgatósággal bíró rádiós személyiség a kongresszus előtt tett tanúvallomásában Weishauptot idézte: „Pusztuljon a kereszténység, és az emberiség végre boldog lesz.”[227] A kanadai William Guy Carr, aki hét könyvet és számtalan cikket írt a csoportról, megvolt róla győződve, hogy „az illuminátusok irányítanak minden gonosz erőt.”[228] 1966-ban a John Birch Társaság is magáévá tette a témát, és Kari Marx *Kommunista Kiáltványai* pusztán Adam Weishaupt nézeteinek ódivatú és törvényesített változatának minősítette. 1968-ban a Birch Társaság a Washingtonban megtartott szegények felvonulását a Bastille ostromának fényében értékelte, azt állítva, hogy „Mindkét eseményt egyívású összeesküvők tervelték ki, és szinte teljesen azonos célból.“[229] Az illuminátusokat máig félik, és az összeesküvéselmélet-gyártók olyan sokféle eseményhez társítják őket, mint az egyetlen közös világkormány létrehozása, a liberális kereszténység kialakulása, reform – és konzervatív judaizmus, valamint a John F. Kennedy ellen elkövetett merénylet. Úgy látszik, az illuminátusok még a szovjet rendszer bukását is túlélték. 1991-ben Pat Robertson a következőket írta le: „Az illuminizmus nem egy múló jelenség volt, és Weishaupt nézetei, tanítványai és befolyása a mai napig velünk élnek.”[230] Bár a világot alig sikerült megváltoztatniuk, az illuminátusok olyan hatásos mintát teremtettek, amelyet a hívek még sokáig utánozni fognak, az ellenfelek pedig még tovább rettegnek majd tőle.

A 18. század gondolkodói szinte ártatlanul hozták létre a cselszövés, belső titkok és egymásba csúszó titkos társaságok témáit, amelyek az összeesküvéselmélet-gyártás későbbi karrierjét nagyban meghatározták. Elmondhatjuk, hogy nem csupán az európai filozófiai hagyomány áll a Platónhoz készített lábjegyzetekből, de a világ összeesküvés-elméletei sem léteznének a felvilágosodáshoz készült lábjegyzetek nélkül. Az eszmék következményei először a francia forradalom során váltak kézzelfoghatóvá.

A FRANCIA FORRADALOM: TITKOSTÁRSASÁG-FÓBIA

Mi mindannyian cselszövők vagyunk… a természet akaratából. — Francia forradalmi röplap[231]

———

Nem csupán Európa trónjai reszkettek bele, hanem maga a civilizáció rengett meg alapjaiban. — Nesta Webster[232]

———

A felvilágosodás korában elterjedt titkos társaságok, valamint a cselszövéseiktől való félelem azzal járt, hogy az összeesküvéselmélet-gyártás az 1780-as évek politikai élet megértésének fontos és igen elterjedt eszköze lett. A franciaországi kataklizma felerősítette az eszmék hasznavehetőségét és hatóerejét.

A francia forradalom jelentős szerepet kapott az összeesküvés-elméletek fejlődésében. Azzal, hogy megmutatta az eszmék erejét és a radikális változás lehetőségét, új korszakot nyitott az emberiség történetében. Az ügynek Európa-szerte megnyert lelkes hívek némelyike titokban maga is saját uralkodója ellen kezdett szervezkedni, és ez a politikai életet is átalakította. Az összeesküvéselmélet-gyártás szempontjából a 18. század „intellektuális és spirituális cselszövései a 19. század paranoid politikai víziójává” változtak.[M]’ Amennyiben a francia forradalmat megelőző összeesküvés-elméleteket az az 1725-ös aggodalom szimbolizálja, hogy „éhínség-összeesküvés”’[234] – egy nyereségre törő terv – készül az ország kiéheztetésére, akkor az 1789 utáni félelmeket egy feltételezett, az enciklopédisták szabadkőművesek-illuminátusok szőtte, a királyság, az egyház és a magántulajdon megdöntésére irányuló cselszövés jelképezi. Ahogyan az. összeesküvők egyre ijesztőbbé növekedtek, úgy nőttek velük céljaik is – és az ezeket övező elméletek.

A forradalom ellenségei nehezen fogták fel, mi történt Franciaországban és még nehezebben ötlötték ki, hogyan vegyék fel a harcot ellene. Az 1789 után bekövetkező események egyszerűen meghazudtolták a hagyományos osztályozás kategóriáit, hiszen a történelem addigi legnagyobb szabású történésének bizonyultak. Számos értelmező kínált magyarázatot a forradalom okaira és lefolyására, és ez a folyamat két évszázaddal később sem zárult le. Az ellenforradalmárok és a régi rendszer más hívei Franciaországban – és azon kívül – az Istentől szentesített rendszer megdöbbentő bukását előszeretettel tulajdonították a csőcseléknek, ugyanakkor magukat is igyekeztek a felelősség alól felmenteni.

Vallási magyarázatokhoz nyilvánvalóan nem fordulhattak, hiszen hogyan okozhatott volna Isten ekkora antiklerikális felfordulást? Hogyan lehetne vádolni egyetlen politikust is – legyen az bármennyire gyanú felett álló, ambiciózus vagy rossz szándékú – egy ilyen rombolás véghezvitelével? Azoknak, akik a felvilágosodás szellemében úgy vélekedtek, hogy egyéni mozgatórugók irányítják a történelmet, szembesülniük kellett annak nagyszabású példájával, hogy miként futnak zátonyra a legjobb szándékok. Ha a legkiválóbb és legfeddhetetlenebb emberek egy olyan szörnyet teremtettek, amely felfalta őket és sok más embert, akkor nyilvánvalóan olyasvalami jött létre, amely a régi értelmezésekbe már nem fér bele. A francia forradalom szinte kiáltott egy összeesküvés-alapú magyarázatért.

Ha a cselszövésre összpontosítottak, annak az a nagy előnye is megvolt, hogy a rossz kormányzás és hozzá nem értés mint tényezők a semmivé váltak. Így sok rojalista teljes mértékben kielégítőnek találta az összeesküvés-alapú magyarázatot, hiszen pontosan kijelölt ellenséget kaptak, akin kitölthették bosszújukat, és abban reménykedhettek, hogyha megsemmisítik ezeket az összeesküvőket, még az időt is visszaforgathatják.

Ugyanakkor az összeesküvéselmélet-gyártás hagyományos eszméinek is meg kellett változniuk: egy példátlan esemény példátlan magyarázatot kívánt. Ki magyarázhatná meg ezt a nagyszabású és zavaros drámát, ahol a tervnek minden idők legnagyobb és leghatalmasabb összeesküvő csoportját kellett magában foglalnia? A forradalom magyarázatára tett korai próbálkozások, úgymint riválís politikusok viszálykodásának eredménye vagy angolok pénzelte politikai felfordulás, nem bizonyultak meggyőzőeknek. Amennyiben összeesküvés volt, több ezer Európában élő beszervezett és mozgósított egyén vett benne részt. Ez esetben egy nagyszabású, ördögi, titkos és szinte emberfelettien hatékony hálózatnak kellett léteznie.‚Az embereknek olyan léptékű és hevességű változásokkal kellett számolniuk, amelyek hamar túllépték a magyarázatok minden megszokott és jól ismert kategóriáját. Egy új értelmezési dimenzióra mutatkozott igény.”[135] A világméretű összeesküvés-elméletek számára megérett a pillanat.

Paradox módon az összeesküvésbe vetett hit akkor erősödött meg, amikor a hihetőségéből veszített. A francia forradalom előtt, amikor csak néhány ember határozta meg a társadalmat, könnyű volt egy összeesküvést kivitelezni. De az ideológia és

a tömegrészvétel valószínűtlenebbé tette a kivitelezést, valamint a piaci érdekek megerősödése is tovább csökkentette a lehetőségeket. Így a francia forradalom sajátos módon úgy ásta alá az összeesküvéselmélet-gyártás mögött álló feltételezéseket, hogy politikai erővé tette azokat.

———

Három, jól ismert, állítólag a közrend megbontásán fáradozó titkos társaság neve merült fel a borzalmas események mögött álló gyanúsítottként: a bajor illuminátusok, a szabadkőművesek és a templomosok.

Az illuminátusokat már a forradalom kitörésekor elkezdték vádolni. Egy anekdota szerint Johann August Starck, egy híres összeesküvéselmélet-gyártó egy fürdővárosban időzött egy barátjával, midőn megérkezett a hír a Bastille elestéről. A barát visszaemlékezése szerint a hír hallatán mindentudóan egymásra néztek, és egyszerre fakadtak ki: *„Ez* az illuminátusok műve."[236] 1790-től cikkek és röplapok özöne az illuminátusokat jelölte meg a francia forradalom főszervezőjeként. Azt remélték, hogy a világ urai lehetnek, ha megdöntik a királyságot, és lerombolják a magántulajdon, a család és a vallás intézményét.

Ami a szabadkőműveseket illeti, valószínűleg egy francia pap „Le Voile levé pour les curiex" *(A fellebbent fátyol)* című könyvében található az első utalás a forradalomhoz való kötődésükre.[23]" A szerző úgy találta, hogy a Franciaországban az utóbbi időben bevezetett újításokban a szabadkőművesek keze nyoma fedezhető fel, mint például az ország földrajzi átszervezésében, a biztonsági szolgálatok szerepében és a papság korlátozásában. Eszméit a későbbiekben számos alkalommal újra felkapták, és szépen ki is színezték.

Egy 1792-és füzetkében, a „Le Tombeau de Jacques Molay" (*Jacques Molay sírja)* Cadet de Gassicourt a forradalmat a templomos lovagokig vezeti vissza.[238] Részletesen leírta, hogy a templomosok nagymestere, Jacques de Molay (meghalt 1314-ban) miként fogadott bosszút a francia királyság ellen Bastille-beli börtöncellájában, és hogyan vitték véghez akaratát a forradalmárok. E látványos feltételezés szerint a templomos rend nem szűnt meg, hanem folytatták földalatti tevékenységüket, és a szabadkőművesek álcája alatt jelentek meg újra. Más szóval a francia király letaszítását a trónról már 475 évvel korábban kitervelték, mint hogy a párizsiak megrohanták azt a bizonyos Bastille-t! Később számos szerző elfogadta ezt a feltételezést.[239] A templomos-szabadkőműves

kapcsolat politikai dimenziót is rejtett magában, hiszen ha a túlélő templomosok végre bosszút álltak a francia királyságon, a pápaságon és az egész kereszténységen, akkor a későbbiekben egy radikális, leginkább nihilista programot kívánnak majd érvényesíteni. Cadet de Gassicourt a továbbiakban annak érdekében érvelt, hogy csupán nyolc hű beavatott okozta a forradalom kitörését; a többiek mind félrevezetett emberek voltak. Új utakat tört az összeesküvések halmozásával, és a titkos társaságokat még ennél is felelőtlenebbül társította egymással. Így lett évszázadok zavaros történelméből egyetlen simára gyalult összeesküvés.

Aztán 1797-ben két eredeti, rendkívül fontos és egymásra feltűnően hasonlító könyv jelent meg majdnem egy időben Nagy-Britanniában, s mindkettő az illuminátusokhoz köthető francia forradalom kapcsán értekezik egy világméretű összeesküvés-elméletről; hat évvel később pedig egy kísérő kötet is megjelent Németországban.

John Robison (1739-1805), a kiváló tudományos szakíró jegyezte az egyik könyvet, a „Proofs of Conspiracy ”-t *(Egy összeesküvés bizonyítékai),*[240] amely bemutatja, hogy az illuminátusok rendje nem szűnt meg, hanem tovább élt, és a későbbiekben a Die deutsche Union keretein belül jelent meg, amely aztán jelentős befolyáshoz jutott a francia szabadkőművesség felett – így titokban kitervelte a francia forradalmat A szerző úgy spekulált, hogy a befolyás áthelyezése 1787-ben történhetett, amikor az illuminátusok két tagja Párizsba utazott, és szabadkőműves páholyokat látogatott meg. A Jakobinus Club nem voll más, mint egy szabadkőműves páholy. Sikerük eredményeképpen „Franciaország most alaposan megszenvedi a német illumináció állal rázúdított csapásokat.” Érdekes módon Robison maga is szabadkőműves volt, aki azért írta meg könyvét, hogy a brit szabadkőművesség jó hírnevét megvédje a kontinensen működő megfelelője túlzásaitól. Műve lelkes olvasókra talált (az angol író, William Cobbett kijelentette, hogy „tisztázza az eddig rejtélyesnek tűnő részleteket a francia forradalom folyamatában”),[241] és nagy hatást gyakorolt. A könyv az Egyesült Államokbeli New Englandban például valóságos pánikot keltett 1798-99-ben, és „meghatározta azokat a témákat, amelyek az elkövetkezendő században a felforgató-ellenes amerikai szakirodalmat uralták.”[242] Robison arra a férfira is nagy hatást gyakorolt, aki a történelem legjelentősebb összeesküvéselmélet-gyártója lett: Augustin de Barruelre.

De Barruel (1741-1820) francia kiugrott jezsuita és abbé a forradalom után Angliában keresett menedéket, ahol találkozott Robisonnal, és eszméi hatása alá került. 1797-98-ban jelentette meg gigantikus terjedelmű „Mémoires pour servir à l'historié du Jacobinisme” *(Emlékirat a jakobinizmus történetéből)* című,[243] Robison tanulmányánál is ambíciózusabb és nagyobb hatású művét. Ebben de Barruel rendszerbe szervezett és jól dokumentált esetleírást ad a francia forradalmat kirobbantó titkos társaságokról; a francia forradalomról úgy vélte, hogy a jakobinusok által előre gondosan kidolgozott tervből lobbant lángra. Mindazonáltal a jakobinusok három csoportot egyesítettek: enciklopédistákat, szabadkőműveseket és illuminátusokat. De Barruel első kötete, „A keresztényellenes összeesküvés” az enciklopédistákkal foglalkozik, és azt mutatja be, amit Voltaire és kollégái terveitek ki a kereszténység elpusztítására. A második kötet, a „Szofisták összeesküvése és a lázadás a királyok ellen” arról szól, hogy ugyanezen vádlottak miként szőttek cselt a királyok ellen, és hogyan álltak össze a szabadkőművesekkel, hogy lerombolják az arisztokraták kiváltságait, a magántulajdont, a legitim kormányzatot és a kereszténységet. A két utolsó kötet „A szofisták hitetlen és anarchista összeesküvése” közös címet viseli. A harmadik kötet a bajor illuminátusokra összpontosít, és felfedi, hogyan szereztek uralmat a szabadkőművesség felett. A negyedik kötet a hármas összeesküvést egy nagy történeti vízióvá növeszti, amely Manitól, az iráni dualista gnosztikus vallás prófétájától veszi kezdetét, és a francia forradalomban éri el csúcspontját.

De Barruel azzal népszerűsítette elődei eszméit, hogy könnyebben befogadhatóvá és pontosabbá tette ezeket, ugyanakkor az összeesküvést szélesebbre tágította, mint eddig bárki: visszanyúlt egészen az ókori Iránig. Számára a jakobinus összeesküvés nem csupán a katolicizmus, a francia királyság és a földbirtokosok ellen irányult, hanem önmagában a vallás, a kormány és a magántulajdon ellen is. Ő próbálkozott először azzal, hogy az összeesküvés-elméleteket rendszerezve és logikailag is pontosan tálalja. Egy huszadik századi történész szavaival: „Barruel munkája mestermű; a gyűlölet és a félelem költővé tette őt.”*[44]

Az „Emlékiratok” a francia forradalom általános magyarázatára támadt széles körű igényt elégítette ki, azonnal közvetlen és tömeges befolyásra téve szert. Bármilyen terjedelmes volt is, nagy olvasóközönséget ért el. Az eladások egyre nőttek, a szerző és a kiadó egyaránt meggazdagodott. 1812-re már megjelentek

holland, angol, német, olasz, lengyel, portugál, orosz, spanyol és svéd fordítások is. A francia kiadásból 1837-ig folyamatosan készült utánnyomás; jó néhány éven át ez volt a legolvasottabb könyv Európában.

De Barruel rendkívül újszerű, körülrajongott és soha feledésbe nem merült munkáját nehéz túlbecsülni. Állítása francia gondolkodók nemzedékeire volt hatással, köztük olyan egyéniségekre, mint Louis de Bonald (1754-1840), George Sand (1803-76) Gérard de Nerval (1808-55), Louis Blanc (1811-82), Hyppolyte Taine (1828-93), és Charles Maurras (1868-1952). A németek közül Friedrich La Motte-Fouqué-ra (1777-1843), Adam Müllerre (1779-1829) és másokra hatott. Az Egyesült Királyságban Edmund Burke (1729-97) valósággal ontotta a dicséretet a könyvről (‚Az egész bámulatba ejtő történetet jogászi rendszerességgel és pontossággal felsorakoztatott dokumentumok és bizonyítékok támasztják alá.”).[245]

Még azok is vitába szálltak de Barruellel, akik egyetértettek vele. Percy Bysshe Shelley (1792-1822) más véleményen volt, de gondosan tanulmányozta de Barruelt.[146] Thomas De Quincey (1785-1859) feljegyezte de Barruel eszméivel folytatott csatározásait.[147] A konzervatív politikai filozófus, Joseph de Maistre (1753-1821) nagy vehemenciával cáfolta de Barruelt („Ez az ostoba illuminizmus következmény, nem pedig ok!”).[246] A francia forradalmat más összeesküvés-elméletekre alapozók még válaszoltak is de Barruelnek, és például a jezsuitákra kenték a felelősséget. A legjelentősebb cáfolat 1801-ben jelent meg jean-Joseph Mounier (1758-1806) tollából. Mounier azt panaszolja, hogy de Barruel könyvében „A rendkívül bonyolult indítóokok helyébe egyszerűek lépnek, az ostoba és a felületes elméjúek képességeihez igazítva.”[149] De Barruel eszméi nevetség tárgyává is lettek. George Farquhar 1797-és, „The Beaux Stratagem” *[A dandy hadicsele)* című darabjában a mindenben mögöttes szándékot kereső logikát gúnyolja ki: „Először is, csak cselszövés lehet, mert egy nő szerepel benne, másodszor csak cselszövés lehet, mert egy lelkész szerepel benne, harmadszor csak cselszövés lehet, mert francia arany szerepel benne, negyedszer csak cselszövés lehet, mert nem értek belőle egy szót sem.”[s°]

De Barruel hatása túlmutat az egyszerű összeesküvéselmélet-gyártóén. Jacques Droz kimutatta[25’] a német romantikus gondolkodás fejlődésében a politika területén betöltött kulcsszerepét. A francia forradalom összeesküvésként történt

beállítása egy misztikus-reakciós mozgalmat indított el, amely a forradalmárok racionalizmusával szemben szárba szökkenő, társadalomról és államról szóló koncepciók melegágya lett. A Franciaország ellen vívott csata a német kultúra megmentéséért folytatott szent cselekedetté nőtt; és innen csupán egy lépés a romantikusok koncepciója, mely szerint a kultúra organikus erő. Az illuminátusokkal és a hasonló csoportokkal szemben folytatott polémiák a romantika okkult forrásaként szolgáltak. A gyakorlati politika szintén megérezte az „Emlékiratok" hatóerejét. A könyv hatása ihlette a Szent Szövetséget és ösztönözte a francia, spanyol és olasz királyságokat reakciós politika folytatására.

Az „Emlékiratok" máig „az összeesküvés-elmélet nagy klassziku saként"[252] emelkedik ki a többi, hasonló tárgyú könyv közül, „a titkos társaságok mitológiájának bibliája és a jövőbeni szabadkőműves-ellenes irodalom elengedhetetlen alapműve".[253] Habár ma már neve feledésbe merült, öröksége élő maradt, és hatást gyakorol szinte minden összeesküvés-alapú, titkos társaságokról szóló fejtegetésre. Csak az 1970-és években kétszer jelent meg az „Emlékiratok" és Lyonsban megalakult a Société Augustin Barruel.

A titkos társaságok kérdéséhez egy jelentős német szerző is hozzájárult Johann August Starck (1741-1816) személyében, a maga kétkötetes „Der Triumph der Philosophie im actzenten Jahrhundert" (A *filozófia diadala a 18. században)* c. művével.[254] Igazság szerint Starck látta el információval de Barruelt az „Emlékiratok" harmadik és negyedik kötetéhez, de csalódott volt az eredmény láttán, így maga is tollat fogott. Akárcsak de Barruel, ő is az összeesküvők folytonossága mellett érvelt a görög szofistáktól a protestánsokon át az enciklopédistákig. A szabadkőműves páholyokat az ilumínálusok arcvonalainak látta, és sokkal inkább hibáztatta őket, mint francia kollégája.

Starck közreműködésével a brit, francia és német értelmiségi hagyomány egyaránt kitermelte a maga összeesküvésclmélei gyártó ősatyját. Ebből következően a cselszövésbe vetett hit az európai politikai élet szerves része lett. Robison, de Barruel és Starck közösen teremtették meg a történelem titkos társaságok szerinti értelmezését, amely máig nagy hatású és szinte változatlan maradt. A 18. század végének egyes fóbiái még ma is kitartanak, de ami még fontosabb: egy új gondolkodásmód indult útjára.

Érdemes eltűnődni azon, hogy kiket *nem* vádoltak a francia forradalom kirobbantásával: a zsidókat. Bár egy tény hiányát nehéz

bizonyítani, a tárgy egyik legjelesebb kutatója, Léon Poliakov kertelés nélkül állítja, hogy „akkoriban a kortársak a királyság bukását és az egyház üldöztetését nem tulajdonították zsidó összeesküvésnek. Csak később… kaptak lábra efféle feltételezések”.[255] A zsidók iránti érdeklődés hiányára egyszerű a magyarázat. A forradalom és Napóleon uralkodásának ideje alatt a zsidók többnyire továbbra is kiszorultak a társadalmi életből és politikából, így senki sem félt attól, hogy összeesküvési potenciált képviselhetnek. Az 1789 után bekövetkező eseményeknek az antiszemita alapú összeesküvésbe vetett hit szempontjából nem akkor, hanem évtizedekkel később lett jelentősége, amikor ezeket visszamenőleg értelmezték az összeesküvés jeleiként. Különösen két dolog bírt jelentőséggel a későbbiekben: egyrészt a zsidó emancipáció, másrészt a gyanú, hogy titkos társaságok tevékenysége okozta a francia forradalmat.

A zsidók évszázadokon keresztül keresztény szomszédaiktól teljesen elszigetelve éltek az életüket, saját külön negyedeikben laktak, más nyelveket beszéltek, ismeretlen szokásokhoz alkalmazkodtak, idegen szakmákat űztek, és feltűnően elkülönült kulturális, lelki életet folytattak. Bár nagy távolságokra szóródtak szét egymástól, a zsidók közös kultúrát tartottak fenn hasonló intézményekkel, amelyek abban segítettek az elszigetelt közösségeknek, hogy megőrizzék a keresztény többségtől való elkülönültségüket. A kirekesztés időtartama annak volt köszönhető, hogy mind a zsidók, mind a keresztények így látták jónak. A zsidók úgy gondoltak magukra, mint akik elszenvedik a száműzetést, amíg visszakaphatják Siont és újra megtelepedhetnek ott. A keresztények hallgatólagosan egyetértettek ezzel a szemléletmóddal, de ők úgy látták, hogy a zsidók Krisztus elutasítása miatt szenvedik el a száműzetést. Egyik csoport sem keresett a másikkal a szükségesnél több kapcsolatot. A gettóbeli élet jelentette talán a legteljesebb és legmaradandóbb elszigeteltséget, amelyet a történelem során egy kisebbség a többségi társadalmon belül megélhetett.

Ez az elszigeteltség a 18. század közepétől a zsidó emancipációnak nevezett, egy teljes századot felölelő folyamat következtében megtörni látszott. Amint az egyház kötelékei lazultak, mindkét oldal érdeklődését felkeltette, hogy a zsidók végre belevegyülhettek a közélet fő sodrába. A zsidókat az európai kultúra újdonsága vonzotta, a liberális keresztények pedig a mindenkinek kijáró egyenlő polgárjogok elvét hirdették meg. Az 1781-82-és

osztrák türelmi rendelet kezdte meg a zsidók törvényes integrációját.

A francia forradalomban kulcsszerepük volt a zsidóknak, ahogyan szinte mindenkinek. Két esemény azonban kiemelkedik a sorból. Először is, 1791 szeptemberében a francia nemzetgyűlés egyetlen tollvonással megszüntette a zsidókat érintő törvénybeli megszorításokat. Ez azt jelentette, hogy noha a zsidók kismértékben vettek részt a forradalomban, mégis közvetlenül profitáltak belőle. Egyes megfigyelők a Cui bono? logikáját alkalmazva arra a következtetésre jutottak, hogy ebből következően csakis a zsidók robbanthatták ki a forradalmat.

Másrészt, amikor Bonaparte Napóleon 1807 februárjában tekintélyes zsidók egy csoportját hívta össze Párizsba, hogy megbizonyosodjon hűségükről és engedelmességükről, a találkozót valamiért a Nagy Szanhedrinnek nevezte el, ezzel feltámasztva az ókori zsidó vének tanácsának azóta nem használt nevét. Véletlenül olyat lett, amellyel az eseményt jelentőséggel terhelte meg, hiszen Napoleon és a zsidók ellenségei századokon át úgy értelmezték ezt a nevet, mint egy titkos zsidó kormány létezésének bizonyítékát. Egyesek számára Napóleon kis jelentőségű, szinte bürokrata cselekedete megkondította a vészharangokat, és egyszerre a zsidók és a forradalom szoros kapcsolatára szolgáltatott bizonyítékot. A titkos tanács eszméje egy századdal később a *Cion bölcseinek jegyzőkönyveinek* központi eleme lett.

Figyelemre méltó, hogy a francia nemzetgyűlés és a Napóleon – tehát nem a zsidók – által hozott döntések teremtették meg az alapját annak, hogy a zsidókat szervezett és hierarchikus közösségként lássák, amely a kereszténység feletti uralomra tör. Ez megadta az alaphangot a jövőre nézve, amikor a zsidók önhibájukon kívül időről időre a gyanú örvényében találták magukat.

A másik jelentős, zsidókat érintő fejlemény a titkos társaságokkal fenntartott kapcsolatukat érintette. Ebből a sorból az első igazolható vád 1806-ból származik, és nem kisebb személyiséghez kötődik, mint Augustin de Barruel. Egy állítólagos olasz katonatiszt, J. B. Simonini (ám voltaképpen valószínűleg a francia titkosrendőrség) levelet írt Firenzéből de Barruelnek, amelyben dicsérte a szerzőt művéért, de kifejezte vélekedését, hogy „judaista szekta” áll a titkos társaságok összeesküvésének hátterében, amelyet de Barruel oly gazdagon dokumentált. Az enciklopédisták, szabadkőművesek, illuminátusok és társaik a zsidók javára tervelték ki a francia forradalmat. Levele felvázolta

a keresztények kifosztására, a keresztény hit betiltására, a kereszténység rabszolgaságba döntésére, és végül egy zsidó világkormányzat felállítására szőtt terveket.[256]

De Barruel elfogadta és magáévá tette ezen elképzeléseket, majd ezek alapján egy mindenhová kiterjedő szervezetet vázolt fel, amely Nyugat Európa legeldugottabb falucskáiban is alszervezeteket tart fenn, és ezek jelentéseket küldenek a kizárólag zsidók által irányított tanácsnak. A láthatatlan birodalom szervezeti felépítését is részletesen kidolgozta (a kódokkal és desifrírozó sablonokkal együtt), és állítása szerint egy nagyszabású zsidó összeesküvést tárgyaló kézirat el is készült, de aztán úgy döntött, nem terjeszti a közönség elé, nehogy ez a zsidók tömeges lemészárlásához vezessen. Inkább csak diszkrét figyelmeztetéseket intézett a biztonsági erőkhöz és az egyházhoz. Ha de Barruel el is zárkózott a közreadástól, a zsidó összeesküvésbe vetett hite kiszivárgott; és mivel az „Emlékiratok" szerzőjéről volt szó, kijelentése nagy hatást keltett. Néhány éven belül számos író telte magáévá az elképzelést, hogy a zsidók a forradalom igazi kitervelői és egy láthatatlan birodalom urai. A francia Antiszemita Liga (1889 ben alakult) alaptétele például az a vád volt, hogy a zsidók a francia forradalom segítségével ragadták magukhoz a hatalmat az országban.

Fontos következményeket vont maga után az, hogy de Barruel a zsidókat a titkos társaságok manipulációjával vádolta meg. Egy létlontosságú logikai ugrást hajtott végre, amikor megállapította, hogy a zsidók nem csupán a messianizmus idején, de jelenleg is világuralomra törnek. Noha a továbbiakban hosszadalmas és magával ragadó eszmefuttatásokat szentelt az enciklopédistáknak, szabadkőműveseknek és illuminátusoknak, a zsidóknak még több hatalmat tulajdonított, mint bármely fenti csoportnak, és azt sejtette, hogy a zsidók a legveszélyesebb összeesküvők. Azzal, hogy a francia forradalomhoz kapcsolta őket, de Barruel berángatta a zsidókat a tizenkilencedik századi összeesküvés-alapú politika sűrűjébe, így kövezve ki az utat az 1870-és évek antiszemita ideológiájához. Végül az, hogy de Barruel a zsidókat a szabadkőművesekkel társította, szorosan összekapcsolta a két csoportot az összeesküvéselmélet-gyártók képzeletében, így megalapozta későbbi egybemosásukat.

De Barruel sokat tett azért, hogy a – korábban a közélet perifériáin létező – zsidók az európai összeesküvés-fóbia első számú tárgyát képezzék. Ettől kezdve folyamatosan azzal vádolták őket,

hogy ők manipulálják Európa legfontosabb eseményeit. Poliakov de Barruel zsidóellenes vádjában látja a *Jegyzőkönyvek* lehetséges „elsődleges forrását”.[257] Norman Cohn szélesebb jelentőséget tulajdonít ezeknek a nézeteknek: „A zsidó világuralom mítosza a modern formájában egészen… Barruel abbéig vezethető vissza.”[258]

Az összeesküvés-elméletek terjedésében nehéz túlhangsúlyozni de Barruel szerepét. Amennyire briliáns elme volt, annyira excentrikus is, és azt tette az összeesküvés-elméletekkel, amit Adam Smith a közgazdasággal és Karl von Clausewitz a hadi stratégiával: gondolatok özönét alakította rendszeres és intellektuálisan merev tudományággá – mégha (de Barruel esetében) ez teljes egészében fiktív alapú volt is. A legfontosabb az, hogy ez a rossz szándékú ember és gonosz gondolatai sokat tettek a titkos társaságok és az antiszemitizmus mítoszaiért, és olyan nagy hatalmú erőkké formálták őket, hogy több mint egy évszázaddal de Barruel halála után is jelentős károkat okoztak Európának és a világ többi részének. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy az ő eszméi fektették le azon nézetek szellemi alapjait, amelyek később a szovjet és náci rezsimekben érték el csúcspontjukat.

ÖT

VIRÁGZÁS, 1815-1945

———

A bécsi kongresszus és a második világháború vége közé eső százharminc év az összeesküvés-alapú gondolkodás legfontosabb korszakát jelöli. A paranoid stílus eközben spekulációból gyakorlattá, rettegésből tettekké alakult. Az 1944-es évekre pedig központi szerepet töltött be az emberi emlékezet legjelentősebb és legborzasztóbb eseményeiben.

A 19. SZÁZAD: AZ ÉRÉS FOLYAMATA

Egyetlen hatalom létezik. Európában, és az Rotschild. — Mondás a 19. század közepéről[259]

———

Ma a szabadkőművesség és a marxizmus irányítja a világot. – Charles Coughlin[200]

———

Bár az 1815 és 1914 közé eső korszak elsősorban a szubverzióba és az illemszabályokba („úriemberek nem olvassák egymás postáját")[261] vetett hit megrendülése miatt emlékezetes, ez egyben az összeesküvés-alapú mentalitás megerősödésének korszaka is. Három fő fejlődési irány indult meg: a titkos társaságok mítosza rengeteg valódi titkos társaságot hozott létre, kihajtott belőle az angolszász imperializmus elleni összeesküvés-elmélet, és a zsidóellenes eszmék pedig olyan antiszemitizmust termeltek ki, amelynek alapja a zsidók világméretű összeesküvése volt. A korszak eseményei is a bal – és jobboldal által kiegészítő eszközként használt összeesküvés-manipulációkra utaltak. Ráadásul az összeesküvéselmélet-gyártás sajátos és jelentős fejlődési utat járt be az Egyesült Államokban.

———

A francia forradalmat érintő összeesküvés-elméletek hullámverése más-más hatást gyakorolt a jobb – és a baloldalra. A jobboldal úgy fogadta el az összeesküvést, ahogy volt: mint a titkos társaságok által véghezvitt gonosz tettek leírását. A templomosokra, szabadkőművesekre, illuminátusokra és társaikra egyaránt gyanakodtak. A baloldal felkarolta ezeket az ijesztő fantomokat, hogy saját hasznára fordítsa őket: ha a reakciósok lelkesen hittek a baloldali titkos társaságok létében, akkor a progresszívek miért tagadták volna le ezt? Ehelyett elfogadták a titkos társaságok

mítoszát – pozitív kicsengéssel. Furcsa fordulatként a baloldal magáévá tette a jobboldal hagymázas túlzásait, és az ördögöket hősökké tette, akik szembe szállnak az állammal és az egyházzal, tompítják a felvilágosultság fényét, és utat törnek a forradalom számára.

Mivel a baloldal felismerte határait az erős államhatalmakkal szemben, rájuk is nagy hatást gyakorolt egy olyan csoport tevékenysége, mint a templomosoké, akik nem csupán titkaikat őrizték meg sikeresen közel ötszáz éven át, de az antimonarchista szenvedélye két is végig életben tartották. A baloldal egy merész húzással a saját tevékenysége ihlető forrásává tette ezeket a mitikus csoportosulásokat. Ahogyan állítólag a jakobinusok tervelték ki az egész francia forradalmat, úgy szőttek követőik összeesküvéseket a reakciós orosz és német állam elpusztítására. A Filippo Buonarroti-féle forradalmárok a reakciós képzelet templomos-szabadkőműves-illuminátus prototípusára építve hozták létre saját nagyon is valóságos szervezeteiket. Így teremtették meg a baloldaliak azokat a titkos társaságokat, amelyek mind ez idáig csupán a jobboldali üldözési mániások agyában léteztek.

Amint a tiltott szervezetek létrejöttek, a képzelet valósággá vált. Amíg a templomosokból, szabadkőművesekből és illuminátusokból álló titkos társaságok képzeletbeliek maradtak, a valós politikai mozgalmak öltötték fel az összeesküvés színezetét. Amint a titkos társaságok nemzeti határokon túl nyúló együttműködésbe kezdtek, az összeesküvéselmélet-gyártók legnagyobb félelmeit erősítették meg. Nem élhettek tovább egy ábrándvilágban – az egykori képzelt félelmek valóságos alakot öltöttek, a baloldal engedelmesen követte az előre megírt forgatókönyvüket. A jobboldal titkos társaságoktól való félelme önmagát beteljesítő jóslat lett. A rögeszmék önmagukat igazolták: az élet utánozta a művészetet. J. M. Roberts így magyarázza ezt a lassú fejlődést:,,[B]ár nagyszámú titkos társaság létezett Európában 1750 és 1830 között, és igyekeztek befolyásolni a különböző eseményeket, valódi jelentőségük abban rejlett, hogy az emberek hittek bennük. Ez mindig jobban számított, mint a tevékenységük, így taglétszámuk és gyakorlati hatékonyságuk nem állt arányban a mítosz erejével.”[262]

Aztán a kör lezárásaképpen visszamenőleg is megjelentek a titkos társaságokról szóló rendőrségi jelentések és vallomások, hogy megerősítsék a szabadkőművesekkel és illuminátusokkal kapcsolatos félelmeket: ha ezek érvényesek a 19. században, miért ne lehettek volna érvényesek a 18. században is? Akkor zárult be

a kör igazán, amikor az összeesküvők a de Barruel és társai könyveiben található szenzációs program hatására ugyanazokat a célokat nyilvánították ki, mint a képzeletbeli titkos társaságok. Például egy, a Carbonarik közül kivált személy azt állította, hogy szervezete céljai megegyeznek az illuminátusokéival: azaz vallás és állam globális elpusztítására törnek.

A valódi titkos társaságok három fő kategóriába oszthatók: szocialisták, nacionalisták és anarchisták. Az összeesküvő baloldal François („Gracchus”) Babeuffel (1760-97) jött létre, aki az Egyenlők öszszeesküvésének (Société des égaux) szervezője volt, annak a felkelésnek, amely 1796-ban a francia forradalmat a radikális egalitarizmus irányába kívánta volna visszafordítani. Babeuf ihletésére Louis Auguste Blanqui (1805-81) ötlötte ki a „proletárdiktatúra” kifejezést, és egész életét ennek összeesküvői eszközökkel való elérésére szentelte; ennek érdekében könyveket írt, börtönbe vonult, száműzetésbe ment és különféle kormányok ellen harcolt.

1879-ben harminc orosz radikális egy összeesküvő csoportot hozott létre Népakarat (Narodnaja volja) név alatt, amely a cári rezsim megdöntését tűzte ki céljául. Ez nem sikerült, viszont egy merényletben kioltották II. Sándor cár életét. „Ez volt az első politikai terrorszervezet a történelemben, és ebben a tekintetben példával szolgált az utódoknak Oroszországban és máshol is.”[263] A Népakarat maradandó hatása kétségtelen. Tetteinek köszönhetően az értelmiség azzal szembesült, mit kíván a „nép”, és ezzel szemben mit tettek ők, így az összeesküvői erőszak egy új alapja jött létre. Ilyen eszközökhöz nyúlt később Lenin a bolsevik puccs megszervezése során.

A 19. századi Európában egyre-másra tiltott nemzeti szervezetek nőttek ki a földből, amelyeket az idegenek vagy egy kisebbség uralmából fakadó igazságtalanság fűtött. Mivel itt a fojtogató hatalom lerázása társult az összeesküvéshez, ezeket az összeesküvő csoportokat némi romantika hatotta át. Pierre Joseph Briot (1771-1827) szabadkőműves tapasztalataira támaszkodott, amikor létrehozta a Carbonari-hálózatot, Napóleon titkos olasz ellenzékét, amely valamikor 1810 előtt szerveződött, majd Olaszország nemzeti mozgalmának gerincéül szolgált. Giuseppe Mazzini (1805-72), a Fiatal Olaszország (La Giovine Italia) mozgalmának alapítója így összegezte a szemléletmódjukat: „Nincs szentebb dolog a világon, mint az összeesküvő kötelessége, aki az emberiség bosszúálló angyala és az állandó természeti törvények

apostola lesz.” A két fiatal bosnyák, aki Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolására szövetkezett, a későbbiekben magáévá tette ezt a passzust, és erőt merített belőle.[264]

Az olasz Filippo Buonarroti kiemelkedő nemzeti összeesküvő volt – szinte Európa minden országában szervezett titkos társaságokat. Személye közel öt évtizednyi összeesküvői tevékenységet fog át, amely a francia forradalommal vette kezdetét (részt vett a Babéuf féle Egyenlők Összeesküvésében), és jóval halála után is tartott. Noha Buonarroti kevés célját érte el, az üldözési mániások mumusa lett belőle, aki „mindenkinél többet tett annak érdekében, hogy az egyetemes összeesküvés fantomja valóságos alakot öltsön”.[265]

Az ilyen és efféle összeesküvői csoportok feszültségtől terhes légkört teremtettek. A tudósok vitatják, mikor is érte el a szervezkedés a csúcspontját. Az egyik történész úgy látja, hogy a restauráció volt „az a pillanat, amikor a titkos társaságok mítosza a csúcsra ért”, és úgy ítéli meg, 1815 és 1848 között volt „ereje teljében”.[266] Egy másik úgy vélekedik, hogy „a titkostársaság-mánia… inkább a 19. század végén járt át mindent, mint harminc vagy negyven évvel korábban”.[267] Valószínűleg az utóbbi a pontosabb feltételezés, hiszen a valódi összeesküvések száma a század végével jelentősen megnövekedett. Vegyük a politikai merényletet: az összeesküvők hatásos eszköznek vélték a politikai vezetők meggyilkolását, és egyre növekvő gyakorisággal éltek vele a század folyamán. Egy lista pusztán 19 politikai merényletet sorol fel az 1867-et megelőző 76 évből, ezzelszemben a következő negyvenhat évben 69 gyilkosság történt[268] ami hatszoros növekedést jelent.

A 19. század közepéig a világméretű összeesküvéssel kapcsolatos félelmek többnyire titkos társaságokhoz kapcsolódtak. Mindazonáltal abban az időben két újdonság szökkent szárba, amelyek félretolják majd a titkos társaságokkal kapcsolatos félelmeket: az imperializmus-ellenesség és az antiszemitizmus. Először kizárólag a szabadkőművesekre és más magánszerveződésű csoportokra vetült figyelem, később már közintézmények is az érdeklődés középontjába kerültek. Ez a változás nem csupán a baloldalt vonta be az összeesküvés-ellenes mentalitásba, de a jobboldalra is kiterjedt (v. ö. a mai Egyesült Államok milíciáival). Érdekes módon a kormányzattól való félelem szinte teljes mértékben Nagy-Britanniára és egykori gyarmatára, az Egyesült Államokra korlátozódott; más államokra ez gyakorlatilag nem volt jellemző.

Ez a fajta gondolkodás a titkos társaságok tiltott természetét az államra ruházza: az MI5 és a CIA lett az új testvériség, a maguk együttműködésével és sírig tartó hallgatási fogadalmaival. Egyes vélekedések szerint a titkos társaságok időnként a demokratikus nagyhatalmak fölé emelkednek. Legalábbis a németek „Szabadkőműves békeprogramként” értelmezték Wilson Tizennégy pontját, azt a vázlatot, amelyet 1918-ban nyújtotl be, mint az első világháborút lezáró rendezési tervetz[269] Esetleg a „marxizmus vezérkarának”[270] tekintették a szabadkőművességet. Titkos szervezetek irányítóihoz illően az angol és amerikai vezetők saját érdekeiket szolgáló egyezségeket kötöttek egymás közt. A második világháború során „sok indián hitte, és egészen komolyan, hogy például az Egyesült Államok segítségét, és végül belépését a háborúba Mi . Churchill Roosevelt elnök megvesztegetésével biztosította magának.”[271] Az oroszok arra gyanakszanak, hogy id. George Bush 1989-ben alkut kötött Mihail Gorbacsowal: ha leszámolnak a kommunizmussal, a kommunisták átvehetik az állami vagyont, ezzel biztosítva saját meggazdagodásukat. Két évvel később Bush személyesen profitált a kuvaiti háborúból: „két hatalmas, Bush elnök fiainak és külügyminiszterének, James Bakernek a tulajdonában lévő vállalat jött létre... Busht egy tonna arannyal jutalmazták, amit magával vitt (kuvaiti útjáról 1993-ban). Ez az arany az övé lett.”[272]

Miként tett az összeesküvéstől való félelem ilyen nagy ugrást, hogy már egész rezsimeket célzott meg? A félelem két különböző lorrásból táplálkozott: egyrészt az angol és amerikai nemzetekkel szemben érzett gyanakvásból, másrészt a lenini ideológiából.

———

AZ ANGOLOKKAL ÉS AMERIKAIAKKAL SZEMBEN ÉRZETT GYANAKVÁS. A franciák és az angolok vetekedése, amely a százéves háború (1337-1457) korából eredeztethető, arra indította a franciákat, hogy különféle problémáikért Londont hibáztassák. A francia kifejezés – „Hitszegő Albion” – foglalta össze a szemet hunyó, kétszínű, összeesküvésre hajló Angliával szembeni gyanakvást. Az ellenszenv a francia forradalommal tökéletesedett összeesküvés-elméletekké, hiszen a különféle oldalakon álló francia vezetők hasznosnak találták, hogy Angliára kenhetik problémáikat. Amíg királyi körökben arról suttogtak, hogy a forradalmat angol forrásból pénzelik, addig Maximilien de Robespierre és más forradalmárok részletes összeesküvés-elméletet dolgoztak ki (Napóleon később tökéletesítette ezt). Világbirodalma védelmében –

így ők – Londonnak távol kell tartania európai riválisait a nemzetközi vizektől; ezért versenytársai saját hazájában kelt zűrzavart. Ez az összeesküvés-alapú magyarázat kényelmes lehetőséget teremtett a kormányoknak, hogy minden ellenvéleményt angolpártiságnak bélyegezzenek.

Az 1790-és évek összeesküvés-elméletei rendkívül hosszú életűnek bizonyultak, túlélték a 19. század imperialista vetélkedéseit és még a világháborúk angol és francia szövetségeit is. Párizs még 1954-ben is London saját befolyását kiterjesztő alattomos játékának tudta be a Szíria elleni iraki manővereket. Egy évtizeddel később még mindig ugyanebben a hangulatban Charles de Gaulle egy összeesküvést sejtető magyarázathoz folyamodott, amikor a brit erőfeszítések ellenére nemet mondott a Közös Piachoz való csatlakozásra.

Idővel a hitszegő Albionnal kapcsolatos gyanakvás kiterjedt más országokra is, köztük Oroszországra és az Egyesült Államokra. Németországban egy kiváló értelmiségiek által aláírt jegyzék ismételte meg az érvet, mely szerint London okozta az európai konfliktusokat pusztán azért, hogy hasznot húzzon belőlük, és egy lépéssel közelebb jusson végső céljához, a világuralomhoz. Nem kisebb személyiség, mint a filozófus Immannuel Kant (1724-1804) állt Robespierre összeesküvés-elmélete mellé, Angliát kapzsi és erőszakos hatalomként ábrázolva, amely gyakorlatilag semmitől sem riad vissza, hogy tovább hódíthasson és gazdagodhasson. Friedrich List (1789-1846) közgazdász és a protekcionista elvek hirdetője a brit liberalizmust úgy értelmezte, mint a riválisai feletti pénzügyi ellenőrzés elérésének eszközét, és ez később általános vélekedéssé vált Németországban. A történész és publicista Heinrich von Treitschke (1834-96) Nagy-Britanniát parazitának látta, amely saját hasznára szít háborúkat. A későbbiekben ezek a nézetek széles körben elterjedtek.

Bár a németek az 1820-as évektől hasonló félelmet és gyanakvást tápláltak az Egyesült Államokkal szemben, ez csak egy évszázaddal később, az első világháború után alakult összeesküvést szimatoló attitűddé.[273] A német jobb – és baloldal egyaránt a „nagytőke” láthatatlan hatalmát gyanította az Egyesült Államok politikája mögött; és valóban, Woodrow Wilson azért lépett a háborúba, hogy biztosítsa a kölcsönök visszafizetését néhány Wall Street-i bankárnak. A kommunista párt Wilson békéjét olyan összeesküvésnek tekintette, amely Németország kárára szilárdítja meg a győztesek gazdasági helyzetét, az 1924-és Dawes-tervet

(amely csökkentettea Németország által fizetendő jóvátételt) pedig azért kifogásolták, mert örök szolgaságba taszította Németországot. A Népszövetséget a német nacionalizmus elgyengítésére létrejött okos gépezetnek tekintették

———

A LENINIZMUS A gyanú, hogy a társadalom vagyonos rétegei az államot saját önző érdekeik érvényesítésére használják, már nem új. Morus Tamás (1478-1535) véleményével élve: „Mindenfelé a gazdagok egyfajta összeesküvését érzékelem, akik a közjó nevében és ürügyén saját hasznukat hajtják.” 1900 körül azonban ez a gyanú egy új és később erősnek bizonyuló összeesküvés-alapú ideológia első építőköve lett.

A lenini tanok lényege egy összeesküvés-elmélet: a bankárok és gyárosok azért fognak össze, hogy a munkások bérének visszafogásával és a kormány irányításával a valójában nem őket illető vagyont megszerezzék. A második pont itt különösen érdekes. A kapitalista országokban az állam az üzleti érdekeket képviseli, amelyeket a munkásosztály elnyomásával, a részvénytársaságoknak juttatott rejtett szubvenciókkal, a kartellek létesüléséhez biztosított kiskapukkal és a befolyó adó üzleti befektetésével segít. Ez a szolgai engedelmesség a külpolitikára is kiterjed. Különösen a kapitalisták olcsó nyersanyag – és munkaerő-szükséglete, valamint a piacok kizárólagos irányításának vágya hajszolja az imperialista államokat területszerző háborúkba. John Atkinson Hobson (1858-1940), az angol baloldali közgazdász egy nagy hatású, 1902-és tanulmányában amellett érvel, hogy Nagy-Britannia szempontjából az imperializmusnak egészében nincs sok értelme, viszont nagy hasznot húz „bizonyos osztályérdekekből, amelyek hatalmat bitorolnak a nemzeti erőforrások felett és saját gyarapodásukra használják ezeket”. Ez azért történik így, mert „bizonyos jól szervezett üzleti érdekek nagyobb súllyal eshetnek latba, mint a közösség gyenge, széttartó érdekei”. Hobson szerint az üzleti érdekek előtérbe helyezésével „Nagy-Britannia modern külpolitikája nem áll másból, mint a nyereséges befektetési piacokért folytatott harcból” – ugyanez érvényes az összes többi imperialista államra. Tanulmánya végén azt bizonygatja: a bankárok irányítják az európai államok közötti diplomáciát az európai érdekkörben is.[174]

Hobson írásai nagy hatást gyakoroltak Vlagyimir Iljics Leninre (1870-1924), általa pedig az európai baloldalra és a szovjet állami propagandára. (Hát nem tekinthetjük ezt a brit imperializmus egy

másik, sajátosan kifinomult formájának?) 1916-os, *Imperializmus* című tanulmányában Lenin az imperializmust rendszerként írja le, amely által a kapitalista államok a monopol helyzetű kartellek nyomására azért terjeszkednek, hogy világuralmat szerezzenek; sikerüknek köszönhetően a világ népességének kevesebb mint 10 százaléka az egész világot kizsákmányolja” azzal, hogy felveszi a részvények kamatát. A kulcstényező itt az, hogy a „monopolkapitalisták” azzal irányítják kormányaik külpolitikáját, hogy a pénztőke és „a monopóliumok olyan rendszerét teremtik meg, amely mindenhol meghonosítja a hatalomvágyat”.[275]

Ezáltal a baloldal a kormányok egyik legrégibb tevékenységét összeesküvésként értékelte át. A háború nem a törekvő uralkodók vagy nemzetek közti konfliktusok miatt tör ki, hanem a kapitalisták kapzsiságából. Európa évszázadok óta tartó törekvése a földrajzi terjeszkedésre a befektetők összeesküvésévé változik. A gyárosok összejátszásától a baloldal eljutott addig a következtetésig, hogy Európa összes kormánya összeesküvésekben vesz részt. Más szavakkal: csupán néhány lépésre volt szükség, hogy a titkos társaságok összeesküvésétől elérkezzenek az államok összeesküvéséig. Hobson és Lenin így új dimenziót adott az összeesküvés-hívők képzeletének, a hatalomról álmodó titkos társaságtól és vallási kisebbségtől a világ legerősebb államaiig tágítva a határokat. Az 1900-as évektől úgy vélték, hogy az összeesküvők a hatalmon lévők között keresendők.

Ez a változás számos következménnyel járt. Az összeesküvéselmélet-gyártás a jobboldalról (amely szinte minden kormányt irányított) a baloldalra terjedt át (amely szembenállt velük). Ez ráadásul két okból is fokozta az összeesküvéstől való félelmet. Először is őfelsége kormánya több aggodalomra ad okot, mint egy csapat piti összeesküvő. Amennyiben a szabadkőműves páholyok az állami politikát tervelik ki, nyugtalanítóbbak, mint az ellenállás és felforgatás melegágyaiként. Másrészt a baloldal az összeesküvéstől való félelmet ideológiai kontextusba helyezte, ezáltal fel is nagyította. „Míg a jobboldalon furcsán hangzott az ’angolszász’ világuralom, addig a baloldal az imperializmus fogalmával modernizálta a tárgyat.”[276]

Az elmúlt évtizedekben, amikor az ipari demokráciákban a munkások életszínvonala javulni kezdett, a marxizmus-leninizmus osztályalapú analízise egyre kevésbé bizonyult meggyőzőnek. Az üzleti alapú összeesküvés megmentésére a baloldal régi elvei kiegészítéséhez folyamodott. A korszerűsítések közül az egyik

legmeggyőzőbb a dependencía-elmélet, amelyben André Gunder és Immanuel Wallerstein a földrajzi elhelyezkedéssel helyettesítik a társadalmi osztályt. Az ipari országoknak állandó ellenőrzést tulajdonítanak a gyengébb országok gazdaságai felett, és amellett érvelnek, hogy a Nyugaton felhalmozott vagyon a szegény országok kizsákmányolásából származik.[277] Egy másik korszerűsített elmélet, a szervezett kapitalizmus szerint létezik egy „kartellekbe szervezett gazdasági rend”, amely rendkívül koncentrált, és az állami intervenció védelmét élvezi.[278] Ez szintén állandósítja az üzleti alapú összeesküvés eszméjét.

Az Egyesült Királyság kezdettől fogva kiemelt helyet élvezett a jobboldali összeesküvők gyülekezetében a történelmi gyökerekre visszatekintő francia gyanakvás miatt, amely a Robespierre-féle brit szabotázs-tézissel, valamint a gazdasági összeesküvés leninista elméleteivel egészült ki. Később, amikor Nagy-Britannia a második világháborút követő megrendült gazdasági állapotában már nem bírta el ezeket a gyanúkat, a baloldali összeesküvés-elmélet gyorsan az Egyesült Államokat célozta meg.

———

Idővel a zsidóellenes sztereotípiák szintén változáson mentek át. Bár kétezer esztendős múltra tekint vissza, sokkal hosszabbra, mint a titkos társaságokkal szemben táplált félelem, az összeesküvés-alapú antiszemitizmus egy évszázaddal korábbról eredeztethető. Két fő megjelenési formája létezik: jobboldali és baloldali.

———

A JOBBOLDALON. Az emancipáció folyamata, amely istenigazából a francia forradalom idején vette kezdetét, még évtizedekig zajlott. Európa nagy részén a zsidók csupán az 1860-as évektől élveztek törvény előtti egyenlőséget (de az orosz birodalomban és a Balkán egyes részein még akkor sem). A zsidók asszimilációja nem a közvélemény nyomására történt, hanem felülről kiadott rendelet következtében, ezért gyenge lábakon állt. Maga az emancipáció nem keltett felháborodást, de amint a zsidók nagy számban hagyták el Európa gettóit és csatlakoztak az európai élet fősodrához, rövidesen megszabadultak a szegénység és elmaradottság sok évszázad alatt hozzájuk nőtt hírétől. Amint a zsidók vagyonhoz és aránytalanul feltűnő közéleti szerephez jutottak, a paranoid képzelet fókuszába kerültek. A zsidók elhagyták azokat az ismertetőjegyeiket, amelyek annyira feltűnően különbözővé tették őket a gettóbeli évszázadok során, és éppen a modern

tevékenységeikben aratott sikereik tették őket – más módon – különbözővé.

Egyes – többnyire jobboldali – keresztények félelemmel tekintettek az asszimilációra, mivel a zsidó dominancia irányába tett lépésnek tekintették. A zsidó messianizmus iránt táplált régi keresztény félelem felelevenítésével reagáltak, amelyet most újra hihetőnek találtak. A mind ez idáig elszigetelt és gyenge zsidók első alkalommal lettek hihető jelöltek a világuralomra. Kezdetben titkos társaságok, különösen a szabadkőművesség tagjaiként tekintettek a zsidókra; aztán már úgy látták őket, mint akik vagy magukban konspirálnak, vagy szabadkőműveseket, imperialistákat és totalitáriusokat manipulálnak.

Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus irodalma 1870 körül jött létre. Az „In the Jewish Cemetery in Prague” *(A prágai zsidó temetőben)* egy álnév alatt publikáló német, Hermann Goedsche műve 1868-ban jelent meg. A képzeletbeli beszámoló Izrael 12 törzsének százévente megtörténő találkozójáról szól, és világuralmi terveiket is részletezi.[179] Bár gátlástalan kitaláció, 1872-re már ténnyé lényegük, és újramesélve egyre ijesztőbb lett. Idővel a több beszélő egyetlen főrabbivá olvadt össze. Feltételezett előadása, „A rabbi beszéde” az antiszemita irodalom talpköve lett.

Ezen témák a *Cion bölcseinek jegyzőkönyveiben,* egy a századforduló körül megjelent pamfletben kristályosodtak ki. Az egyik szerző által „a világ legkülönösebb könyvének”[280] nevezett *Jegyzőkönyvek* állítólag a Theodor Herzl által 1897 augusztusában a svájci Bázelban rendezett első cionista kongresszus hiteles szövege, ahogyan a gyűléseken részt vevő cári kém lejegyezte. Az igazság az, hogy a *Jegyzőkönyvek* kitaláció. A kézirat történetétől a szöveg szerkezetén keresztül sok ponton mutatkozik erre utalás. A szöveg Párizsban keletkezett, többen is rajta hagyták kezük nyomát a Dreyfus-ügy idejében (1894-99), leginkább ezen időszak vége felé. Az olyan különböző forrásokból összeállított szöveget, mint Goedsche zavaros műve és egy liberális francia szatíra,[28’] valószínűleg a párizsi Ohrana vezetőjének, Pjotr Ivanovics Racskovszkijnak a támogatásával készítenék.[282] Célja a dokumentummal nem a közvélemény befolyásolása volt, hanem hogy II. Miklós cárt meggyőzze: az orosz liberálisok a zsidók ügynökei.

A *Jegyzőkönyvek* több témával is foglalkozik – a liberalizmus csúfsága, hogyan jutnak a zsidók hatalomhoz, és mihez kezdenek majd vele –, de a központi szerepet a zsidó vezetők világuralmi

tervei kapják. Ezek a tervek bonyolultak és hosszú távúak. A zsidó vezetőség „legyőzhetetlenségével” büszkélkedik, és előadja a „legfelsőbb kormányzati adminisztráció” összeállításával kapcsolatos tervét, amely majd „leigáz minden nemzetet” a végső cél, „az egész világ feletti szuverenitás” érdekében.[283]

A megjelenés története zavaros, de a *Jegyzőkönyvek* először oroszul látott napvilágot nyomtatott formában: a szentpétervári Znamja újság közölte folytatásokban az 1903. augusztus 26. és szeptember 7. közötti számokban. Az első könyvváltozat két évvel később jelent meg a moszkvai Szergej A. Nyilusz professzor „A nagy a kicsiben: Antikrisztus mint fenyegető politikai lehetőség” című könyve[284] harmadik kiadásának mellékleteként, amelyben a professzor ortodox hitre való áttérését meséli el. Bár a hamisítvány kezdetben lelkes fogadtatásban részesült (a moszkvai pátriárka minden templomban felolvastatta), később a dolog elhalt, még nem volt meg rá a megfelelő kereslet. Csak az első világháború és az orosz forradalom kitörése teremtette meg a befogadó közeget a *Jegyzőkönyvek* üzeneteihez a liberalizmus káros hatásait és a zsidók világuralomra törekvését illetően.

A *Jegyzőkönyvek* nagy jelentősége abban rejlik, hogy segítségével az antiszemiták túllépjenek megszokott köreiken, és széles körű nemzetközi olvasóközönségre leljenek – ez a folyamat máig tart.[285] Ahol a hamisítvány megjelent, ott megmérgezte a közéletet; „öngerjesztő” volt; „egy vázlat, amely egyik összeesküvésből a másikba tartott”.[286] A könyv bizonytalan információi – nevek, dátumok vagy események szinte nem is szerepelnek benne – jelentik az egyik kulcsot széles körű sikeréhez. Annak sejtetése, hogy a szerző zsidó, szintén meggyőzőbbé teszi a könyvet. A *Jegyzőkönyvek* ellentmondásai – előrejutásuk érdekében a zsidók semmilyen eszköztől sem riadnak vissza, legyen az kapitalizmus vagy kommunizmus, filoszemitizmus vagy antiszemitizmus, demokrácia vagy diktatúra – lehetővé tették, hogy mindenkihez eljusson az üzenet: gazdaghoz és szegényhez, jobb – és baloldalihoz, keresztényhez és muszlimhoz, amerikaihoz és japánhoz.

A *Jegyzőkönyveknek* és az összeesküvés-alapú antiszemitizmus más szövegeinek megvannak a maguk visszatérő témái, különös tekintettel a zsidó összeesküvés mindenhol jelenvalóságára, méretére, szervezettségére és közeli sikerére.

1. A zsidók mindig terveket kovácsolnak. Az antiszemiták egy világméretű csatát képzelnek el, amelyben a zsidók mindig és

mindenhol titkos világuralmi tevékenységen törik a fejüket. Heinrich Himmler úgy látta, az SS-csapatok olyan csatát vívnak, amely az emberiség kezdete óta tart. A Hitler egy korai mentora által írott traktátus megdöbbentő címe – „Bolsevizmus Mózestől Leninig”“[87] *(Der Bolschewismus von Moses bis Lenin)* – erre a kontinuitásra utal: Mózes kommunista volt, Lenin pedig zsidó. Egy másik könyveim „Kétezer éves összeesküvés”-t emlegetett.[288] Egy kanadai szerző naivan azt állítja, hogy „Más országokhoz hasonlóan a Spanyolország végső leigázására szőtt hosszútávú terv Krisztus halála után vette kezdetét.”[289] A „zsidó cézár” trónra ültetésére szőtt összeesküvés magyarázatot ad arra, miért üldözték a zsidókat Egyiptomban és Perzsiában. Az utóbbi időben az ír nacionalistáról, Eamon de Valeráról mondták azt, hogy portugál zsidó, és általa a zsidók alapozták meg az ír függetlenségi mozgalmat. Albert Einstein relativitáselmélete a zsidó tudomány része, és a zsidók világuralmi harcát a Földön kívülre is kiterjeszti.

2. A zsidók mindenütt ott vannak. Weishaupt és Cagliostro zsidók voltak. Egy orosz antiszemita azt állítja, hogy Hitler, Eichmann, Goebbels, Hess és Streicher mind zsidók voltak (Göringet kivéve). Franco, Churchill és Roosevelt úgyszintén.[29]“ Az 1930-as évek antiszemitái ragaszkodtak azon megggyőződésükhöz, hogy zsidók alkotják az amerikai népesség 40 százalékát (az igazság ennek egytizede volt), és Franklin Delano Roosevelt (valójában: Rosenfelt) és teljes kabinetjének tagjai zsidók voltak, nem beszélve az egész Legfelsőbb Bíróságról, MacArthur tábornokról, a posta, a rendőrség és a cserkészek vezetőségéről. Bizarr módon harminc év múlva ugyanezt visszhangozta a szovjet média, amely szerint az Egyesült Államok 20-25 millió cionista hazája, akik az ország jogászainak 70, orvosainak 60 és gyáriparosainak 43 százalékát adják; ráadásul a világ hírügynökségeinek 80 százaléka a cionisták birtokában van.[29]’ A nácik nagy erőfeszítéseket tettek a Szovjetunió minden jelentősebb politikusa zsidó eredetének bizonyítására, beleértve munkatársaikat, még a gyors – és gépírónőket is. Röviden: ha valaki – legyen akár maga is antiszemita – nem ért egyet egy antiszemitával, könnyen lezsidózhatják.

3. Minden intézmény mögött ott állnak a zsidók. Zsidók alapítottak minden titkos társaságot, a templomosokat, szabadkőműveseket és illuminátusokat egyaránt. Henry Ford a pénzügyi világot mozgaló „goj frontok” mögött zsidó irányítást érzékelt. A zsidók hozták létre a kereszténységet, és máig ellenőrzést gyakorolnak intézményei felett, a pápaságot is

beleértve.

4. A zsidók egyfajta központi autoritásnak engedelmeskednek, akiket homályosan „bölcsek”-ként emlegetnek. Ez a kollektív autoritás minden időben szigorú ellenőrzést gyakorol a zsidók felett. Az utóbbi kétezer évben az autoritás többféle formát öltött: az ókorban a Szanhedrinét, a középkorban a rabbikét, a 19. században az Alliance Israélite Universelle-ét, a 20. században pedig különféle szervezetekét (Cionista Világkongresszus, American Jewish Joint Distribution Committee [*Amerikai-zsidó Közös Disztribúciós Bizottság – amerikai jótékonysági szervezet – a szerk.),* American Israel Public Affairs Committee |*Amerikai-izraeli Közügyi Bizottság – amerikai lobbiszervezet – a szerk]).* Az Alliance Israélite Universelle, ez a párizsi központú, ártalmatlan jótékonysági szervezet olyan nevet viselt, amely az összeesküvéselmélet-gyártók számára úgy hangzott, mint saját valóra vált rémálmuk. A jövőbe nézve néhány zsidó összeesküvés-hívő antiszemita úgy hiszi, hogy a zsidók saját, az egész világot uraló királyukat kívánják megkoronázni.

5. A zsidók már közel állnak a végső sikerhez. Az antiszemiták azutóbbi két évszázadból több kulcsfontosságú zsidó (vagy zsidó származású) személyt emelnek ki, akik vagy a keresztényeket gyöngítették, vagy a zsidókat erősítették. A Rotschildok arra használták a kormányok feletti pénzügyi hatalmukat, hogy egymás elleni háborúra uszítsák őket; Kari Marx ateista ideológiát és mozgalmat alapított;[291] Benjamin Disraeli irányítása alá vonta a Brit Birodalom erőforrásait; Theodor Herzl létrehozta a cionizmust, a zsidó nacionalista programot; Lev Trockij hatalomra segítette a bolsevizmust; Sigmund Freud pszichoanalízise hozzájárult az irracionalizmus terjedéséhez; Henry Kissinger az Egyesült Államok erőforrásait Izrael rendelkezésére bocsátotta.

Az antiszemita saját hazája mindig egyedül áll a vártán a zsidó hegemóniával szemben. Az 1930-as években a francia antiszemiták úgy ábrázolták Franciaországot, mint amely egyedül száll szembe a *le péril juif*-fal. Az 1960-as években szovjet társaik úgy állították be a zsidókat, mint akik már megszerezték a hatalmat Nyugaton, és a világ meghódításának csupán egyetlen akadálya maradt: a Szovjetunió. Egy háromkötetes japán koholmányt 1993-ban a következő címmel reklámoztak: „Japán, az utolsó ellenség bevétele: a zsidó Jegyzőkönyvek a világ meghódítására”.[293]

———

A BALOLDALON. Bár az antiszemitizmus sokkal inkább a jobboldal üzenetének a központi része, semmint a baloldalénak, a 19. századi

haladók között is megtalálta a helyét. A militáns ateisták (Voltaire nyomán) a zsidókat hibáztatták a kereszténységért. A kifinomultak elborzadtak az ortodox zsidók életmódjától és külsejétől. A liberális nacionalisták azon aggodalmaskodtak, hogy a zsidók csak félig-meddig hűek a hazához. A kitért zsidók (mint Kari Marx) az antiszemitizmust használták eszközként saját asszimilációjukhoz. De ezeknél az okoknál sokkal fontosabb, hogy a szocialisták gyakran láttatták az uralkodó osztály részeként a zsidókat, akik ekképpen a kizsákmányolok közé tartoznak, és harcolni kell ellenük. Amint a zsidók bankárokká, nagykereskedőkké és iparmágnásokká váltak, a baloldal közvetítőkként, komprádorokként és egyéb gazdasági parazitákként ábrázolta őket, akik kapitalista újításokat vezetnek be, és ellenőrzést gyakorolnak a nagytőke felett.

Ezen okok valamelyike miatt a szocializmus korai történetének szinte minden jelentősebb alakja – köztük Friedrich Engels, Charles Fourier, Ferdinand Lassalle, Marx és Joseph Proudhon – kifejezett ellenszenvet tanúsított a zsidók iránt. Ez a hozzáállás olyan előítéletekkel itatta át a baloldalt, amely aztán a Szovjetunióban ütötte fel a fejét.

Ebben a tekintetben Mayer Anselm Rotschild (1743-1812) és leszármazottai túlzott szerepet játszottak. A legidősebb Rotschild Frankfurtban vágott a bankárkodásba, hogy aztán öt tehetséges fia átvegye az üzletet, és Bécsre, Nápolyra, Párizsra és Londonra terjessze ki. A Rotschildok határokon átívelő tevékenysége, még ha ellenségesen viselkedő kormányokkal kellett is szövetkezniük, a modern ipargazdaság fejlesztésében játszott szerepük, valamint kiválóságuk, hihetetlen mértékű és nyilvánvaló gazdagságuk a nemzeti határokon láthatóan túlnyúló zsidó hatalom archetípusa lett. A család sikere Európa, vagy talán a világ zsidó uralmának kísértetét idézte meg. Kijárt nekik a kritika a forradalmároktól is, akik a reakciós erőkkel összejátszóknak ábrázolták őket. A 19. század végén létrejött vagyonok többségét (Rockefeller, Carnegie és Harriman) a Rotschildokig vezették vissza. (De érdekes módon a 20. század végén keletkezetteket nem: Bill Gates és Warren Buffet túlságosan újak ahhoz, hogy összeesküvés-elméletbe lehetne szintetizálni őket.)

Ennek a baloldali összeesküvésnek a legfontosabb következménye a vád, mely szerint a Rotschild testvérek háborút szítanak, hogy fegyverekkel és kölcsönökkel lássák el mindkét oldalt, és mások nyomorúságából húzzanak hasznot. A rágalom, amely először a waterlooi csata kapcsán hangzott el 1815-ben,

hamarosan meghonosodott a baloldalon. J. A. Hobson 1902-ben így érvelt: ha „a Rotschild ház és üzleti kapcsolatai szembefordulnának" a háborúval, egyetlen európai ország sem mondhatna nekik ellent,[294] utalva ezzel arra, hogy a Rotschildok előnyben részesítik a háborút.

Idővel a háború gerjesztésének vádja a jobboldalon is meghonosodott, végül a Rotschildok mindenféle irányultságú szélsőségesek mumusává váltak. Majd a velük szemben meglévő vádakat általánosan is kiterjesztették a zsidókra. A második búr háború (1899-1902) során a kommentárok az „imperialista judaizmus" miatt bírálták a harcot. Az első világháború idejére mindez jobboldali támogatást is nyert (később Hitler központi érvévé tette). Az a gondolat, hogy a zsidók egy konfliktusban mindkét részről hasznot húznak, az Irak vs. Irán közötti 1980-88-as háború idején ütötte fel újra a fejét, amikor a központi zsidó vezetést azzal vádolták, hogy „saját céljából huzza el a háborút".[295] Ma az Iszlám Nemzet fenntartja azt a vélekedését, hogy a zsidók „láthatóan vagy az egyik, vagy *mindkét* oldalon hadiszállítóként bukkannak fel".[296]

A zsidógyűlölet ezen új formája nagyobb veszélyeket rejtett magában, mint a korábbi változatok. Ha a mostanra emancipálódott és legalább részben asszimilálódott zsidókat ilyen rémisztő hatalommal ruházhatják fel, még nagyobb fenyegetést jelentenek a paranoiások szemében. Miként Leninre hatást gyakorolt az, ahogyan a baloldal a titkostársaság-ellenességet imperializmus-ellenességgé tette, úgy Hitlert is megihlette az összeesküvés-alapú antiszemitizmus. Ezen ideológiák felemelkedése egyre közelebb hozta a világégést. Azonban mielőtt megvizsgálnánk az összeesküvéselmélet-gyártás véres csúcspontját a 20. század világháborúiban, tegyünk egy kerülőt az Egyesült Államokba, amelynek igen elzárt helyzetű és kiváltságos országként nem kellene összeesküvés-történelemmel rendelkeznie, és mégis van neki.

———

Az amerikaiak a kiváló történész, David Brion Davis vélekedése szerint „különös megszállottsággal" viseltetnek az összeesküvés-elméletek irányában.[297] Félelmük tárgya, jegyzi meg Davis, „a francia illuminátusok, a federalista oligarchák, a szabadkőművesek, a pénz hatalma, a katolikus egyház, a rabszolgák, a külföldi anarchisták, a Wall Street-i bankárok, a bolsevikok, a nemzetközi zsidóság, a fasiszták, a kommunisták és

a feketék” széles tábora.[297] Amint ez a lista is mutatja, az Egyesült Államok egyrészt kicsiben képezte le az európai eseményeket (az illuminátusoktól, szabadkőművesektől, katolikusoktól és bolsevikoktól való félelmükben), másrészt saját ellenségeiket is elővették (a rabszolgákat és az afroamerikaiakat). Az amerikaiak azonban idővel megszabadultak az európai befolyástól, és saját összeesküvés-elméleteik egyre inkább különböztek az európaiaktól a szervezetek és a tartalom tekintetében. Figyelemre méltó, hogy ugyanazok a sablonok és témák miként találnak helyet maguknak egy kicsi és (legalábbis a New Dealig) széteső kormánnyal rendelkező, viszonylag libertáriánus és nem hierarchikus országban. Hogyan történt?

A felvilágosodás korában az amerikai telepesek körében a külső erők által irányított kisszerű összeesküvésekkel szembeni gyanakvás honosodott meg. Bemard Bailyn, a korszak szaktekintélye úgy véli, hogy „az intézményes hatalom összeesküvésétől való félelem a politika alapjaiba épült be”,[299] és számos bizonyíték támasztja alá ezt a vélekedést. Az 1692 és salemi boszorkányperek és az 1755-63-as francia és indián háborúk ilyen félelmek következményei voltak. Bailyn azt írja, hogy „az összeesküvés meggyőző bizonyítéka vált láthatóvá a telepesek számára 1763 után, és végül ez volt az utolsó lökés a forradalom irányába”. Az 1765-ös bélyegtörvény – amely gyakorlatilag minden dokumentumot megadóztatott, még az újságokat, a kártyapaklikat és a szórólapokat is – olyan értelmezést nyert az amerikai telepesek között, mint a közvetlen irányításukra törő brit hatóságok. cselszövése. Miért? Mert az adóval szembeni ellenérzés arra ösztönözte a briteket, hogy lázadást szítsanak a kolóniákon, és így katonai beavatkozással csökkenthessék azok létszámát.

Hasonló logika szerint látták a telepesek közül sokan az 1770-és bostoni vérengzést kitervelt eseménynek, „az imperialista despotizmus ügyesen kifundált és végső kétségbeesésében fogant tervének”.[301] Az amerikaiak ráadásul annak a félelemnek is megszállottjai lettek, hogy a brit kormány a rabszolgasorba történő taszítással kívánja megtizedelni a telepesek sorait. Samuel Seabury szavaival a függetlenségi mozgalom vezetői „újra, újra meg újra” kijelentették, hogy ebből a célból a britek szabályos tervet készítettek.[3]“ A fentiek és más tényezők meggyőzték a telepeseket arról, hogy III. György király a függetlenségüket fenyegeti, és gazdaságukat Nagy-Britanniáéhoz kívánja láncolni; ezt a nem létező összeesküvést megelőzendő háborút indítottak. A függetlenségi

háború során az amerikaiak személyesen a brit vezetőket tartották felelősnek a feszült viszony miatt. A britek viszonozták az aggodalmakat. Egy történész szavai szerint: „az összeesküvés gondolata egyformán vonzónak bizonyult a (londoni) miniszterek szemében, és a (királyi) hivatalnokok számára Amerikában.

Az összeesküvés feltételezése szinte általános volt a korai nemzeti és a háborút megelözö idöszakokban, amikor „felforgatás-ellenet diskurzust generált, amely hozzájárult az új köztársaság kultúrájának alakulásához”.[304] George Washington az „idegen intrika ármányaitól“ óvott 1796-os búcsúbeszédében.[305] John Adams elnök figyelmeztette honfítársait a külföldröl eredö „ellenséges tervekre és aljas tettekre”,[306] és tett is ellene, amikor 1798-ban elfogadta a bevándorlókról és lázításokról szóló törvénycsomagot. Alexander Hamilton jellemzésében Adam azt tételezte fel, hogy „minden állampolgár, aki az ö ellensége, az egyik vagy másik külföldi hatalom szövetségese”, ami feltételezhetöleg az Egyesült Államok számára jelent veszélyt.[307]

A rabszolgahatalomtól való félelem – egy állítólagos konföderációs terv alapján, amely a szövetségi kormány elfbgására, majd az ingyenes munka betiltására irányult – jelentös szerepet játszott abban, hogy az északiak készek voltak háborúba menni a Dél ellen. A másik oldalon a déli fehérek összeesküvés-elméletet kovácsoltak, miszerint az északiak utasításokat adtak a rabszolgáknak a lázadásra és gazdáik legyilkolására. Ezek a kölcsönös félelmek vezettek a polgárháború kirobbanásához.

Az amerikaiak már a tizenkilencedik század elején politikai intézményeket hoztak létre az állítólagos összeesküvő fenyegetések ellen, jóval mielőtt az európaiak megtették volna. Ezek közül talán a legegyedülállóbb az 1827 és 1836 között működő tekintélyes politikai szervezet, a Szabadkőművesség-ellenes Párt, amely nyíltan a szabadkőművesség ellen lépett fel. William Morgan, a kiugrott szabadkőműves 1826 szeptemberében történt gyanús eltűnése és állítólagos meggyilkolása hívta életre a pártot. Robison és de Barruel gondolataira támaszkodva és a páholyokban állítólag elkövetett bűntettekre hivatkozva a szabadkőműves-ellenesek azt állították, hogy leleplezik az összeesküvést, amely az Egyesült Államok meglévő rendjének megdöntésére és egy szabadkőműves monarchia létrehozására irányul. Aggódtak „a szabadkőművesek útja” miatt a „szabadkőműves mennyországba”, és hogy „vér, mészárlás és pusztulás lesz mindazok osztályrésze, akik nem hajolnak meg az egyeduralkodójuk előtt”.[308] 1832-ben egy lelkész

úgy minősítette a szabadkőművességet, hogy az „az igaz Isten ellen szőtt legsötétebb és legmélyebbre ható összeesküvés ebben a gonosz világban”.[309] A párt némi választási sikert is elért, különösen 1832-ben (amikor a New England-i szavazatok egynegyedét szerezte meg), de kirívóan alaptalan félelmeik (pl. hogy a bostoni szabadkőművesek egy kétezer fős hadsereget szereltek fel; egy vizsgálat aztán negyvenhárom kardot és harmincnégy köpőcsészét talált) idővel a párt felbomlásához vezetett.

Az Amerikai Párt, általános nevén a Nemtudomok (Know-Nothings) több, rejtőzködő titkos társaságból jött létre a század közepén, válaszul az Egyesült Államokba áramló, egyre növekvő katolikus bevándorlásra. Mivel eredetileg beavatási szertartásokkal és titkos jelszavakkal működő titkos társaság volt, a Nemtudomok ragaszkodtak hozzá, hogy a tagságon kívül állók ne tudhassanak meg semmit a szervezetről (innen a név). Katolikusellenes platformon indult, így gyorsan felemelkedett, és az 1854-és választásokon már nyomot hagyott, kormányzókat, állami törvényhozó testületeket vagy mindkettőt adott hét államban, hogy aztán ugyanilyen hirtelen tűnjön el 1860-ra. Bukása ugyanakkor nem jelentette a katolikusellenes indulatok megszűnését. Az Amerikai Védegylet (The American Protective Association), amely egy ponton két és fél millió követővel büszkélkedhetett, rémisztő összeesküvés-elméleteket agyalt ki a katolikusokkal kapcsolatban, akárcsak a Ku-Klux-Klan és más szervezetek.

Ha a több szabadság és a kevesebb öröklött privilégium nem is szította az összeesküvés-alapú gondolkodást az amerikaiak között, azért távol tartották magukat az európai stílusú tartalomtól, talán mert az amerikai identitás nem a közös ősökre épül (amely kizárja a zsidókat), hanem közös eszményekre (amely bevonja őket). Ráadásul egy ilyen sokféle etnikumtól lakott országban egyikük sem válik a központi figyelem tárgyává. Ehelyett az amerikaiak belső összeesküvés-elméleteket gyártottak a demokratikus eszményeik megsértésével kapcsolatos aggodalmaikat kifejezve. A legnagyobb rettegés az elithatalmat övezi – egy kicsiny, nem választással létrejött kisebbséget, amely Amerika-ellenes nézeteket képvisel, majd átveszi, és az emberek ellen fordítja a szövetségi kormány hatalmát –, mint például a rabszolgák hatalmát, a pénzét vagy a mormonokét. Ez a tendencia rámutat az amerikai összeesküvéselmélet-gyártás két sajátos jellemzőjére:

a populizmusra és az egységes világhatalomtól való félelemre. A populista (vagy nativista) hagyomány úgy látja, hogy az összeesküvés mögött a nagy üzlet, nagy kormány, nagy munka áll. William Jennings Bryant (1860-1925) kiemelkedő populistaként a farmerek és bányászok problémáiért a Wall Streetet és az európai tőkét hibáztatta, ezért a pénz hatalma ellen indított kampánya kevés híján a Fehér Házba juttatta 1896-ban. Más jelentős populisták még: a louisianai politikus, Huey Long (1893-1935), Charles Coughlin atya és Patrick Buchanan.

Az egységes világtól való félelem az amerikaiak kivételesség-érzetéből szökkent szárba: olyan jó nekünk itt, hogy mások bizonyára boldogságunk elrablására törnek. Az ország globális jelentősége azt is magában rejti, hogy az ellenfelek ennek megfelelően gonoszak. „Az ellenség küldetése, akárcsak magáé Amerikáé, valami egyetemes hatókörű dolog volt.”[310] Ez a félelem megingathatatlan meggyőződéssé alakul, miszerint a külföldiek egyes, áruló amerikaiak által segített csoportjai az Egyesült Államok kormányának megdöntésére törnek. Ez a téma végig jelen van az amerikai összeesküvéselmélet-gyártásban. Az 1790-és években a bajor illuminátusoktól rettegtek, a Nemtudomokat a pápa aggasztotta, az 1919-20-as „vörös pánik”, majd a mccarthyzmus a Szovjetuniót félte, a jelen félelmének tárgya pedig az ENSZ. A világháború időszakában azonban ez a fajta gondolkodásmód nem segített abban, hogy az amerikaiak az Oroszország és Németország valódi összeesküvői által jelentett veszélyekre összpontosítsanak.

A VILÁGHÁBORÚK: AZ ÖSSZEESKÜVÉSÉ A HATALOM

Más századok csupán amatőrök módjára kóstoltak bele az összeesküvésbe. A mi századunk honosította meg az össze – esküvést mint gondolatrendszert és cselekvési módot. – Serge Moscovici[3]“

———

Az 1914 utáni három évtized az összeesküvésektől való rettegés és a beléjük vetett hit elterjedésének csúcspontja volt. Az első világháború romokban hagyta az európai hatalmakat – közülük is leginkább Németországot, és ugyanebben az időben az orosz forradalom keltett széleskörű aggodalmakat. Ez a két katasztrófa, valamint az általuk okozott, rengeteg embert érintő szenvedés és lakhelyváltoztatás olyan nyomasztó és feszült légkört teremtett, amely kizárólag az egész világra kiterjedő összeesküvés elméletek számára volt kedvező. A mind ez idáig üvegházi palántáknál alig nagyobb antiszemita – és titkostársaság-ellenes hagyományok most

a modern kor legsúlyosabb következményeit maguk után vonó totalitáriánus mozgalmakkal, a kommunizmussal és a fasizmussal együtt kaptak erőre. Az összeesküvéselmélet-gyártás jelentőségének csúcspontját érte el, és ebben a minőségében az emberi történelemben példa nélkül álló pusztítássorozatot idézett elő. Hiszen az összeesküvés-alapú gondolkodás jelentős szerepet játszott a kor számos, embermilliók halálát követelő tragédiájában: az 1932-34-és programozott szovjet éhínségben, az 1937-38-as szovjet terrorban, a zsidó holokausztban és a második világháború keleti frontján.

* * *

A zsidók bűnbakká tétele az első világháborút követően egyre fokozódott. Maga a háború is számos összeesküvés-elméletet termelt ki. Nyugaton, de különösen Németországban a lövészárkok példa nélküli borzalmai magyarázatot kívántak. Ezek a rendkívül civilizált országok hogyan tudtak ennyi éven át ilyan kegyetlen harcokba bonyolódni egymással? Az antiszemiták tudták a választ. Amikor a németek megérezték a vereség előszelét, a jobboldal kijelentette, hogy a konfliktus minden félnek nagy károkat okozott, kivéve a zsidókat, akiket azzal vádoltak, hogy kiprovokálták a háborút, hasznot húztak belőle, kiterjesztették, aztán azt is elintézték, hogy Németország elveszítse. A zsidóknak részt kellett vállalniuk egy ilyen nagy katasztrófában, mert ehhez senki más nem elég ravasz és kíméletlen. Csak a zsidóknak vannak olyan nagy ambícióik, hogy a háború az érdekeiket szolgálja. Meglepően nagy számú európai találta ezt meggyő ző magyarázatnak.

Oroszország forradalma és polgárháborúja csak rontotta a helyzetet, hiszen az ijedt jobboldaliak úgy jelenítették meg a bolsevik kormányt, mint a zsidó világuralom felé tett határozott lépést. Azon kivül, hogy az egész kommunista elitet zsidóként azonosította, ami nem is volt igaz, ez a mítosz ott munkált a Romanov-dinasztia utolsó napjainak egyre lázasabb atmoszférájának hátterében (Raszputyin vehemens kijelentéseket tett, a cár elolvasta a *jegyzőkönyveket,* a cárné kedvenc talizmánját, a szvasztikát helyezte el mindenhol a Romanovok utolsó rezidenciáján). A zsidókat akkoriban a cár és családjának meggyilkolásával vádolták. Ezek a körülmények segítenek megérteni, hogy a fehér – vagyis szovjetellenes – haderők miért mészároltak le százezer zsidót Dél-Oroszországban 1918 és 1920 köztitt, amely a náci holokausztot megelőzően valószínűleg a zsidók legnagyobb arányú megsemmisítése volt.

A fehérek ezután – elsősorban a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* révén – a nemzetközi közönség elé tárták vádjaikat. Végső, kétségbeesett törekvésükben, hogy a külvilágot is bevonják a bolsevik rezsim ellen folytatott harcukba, a nyugat-európaiakra erőltették a *Jegyzőkönyveket*: *ez* az ügy benneteket is érint, erősködtek, hiszen ha nem cselekedtek gyorsan, a zsidó összeesküvés a ti országotokat is nyomorba dönti. A beszámolójuk hemzsegett az egyes zsidó bankárokról közölt adatoktól (különösen Jacob Schiff New York-i bankárról) és a pontos összegektől, amelyeket a forradalom kirobbantására költöttek. Alfred Rosenberg, egy balti német működött a legfontosabb ügynökükként, aki a bolsevik hatalomszerzést „orosz-zsidó forradalomként" értelmezte, és állította, hogy a zsidók és szabadkőművesek most „a világpolitika csúcsain és hátterében állnak".[31'1] Ez az antibolsevik kampány olyan sikeresnek bizonyult, hogy „1917 után aligha találni olyan antiszemita forrást, amely ne tartozna sokkal a forradalom bolsevikokkal szembenálló elemzéseinek".[313]

A „judeobolsevizmus" mítosza megadta az alaphangot a külvilágban, és széles körben elterjedt. Az Egyesült Államokban például azzal érveltek a fasiszták, hogy „a kommunizmus a világ zsidósága akció közben".[314] A brit antiszemita, Henry Hamilton Beamish az 1920-as évek elején határozottan kijelentette, hogy „a bolsevizmus egyenlő a judaizmussal".[315] Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, hogy az 1919-ben csupán tizenhárom éves későbbi Fejszál király (1906-75) sokat utazgatott Európában Szaúd-Arábia képviseletében, és nyilvánvalóan ott értesült róla, hogy a bolsevizmus zsidó összeesküvés. Számos évtizeddel később Fejszál továbbra is azt a vélekedést képviselte, hogy „A cionizmus a kommunizmus anyja… Ez mind egy nagy cselszövés része, egy hatalmas összeesküvésé. A kommunizmus… cionista találmány, amely a cionizmus céljainak beteljesítésére jött létre." [316]

De a judaizmus és bolsevizmus azonosítása rendkívül jelentős következményekkel járt Németországban is, ahol látszólag hihető alapot adott az egyébként meglehetősen spekulatív náci vádaknak a zsidó ambíciókat illetően; Oroszország a működő összeesküvés valós példáját szolgáltatta. Hitler már az 1920-as évek elején világuralomra irányuló zsidó összeesküvésként láttatta a kommunizmust. Richard Pipes ebben látja Hitler zsidókkal szemben elkövetett genocídiumának kulcsindokát, és azt a következtetést vonja le, hogy a holokauszt „az orosz forradalom egyik legkevésbé megjósolható és legkevésbé szándékos

következménye volt”. [317]

Az első világháborút követő évtizedben terjedtek el széles körben az összeesküvés-alapú antiszemitizmus koncepciói, amelyeket jó néhány német csoportosulás hirdetett (többek közt az Össznémet Szövetség, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, A Zsidók Elbizakodottsága Elleni Szövetség, és persze a nemzetiszocialisták),[318] és olyan bestsellerek, mint Henry Ford *Nemzetközi* zsidója (amely néhány év alatt félmillió példányban kelt el), vagy Friedrich Wichtl széles körben olvasott sirámai.

Közülük a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* német nyelvű kiadása bizonyult messze a legfontosabbnak. Első nyugati kiadása 1920 januárjában jelent meg Németországban egy jóval hosszabb antiszemita traktátus részeként. [319] A szövegnek eleinte korlátozott hatása volt. Csak akkor kapott szárnyra és lett bestseller Németországban, amikor a londoni *The Times* májusban méltatóan értekezett róla „rejtélyes próféciáira” utalva, és a vádak pártatlan kivizsgálását kérve.[320] A *The Times* jóváhagyása gyakorlatilag legitimálta az összeesküvésalapú antiszemitizmust Európa-szerte.[321] A Hohenzollern-család támogatást nyújtott a kiadás költségeihez, II. Vilmos császár pedig szemelvényeket olvastatott fel belőle vacsoravendégeinek. Henry Ford ajánlását adta a könyvhöz, és ezzel nem csupán új hírverést és nagyobb olvasótábort generált, de még az Egyesült Államokban is tiszteletre méltó politikai erővé tette az antiszemita összeesküvésbe vetett hitet. Alfred Rosenberg széles körben elterjedt elemzése a *jegyzőkönyvekről*[322] nagy hírverést biztosított a koholmánynak. Még Winston Churchill is beszállt egy rövid időre, és az orosz forradalom miatt a zsidókat hibáztatta. 1926-ban egy tanulmány azt a következtetést vonta le, hogy „a modern irodalom egyetlen alkotása sem tudja még csak megközelíteni sem a *Jegyzőkönyvek* olvasottságát”.[323]

Amikor 1920-21 körül kiderült, hogy a könyv hamisítvány, népszerűsége némileg csökkent (a *The Times,* és később Ford is revideálta álláspontját), ám a könyv továbbra is jelentős erőt képviselt a szélsőséges jobboldaliak között, akik érzéketlennek mutatkoztak a logikával és a bizonyítékokkal szemben. Ez az immunitás sarkallta Adolf Hitlert – akinek korábban azért voltak aggályai – és a náci mozgalmat arra, hogy a *Jegyzőkönyveket* ideológiája gócpontjává tegye. A Führer nyilvánosan hangoztatta a tartalmát beszédeiben (1921 augusztusától), és iskolákban is tanították. Joseph Goebbels, a náci propagandaminiszter a második világháború csúcspontján adta áldását a hamisítványra: „A cionista

Jegyzőkönyvek ma legalább annyira aktuális, mint első megjelenése napján.”.[324] Norman Cohn szavaival a könyv „felhívás volt a népirtásra”.

Ezen könyvek – és a korábbiak – halmozott hatása az intézményes politikai környezet részévé tette az antiszemitizmust, ezáltal az antiszemita vádakat illetően egyfajta befogadókészség alakult ki. A „zsidó veszedelem”, a „zsidó finánctőke” és a „zsidó sajtó” annyira ismerős és evidens fogalmakká váltak, hogy az antiszemiták úgy találták, csupán hangoztatniuk és ismételgetniük kell ezeket, bizonyítani már nem. Az antiszemitizmus még mindig rossz hírű, ám intézményesült és szinte mindenki számára elérhető gondolatvilággá vált. Ezáltal az antiszemiták néhány országban részlegesen visszafordították a zsidó emancipációt, a zsidóknak sok helyen növekvő jogkorlátozásokat kellett elszenvedniük.

———

Az orosz forradalom átalakította az összeesküvés-elméleteknek a közéletben addig elfoglalt helyét. Amikor a hatalom a bolsevikokhoz került, az összeesküvésbe vetett hit első alkalommal lett egy hatalmas állam ideológiai platformja. Az összeesküvéstől való rögeszmés félelem teljesen áthatotta a Szovjetunió politikai kultúráját. Lenin honosította meg azt a gondolatot, hogy aki nem lép be a Kommunista Pártba és nem követi vakon az utasításait, az a szovjet állam ellenségeivel együttműködő „ellenforradalmár”. Sztálin alatt ez a paranoia mind imperialista-ellenes, mind antiszemita változatban intézményesült. Az ember nem vehette többé semmibe szélsőséges csoportok bizarr nézeteit; bármikor felüthette a fejét a veszély, hogy átveszik a hatalmat, és nézeteiket az állami politika alapjává teszik. Az olyan politikai vezetők felemelkedése, mint Adolf Hitler, Mao Ce-tung és Ruhollah Khomeini – Japántól Egyiptomon és Olaszországon át Argentínáig felbukkanó epigonjaikról nem is beszélve – számos alkalommal erősítette meg a veszély létét.

IMPERIALIZMUS-ELLENESSÉG. Amint Lenin hatalomra jutott, azt kezdte hangsúlyozni, hogy a külső hatalmak a Szovjetunió megdöntésére szövetkeznek; ugyan egyik sem tett ez irányban komoly erőfeszítéseket, ám ha megpróbálták volna, bizonyára sikerül. (A szovjet archívumok nemrég feltárták, hogy Lenin beleegyezett az antant csapatainak murmanszki partraszállásába, és ezt sokáig a rezsim nyugati megdöntésére tett kísérlet bizonyítékának tartották.) A jóindulatú légkör ellenére Lenin

egyfolytában a „kapitalistákat” és „imperialistákat” szidalmazta. Az orosz polgárháború során (1917. október-1920. november) például a fehér seregeket a külföldi hatalmak ügynökeként írta le; egy harci egységet kifejezetten azzal vádolt, hogy az „angol és francia tőzsdések” eszközei.[325] Az 1921 elején kirobbant kronstadti matrózlázadást pedig a francia ármánykodás számlájára írta.

Joszif Visszarionovics Sztálin (1878-1953) már régóta összeesküvések szempontjából szemlélte a világot, de gyanakvása új magaslatokba ért, miután 1932 második felében – amikor a Szovjetuniót teljes irányítása alá igyekezett vonni – néhány akadállyal kellett szembenéznie; ezért egy kiterjedt szovjetellenes összeesküvés áldozataként kezdte magát látni. Képtelen volt elfogadni, hogy valós tévedésekért vádolják, ezért kritikusaiból összeesküvőket csinált, akik merényletet terveznek ellene, romba döntik a gazdaságot, megdöntik a rendszert és visszafordítják a forradalmat. Úgy képzelte, hogy az ellenséges elemek egy része saját kontójára dolgozik, de a többséget a kapitalista hatalmakkal hozta összefüggésbe, akik szerinte attól való félelmükben, hogy a szovjet kísérlet sikerei aláássák saját rendszerüket, kétségbeesett lépéseket tesznek annak elsöprésére. Megjelenítette a Szovjetuniót bekerítő kapitalista államokat, amelyek sora folyamatosan változó számú tagságból állt, de szinte mindig magában foglalta a brit és a német kormányt (ritkábban a lengyelt, a franciát, az amerikait vagy a japánt). Messziről visszhangozva Hobson tanait, az „angol burzsoáziát” tartotta a végső ellenségnek.

Ahelyett, hogy katonai támadást hajtanának végre – érvelt Sztálin –, és megismételnék azt a kísérletet, amely egyszer már elbukott, az állam ellenségei belülről próbálnak bomlasztani. Ügynöküket szivárogtatnak az országba, akik merénylőket, elhajlókat, provokalóröket és szabotőröket szerveznek be. Sztálin minden kellemetlenséget – legyen az ipari baleset, tűzvész, mezőgazdaságot sújtó vész vagy akár gyatra minőségű munka – külföldről irányított szabotázzsal magyarázott, és sok-sok orosz fizetett az életével ezért a hibákért.

———

Sztálin ragyogó fantáziájú forgatókönyvírónak bizonyult: orvosokat vádolt meg, hogy szifilisszel injekciózták be betegeiket, vagy kézműveseket, hogy a teáskészlet ornamentikájába horogkeresztet rejtettek. Rájött, hogy egyes híres külföldiek, mint T. E. Lawrence és Raymond Poincaré az „Iparpárt“ tagságába tartoznak, amely a szovjet kormány megdöntésére tör. A hozzá legközelebb állók

között leplezett le összeesküvéseket; senki sem volt biztonságban, és az évek folyamán egyesével minden kritikusának nyoma veszett. Vjacseszlav Molotov, a külügyek komisszárja, egy szolgalelkű bólogatójános az amerikai imperializmus ügynökének bizonyult, miként azt Nyikita Hruscsov később elmesélte: „Amikor Molotov az Egyesült Államokban járt, vonattal utazott Washingtonból New Yorkba. Sztálin úgy okoskodott, hogyha Molotov vonattal utazott, akkor kellett lennie egy saját privát vasúti kocsijának is. És ha volt saját privát vasúti kocsija, arra honnan szerezte a pénzt? Más magyarázat nem lehet, mint hogy Molotov bizonyára eladta magát az amerikaiaknak.”[326]

Az összeesküvés-elméletek nemcsak a Szovjetunióban, hanem külföldön is jó szolgálatot tettek. Amikor a szovjet csapatok 1940-ben elfoglalták a balti államokat, azt azért tették, hogy véget vessenek az ottani intrikáknak, amelyekkel „Anglia és Franciaország próbál Németország és a Szovjetunió között viszályt szítani”.[327] A háború után Sztálin szomjazott a politikai feszültségre az Egyesült Államokkal, az újabb összeesküvéssel vádolt ellenséggel. Egyes elemzők szerint Sztálin utolsó napjaiban a szovjet lakosságot a Nyugattal vívandó háborúra készítette fel.

———

ANTISZEMITIZMUS. Három korszak részleges kivételével Moszkva az egész szovjet időszak során határozott antiszemitizmusról tett tanúbizonyságot. Az első kivétel a bolsevik forradalmat közvetlenül követő periódus volt, amikor az új állam teljes egészében elutasította a cári örökséget, így természetesen vele együtt az antiszemitizmust is („Az antiszemitizmus egyenlő az ellenforradalommal”, ahogyan azt Lenin mondogatta),[328] sőt odáig jutottak, hogy az antiszemitizmust köztörvényes bűncselekménnyé tették. Második alkalommal a második világháború sötét napjaiban Sztálin némi könnyítést engedélyezett a zsidóüldözés tekintetében, nehogy megsértse amerikai szövetségesét. Harmadik alkalommal Sztálin 1947-48 között tíz hónapon át támogatta Izrael állam alapítását, és segített az arab támadás elhárításában, hiszen Izraelben hasznos fegyvert látott a brit imperializmussal és arab ügynökeivel szemben. A *Pravda* szerint „A nyugati imperializmus volt a felelős Palesztina arab megszállásáért.”[329] Ez a hozzáállás legalábbis részlegesen megmaradt 1952 végéig. Sztálin zsidó és cionista jellege ellenére is támogatta Izraelt; ám a szovjet zsidók helyzete a külpolitikai döntés eredményeképpen sem javult.

Ezen rövid periódusoktól eltekintve a szovjet zsidók folyamatosan ellenséges környezetben éltek. A Sztálin által az 1930-as években újra bevezetett nacionalizmus zsidóellenes dimenziót is nyert. Az állam elnyomta a zsidó kultúrát.
Az 1937-38-as, egy zsidót – Lev „Júdás" Trockijt – megcélzó és a párttagok közt kíméletlenül arató nagy tisztogatás határozottan zsidóellenes jelleget öltött. Sztálin lánya, Szvetlána egy zsidó férfival kötött házasságot, és ez Sztálinban felvetette a gyanút, hogy esetleg a cionisták kívánnak a családjába beépülni.
Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus nagy fejlődést ért el a náci-szovjet paktum két éve alatt, és egészen odáig jutott a dolog, hogy a szovjet sajtó elismerését fejezte ki a nácriknak a zsidó vallással szemben folytatott harcukért.

Közvetlenül a háborút követő években egy rövid ideig Tito töltötte be Trockij korábbi szerepét (és őt ábrázolták a zsidók bábjaként), aztán ebben a minőségében a cionisták helyettesítették. A szovjet propaganda gyakran húzott párhuzamot a trockizmus és cionizmus között, pontosan azért, hogy megmutassa, az utóbbi mekkora veszélyt jelenthet. 1948-tól öt évvel később bekövetkezett haláláig „Sztálin egyre fixáltabb lett a zsidókat illetően, így ugyan más úton, de követte korábbi kollégája, Hitler nyomdokait."[330] Attól félt, hogy a cionisták részeket kívánnak leszakítani a Szovjetunióból, a Krím-félszigettel kezdve. Az anticionista kampány nagy koncepciós perét Csehszlovákiában rendezték meg, ahol Sztálin személyesen írta elő Rudolf Slansky és még tizenegy zsidó származású zsidó politikus 1951-52-es kivégzését. Számos párt, köztük elsősorban a „cionisták" megbízásából végzett kémkedéssel és szabotázzsal vádolták őket. A náci szlogeneket felelevenítő per során a cionistákat néha pusztán az amerikai imperializmus „leghűségesebb láncos kutyáiként",néha pedig földrengető gaztettek elkövetőiként jelenítették meg. Mindent egybevéve ez a nagy hírverésben részesülő esemény akkor támasztotta fel az összeesküvés-alapú antiszemitizmust, mikor úgy látszott, hogy a nácikkal együtt eltemették.

Sztálin utolsó, halála miatt megkurtított összeesküvés-elmélete (az egyetlen, amelyet nem követhetett végig a véres befejezésig) a zsidók ellen irányult. Az 1953 januárjában nyilvánosságra került orvosperben Sztálin a szovjet vezetőket ellátó, főleg zsidó orvosokat azzal vádolta meg, hogy meggyilkoltak két prominens személyiséget, és a nyugati hatalmak, valamint Izrael támogatásával négy másik meggyilkolását tervezték. Ettől kezdve

Sztálin életének utolsó hat hetében „áruló zsidó orvosokról, zsidó és orosz bűnsegédeikről szóló történetek keringtek a szovjet társadalom minden rétegében“.[33]’ Ha Sztálin tovább él, valószínűleg Oroszország teljes zsidóságát Szibériába száműzik, ahol alig néhányan maradtak volna élve a rossz bánásmód és a hideg következtében. Az összeesküvés-hisztéria újra lábra kapott, de Sztálin március elején bekövetkezett halála rövidre vágta. Ez a kampány láthatólag az orosz népesség felemelését szolgálta a zsidók rovására, hiszen miután a per beszedte a maga áldozatait, „az oroszok legnyomorultabbjai is azon örvendeztek, hogy nem születtek zsidónak”.[332]

Sztálin antiszemitizmusát összegezve két lényeges pont kelt figyelmet. Bár majdnem fajirtásba torkollott, Sztálin antiszemitizmusa abban különbözött Hitlerétől, hogy nem szolgálta a rendszer ideológiai oszlopát, de a körülményektől függően fel és le lehetett kapcsolni. Másrészt egészen az orvosperig inkább zsidóellenes előítéleteket tartalmazott, semmint összeesküvés-alapú antiszemitizmust.

———

Németországban az első világháború után a katonai vereség és a hiperinfláció elegye végletekig kétségbeesett légkört teremtett. Az összeesküvéstől való félelmet a kommunista hatalomátvétel valós veszélye tette szinte egyetemessé. Ennek eredményeképpen az ősrégi eszmék ijesztően új jelentőséget nyertek, az elvont fogalmak pe – dig gyakorlati síkra terelődtek.

Először is, a nemzetiszocializmus lényegét az összeesküvés-alapú antiszemitizmus alkotta, Adolf Hitler (1889-1945) számára pedig biztosította a hatalomra kerüléshez szükséges kulcsmechanizmust. A nácik számos eredeti újítással látták el a már intézményesült témákat. Először is a rasszizmust az összeesküvés-alapú antiszemitizmussal kombinálták: a zsidók a fajok keveredésének elősegítésével jutnak hatalomhoz, amely erkölcsi és testi degenerációhoz vezet, ezáltal gyengíti a fajilag tiszta árják uralkodó osztályát.

Másodsorban a németek egyedülálló motivációval rendelkeztek az antiszemitizmusra: ez volt a *völkisch* nosztalgia Wagner pogány hőseposza iránt Szigfriddel, Trisztánnal és a Nibelunggal tetézve. Ez a csodás kor ért véget, amikor a zsidók a németekre erőltették a kereszténység bágyadt szemléletmódját, saját vallásuk egy változatát. Amint a német szónokok (köztük Hitler) vágyakozást gerjesztettek a kereszténység előtti kor után, Jézus, az egyházatyák

és a pápák is a zsidó összeesküvés részesei lettek. Erich Lundendorll, Németország kiváló első világháborús tábornoka a kereszténységet kizárólagosan a zsidó világuralom propagandájaként jellemezte.[1]” Felesége, Mathilda a Miatyánk „Jöjjön el a te országod“-kitételét a „zsidó világuralom” deklarációjának tekintette a Messiás korából.’”
A Ludendorff-házaspár és a náci párt azzal tetőzte ezt a vonulatot, hogy lépéseket tettek a kereszténység saját vallással, az antiszemitizmussal való helyettesítésére. Még külföldi tanítványaik is hittek az efféle eszmékben. „Ez a kereszténység nem más, mint zsidó propaganda“ – visszhangozta egy amerikai náci vezető. „Az én vallásom a nemzetiszocializmus.”[335]

Harmadsorban a nácik összeesküvéselmélet-gyártása a német mindennapokba is beszivárgott. Közigazgatásilag „az összeesküvés mítosz intézményesítése” folyt,[336] és mindenféle ügynökségek, hivatalok, irodák és más bürokratikus egységek segítségével épült ki a halálgyár. Ahol lehetséges volt, az összeesküvés-elméletek a kultúra leglényegébe szüremlettek be, például a filozófiai és történelmi tanok esetében. Ahol nem, ott a dolog a náci művészet, árja matematika vagy német atlétika zsidó megfelelőikkel való szembeállításának kérdése lett. Azzal, hogy az összeesküvés-alapú antiszemitizmust az állam hatáskörébe vonták, a nácik olyan jelenlétet és tekintélyt adtak neki, amilyent korábban semmi sem élvezett.

Negyedsorban Hitler felszámolta azt a bocsánatkérő és védekező hangszínt, amely a korábbi antiszemitákat jellemezte. Őt megelőzően még a legvadabbul gyűlölködő szerzők is szükségét érezték, hogy szóljanak pár jó szót a zsidókról. Határozatlanságot árultak el, féltek attól, hogy túlmennek a tiszteletre méltó véleménynyilvánítás határain, és elvesztik követőiket. Hitler nem látta értelmét efféle habozásnak vagy finomkodásnak; a végletekig és minden lehetséges módon gyűlölte a zsidókat.

Ötödsorban az előző évtizedekben megjelent antiszemita traktátusok minden elképzelhető gyalázatot a zsidókra hánytak, de nyilvánvalóan egyik sem szólított fel a zsidók legyilkolására. A nácik és szövetségeseik csupán az 1920-as években vezették be ezt az elemet. Azzal az állítással, hogy a zsidók nem csupán világuralomra, de kifejezetten „az északi faj elpusztítására”[337] szövetkeztek, leendő cselekedeteikre kreáltak előre magyarázatot és hivatkozási alapot. A náci mozgalom legeredetibb eleme ezáltal az volt, hogy az előítéletet és félelmet gyilkossággá fordították;

a „végső megoldás” maradt a legnagyobb kreatív vívmányuk.

Hitler eszméi nem csupán Európában gyakoroltak nagy hatást a jobboldalra, de Japánban, a Közel-Keleten és az amerikai földrész országaiban is. Az Egyesült Államokban például az összeesküvés-alapú antiszemitizmus mind ez ideig korlátozott vonzerővel bírt, de most kis Führerek utánozták német vezérüket. Szélsőjobboldali csoportosulások százai jelentek meg a gazdasági világválság éveiben, köztük a Német-Amerikai Front, Coughlin atya keresztény frontja, és William Pelley ezüstingesei. Ezek a náciszimpatizánsok a „nemzetközi tőkéseket”, azaz a zsidókat hibáztatták az 1929-és tőzsdekrachért és az azt követő gazdasági válságért. A hősként ünnepelt Charles Lindbergh a briteket és a zsidókat vádolta, hogy a Roosevelt-adminisztrációval karöltve Németországgal vívott háborúba taszítja az országot. A náci hívek erősködtek, hogy a háború a zsidó „uszítok”, különösen a „nemzetközi zsidó bankárok” machinációinak köszönhető.[338] A plakátok azt hirdették: „A zsidók okozták ezt a háborút. Tegyél róla, hogy megfizessenek érte!”[339]

Ami a szabadkőművességtől való félelmet illeti: bár nem élt át olyan drámai fellendülést, mint az antiszemitizmus, 1914 óta szintén növekedett. Egy évvel később a németek már szabadkőműves összeesküvésnek tulajdonították aggasztó háborús helyzetüket, például a szabadkőműveseket hibáztatták Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásáért. Ezeket a nézeteket nagy hatású könyvek szították tovább. Friedrich Wichtl könyve, a *Világszabadkőművesség, Világforradalom, Világköztársaság,*[340] a legismertebb és legbefolyá sosabb szabadkőműves-ellenes összeesküvés-mítoszt propagáló könyv 1919-ben jelent meg, és „megdöbbentő sokan olvasták el”.[341] Ugyanebben az évben jelent meg Karl Heise „Entente-Freimaurerei und Weltkrieg” *(Antant, szabadkőművesség és világháború)* című litániája.[342] Az első világháborús szerepéről ismert Erich Lundendorff „Vernichtung der Freimaurerei durch Enthüllung ihrer Geheimnisse” *(A szabadkőművesek megsemmisítése titkaik leleplezésével)* című műve[343] néhány évvel később jelent meg hatalmas példányszámban, és egy kisebb könyvtárra való válaszművet ihletett.

A nácik teljesen azonosultak a titkostársaság-mítoszokkal; a zsidók után a szabadkőművesek voltak a következő üldöztetésnek kitett csoport.[344] De számukra csupán a második hely jutott, Hitler nyilvános kijelentéseiben mindössze a zsidóság egész világra

kiterjedő összeesküvésének eszközeként bukkantak fel. „A szemita szabadkőművesek voltak a[z első] világháború legnagyobb agitátorai. A titokban rejtegetett szabadkőművesség a zsidóság leghatékonyabb fegyvere.”[345] A szóbeli hadviselés már 1933 előtt elkezdődött, és a biztonsági erők szabadkőműves-ellenes egységei olyan tevékenyeknek bizonyultak, hogy 1935 augusztusában a pártújság bejelenthette „a németországi szabadkőművesség végét”.[346] Ezután a fegyveres erők továbbra is szigorúan ellenőrizték a volt tagokat, hogy megbizonyosodjanak róla, nem kerülnek-e felelősségteljes pozíciókba. A külföldi szabadkőművesek gyakran szerepeltek a beszédekben és a sajtóban. Egy újság 1937-ben azt a valószínűtlen hírt közölte, hogy amerikai szabadkőművesek tizennyolc bombázót ajándékoztak a spanyolországi lojalistáknak (majd arra használták az állítólagos adományt, hogy igazolják a lázadóknak nyújtott német segítséget). Amikor kezdetét vette a háború, a németek azon szorgoskodtak, hogy „Nagy-Németország” páholyait is elpusztítsák. A szabadkőműves források szerint egyedül Németországban 76 000 embert gyilkoltak meg a 80 000 főnyi tagságból, noha más források kisebb számokat mutatnak. A Nagy-Britannia elfoglalásáról szóló náci tervek előrebocsátották, hogy a szabadkőműves páholyok a zsidó szervezetekkel együtt a „különös figyelemmel” kitüntetett első intézmények sorában lesznek.[347]

Ami az „imperialista” hatalmakat illeti, a nácik az egy évszázados hagyományra visszatekintő Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokai kapcsolatos összeesküvés-alapú gondolkodást gyakorlati politikává tették. Hitler és csatlósai régi legendákat visszhangozva mennydörögtek a „hitszegő Albionnal” szemben, a Brit Birodalmat nyolckarú polipként jelenítették meg, és azt is kijelentették, hogy az Egyesült Államok egy amerikai tőkések által szőtt összeesküvés miatt lépett be az első világháborúba. Ami a napi politikát illeti, Berlinben vakmerőén, azzal vádolták meg az angolszászokat, hogy „világuralomra” törnek, és az Egyesült Államok kormányát a „finánctőke” ügynökeként ábrázolták. A nácik anyagi erőforrásainak megrendülése 1944-ben arra késztette Göbbelst, hogy húszéves témákat húzzon elő, figyelmeztetve honfitársait, hogy az amerikaiak Németország szolgasorba taszítása révén törnek világhatalomra.

Akárcsak többen előttük, a nácik mélyreható és becstelen összefonódásokat feltételeztek a liberális demokráciák és a zsidó hatalom között. Winston Churchill és Franklin Delano Roosevelt

egyszerre szolgálták a zsidó érdekeket vagy váltak maguk is zsidóvá. Az igazi zsidóknak, a Rotschildoknak, Bernard Baruchnak és Felix Frankfurternek, hatalmas ambíciókat és óriási hatalmat tulajdonítottak. A fenti személyeken kívül egész országok váltak szimbolikusan zsidóvá: „Sam bácsi Shylock bácsivá vált”.[348]

Az angolszászok és a zsidók kapcsolata a német propaganda fő témája lett: „Mint az óceán sokkarú szörnyetege, úgy nyújtja ki ez a föld [ti. Amerika] a karjait minden irányba, hogy szigeteket, országokat és nemzeteket kaparintson meg, és ölelésével fojtogassa őket. Ám a szörnyeteg mögött felsejlik a bolygó zsidó groteszk arca, aki a szörnyben csupán saját ősi és soha nem feledett világuralmi terve végrehajtásának előhírnökét látja.”.[349] Természetesen a zsidók viselték a felelősséget Amerika belépéséért az első világháborúba, ez a téma erőteljes visszhangot keltett a jobboldalon az Egyesült Államokban is.

Amikor Hitler hatalomra került, következetlenül kezdett viselkedni a titkos társaságokkal szemben. A *Mein Kampf*-ban és az azt követő években a kommunizmust a zsidó hegemóniára tett kísérletként pocskondiázta, míg 1939-ben barátsági egyezményt írt alá Moszkvával. Hűségesebb maradt brit – és Amerika-ellenes összeesküvés-elméleteihez, noha olykor itt is utalásokat tett némi kettősségre. Ebben a tekintetben következetlen tudott lenni. Ahogyan Sztálin hangulata szerint felvette és eldobta az antiszemitizmust, úgy cserélgette elképzeléseit Hitler is a nem zsidó ellenséggel szemben, a gyakorlati politika kívánalmainak megfelelően.

———

Az 1933 és 1945 közé eső időszakban az összeesküvésbe vetett, és a gyakorlatban alkalmazott hit akkor érte el csúcspontját, amikor a két, összeesküvési fóbiák és ellenségeskedések rögeszméiben élő totalitárius vezér a világrend megbontására indított támadást. A történelem két leghatalmasabb és legtörekvőbb összeesküvéselmélet-gyártó vezetőjének viszonya az óvatoskodó együttműködés és feloldhatatlan ellenségeskedés előre nem látható sorát követte. Az egész számos apró támadással fűszerezett csendes együttműködéssel kezdődött; Sztálin például 1933-ban azzal segítette elő a nácik hatalomra jutását, hogy nem engedélyezte a német kommunistáknak a szociáldemokratákkal kötendő szövetséget. A két fél már 1936 áprilisában gazdasági megegyezést írt alá; ezután Sztálin erőteljesen törekedett Hitlerrel a politikai egyetértésre. „Megegyezésre kell jutnunk egy olyan

felsőbb hatalommal, mint a náci Németország”, idézte Sztálint az egyik titkára.[350] 1938 elején Sztálin diplomáciai kapcsolatfelvételt kezdeményezett Hitlerrel, és több szívességet is tett neki: teljes mértékben távol maradt a csehszlovákiai válságtól, és hagyta, hogy a köztársasági erők elbukjanak Spanyolországban. 1939 augusztusában a két fél aláírta a hírhedt megnemtámadási egyezményt, és a következő huszonkét hónapban egyik sem akadályozta a másikat abban, hogy nagy kiterjedésű területeket támadjon és hódítson meg. Ellenkezőleg, a két hatalom szovjet-német barátsági szerződést írt alá 1939 szeptemberében, majd egy kereskedelmi megállapodást 1940 februárjában.

Annak ellenére, hogy a Moszkvával való tűzszünet hatalmas előnyöket jelentett egy olyan időszakban, amikor Németország képtelen volt győzelmet aratni Nagy-Britannia felett, Hitler mégis megszegte Sztálinnal kötött egyezségét, és 1941 júniusában megtámadta a Szovjetuniót. Ez a kétfrontos háború, amelytől a német stratégák joggal rettegtek, a háborúk történetében mindeddig példátlan baklövést eredményezett.[351] De egy olyan korban, amikor Hitler és Sztálin oldalán egyaránt szabad folyást kapott az összeesküvéstől való félelem, mi akadályozhatta meg kettőjük összecsapását? Nyilvánvaló volt, hogy háborúba kell lépniük egymással. Csak két kérdés maradt: mikor és milyen körülmények között.

Ahogy az lenni szokott, a meglepetésszerű támadás a második világháború legnagyobb és legmeghatározóbb hadszínterét alakította ki, a keleti frontot; ez lett ugyanakkor az emberi történelem legnagyobb, legkíméletlenebb és legpusztítóbb csatamezeje is. A két összeesküvés-mániás és gigantikus, modern hadseregekkel felvonuló totalitárius vezető összeütközése két egymással szembefeszülő akarat végső harcát idézte elő, amelyben a vezérek és a katonák nem kegyelmeztek. Kezdetben a náci-szovjet összecsapás körülbelül 8 milliónyi katonával indult; a csúcsponton a harcolók száma elérte a 15 tnilliót. A harc egyik fontos eseménye volt az 1943 júliusában vívott kurszki csata, a történelem legnagyobb hadművelete kétmillió katonával és hatezer tankkal. Egyedül Leningrád városa másfél millió lakost és katonát veszített. A végső elszámolásban a keleti front becslések szerint hárommillió náci katona életét követelte, a szovjet oldalon 27 millióan haltak meg (egyharmaduk katona volt, a többi civil).

Ezek az ijesztő számok a két összeesküvéselmélet-gyártó egymás hadseregére és népére kényszerített szándékos terroráról

árulkodnak. A náci parancsnokság kifejezetten a szláv és zsidó ellenség kiirtására utasította alakulatait, melynek eredményeképpen elkövették a háborúk történetének legborzasztóbb és legnagyobb arányú atrocitásait. Ezek nem a harc hevében bekövetkezett eltévelyedések voltak, hanem a vezér akaratának szisztematikus kiterjesztései. A nácik brutalitására a szovjet erők féktelen kegyetlenséggel válaszoltak, és még a németeket is megdöbbentették eltökéltségükkel. Mindazonáltal a háborúban sokkal kevesebben estek el, mint amennyit a kormányok a csatamezőn kívül gyilkoltak le. A legszerényebb számítások szerint is – a háborús veszteségeket leszámítva – Sztálin áldozatainak száma az 1929 és 1953 közé eső negyedszázadban 19,5-22 millióra tehető, és ennek nem kevesebb, mint egyharmadát vagy halálra ítélték vagy más módon ölték meg.[352] R. J. Rummel a saját kormányuk által legyilkolt szovjet áldozatok számát 62 millióra becsüli.[353]

A történelem két legnagyobb gyilkosa közötti párhuzam nem véletlen. Sztálin és Hitler „állandóan összeesküvés-elméleteket gyártott, képzeletbeli ellenségeik likvidálására pedig a tömeggyilkosságot választották”.[354] Ennek következményeként ők kezdeményezték minden idők legnagyobb szabású öldökléseit. Sok mindenben hasonlítottak egymásra, és ezek a hasonlóságok követték ki az utat az 1939-és egyezményig. A gyűlölködésen és brutalitáson kívül a világméretű összeesküvéstől való fóbiájukban is hasonlítottak egymásra, valamint abban is, hogy maguk is hajlottak a cselszövésre. „Mindketten megszállottan keresték az ellenséget. Mindketten zsarnokiak voltak, és kínozták a börtöneikben raboskodókat. Az állami terror mindkét rezsim alatt a nemzetközi összeesküvés elméletéhez kapcsolódott: Hitler esetében egy árjaellenes zsidó összeesküvéshez, Sztálin esetében egy szovjetelleneshez.“[355]

Vajon ők hittek azokban az összeesküvés-elméletekben, amelyeket a külvilágra tukmáltak? Dimitrij Volkogonov úgy véli, hogy nem, mert Sztálin ezeket saját céljai érdekében használta. Bizonyítékként egy „szovjetellenes összeesküvés” vádjait említi, amelyeke! magasrangú tábornokok ellen hoztak fel 1941-ben. Sztálin áthúzta a vádat, és ráírta: „nem ezt a hülyeséget”, aztán azzal a váddal helyettesítette az egészet, hogy „gyávaságot mutattak, nem bírtak elegendő tekintéllyel és hatékonysággal, valamint szemet hunytak a parancsszegés felett”.[356] Igen, mondja Christopher Andrew és Oleg Gordievsky; „szinte bizonyos”, hogy

Sztálin „hitt a saját összeesküvés-elméletében. Ahogy ilyen vagy olyan formában a párthierarchia nagy része is hitt benne, hiszen az ideológia ezt más-más kötelességükké tette.”[357] Mások nem biztosak benne. Nora Levin megjegyzi: „Nehéz felmérni, hogy Sztálin mennyit hitt el saját fenyegetőzéseiből, és mennyit használt ki ügyesen saját belső céljaira. Sok szemtanú számolt be a személyes és nemzeti biztonságot érintő növekvő paranoiájáról és rögeszméjéről. A gyanakvás az 1953-as úgynevezett orvosper idején érte el bizarr csúcspontját”.[358]

Vajon Hitler hitt a zsidó összeesküvésben? Nem, érvel Walter Laqueur: „Hitler, Goebbels, Göring és társaik fajilag alacsonyabbrendűeknek gondolták a zsidókat, gyűlölték és lenézték őket; de soha nem hittek egy nagyszabású összeesküvésben… Bizonyos szinten azt éreztették, hogy a *Jegyzőkönyveket* és más összeesküvés-elméleteket nem érdemes szó szerint venni.”[359]

Ezzel szemben Ron Rosenbaum egy bonyolult mentális folyama – tot észlel:

„Az egész egy cinikus kalkulációnak látszó alapállással kezdődik, mely szerint az a fontos, hogy ne higgyük el, csak úgy tűnjön, mintha elhinnénk – a hit megjátszása többet számít, mint az őszinte meggyőződés. Lehet, hogy eleinte létezik is kalkuláció, ám aztán bekövetkezik az eszrevételi folyamat’, amikor a cselekvő-megtévesztőt elragadja a hév, hinni kezd saját csalásában – és önmaga hatása alá kerül.”[360]

Norman Cohn az ellentmondó bizonyítékokat teszi mérlegre, és a következőket vonja le:

„Gyakran érveltek amellett, hogy Hitler csupán szuper-machiavelliánus volt, meggyőződések és elkötelezettségek nélküli ember, egyszerű cinikus, aki számára az élet célja és értéke nem volt más, mint a hatalom és még több hatalom. Bizonyára ilyen Hitler is létezett, de a másik Hitler, a zsidó világösszeesküvés fantáziáitól gyötört rögeszmés ember éppen olyan igazi volt. Az ember csupán azt szeretné tudni, meddig élt a félőrült a még kalkuláló opportunistában is.”[361]

Általánosítva valószínűnek tűnik, hogy Sztálin és Hitler jobbára elhitték azokat az összeesküvés-elméleteket, amelyek szörnyű következményeit a világra erőltették, de nem szükségszerűen

minden részletével együtt. Az ember bonyolult lény, könnyedén képes az öncélú motivációkat mélységes hiszékenységgel vegyíteni, és ez a két szörnyeteg bizonyára sokféle céllal azonosult.

Vajon melyik tett többet az összeesküvésbe vetett hit kivirágoztatásáért a világban: a Szovjetunió vagy a Harmadik Birodalom? Kétségtelenül az előbbi, és mind az antiszemita, mind a titkostársaság-változatok fejlődését elősegítette. A náci összeesküvéselmélet-gyártás ideológiailag sokkal fókuszáltabb, retorikailag csípősebb és a gyakorlatban elvetemültebb volt, mint a szovjet variáns, de a náci uralom csupán néhány évig tartott, és teljesen hitelét vesztve ért véget. A Szovjetunió ezzel szemben három nemzedéket túlélt, és soha nem részesült hasonló megbélyegzésben. Lenin állama még bukása után is sokkal több reputációval bír, mint Hitleré.

HAT

A PERIFÉRIÁRA TOLÓDÁS 1945 ÓTA

————

A Szovjetunió és más totalitáriánus államok fontos kivételével az összeesküvésbe vetett hit az 1945. utáni amerikai és európai közéletben elvesztette központi szerepét, valamint ennek a gondolkodásmódnak a hatását tovább csökkentette a Szovjetunió összeomlása 1989 és 1991 között. De a csökkenés nem egyenlő a megszűnéssel. Az összeesküvések víziója két helyszínen talált magának menedéket: a nyugati közélet politikai margóján és a nyugati államok földrajzi margóján.

A TOTALITÁRIUS BALOLDAL

Azt hittük, hogy minden nyugati ország minket gyűlöl, és a pusztulásunkat kívánja. — Pavel Szudoplatov, Sztálin különleges ügyekkel megbízott tisztje [361]

———

A Szovjetuniót alapító összeesküvés-alapú tantétel – miszerint a brit és az amerikai kormányon keresztül működő tőkések jelentik az emberek jólétére a legnagyobb fenyegetést – a második világháború után megalakuló kommunista államokat irányító ideológiáknak is alapvető része lett.

———

Bár a Szovjetunió a kezdetétől a kimúlásáig támogatta az összeesküvéselmélet-gyártást, idővel néhány változás végbement: az antiszemitizmus megerősödött, a meggyőződést cinizmus váltotta fel, és az 1940-és évek végétől kissé megváltoztak az összeesküvők is, hiszen a helyi zsidókat Izrael, Londont Washington váltotta fel.

———

ANTISZEMITIZMUS. Sztálin 1953-as halála után (figyelemreméltó, hogy nem összeesküvő orvosai, hanem valószínűleg legközelebbi munkatársai álltak halála hátterében) az összeesküvés-alapú antiszemitizmus kissé hanyatlani kezdett. Sztálin rögeszméi még évtizedeken át hatottak a politikára, legalábbis az 1980-as évekig, a korai Gorbacsov-időszakig. Nyikita Hruscsov alatt a cionizmusnak (és helyi ügynökeinek) egész világra kiterjedő ambícióival kapcsolatos összeesküvés-elméletek állandóan a levegőben voltak. Ugyanebben az időben – kissé ellentmondásosan – a zsidókat és Izraelt egyre inkább a nyugati hatalmak ügynökeiként ábrázolták; és

mint ilyenek állítólag a szovjet emberek puszta létét fenyegették. A szovjet hatóságok koholmányokkal, pletykákkal és a félretájékoztatás egyéb formáival támogatták az efféle vádaskodásokat.

A közel-keleti események ezt a valamelyest absztrakt fóbiát valóságos ellenségeskedéssé tették. 1955-től a szovjetek nagy erőkkel támogatták Gamal Abdel Nasszer és más arab vezetők rezsimjeit, így a Kreml dühösen fogadta Izrael 1967 júniusában Egyiptom, Szíria és Jordánia felett aratott megdöbbentő katonai győzelmét. A korai marxista-leninistákkal szemben, akik túl jelentéktelennek ítélték a zsidó nacionalizmust ahhoz, hogy akár csak egy cikket szenteljenek neki (Lenin csupán tizenötször hivatkozik rá *Összes műveiben),* 1967 augusztusától a cionizmus a szovjet propaganda központi kérdése lett. A kampány alapdokumentuma megadta az alaphangot: „A nemzetközi politika hátterében a cionista szervezetek közös központtal, közös programmal és a Cosa Nostráénál jóval nagyobb pénzalapokkal működő kiterjedt hálózata tevékenykedik”.[303]

Az 1917-et megelőző antiszemitizmust visszamenőleg igazolandó a szovjet média a zsidógyűlöletet a „zsidó burzsoázia barbár kizsákmányolása” ellen folytatott egyfajta osztályharcként ábrázolta. Megkezdték az 1917 előtti antiszemita irodalom újrakiadását is, rendszerint azzal kozmetikázva át a könyveket, hogy a „zsidó” szót „cionistára” cserélték, de nem mindig. A KGB 1953 tavaszán meg tisztította magát mindenkitől, akiről tudható volt, hogy zsidó, és ha nem engedte őket vissza soraiba. Hogyan is tehette volna, amikor a cionizmust látta az ideológiai szubverzió legfőbb ha nem egyetlen – eszközének?

Bizonyos szempontból az antiszemitizmus szovjet alkalmazása emlékeztetett a náci Németországban betöltött szerepem.[304] Akárcsak ott, a Szovjetunióban is hatalmas szakirodalom szüleien erről hajmeresztő tempóban: kéthavonta újabb könyv jelent meg a témában. Jó néhányan antiszemita szakértőként híresül lel el, például Vlagyimir Begun, Jurij Ivanov, Lev Kornyejev, A. Z. Romanyenko és Jevgenyij Jevszejev. A tartalom szintén ismerősnek bizonyult: a zsidó üzleti érdekek irányítják a cionista apparátust, amely így uralmat gyakorol a világ pénzügyi, politikai és kulturális intézményei felett. Az antiszemitizmus felhasználása szintén a nácikat idézte: mindkét állam megbélyegezte a másként gondolkodókat, a nyugati hatalmakat és más ellenségeket. A szovjet források kialakítottak egy elméletet, amely szerint a judaizmusnak

a nem zsidók kiirtására és szolgasorba taszítására van szüksége, így téve a cionistákat a nácizmus lehetséges szövetségeseivé. Ez megmagyarázza, hogyan vádolhatták a zsidókat a Harmadik Birodalommal való összejátszással (a valóságban természetesen Sztálin volt az, és nem a cionisták, aki Hitlerrel szövetséget kötött).

Idővel ezek a vádak csak kiterjedtek. Sztálin uralma idején és az 1967-ig tartó időszakban Izraelt csupán a nagyhatalmak játékszerének tekintették. Leonyid Brezsnyev még az 1967 júniusában viselt hatnapos háború után hetekkel is azt mondta az arab vezetőknek, hogy „az amerikai, német és brit imperializmus az a tényező, amely Izraelt az agresszióba sodorta. Bizonyíték sem kell hozzá."[365] De Izrael később akkorára nőtt, hogy már úgy látták, a zsidó állam áll a nagyhatalmak mögött: a „cionista ügynököket" azzal vádolták, hogy „behatolnak a külföldi hírszerző szolgálatokba", és általuk befolyást gyakorolnak az Egyesült Államok és Nagy-Britannia politikájára.[366] Egy nagyszabású mű már 1963-ban azonosította a judaizmust a fasizmussal, és leszögezte, hogy a zsidók világuralmi céljaik érdekében olyan alávaló eszközöktől sem riadnak vissza, mint a tömeggyilkosság.[367] Azt állították a cionistákról, hogy ők irányítják az Egyesült Államok olajvállalatait és katonai célú ipari komplexumait. A KGB úgy értelmezte a Watergate-botrányt, mint az enyhülés akadályozására szőtt cionista összeesküvést.

———

IMPERIALIZMUS-ELLENESSÉG. Nagy-Britannia világpolitikai jelentőségének hanyatlásával a második világháborút követően az amerikaiak örökölték meg a mindeddig a szigetország ellen irányuló antiimperialista gyanakvást. Igazság szerint ez a fordulat pontos dátumhoz kötődik: 1947. február 21-hez. Ezen a napon a washingtoni brit nagykövetség első titkára elment a külügyminisztériumba, ahol őfelsége kormánya részéről két hasonló tartalmú diplomáciai jegyzéket adott át – egyet Görögországot, egyet Törökországot illetően. Mindkettő azonos sürgető felszólítást tartalmazott: amennyiben az Egyesült Államok nem veszi át az országok védelmét Nagy – Britanniától, a szovjet támogatású erők hamarosan elfoglalják azokat. Az amerikai külpolitika egyik kulcsfontosságú döntését meghozva Harry Truman elnök azonnal felvállalta a felelősséget. Visszatekintve, a karmesteri pálca átadását az a rövid út jelezte a külügyminisztériumba azon a fél évszázaddal ezelőtti téli napon. Az Egyesült Államok ekkor emelkedett vezető nyugati hatalommá.

Amerika helycseréjének az összeesküvés-mániás képzeletben egy mellékhatása volt; az 1947-et megelőző két évszázadban London tengett túl az összeesküvés-elméletekben, a szerepet ekkor azonban Washington vette át. Sok esetben a témák ugyanazok maradtak, csupán az ország változott. Közös vonásaik – nyelv, politikai rendszer, jogi hagyomány, iparosodás, vagyon, politikai stabilitás, nagyhatalmi státusz, tengerészeti orientáció – megkönnyítették az egyik angolszász hatalom feltételezett attribútumainak átvitelét a másikra. Mindazonáltal az Egyesült Államok olyan simán csusszant bele Nagy-Britannia becstelen szerepébe, hogy a pozíciócsere elkerülhetetlennek látszott. Pedig nem volt ez előre meghatározva, hiszen a két államnak igen különböző múltja volt egy kulcsterületen: London nemrég még a történelem legnagyobb birodalmát irányította, Washington viszont szinte mindig (az 1900 körül történt fontosabb kivételektől eltekintve) agresszív imperialistaellenes politikát folytatott. Persze ezek a részletek aligha számítottak az összeesküvéselmélet-gyártók számára.

———

A szovjetek tették meg az első lépést, a többi kommunista mozgalom és rezsim pedig követte őket. Gyakorlatilag kivétel nélkül minden kommunista állam a paranoiát tette üzenete központi részévé. Kim Koreájában, Mao Kínájában, Pol Pot Kambodzsájában, Hodzsa Albániájában és Castro Kubájában nem csupán a hatalom csúcsán állókat, de magát a rendszert is az összeesküvéstől való rettegés jellemezte. Mindannyian az imperializmusellenességet szajkózták, noha szinte valamennyien az antiszemitizmus gyakorlatát követték. Előre megjósolhatóan Kelet-Németország állt az összeesküvés-alapú antiszemitizmus élén, a magas posztokban ülő, el nem távolított egykori nácikkal, de olyan távoli rezsimek, mint Vietnam és Kína is kötelességtudóan bekapcsolódtak a cionizmus szörnyű tetteinek feltárásába. A munkások élcsapata oda is eljuttatta a zsidókról szóló gyűlölködő képzelgéseket, ahol addig nem ismerték ezeket.

Az imperializmusellenesség mindazonáltal fontosabb szerepet kapott, mivel a szovjet ideológia alaptétele az volt, hogy a világuralomra irányuló kapitalista erőfeszítéseket támadja. Ha egy marxista-leninista alapokon nyugvó rezsim hatalomra jutott, rövidesen megérkezett oda a sztálinista paranoia valamely változata is. A hadügyminisztérium egy volt tisztviselője például azt állítja, hogy az 1950-és évek elején Csehszlovákiában az állam

lehetséges ellenségei bárhol felbukkanhattak: „még olyanok is, akik akár csak távoli kapcsolatot tartottak fenn a Nyugattal” – a volt cserkészek, a Rotary Club, az Üdvhadsereg, a YMCA és az egyházak egykori és jelenlegi tagjai mind „lehetséges kémek” voltak.[368]
A kínai kulturális forradalom idején nagyobb hullámokban csapdosott a hisztéria: egy idegen nyelv puszta ismerete vagy egy külföldi látogatás máris a kémkedésre szolgáltatott bizonyítékot.

Bár az összeesküvés-mánia halálos áldozatainak száma Sztálin halálával csökkent, maga a jelenség nem hanyatlott; sőt éppen ellenkezőleg, hiszen ahogy a kommunista vagy szovjetbarát rendszerek száma nőtt, egyre inkább terjedt. Az 1970-és években – a szovjet hatalom és befolyási kör kiterjedtségének csúcspontján – az imperialista összeesküvés-elmélet példátlan mértékű befogadást mondhatott magáénak. Lenin összeesküvéssel riogató traktátusai százmilliók – kínaiak, oroszok, németek, vietnamiak, lengyelek, kubaiak, jemeniek és sok más nép – számára váltak szentírássá, miközben vezetőik a taktikájával versengtek. Az 1970-és évek a legnagyobb posztsztálinista vérengzések tanúi lettek, és közülük sok az összeesküvéstől való rettegésre épült: a kínai kulturális forradalom, a vörös khmerek kambodzsai faj irtása, a pakisztáni támadás Bengálban, és a Derg előre kitervelt éhínségei Etiópiában.

Ekkor azonban a leninista államok több éles fordulattal és kurzusváltozással találták szemben magukat. Kínában Mao halála után a totalitarizmus a piacorientált önkényuralom enyhébb formájának adott utat. Az összeesküvéselmélet-gyártás erőteljes hanyatlásnak indult 1985 táján, amikor Mihail Gorbacsov hatalomra jutott a Szovjetunióban, és meghirdette a glasznoszty, azaz a nyitottság politikáját. Néhány leninista rezsim elvesztette hatalmát (pl. Nicaraguában). Aztán elkövetkezett az *annus mirabilis,* az 1989-es esztendő, amely a szovjet blokk és vele a történelem leghosszabbra nyúlt és legbefolyásosabb összeesküvés-alapú hatalmának bukását hozta. A Szovjetunió felbomlása 1991 végén nagyban csökkentette az összeesküvés-gyártás gyakorlati alkalmazhatóságát, és ezzel jelentős fordulópontot hozott a gondolkodásmód történetébe. Az Izrael és Amerika-ellenes széles körű, szervezett kampányoknak befellegzett. Bár Kubában és Észak-Koreában hatalmon maradt néhány szovjet-hívő, összeesküvés-alapú ideológiájuk körülbelül olyan súllyal bír, mint a gazdaságaik.

A POLITIKAI PERIFÉRIÁN

Csodálatos fajunk a teljes kihalás szélén áll. – Storm, svéd neonáci

lap[369]

———

A világra kiterjedő összeesküvés-elméletek 1945-től elvesztettek gyakorlati jelentőségüket Nyugat-Európában és Észak-Amerikában. A folyamat, amit James H. Hutson „a féltékenység perifériára tolódásának”[370] hív, a nyugati politikai színtér határmezsgyéire száműzte ezeket. Ugyanakkor az összeesküvéselmélet-gyártás kisebb hatókörökben kiteljesedve él tovább.

A hatalom szédítő magaslataiban töltött példátlanul hosszú harminc év után a mindenben titkos kezet sejtő mentalitás Nyugat-Európában a második világháborút követően hanyatlásnak indult, elvesztette helyét a közbeszédben, a vezető médiában és a hatalom csatornáiban. Hitler és Sztálin megmutatta, milyen árat követelnek az elszabadult összeesküvés-elméletek; a saját népükre és más nemzetekre kényszerűen borzalmak véget vetettek az összeesküvéselmélet-gyártás két évszázados terjeszkedésének. A náci állam és szövetségeseinek elpusztítása megszilárdította ezeket a változásokat.

Nyugat-Európa amerikai gyámság alatt hozott létre demokratikus és liberális intézményeket, amelyek fennmaradásukkal jelentettek biztosítékot a gyakorlatba helyezett összeesküvéselmélet-gyártással szemben. A többmilliónyi náci szimpatizáns és szovjet társutas nem cserélt szívet egyetlen éjszaka leforgása alatt, de azt felismerték, hogy honfitársaik nagy többsége hátat fordított az összeesküvéseknek, és a közhangulat többé nem fogadja be félelmeiket és vádaskodásaikat. Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus annyira hitelét vesztette a háború utáni években, hogy a jelenséget leíró kiváló történész 1968-ban a következőt írhatta: „Ma a zsidók már nem vádolhatóak állandó emberiségellenes összeesküvéssel, forradalmak és történelmi katasztrófák kirobbantásával. Már nem ruházhatók fel természetfeletti képességekkel. Egyes személyek fanatikus vagy ’paranoiás’ antiszemitizmusát a közvélemény furcsaságnak, vagy kifejezetten elmebajnak minősíti.”[371] Az efféle változások persze „túl szépek ahhoz, hogy hosszú ideig tartsanak”.[372] Idővel az összeesküvés-mánia is visszatért; három évtizeddel később, amikor olyan fasiszta politikusok, mint a francia Jean-Marie Le Pen vagy az osztrák Jörg Haider a nemzeti szavazatok egyhatodát nyerik el és egyes helyhatósági régiókban hatalomra is jutnak, Poliakov töprengései különösnek és naivnak tűnnek. Az amerikai tudós, Richard Levy tisztábban látja a zsidógyűlölet állandó helyét: „a mai

antiszemitizmus nem csupán a történelem régi lelete, eszement egyének és csoportok rögeszméje, de egy megbízhatóan nagy múlttal és mindeddig kijátszatlan politikai funkciókkal rendelkező, emelkedőben lévő ideológia. Nem log csendben eltűnni.”[373]

Az antiszemitizmus mellett természetesen az Egyesült Államok ellen irányuló imperializmusellenesség is felbukkant. A német jobboldaliak felfigyellek az amerikai tömegkultúra dominanciájára, és a német jelleg kilúgozására tett szándékos erőfeszítésnek tekintették. Baloldali kollégáik a nemzetközi pénzügyi rendszerben látták annak bizonyítékát, hogy Amerika örökölte a nácik világuralmi törekvéseit. Mindkét oldal azt gyanította, hogy Amerika új tervet eszelt ki: Németországot megtenni a Szovjetunióval folytatott nukleáris csata színterének.

A Nyugat-Európába áramló muszlimok miatti aggodalom jelenti a régió legégetőbb szociális problémáját, olyannyira, hogy Afrika – és Ázsia-ellenes hangok léptek fel politikai erőként. Komoly elemzők még azt a távlatot is előrevetítik, hogy olyan jelentős államok, mint Franciaország, a jövőben a muszlim nézőpontot teszik magukévá.[374] Amennyiben így áll a helyzet, az összeesküvés-alapú antiszemitizmus visszanyeri régi szerepét: „a fasiszta csoportok új célokat találtak emigránsellenes retorikájukhoz, de az összeesküvés-elméleteik célját nem igazították át”, amely továbbra is a zsidókra irányul.[375] A jobboldal aktuális témákat vesz elő, hogy híveket szerezzen, de a kemény mag továbbra is csak a zsidókkal van elfoglalva. A politika a muszlimok beáramlásával kapcsolatos problémákat hangsúlyozza, de a színfalak mögött a pakisztániak, törökök és algériaiak helyett megszállottan csak a zsidókkal foglalkoznak. Az antiszemita összeesküvés-elmélet arra ítéltetett, hogy szélsőséges erő maradjon a különféle meggyőződések között, nem számít, mennyire oda nem illőek hétköznapi érdekeltségeik.

Időről időre az antiszemitizmus a fősodorral is érintkezésbe kerül. A francia Nemzeti Front képviselője arról beszélt az Európa Parlament színe előtt, hogy zsidók hajtották végre az orosz forradalmat, és azon vannak, hogy Franciaországban is kirobbantsák. Az olasz munkaügyi miniszter a „New York-i zsidó lobbit” hibáztatta a líra inflálódásáért.[376] A belga külügyminiszter kijelentése felhívta a figyeimet arra, hogy csökevényes formában tovább él a titkostársaság-ellenes hagyomány, és Európa pénzügyi problémáiért egyfajta összeesküvést okolt, amely mögött azon angolszász szervezetek és személyiségek állnak, akik szívesebben

látnának egy másodlagos gazdasági szerepbe kényszerített, megosztott Európát.[377] Mindezek elhangzottak, azonban az efféle nézetek gyakorlati befolyása nem nagy; az összeesküvéselmélet-gyártás nem jelent komoly fenyegetést a politikára. A nyugat-európai államok nem cselekszenek többé az összeesküvésbe vetett hit szerint; a mag szilárd.

Ugyanez nem mondható el Európa keleti részéről, hiszen az összeesküvéselmélet-gyártástól megfertőzött népek nem könnyen adják fel előítéleteiket. Amikor Szerbiában az 1990-és években egyre nagyobb lett a szegénység és elharapóztak az erőszakos cselekmények, mindez egy átható szabadkőművesség-ellenes összeesküvésmániával társult. Erre a zavaros megrögzöttségre jellemző, hogy egy ortodox papnak a következő mondanivalója volt Titóról, aki annak idején a jugoszláv páholyokat bezáratta: „Tudja, Tito szabadkőműves volt, akárcsak a pápa és minden katolikus püspök. Miután Mahatma Gandhit megölték, Tito lett a szabadkőművesek vezetője… Mi tudjuk, hogy Titót titokban a Vatikánban temették el.”[378]

Amint a glasznoszty meglazította Oroszországban a véleménynyilvánítás és a sajtó feletti ellenőrzést, az a jobboldali összeesküvés-alapú gondolkodás látványos elharapódzásához vezetett. Az az 1917-és forradalomról szóló, alaposan kidolgozott elméletekkel teletűzdelt szabadkőműves-ellenes építmény, amelyet a hazájukból a két háború között távozott emigránsok emeltek, újra állt, csak most az 1989-és ellenforradalmat segített megmagyarázni. Az új csoportosulások (mint a Pamjaty), publikációk *(Nas szovremenyik)* és politikusok (Vlagyimir Zsirinovszkij) megszabadultak a cionistákkal és kapitalistákkal kapcsolatos szovjet felhangoktól. A fehérek hetven évvel korábbi összeesküvés-elméleteit előásva közvetlenül a zsidókra és a nyugatiakra összpontosítottak. A szovjet állam évtizedekig szovjetellenességükért gyalázta a zsidókat; most a jobboldal erre az antagonizrnusra épített, csak kifordította, és úgy ábrázolta a zsidókat, mintha ők hozták volna az oroszok nyakára a kommunista átkot. A zsidó a gonosz megtestesülése lett, aki a szabadkőműves, a liberális vagy a kommunista álarcát viseli, de végül mégis egy, a hatalom megragadására irányuló, kifejezetten zsidó tervet segít elő.[379] Ennek bizonyítására a modern orosz történelem szinte minden jelentősebi) alakjához zsidó vagy szabadkőműves kötődést társítottak (köztük Alekszandr Kerenszkijhez, Alekszandr Szolzsenyicinhez vagy Gorbacsovhoz).

Hirtelen egy új elméletrendszer bukkant fel, amely szerint a peresztrojka (gazdasági és politikai szerkezetváltás) egy Oroszországot gyengítő nyugati összeesküvés volt. Gorbacsov nyugati ügynökként szolgált, és Jelcint azért pénzelték nyugati pénzügyi érdekeltségek, hogy rontsa le a rubelt (ekképpen árusítva ki olcsón a szovjet gyárakat). Ezek és más irreális aggodalmak gátolták a politikai fejlődést: „Az összeesküvés-elméletek virágzása Oroszországban azt jelzi, hogy az országban komoly lelki zűrzavar uralkodik. Az efféle elméletek örvényei megnehezítik a demokratikus politika meggyökerezését, és valószínűvé teszik, hogy a rend helyreállítására egyre több orosz igényel a 'szigorú intézkedéseket', és a Nyugat által erőltetett reformok megnyirbálását kívánja majd.”.[380]

Ehhez az 1992-és jóslathoz hűen az összeesküvés-alapú programmal induló kommunista Gennagyij Zjuganov másodikként végzett az 1996-os elnökválasztáson. Zjuganov Gorbacsov idejében került be a Központi Bizottságba, és ebből a pozícióból minden tőle telhetőt megtett a régi rendszer fenntartásáért. Amint Oroszország magához tért a szovjet érából, Zjuganov J. A. Hobson jól ismert összeesküvés-elméletét vette elő, de ezúttal valóban nagyszabású értelmezésben: az 1054-és egyházszakadás óta (amikor az ortodox egyház elszakadt a katolikustól) az oroszok pénzügyi erőforrásait és döntéshozatalát uraló zsidók által vezetett Nyugat arra törekedett, hogy Oroszország gyenge és szegény maradjon, imigyen zsákmányolva ki gazdasági erőforrásait. Ez a kapzsiság az oka az orosz birodalom és a Nyugat tizenkilencedik századi szembenállásának, valamint a Nyugat huszadik századi szovjetellenes politikájának. „A Nyugat időről időre kielégíthetetlen Molochként vagy hatalmas örvényként szippantja méhébe a hasznos nyersanyagot, az olcsó gyarmati munkaerőt, az új területeket és befolyásolási szférákat, az árukat, a pénzt, a gondolatokat és az agyakat.”[381] Zjuganovnak valahogy még a zsidókat is sikerül megvádolnia azzal, hogy tönkretették a szovjet kísérletet. Szemben az olyan hazafiakkal, mint Sztálin elvtárs, Zsukov marsall és a legendás munkás, Sztahanov, a zsidók exportálni akarták a forradalmat, és ezzel romba döntötték a Szovjetuniót. Az efféle gondolkodás, vagy legalábbis ennek a felvizezett változata nyilvánvaló visszhangra talál az oroszok között. Egy 1996-os közvéleménykutatás szerint 60 százalékuk egyetért azzal a nézettel, hogy „a Nyugat gazdasági tanácsaival törekszik célja elérésére, azaz Oroszország gyengítésére”.[382]

Az összeesküvésbe vetett hit olyan mélyen behatolt az oroszok életébe, hogy még az antikommunisták is átvették. Anatolij Golicin, aki KGB-ügynökként disszidált 1961-ben, egy 1959 májusában lezajlott konferencia alkalmával született tervezetről beszélt, amelyben a KGB kifejlesztett egy „stratégiai dezinformálás" elnevezésű összeesküvést, amely a gyengeség látszatával ringatta volna álomba a Nyugatot, hogy elérjék a globális hatalom régóta dédelgetett szovjet tervét.[383] Egy 1984-és könyvében Golicin kifejtette tézisét, miszerint Moszkva szándékosan keltette azt az illúziót, hogy rengeteg problémája van: a viták Jugoszláviával, Albániával és Kínával, Románia függetlenségi törekvései, a prágai tavasz, a lengyel szakszervezet, a Szolidaritás, hatalmi harcok a kommunista pártokkal, desztalinizáció, gazdasági gyengülés és a Nyugatra disszidálás hullámai. Golicin azt állította, hogy ezek mind Moszkva irányította összeesküvések voltak. Állítása szerint az ismert disszidens, Andrej Szaharov például „még mindig a rendszer hű szolgája, és most a szovjet stratégák félreinformálásának szóvivőjeként jeleskedik".[384] A Szovjetunióban figyelembe sem vették ezeket a szenzációhajhász vádakat; az Egyesült Államokban gyakoroltak némi hatást a jobboldali gondolkodásra, és noha Golicin kitartott mellettük a Szovjetunió bukása után is, hallgatósága nagy részét végül elvesztette.[385]

Másképp fogalmazva: számos orosz önként tartotta fenn ugyanazt az összeesküvés-alapú gondolkodást, amelyet olyan sokáig rájuk kényszerítettek. Ez nem hathat meglepetésként, hiszen az egykori Szovjetunió az egyetlen hely, ahol a kormány támogatta az összeesküvés-elméleteket, sőt vég nélkül, napi rendszerességgel ismételték el őket három nemzedék számára. Más nemzetek is részesültek már hasonló agymosásban – különös tekintettel a németekre a Birodalom tizenkét éve alatt és a kínaiakra a huszonhét éves maoista érában –, de egyik sem olyan sokáig, mint a Szovjetunióban élők. Egy ilyen örökség bizonyára megnehezíti a 300 millió, egykori Szovjetunióban élő ember dolgát, hogy maguk mögött hagyhassák az összeesküvéselmélet-gyártást.

De mi újság az Egyesült Államokkal, a másfajta, de gyakori összeesküvés-elméletek országával, a kivétellel, amely erősíti a szabályt? A második világháborút követően az amerikaiak összeesküvéselmélet-gyártása két fontos ponton változott meg: a jobboldal egyre inkább problémaként tekintett Washingtonra, az Amerikában fogant eszmék pedig világméretű befolyásra tettek szert.

———

WASHINGTON, MINT AZ ÖSSZEESKÜVÉS RÉSZESE. Az Egyesült Államoknak a szovjet megszállástól való átható félelme 1970 után gyakorlatilag megszűnt, és a szovjet fegyverektől való félelem váltotta fel; ez a változás megnehezíti a korábbi aggodalom felidézését. Nem mintha a szovjet befolyástól való ijedelem ostobaság lett volna, hiszen a leninizmus valóban magas állású amerikaiak széles rétegeit vonzotta (köztük atomtudósokat, külügyminisztériumi tisztviselőket és művészeket), akik szinte büntetlenül szerveződtek földalatti sejtekbe az 1930-as évektől, és vagy Moszkvának kémkedtek, vagy egyéb összeesküvő tevékenységekkel foglalkoztak. A hálózat alkalmankénti leleplezése (olyan híres kémkedési ügyekben, mint Alger Hiss vagy a Rosenberg-házaspár esete) kétféle kiegészítő összeesküvés-elmélet felvirágzásához vezetett az 1950-és években: az egyik az egyesült államokbeli kommunistákra, a másik az országban lévő moszkvai ügynökökre és balekokra vonatkozott.

1938-ban, az európai totalitárius rendszerek csúcsidőszakában a Képviselőház létrehozta az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottságot, hogy vizsgálja ki „a felforgató és Amerika-ellenes proganda egyesült államokbeli terjedését”.[386] De csupán a hidegháború teremtette meg az ügy egész nemzetre kiható következményeit, Joseph McCarthy szenátor (wisconsini republikánus) adta meg a dolog legismertebb magyarázatát egy 1951-és szenátusi beszédében, amelynek során kérdést tett fel, és maga meg is válaszolta:

„Mivel magyarázhatjuk jelenlegi helyzetünket, hacsak nem azzal, hogy ennek a kormánynak a tagjai arra szövetkeztek, hogy a szerencsétlenségbe taszítsanak bennünket? Ez nem lehet más, mint egy óriási összeesküvés, olyan hatalmas, hogy az emberi történelem minden korábbi hasonló cselekménye eltörpül mellette. Egy olyan becstelenül sötét összeesküvés, amely ha napvilágra kerül, jogosan érdemli majd meg minden becsületes ember mélységes rosszallását.”[387]

McCarthy hatalmas fanfárokkal, valamint a bizonyítékok összeesküvéselmélet-gyártóktól megszokott figyelmen kívül hagyásával folytatta az Állandó Vizsgálatokat Végző Albizottság irányítását, hogy amerikai kommunistákat leplezzen le a kormányban, a show-bizniszben, az egyetemeken, és egyéb

vezető pozíciókban. Néhány megnevezett egyén valóban kommunista volt, sokan viszont egyáltalán nem voltak azok. McCarthy szenzációhajhász vádjai és ellenőrizhetetlen módszerei képviselik annak a legnyilvánvalóbb példáját,amikor az összeesküvéselmélet-gyártás belépett az amerikai politika fősodrába. Csak három év kellett, és a kampány befulladt, saját tendenciózussága áldozata lett: éppen McCarthy súlyos vádjai bosszulták meg magukat, hiszen bizonyítania kellett volna őket, de persze nem tudta.

A bukást követően egy másik összeesküvés-elmélet vált aktuálissá, amely azt hangsúlyozta, hogy nem „a becstelen emberek töltik meg a kommunista párt hivatalos apparátusát", hanem „jó szándékú emberek, akik (a PTA-ban és egyéb szervezetekben) kommunista agymosásban részesültek".[388] Ez az elmélet a Külkapcsolatok Tanácsára összpontosít, egy New York-i klubra, amelynek olyan ameriakaiak a tagjai, akiket őszintén érdekel a világ helyzetének alakulása. A taglistákat végignézve az összeesküvéselmélet-gyártók arra jutottak, hogy a tagok számos magas pozíciót töltöttek be majdnem mindegyik elnöki adminisztráció idején, legyen az demokrata vagy republikánus, és az amerikai közélet számos egyéb kulcspozícióját foglalták el. Ott fedezik fel a hierarchiát, ahol nem létezik, a belső fegyelmet önkéntes szerveződésnek értelmezik – a jobboldal úgy mutogat a Külkapcsolatok Tanácsára, mint a „láthatatlan kormányra", amely az Egyesült Államokat valójában irányítja. Mit szeretne elérni a Tanács a maga mérhetetlen hatalmával?
Az összeesküvéselmélet-gyártók szerint céljuk a következő: „az amerikaiakat odáig juttatni, hogy egy világkormányhoz való csatlakozás olyan természetes és amerikai dolog legyen, mint a baseball és az almáspite".[389] Van egy másik, fenyegetőbb következtetés is: a cél az, hogy „Amerikát szocialista állammá tegyék", valamint elérjék a „kollektivizációnak és az emberi faj leigázásának" sztálini céljait.[390] A láthatatlan kormány néhány tagja „pontosan tudja, mit csinál", amikor Amerikát a Kreml uralma alá vonja,[391] de a nagy többség (és főleg a Külkapcsolatok Tanácsának néhány antikommunista tagja) észre sem veszi, kinek a célkitűzéseiért dolgozik.[392] Eközben azokat, akiknek nincs kedvük a világkormányhoz, szépen kigolyózzák: „nem kell hozzá semmi más, csupán az, hogy a megfelelő ember halkan megszólaljon, így téve tönkre bármely jelentős adóssággal rendelkező közcég jövőjét".[393] Ez egyben azt is magyarázza, az országos média miért

nem hagyja soha, hogy a Külkapcsolatok Tanácsát kritika érje.

Míg a tanácsbéli tagság „az elnökjelöltség előfeltétele lett”,[194] a Külkapcsolatok Tanácsának hatalma az elnököt strómanná redukálta. Dwight Eisenhower esetében a John Birch Társaság úgy találta, hogy „mindig a kommunista főnökök irányítása alatt cselekedett, az ő utasításaikat követte”… a karrierje „minden állomásánál kommunista befolyás állt mögötte”. Mindent egybevetve ő volt „a legopportunistább és legelvtelenebb politikus, akit Amerika valaha magas tisztségbe emelt”, sőt Eisenhower meg a „hazaáruló cselekedetek ben” is vezető szerepet játszott.[395] Egy jobboldali lelkész véleménye szerint John Kennedy „többé-kevésbé fehér házbeli munkája áldozata lett. Rengeteg ellensége volt, és állandóan lehallgatták a telefon beszélgetéseit.”[396]

A kommunizmustól való rettegés két újabb tényezővel egészült ki a szövetségi kormány és a zsidók megnövekedett szerepével. Franklin Delano Roosevelt 1930-as évekbeli New Dealjétől Ronald Reagan 1980-as megválasztásáig a központi kormányzat lassan, de biztosan növekvő hatalma a jobboldaliak heves reakcióját váltotta ki. Számukra Washington jelentette a gonoszság forrását. Washington több adót szedett be, így gyengítve az államok hatalmát, polgárjogi intézkedéseket foganatosított és megszorító intézkedéseket vezetett be a fegyvertartással kapcsolatban. Tettei pedig olajat öntöttek az összeesküvéselmélet-gyártás addig csak parázsló tüzére, egészen addig a pontig, hogy egyesek szerint a szövetségi kormány az amerikai állampolgárok gondolatait is ellenőrzi: „alattomos, kifinomult technikákat használnak az alany bizalmának efnyerésére, és arra, hogy valóban beavatkozhassanak és megváltoztassák a gondolkodási folyamatot és viselkedésmódot”.[397]

A szabadelvűek, akiket rendszerint nem lehet az összeesküvéselmélet-gyártáshoz társítani, szintén hajlanak arra, hogy gyanakvással szemléljék Amerika világban betöltött szerepét. A washingtoni bürokraták, érvelnek ők, ellenségeskedést szítottak külföldi államokkal, amelyek amúgy békében meglettek volna az Egyesült Államokkal: hidegháború a Szovjetunióval vagy a Kínai Népköztársasággal, háború a náci Németországgal vagy Irakkal. Miért? A külföldi kalandok arra szolgáltak, hogy megnöveljék az itthoni bürokraták hatalmát, akik az adók és egyéb adminisztratív fogások révén csökkentsék a szövetségi államok szerepét. Néhány szabadelvű szemében ez az önmaga megnövelésére irányuló összeesküvés teszi Washingtont a világra legnagyobb fenyegetést

jelentő hatalommá. Egy vezető szabadelvű értelmiségi az alábbi következtetést vonja le: „Ha egészében tekintjük át a huszadik század történelmét, a legszívesebben háborúzó, legszívesebben beavatkozó, leginkább imperialista kormánya az Egyesült Államoknak volt… [Ezzel szemben] a szovjetek már korán elérték azt, amit a szabadelvűek az egyedül érvényes és elvszerű külpolitikának tartanak.”[398] Ugyanez a gyanakvás a hidegháborút követő időszakban sem lankad. Az Egyesült Államok globális vezető szerepét a szabadelvű CATO Intézet úgy kommentálta, hogy noha ez a gondolat „jó szándékot sugall, a globális vezető pozíció mai indítványozói olyan szerepet szánnak az Egyesült Államoknak, amely egy globális hegemóniát gyakorló államéra hasonlít”.[399]

Amint a zsidók az 1930-as években mind nyilvánosan, mind a színfalak mögött új szerepet szereztek, az antiszemitizmus is erőre kapott. Ez a szerep egyre nagyobb lett, olyannyira, hogy az 1990-es évekre a Szenátusnak (ha már nők is tagjai lehetnek) *minján*ja (*héber szó, jelentése szám, ami a tizenharmadik életévüket betöltött, tíz férfiból álló csoportra utal – a szerk.)* is van. Egyszer vagy másszor szinte minden kormányposztot betöltötték már zsidók. Azt mondják, az elnökjelölteknek a kampányukra adott pénz fele zsidóktól származik. Az Amerikai-Izraeli Közügyi Bizottság a „talán a leghatékonyabb washingtoni érdekérvényesítő csoportként” híresült el.[400] A keményvonalas jobboldal úgy reagált ezekre a fejleményekre, hogy a szövetségi kormányt ZOG-nak, vagy Zoglandiának kezdte nevezni, amely a Zionist Occupied Government (Cionisták Által Elfoglalt Kormány) betűszava. Egy oregoni központú fegyveres csoportosulás, a Posse Comitatus, 1985-ben a következő kijelentést tette: „Nemzetünket teljes mértékben a világ zsidóságának nemzetközi és láthatatlan kormánya irányítja.”[401] Hitler szavait visszhangozva azon is aggodalmaskodtak, hogy a zsidók az árja faj elpusztítására használják majd hatalmukat.

Összefoglalva: a jobboldal régóta létező gyanúja, miszerint a szövetségi kormányt láthatatlan erők irányítják, az 1930-as években három fő fejleménynek köszönhetően kezdett erősödni. Az első a kommunista felforgatástól való félelem, a második a szövetségi kormány hatalmának jelentős kiterjesztése, végül a harmadik a zsidók bekapcsolódása az amerikai közéletbe. Ezen tendenciák az 1950-és években kezdtek gyümölcsöt hozni a híres kémügyek, a New Dealt elfogadó republikánus elnök és a zsidók teljes közéleti elfogadottsága formájában.

———

MÁS ORSZÁGOKRA GYAKOROLT BEFOLYÁS. Az Egyesült Államokban az összeesküvés-elméletek az érzéketleneket megihletik, a fogékonyakat izgalomban tartják, és noha egyik csoport sem rendelkezik valós hatalommal, mindkettő másokat vádol összeesküvéselmélet-gyártással, különösen az amerikai határokon túl élőket. Az eszmék és a terminológia szabadon áramlik a hasonszőrű szélsőségesek között Európában, Japánban, Dél-Afrikában és máshol. A ZOG nemzetközi kifejezés lett, az angol betűszót most már Svédországban, Svájcban és másutt is használják. Még az ideológiai ellenfelek is válogatnak az amerikai eszmék közül: egy szovjet összeesküvéselmélet szerint a szabadkőművesek, a Háromoldalú Bizottság és a Bilderberg Club olyan utasításokat ad a szuverén államoknak, amelyek közvetlenül az amerikai szélsőjobbról érkeznek.

Az összeesküvéselmélet-gyártás három fő csatornán terjed az Egyesült Államokból: politikai szervezetek, kiadványok és az internet útján. Az összeesküvés-alapú amerikai intézmények már megkezdték a nemzetközi hálózatok kiépítését. Lyndon LaRouche tevékeny előőrsökkel rendelkezik Latin-Amerikában és Ausztráliában. Louis Farrakhan nem csupán szinte hivatalos állami látogatásokat tesz a világ különféle pontjain, de fiókegységeket irányít Kanadában, az Antillákon, Nagy-Britanniában és Ausztráliában is. A jól ismert antiszemita, Maszami Unó vezeti a Szabadság Lobbi *(Liberty Lobby* – J955 *és 2001 között működő jobboldali, antiszemita érdekérvényesítő szervezet* – *a szerk)* japán ágazatát.

Az Egyesült Államokban messze a legteljesebb a szólásszabadság a világ országai közül (a cenzúráról szóló egyik felmérés „a végletekig szabadelvűnek” nevezi),[402] ezért olyan összeesküvéselméletgyártó nézetek is találnak maguknak amerikai kiadót, amelyeket máshol erőszakos és ártalmas voltuk miatt betiltanának. Ez különösen a náci anyagra érvényes, amelyet számos országban indexre tesznek, eközben az Egyesült Államokban teljesen cenzúrázatlanul adják ki. Az utóbbi időben megjelent náci kiadványok többnyire a Nebraska állambeli Lincolnból, Gary Lauck könyvkiadójától származnak, vagy egyéb amerikai kiadóktól). A Lauckra 1995 májusától – az Egyesült Államokban egyébiránt nem törvénytelen cselekményekért – kiszabott német börtönbüntetés megerősítette az Első Alkotmánykiegészítés szabadságjogainak sajátságos jellegét, és

felhívta a figyelmet arra, hogy idegen államok aggodalommal szemlélik Amerikának összeesküvéselmélet-gyártás terjedésében betöltött szerepét. Az amerikai kiadványokat lefordítják és kiadják külföldön, ahol gyakran nagyobb hatást érnek el, mint otthon. Gary Allennek a John Birch Társaság számára készült zavaros irományai széles olvasótábort szereztek Japánban Kindzsi Jadzsima szinte irodalmi színvonalú fordításainak köszönhetően. Lyndon LaRouche fantasztikus nézetei a Közel-Keletet apró államokra osztó nyugati hatalmakról tiszteletteljes hallgatóságra tettek szert az iráni kormány felső rétegeiben.

Ráadásul az amerikaiak kettős szerepet töltenek be az interneten. A rendszerrel kapcsolatos összeesküvés-elméletek többnyire az Egyesült Államokból eredeztethetők, aztán innen kiindulva termékenyítik meg a világot. Ennek megfelelően a világháló lehetővé teszi a cenzúrával rendelkező országokban élők számára, hogy az Egyesült Államokon keresztül kapják meg az üzenetüket. Ernst Zündel, akit holokauszt-tagadó és összeesküvés-alapú kiadványainak terjesztése miatt Kanadában börtönbüntetésre ítéltek, az Egyesült Államokban jegyeztette be a Zündelsite-ot, ahol a kanadai hatóságok számára elérhetetlenül, angolul és németül terjeszti nézeteit.[4“3] Zündel ráadásul a szólásszabadság szimbólumává avatta magát: azért, hogy szegénybe bele ne fojtsák a szót, legalább két egyetem üzemeltet tüköroldalakat, vagyis olyan honlapokat, amelyek ugyanazt az információt tartalmazzák, mint az eredeti Zündelsite.

Az amerikai összeesküvéselmélet-gyártás hatása beleillik az amerikai tömegkultúra szélesebb kontextusába. A korábbi nagyhatalmak széles körű intellektuális, művészi és vallási befolyással rendelkeztek (gondoljunk Görögországra, Kínára, Iránra vagy Franciaországra), de egyik sem ért el tömegeket olyan közvetlenül, mint az Egyesült Államok. A befolyás kezdete a mozitól és az 1920-as évek dalaitól eredeztethető; manapság ide tartozik a gyorséttermek világa, a táncdivatok, az öltözködési stílusok, a videóklipek, a számítógépes játékok és az összeesküvés-elméleteken túl sok minden más.[404]

———

Ironikus és szomorú, de végül létezik még egy csoport, amely néha összeesküvéselmélet-gyártásra fanyalodik: maguk a zsidók, akik már annyi, számukra katasztrofális következményekkel járó összeesküvés-elmélet áldozatai voltak. Kevesen mélyednek el ebben a vétkes cselekményben, de azért léteznek kivételek,

különösen az ortodox vallásúak szektái körében.

Ami a titkos társaságokat illeti, két rabbi fejti ki összeesküvés alapú félelmeit. Meir Kahane, a Zsidó Önvédelmi Liga (egy kemény magot képviselő csoport az Egyesült Államokban) alapítója és a Kach (fasisztoid politikai párt Izraelben) kifordítják a klasszikus antiszemita mítoszt: a zsidók nem a kapitalizmushoz és a demokráciához hasonlóan romboló modern eszmék forrásai, hanem áldozatai. A rabbi ezeket goj eszmékként jellemzi, amelyek megrontják a zsidók erkölcsi tartását, és végül a vallás pusztulásához vezetnek. A fentiekkel egyetértve Marvin Antelman kidolgozottabb állítást kínál: az illuminátusok állnak az (ortodox) judaizmus konzervatív és reform ágakra szakadása mögött, ebben látja a „judaizmus aláásására” és ezáltal „a zsidók és a judaizmus elpusztítására” tett nyilvánvaló törekvést. Antelman az illuminátusok befolyását olyan nagy tekintélyű személyiségekig vezeti vissza, mint Jacob Frank (1726 körül-1791), az önjelölt messiás és Moses Mendelssohn (1729-1786), a zsidó emancipáció szellemi vezetője. Antelman egyenes vonallal köti össze az illuminátusokat és a kommunistákat, és az alábbi következtetést vonja le: „Ugyanaz a radikális klikk, amely a szocializmust és a kommunizmust adta a világnak, most a zsidó vallás és a zsidó nép pusztulását akarja látni.“[405]

Még inkább figyelemre méltó, hogy néhány zsidó is zsidó összeesküvést észlel. Némely haredi (ultraortodox) csoport a cionizmusban a sátán művét látja. Mivel abban hisznek, hogy kizárólag a Messiás keltheti új életre Izrael földjét, a cionizmust úgy értelmezik, mint az isteni akaratot megelőző és kiforgató emberi összeesküvést. Ez a meggyőződés különféle anticionista csoportok szerveződéséhez vezetett, mint például a Satmar, Toldot, Aharon, Jerusalajim és Natorei Karta, akik nagy rutinnal hasonlítják az izraeli hatóságokat a nácikhoz és a KGB-hez (vagy más fordulattal élve a keresztény miszszionáriusokhoz) – minden olyan csoporthoz, amelynek bizonyított szándéka a judaizmus felszámolása. Meggyőződésük a zsidók ellen irányuló összeesküvés-alapú antiszemitizmus bizarr formája.

A NYUGATON KÍVÜL ESŐ VILÁG

Az önmagában bizonytalan kultúrát az fémjelzi, hogy szóbeszédre támaszkodik, és összeesküvést lát minden ember szemében. — Fouad Ajami[406]

———

Az összeesküvéselmélet-gyártás számára 1945. után a Nyugaton

kívül eső világ szolgáltatta a legtermékenyebb talajt. Ez talán meglepetésként hat, hiszen a világméretű összeesküvések nem egyetemes szemléletmódok; inkább Nyugat-Európa sajátos körülményei között szökkennek szárba. Egyetlen más régió sem fejlesztett ki ebből egy, csak rá jellemző gondolkodásmódot, sokan megelégedtek azzal, hogy egészben vagy nagy részben Európából importálták azt.

Ez általános, hiszen kevés dolgot – legyen az használati tárgy vagy eszme – találnak ki egynél többször. Ahogyan a puskapor, a modern gyógyszerek vagy a személyi számítógép a származási helyéről indulva terjedt el a világban, úgy tették ezt az egyistenhit, a romantikus szerelem, a szimfonikus zenekar, a népképviseleti demokrácia és az összeesküvéselmélet-gyártás fogalmai esetében is ez történt. Mindegyiknek megvannak a maga alapvető elemei: a szimfonikus zenekarban szerepelnie kell hegedűknek és fuvoláknak, az összeesküvéselmélet-gyártásban pedig Rotschildoknak és Rockefellereknek. A témáról szóló tudományos megközelítés hiányában úgy tűnik, hogy az összeesküvés-elméletek először a tizenkilencedik században terjedtek ki a nyugati világon kívül eső területekre, ahol azonnal széles körű tetszést arattak. Az összeesküvéselmélet-gyártás abban hasonlít rendkívüli módon a nacionalizmushoz és a kommunizmushoz, hogy mindhárom Nyugat-Európából származik (ahol komoly tragédiák okozói voltak), és még akkor is elsorvadtak szülőhelyükön, ha más térségekben nagy karriert futottak be. Természetesen az összeesküvés-alapú hagyományt nem mindenütt fogadták ugyanúgy; különösen nagy virágzásnak indult például a Fülöp-szigeteken, Iránban és Haitin.

A tény, hogy a Nyugaton kívül eső világ Nyugatról veszi át az összeesküvés-elméleteket, két általános következménnyel jár. Először is ez azt jelenti, hogy a nem nyugati összeesküvéselmélet-gyártó sajátjaként fogadja el a Nyugat mumusait, és hajlamos saját ellenségeit figyelmen kívül hagyni. A Nyugaton kívül eső térségek ezáltal jelentéktelennek tüntetik fel magukat: Kína nem fél a japán hegemóniától, a japánok nem félnek a kínai titkos társaságoktól, a muszlimok nem félnek a hindu bölcsektől, a hinduk nem félnek a pakisztáni mozgalomtól. A nyugati befolyás nem csupán európai félelmek rabjává teszi a Föld népeit, de a nyugati világon kívül eső összeesküvéselmélet-gyártást is teljesen irreálissá teszi; az állítólagos ellenséget messze élő idegenek alkotják.

Másrészt a Nyugatról kölcsönzött összeesküvés-elméletek

máshol csak másodlagos származékok. A világ összeesküvéselmélet-gyártói a keresztes háborúk, a felvilágosodás, a francia forradalom, és a két világháború közös örökségére tekintenek vissza. Todzsó miniszterelnök és Khomeini Ayatollah talán sohasem hallott Robespierre-röl, még kevésbé de Barruelről, de szemléletmódjuk nagy részét az európai gondolkodás jelentősebb hullámaiból származtatják, többek közt a kettős összeesküvés témáit. Érdekes módon a baloldal (és nem mondjuk a keresztény misszionáriusok, fehéroroszok vagy nácik) vette ki leginkább a részét az antiszemitizmus és az imperializmus-ellenesség terjesztéséből. Amint azonban ezek az országok magukba szívták a fenti eszméket, az összeesküvő-hagyományok többé már nem kapcsolódnak a bal – vagy jobboldalhoz.

Tekintetbe véve azt a kárt, amelyet az összeesküvés-alapú gondolkodás ezeknek a térségeknek okoz, egy összeesküvéselmélet-gyártó azt a következtetést vonná le, hogy a nyugatiak tudatosan terjesztették el ezt a szemléletet, hogy megbénítsák a vetélytársakat – és néhányan persze így is tesznek. „A valódi összeesküvés az összeesküvés-elmélet fabrikálásában rejlik”,[407] írja Husszein jordán király sajtótitkára. Egy török napilap kifejti, hogy „cselszövésekkel és összeesküvésekkel kapcsolatos elméleteket fabrikálnak gyanús, sötét szobákban, hogy zűrzavart keltsenek”.[408]

———

Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus ma jóval több kárt okoz származási helyén kívül, mint ott, ahonnan jött. Ha figyelembe vesszük a legszélesebb körben elérhető antiszemita kiadvány, a *Jegyzőkönyvek* utóbbi időben befutott karrierjét, az Nyugaton eltűnt szem elől, míg a világ más részein az információk fontos forrásává vált. Az európai nyelvek után megjelent többek közt perzsául és kínaiul, aztán Brazíliában, Indiában, valamint Ausztráliában és Japánban, továbbá Libanonban bestseller is lett. Arabul a hamisítvány több önálló fordítása és kiadása jelent meg, mint bármely más nyelven, és jó néhány iszlám országban hivatalos támogatást is élvez, mint például Szaúd Arábiában és Iránban.

Sokat elárul a dolog jelenlegi állásáról az összeesküvés-alapú antiszemitizmus karrierjének gyors áttekintése a kiválasztott térségekben. Az antiszemitizmus világméretű elterjedése a Közel-Keleten kezdődött, ami Európa legközelebbi szomszédja, és az egyetlen nyugati világon kívül eső terület, ahol a zsidók

politikailag aktívak. A összeesküvés alapú gondolkodás ezen formája az 1920-as évekből ered, amikor a Balfour-deklaráció *(A brit kormány hivatalos bejelentése 1917. november 2-án, melyben elismerik a zsidó nép jogát egy nemzeti otthon megteremtésére Izrael földjén – a szerk.)* és az arabul hozzáférhető *Jegyzőkönyvek* hatásának elegye olyan félelmet keltett a zsidókkal szemben, amelynek elvezetésére valamiféle csatornára volt szükség. Korábban írtam egy könyvet a Közel-Kelet összeesküvés-elméleteiről – amelynek a fele a zsidók és Izrael ügyét érinti –, hogy megpróbáljam a jelenséget értelmezni és a következményeit felmérni.[409] Itt csupán azt jegyzem meg, hogy a Közel-Keleten hosszú történelme van az egyes európai – néha apró részletekbe menően azonos – témák beszűrődésének.

Augustin de Barruel 1806-ban egy J. B. Simonini nevű katonatiszttől kapott levelet, amelyben az arról tájékoztatta, hogy hatszáz olasz pap – köztük püspökök és kardinálisok – valójában zsidó származású.[410] Ez a régi kacsa még ma is felröppen a közel-keleti sajtóban; a *Syrian Times* – egy angol nyelvű, Damaszkuszban megjelenő lap – 1994. május 14-én arról számolt be, hogy „az Egyesült Államok protestáns püspökeinek harminc százaléka eredetileg zsidó, akik máig nem hagyták el a judaizmust”.

Walther Rathenau, Németország zsidó származású külügyminisztere 1909-ben ezt a híres kijelentést tette: „A kontinens gazdaságának sorsát háromszáz, egymást jól ismerő ember határozza meg”.[411] Megjegyzése újra és újra felbukkan a nyugati világban,[412] gyakran antiszemita csavarral. Ami pedig a Közel-Keletet illeti: Gamal Abdel Nasszer egyszer például azt állította, hogy „az európai kontinens sorsát háromszáz, egymást jól ismerő cionista kormányozza”.[413]

Nesta Webster, tudományos alapokon álló összeesküvéselmélet-gyártó 1924-ben azt írta, hogy az antiszemitizmus „egy zsidók által kiagyalt téves elnevezés, hogy hamis benyomást keltsenek”,[414] mivel helytelenül utal a zsidók mellett az arabokra is, ezáltal zavarva össze a dolgot. Közel fél évszázaddal később egy szudáni tudós ehhez hasonlóan érvelt: a cionisták saját helyzetük javítására „kitalálták, hogy az antszemitizmus szó zsidóellenest jelentsen”.[415]

Adolf Hitler kijelentette, hogy „az angol sajtó 99 százaléka a zsidók kezében található”.[416] Ehhez hasonlóan Ali Husszeini Kamenei iráni elnök a cionistákat a „világsajtó főcsahosainak” nevezte, és kijelentette, hogy a cionisták irányítják a „világ

propagandahálózatát”.[417]

A karjaival a nemzetközi színtéren bárhová elérő polipként ábrázolt zsidóság európai fejlesztés, amelyet aztán átvettek a Közel-Keleten is, ahol most politikai karikatúráktól a *Jegyzőkönyvek,* borítóján át mindenhol felbukkan. Az 1930-as években franciául megjelent *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* egy, a földgolyón elterpeszkedő polipot mutat, akárcsak az 1970-és években Kairóbam megjelent változat.

Ahogyan a példák sugallják, az arabok és az irániak az európai összeesküvés-alapú antiszemitizmus legszélsőségesebb elemeit szívták magukba, és mindezek nagy és lelkes közönségre találtak. Ami a Nyugaton a gyűlölet-alapú csoportosulások és egyéb kisebbségek birodalma marad, az Iránban és más arab országokban az elnöki beszédek, a nemzeti média, professzori elemzések és jelentős szentbeszédek tárgya.

Az iszlám világban a befolyás rendszerint a Közel-Kelet felől terjed szét. A megszokott séma szerint az antiszemita eszmék Egyiptomból és Iránból terjedtek olyan országokba, mint Malajzia, amely ma az összeesküvés-alapú antiszemitizmus valóságos melegágya. Ott a kormány előszeretettel tiltja be azokat a kulturális termékeket, amelyek kesztyűs kézzel bánnak a zsidókkal, így a New York-i Szimfonikus Zenekar azon vette észre magát, hogy eltiltják Ernest Bloch *Schelomo* című művének előadásától, a Schindler listáját pedig egyszerűen nem mutatták be. Henry Ford rég elfelejtett röpiratát, *A nemzetközi zsidót* újra elővették Malajziában, Mahathir Mohamad miniszterelnök pedig azon háborog, hogy „a zsidók és cionisták” el akarják mozdítani hivatalából, és Malajzia destabilizálására törekszenek.[418] Az őt kritizáló kínai cikkért a média zsidó irányítását hibáztatja. Elérkezett az a pont, hogy az antiszemitizmus szinte az iszlám világ helyi jellegzetességévé vált.

Az antiszemitizmus azokba az iszlám országokba is elért, amelyek nem tartanak fenn a zsidókkal jelentősnek mondható kapcsolatot. Például Ráma király (1910-25 között uralkodott) nyolcéves angliai iskoláztatására hagyatkozva írta meg a „The Jews of the East” *(A kelet zsidói)* című művét, amelyben országa kínai kisebbségét támadja, amiért azok az európai zsidók példáját követik. Körülbelül ugyanebben az időben „a zsidók iránt érzett megvetés, sőt valóságos gyűlölet évtizedekig igen erősen élt” a kínai értelmiség köreiben.[4’9]

De ezek a zsidóellenességnek csupán az apróbb, és nem is

összeesküvés-alapú formái voltak. A nyugati és az iszlám világon kívül csupán Japánban létezik valódi antiszemitizmus, ahol a *judajaka,* a zsidó veszedelem bűvölete az 1920-as évek óta létezik. A zsidók két alkalommal – a második világháború idején és az 1980-as években – érkeztek a liberalizmus üzenetével azok közé, akik azt gyűlölik. A *Jegyzőkönyvek* az első világháborút követően érte el Japánt, és amint a náci Németországgal kötött szövetség jelentőségre tett szert, állami dogmává lett. Részben talán azért tett szert azonnali népszerűségre, mert eszméi rendkívül hasonlítottak egy előző korszak japán keresztényellenességének érvrendszerére, de az a népszerűség csak növekedett, amikor Japán fejest ugrott az ultranacionalizmusba és a náci Németországgal kötött szövetségbe.

Miközben az antiszemitizmus „Japán elpusztítására törő globális zsidó összeesküvéssé” fajult,[420] az 1937-és Kína elleni támadást ezzel a zsidó összeesküvéssel folytatott harccal igazolták, az Egyesült Államokkal való konfrontálódást pedig a zsidó „hegemónia” ellen viselt csataként jelenítették meg Japánban.[421] 1941-ben egy japán szerző azt állította, hogy „egy ország demokratikus jellegének mértéke egyenlő a zsidó önkényuralomnak való alávetettség mértékével”.[422] A háború vége felé az antiszemitizmus odáig fajult, hogy Olaszország fegyverletételét a szövetségesek előtt a vezető napilapok zsidó összeesküvésként értelmezték, és néhány visszafelé olvasta a történelmet, amikor Perry kapitány támadását Japán zsidó megszállásának látta.[4Jl] Ennél is megdöbbentőbb, hogy a zsidókat a Sztálint, Csang Kaj sekel, Roosevehet, Churchillt, valamint a keresztény vallást mozgató bábjátékosoknak tekintették. A japánok nem elégedtek meg azzal, hogy a nyugati témákat hajtogassák, saját eredeti ötleteikkel álltak elő. Egy szerző például japán *Doppelgängerként* mutatta be a zsidókat:

„Nincs még egy ország, amelynek olyan mélyreható kapcsolatai lennének a zsidókkal, mint Japánnak. Ez a viszony még az ókorból eredeztethető… Amit ma judaizmusként ismernek, az egy zsidó papok által hamisított vallás, akik a sátáni Jahvét a sumér napisten és más istenek ruhájába öltöztették… [Ajmit ma zsidó kultúraként ismernek, az a japán Napisten-kultúra ördögi hamisítványa.”[424]

A zsidókkal kapcsolatos összeesküvés-elméletek a háború után elsorvadtak, de évtizedekkel később újra erőre kaptak, amikor

a japán identitás eszközéül szolgáltak (leginkább az 1971-és „A japánok és a zsidók” *[The Japanese and the Jews*] című könyvben), és az Egyesült Államokkal szembeni félelmet fejezték ki. Az 1980-as évek közepe az antiszemitizmus komolyabb feltámadásának volt tanúja. Maszami Unó 1986-ban megjelent két könyve a japán gazdasági recesszió miatt a gyakorlatilag az összes amerikai vállalatot irányító zsidót tette felelőssé, és megjósolta, hogy zsidó önkényuralom irányítja majd az egész világot a jeruzsálemi Harmadik Szentélyből.[425] Azt is bizonygatta, hogy a kétpárti demokrácia a Japán elpusztítására irányuló zsidó cselszövés része volt. Könyvei több mint egymillió példányban keltek el.

Unó sikere társadalmilag elfogadottá tette az antiszemitizmust, így ennél is megdöbbentőbb könyvek hulláma következett. A judaizmus okozta a nyugati civilizáció minden problémáját, köztük a gyarmatosítást és a nácizmust. Nem az Egyesült Államok kormánya, hanem a zsidók győzték le Japánt a második világháborúban. Egy nagyhatalmú zsidó „árnyékkormány” irányítja az Egyesült Államokat, és az áll az 1990-91-es kuvaiti válság mögött is. „Zsidó pénz” okozta a tokiói tőzsde 1992-és meredek zuhanását – egy, a japán vállalatok meggyengítésére és felvásárlásuk megkönnyítésére szőtt terv részeként. A zsidók irányítják a japán pénzügyminisztériumot, ahogyan az a japán papírpénzen látható „zsidó” szimbólumból látható. Egy szerző egészen a Nara korszakig (i. sz. 710-794) vezeti vissza a zsidó összeesküvést. Ahogyan az antiszemita elméletek nagy népszerűséget és magas eladási számot értek el, a könyvesboltok „zsidó sarkokat” alakítottak ki, hogy kezelni tudják a témáról szóló könyvek özönét.

———

Az antiszemitizmus mellett az imperializmusellenesség is virágzik a Nyugaton kívül eső világban. A szovjetek London és Washington ellen irányuló izgatása szintén széles körű befolyást gyakorolt, és nem csupán a marxista-leninista rezsimeket ragadta magával, de értelmiségiek, művészek és egyéb kiábrándult nyugatiak hű táborát is odavonzotta, akik ékesszólásukat adták a szovjet harci tamtam hangjához, és az eredmény az egész világra kiterjedő nagy hatású imperialista fóbia lett.

A latin-amerikaiak már régóta az imperialistaellenes-összeesküvés hálójába kerültek, amely sokat köszönhet annak az elvnek, hogy csupán korlátozott mennyiségű anyagi erőforrás van a világban, valamint a huszadik század során bekövetkezett sok-sok csalódásnak. Egészen az első világháború

kirobbanásáig a jenki imperializmust széles körben vádolták azzal, hogy lefölözi a hasznot. Az Egyesült Államok álnoksága és a latin sikertelenség között közvetlen kapcsolat áll fenn: azért jutott előre az egyik, mert a másik lemaradt. Mindenesetre az amerikaiak által eltulajdonított latin javak állítólag „Észak-Amerika gazdagságának és Latin-Amerika szegénységének fő és kizárólagos okát képezik.”[426]

Az Egyesült Államok cselszövéseivel szembeni gyanakvás sok különös és váratlan ösvényre vezette a latin-amerikaiakat. A CIA kapcsolatról szóló vádakat nem csupán feldobták, de széles körben el is hitték. Egy perui marxista szerző egész könyvet szentelt annak bebizonyítására, hogy a perui Fényes Ösvény mozgalom nem egy radikális baloldali csoportosulás, hanem a CIA által támogatott hadművelet, amely a perui baloldal társadalmi bázisának megdöntésére és az ország meggyengítésére tör.[427] A mexikói sajtó 1980-ban hetekig címlapokon számolt be arról, hogy az országot sújtó, húsz éve nem tapasztalt mértékű aszály oka nem a kedvezőtlen időjárásban keresendő, hanem abban, hogy az amerikai repülőgépek eltérítik a mexikói hurrikánokat. Hogy miért? Az egyik válasz szerint ez egy kampány része, hogy a turisták Floridát válasszák nyaralásuk színhelyéül. Amikor az amerikai sajtó José López Portillót, Mexikó 1976-tól 1982-ig hivatalban lévő, rendkívül korrupt elnökét a világ egyik leggazdagabb emberének nevezte, az válaszul a CIA-t vádolta meg az „aljas hazugság” terjesztésével, és megkérdezte „De hát ezért hozták létre, nemde?”.[428]

Évtizedekig efféle érvelés uralta mind a bal-, mind a jobboldalt, a graffitivel összefirkált falakat és irodalmi szalonokat, anélkül, hogy bárki felemelte volna ellene a szavát. Az utóbbi évek ugyanakkoi jelentős változásokat hoztak, ahogyan a demokrácia és a kapitalizmus terjedése fokozatosan nagyobb anyagi forrásokhoz és képességeik jobb felismeréséhez juttatja a latin-amerikaiakat. Most már kevésbé hajlamosak arra, hogy másokat hibáztassanak, és sokkal inkább hajlandóak felelősséget vállalni önmagukért. Az összeesküvéseimélet-gyártás visszaszorult.

Ezzel szemben Haiti az összeesküvés-alapú gondolkodás mély mocsarába süppedt. Amikor az amerikai nagykövet 1993-ban levetíttette a John Steinbeck művéből készült *Egerek és emberek* című filmet, abból az egyszerű okból választotta, mert elérhető volt. De semmi sem egyszerű Haitiban, a nyugati félteke messze legszegényebb és legnyomorultabb országában. A közönség a film cselekményét (Lennie, a gyengeelméjű napszámos véletlenül megöl

egy fiatal nőt, aztán barátja, George őt öli meg, hogy ezáltal megvédje a feldühödött tömeg haragjától) allegorikusán értelmezte. Ezután az allegória pontos természetét firtató kérdések merültek fel: „Vajon az Egyesült Államok nagykövetsége azt mondja, hogy az elűzött Jean-Bertrand Aristide ostobán viselkedett, és gyakorlati, vagy átvitt értelemben meg kellett volna ölni? Vagy Lennie végzete esetleg a nagy hatalmú rendőrfőnök, Michel François alezredes lehetséges sorsát mutatja, aki mindent megtesz, hogy Aristide ne térhessen vissza? Ki volt George? Vagy az üzenet rejtve maradt, és ők értették félre teljesen?” Egy ENSZ-tisztviselő megjegyezte: „Senki sem hitte el, hogy ez csak egy film, ami arra való, hogy szórakozzunk.”. Az efféle túlelemzés és gyanakvás jól jellemzi Haiti életét: „A haitiak ott kutatnak előszeretettel jelentésrétegek után, ahol nincs, ezért olyan megosztottak, hogy még egymással is képtelenek szóba állni.”[419] Más országoktól eltérően, ahol a zsidók és az imperialisták művelik az állítólagos összeesküvéseket, Haitiban a Vatikán és az Egyesült Államok is beszáll az összeesküvés-elméletekbe. A haiti aggodalmak szűk skálája is rendhagyó: nem a világot fenyegeti veszély, hanem magát Haitit.

A Fülöp-szigeteken az 1898-tól 1946-ig tartó gyarmati hatalomból adódóan szinte minden az Egyesült Államok kormányának lába előtt hevert. A filippínó politikai életet sokáig uraló Nacionalista Párt és az Egyesült Államok között létrejött titkos egyezmény állítólag megakadályozta, hogy a nemzetgyűlés kimondja az ország függetlenségét. Washingtonban hozott döntések eredményezték Ramon Magsaysay Elpidio Quirinótól elszenvedett vereségét az 1953-as elnökválasztáson. Az Egyesült Államok kormánya úgy döntött, hogy Ferdinand Marcosnak mennie kell, miután felesége, Imelda meghívta az amerikai nagykövet „speciális barátnőjét“ egy, az elnöki rezidencián tartott partira. Egy szerző a következőképpen foglalja össze a szituációt:

„Valószínűleg nem sok amerikainak jutott eszébe, hogy az Egyesült Államok a Fülöp-szigetek megszállását fontolgatja. De az, aki átnézett egy nyalábnyit Manila több mint harminc napilapjából, rájön, hogy az Egyesült Államok a város politikai kultúrájának fontos láncszeme… [A paranoia] részben a gyarmati mentalitás megnyilvánulása, amelyben a filippinók gyengének, az amerikaiak pedig az életnagyságnál is nagyobbnak látszanak.“[430]

Az oly sokáig Nagy-Britannia által uralt Indiában továbbra is

a nyugati összeesküvés a félelem tárgya. Az Uttar Prariés egykori elnöke jellemző kijelentésében India destabilizálására irányuló összeesküvésről beszél, amely különféle vallási fundamentalistákat pénzel, azok pedig kaszt és közösségi vonalak mentén osztják meg az országot, ezáltal „alapjaiban rengetik meg az ősi Indiát”.[431]

Az iszlám világ és a kereszténység ezeréves ellenségeskedésre tekinthet vissza, így a muszlimok számára az „imperialista” ugyanúgy hangzik, mint a „keresztes”, a modern hatalmi viszony pedig régies ízt kap. A mélységes rivalizálás nem csupán a Szovjetunió karjaiba hajtotta az iszlám országokat, de ugyanakkor arra utal, hogy nem sok minden fog változni a hidegháború után. A fundamentalista muszlimok és a Szaddám Huszeinhez és Moamer al-Kadhafihuz hasonló zsarnokok olyan mérhetetlen mértékű összeesküvés-alapu félelmet táplálnak az Egyesült Államok és Nagy-Britannia irányában, amely már komolyan gátolja az értelmes politizálást.

A Nyugattal szemben táplált összeesküvés-alapú félelmeknek ugyanakkor aligha van alapja Japánban és Kínában. Valószínüleg a Meidzsi-korabeli japán állampolgár nagyobb életmódbeli változásokkal nézett szembe, mint valaha bárki. Miután 1638 és 1850-es évek közepe között teljesen kizárták a külföldieket, hirtelen meg kellett birkózniuk a beáramló nyugati hatással és a tizenkilencedik század végén az európai imperializmus tornyosuló hullámával. Ennek ellenére a japánok megtették, amit lehetett. A *fukoku kjóhei* („gazdag ország – erős hadsereg”) jelmondatát követve politikusok és értelmiségiek egy elnyúló, de sikeres folyamat során kísérletet tettek annak megértésére, mi csúszhatott félre, majd belefogtak a kijavításába. A két háború közötti időszak kivételével az imperializmust illetően nem kellett összeesküvés-elméletekre támaszkodniuk, bár a japánok egy jelentős kisebbsége Japán és az Egyesült Államuk kereskedelmi feszültségeit Japán meggyengítésére, ezáltal az irányítására tett amerikai törekvéseknek tekintette.

Ugyanez az általános különbség Kínára is érvényes, amivel kapcsolatban Mary Wright kifejti: „A külföldi veszedelmet mindig annak a tünetének tekintették, hogy a kínai állam kudarcot vallott az egyetemes harmónia fenntartására irányuló funkciói kifejtésében, soha nem a belső kudarc okaként. A huszadik század közepéig egyetlen kínai konzervatív – legyen az bármilyen idegengyűlölő – sem próbálta Kína belső problémáit a külföldiek nyakába varrni.”[433] Az összeesküvés-elméletek még a kommunista

időszakban is többé-kevésbé ezt a sémát követték, a kulturális forradalom fontos kivételével. Mao Ce-tung jobban aggódott a kisszerű összeesküvés-elméletek, mint a világméretűek miatt. Amikor a „nagy ugrás” gazdasági katasztrófához vezetett, ragaszkodott meggyőződéséhez, hogy a problémákat az ellenforradalmárok okozták, akik szabotálták a termelést, de nem kapcsolta őket össze külföldi országokkal. Csak alkalmanként állt elő britekkel, oroszokkal vagy japánokkal kapcsolatos összeesküvés-elméletekkel. Amerikai cselszövések ritkán jutottak eszébe, élete vége felé pedig a Szovjetunióval való ellenségeskedései úgy elmélyültek, hogy az Egyesült Államoktól kért segítséget ellenük. A Mao utáni időszakban az összeesküvés-elméletek alkalmanként és bizonytalanul tértek csak vissza – inkább a lakosság irányítására használt mechanizmusként, semmint az ellenség elszánt azonosítására.

———

Az utóbbi fél évszázad drámai, noha egyenetlen elmozdulásnak volt tanúja az összeesküvéselmélet-gyártás hatalma és hatóköre tekintetében. Az az erő, amely egykor szinte az egész világot irányította, Nyugaton már kikerült a hatalom fellegváraiból; az összeesküvéselmélet-gyártók hangja erős, de már képtelenek a politika mozgatására. Mindazonáltal a világ más részein, különösen a Közel-Keleten, a politika teljes mértékben az összeesküvés-alapú magyarázatok hálójába került.

HÉT

KÉT ÖSSZEESKÜVŐ-HAGYOMÁNY

———

Az összeesküvés-elméletek rendszerint a következő embercsoportokra összpontosítanak: zsidók (a számuk kb. 15 millió), szabadkőművesek (5 millió), britek (60 millió) és amerikaiak (260 millió). Ez a négy csoport összevéve a világ népességének nagyjából 6 százalékát teszi ki – az emberiség tagjainak maradék 94 százaléka ritkán tűnik fel összeesküvőként. Mi az oka ennek a sajátos négyesnek? A csoportok sajátos vonásai és köztük való képzelt kapcsolódások magyarázzák, hogy ezek az eltúlzott félelmek miért rájuk osztják a bűnbak szerepét.

ÖSSZEJÁTSZÁS

Az első világháború elhozta az összeesküvés-elmélet mítoszának újjászületését. A tágabb fejlődés során két történelmi elődje, a szabadkőműves összeesküvés-mítosz és a világméretű zsidó összeesküvés-mítosz ideológiai szempontból eggyé vált. — Armin Pfahl-Traughber[433]

———

Bár különálló szemléletmódként kezdték karrierjüket, az antiszemita és a titkostársaság-ellenes hagyományok idővel egyre inkább elfogadták egymás eszméit. A folyamat során erősítették egymást, és a zsidóknak, valamint a „bennfenteseknek” egyaránt ártani tudtak.

Mindkét hagyomány esetében csupán egy elenyésző kisebbség találja a másikat teljesen tévúton járónak. Egyes antiszemiták a titkos társaságokban a zsidó összeesküvés eszközeit vetik el. Hemy Ford azon sajnálkozott, hogy zsidók által kiagyalt tervekért a szabadkőműveseket és az illuminátusokat vádolják (valójában azért, mert ő maga is egy páholy tagja volt). Ennek megfelelően a titkos társaságok egyes ellenségei csalimadárnak, baleknek tekintették a zsidókat, az antiszemitizmus az ő ábrázolásuk szerint a valódi fenyegetésről való figyelemelterelés. A baloldalon (ha a szovjet valóság nem is, de) a lenini elmélet a zsidóellenes előítéleteket úgy láttatta, mint amelyek elvonják a figyelmet az osztályellenség, a valódi ellenfél felismeréséről. A jobboldalon Joseph McCarthy szenátor és Robert Welch, a John Birch Társaság alapítója antiszemitizmustól mentes radikális kommunistaellenességet hirdettek. Welch a Birch Társaságon belüli

antiszemitizmus miatt a szervezetébe beépült összeesküvő-ellenfeleit, a Bennfentesek felbérelt ’agent provocateurjeit’ hibáztatta”.[434] A Birch Társaságból származó írások az antiszemitizmust olyan összeesküvésként írják le, amellyel a titkos társaságok elterelik magukról a gyanút. „Az antiszemiták az összeesküvés kezére játszottak”, írja Gary Allen az *American Opinionban,* „azzal, hogy az egészet zsidó eredetűnek próbálták beállítani.”[435] William Guy Carr korábban ugyanezeket a szavakat használva írta, hogy az antiszemitizmus „az illuminátusok kezére játszik”.[436]

A dolog további bonyolítására egy különös forrás elfogadja a *Jegyzőkönyveket,* de nem a zsidóknak, hanem az illuminátusoknak tulajdonítja azt. Nesta Webster tette meg az első lépéseket. „Megdöbbentő” hasonlóságot fedezett fel az illuminátusok irodalma és a *Jegyzőkönyvek* között, könyvében nyolc oldalt szentelt a párhuzamok dokumentálásának, levonva a következtetést, hogy ezek „nyilvánvaló kapcsolatra utalnak a *Jegyzőkönyvek* és a világforradalomért küzdő korábbi titkos társaságok, valamint a *Jegyzőkönyvek* és a bolsevizmus között.”[437] Carr továbbment ennél: az első, a *Jegyzőkönyveket* könyv alakban kiadó személy, Szergej Nyilusz „pontosan az illuminátusok kezére játszott”, amikor a *Jegyzőkönyvekei* a zsidóknak, és nem az illuminátusoknak tulajdonította. A *Jegyzőkönyvek* pontos, írja Carr, „ha a ’bölcsek’ szó helyett illuminátusokat olvasunk”.[438] Ez a gondolat tovább él: egy volt haditengerészeti hírszerző ügynök nemrég azt bizonygatta, hogy a *Jegyzőkönyvek* „az egész világ megtévesztésére íródott. Ha valóban meg akarjuk érteni… minden zsidókra tett utalást az ’illuminátusok’ szóval kell behelyettesíteni, a ’gojok’ szót pedig az ’emberekkel’.“[439]

———

Az arra irányuló törekvések, hogy a másik összeesküvés-alapú hagyományt karnyújtásnyi távolságban tartsák, elég ritkák, és rendszerint sikertelenek; a Birch Társaság minden erőfeszítése dacára sem tud ellenállni az antiszemitizmus szirénénekének, ügyes tényezők felülkerekednek a szemléletmód tisztaságán, és egyesítik a kettőt: párhuzamos történelem, közös alaptémák, kölcsönös hatások, közös meggyőződések és egymást átfedő bűnbakcsoportok.

———

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNELEM. Az összeesküvéseimélet-gyártó hagyományok hasonló módon bukkantak fel az elmúlt századok

során. A gyűlölködés alaptételei a keresztes háborúk idején szilárdultak meg – 1096-ban a zsidókkal, 1307-ben pedig a titkos társaságokkal szemben. A felvilágosodás az összeesküvés-elméletek világméretü kibontakozásának tanúja volt. A francia forradalom korábban ismeretlen érdeklődést váltott ki a titkos társaságok nyújtotta magyarázatok iránt, a tizenkilencedik századi modernizáció pedig az antiszemitizmusnak adott hasonlóan nagy lökést. Az 1890-as évekre mindkét hagyomány teljesen kifejlődött, és rátaláltak klasszikus kifejeződési formáikra. Érdekes módon mindkettő oroszok műve: a párizsi Ohrana iroda hamisítványa a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* és a Lenintól származó „monopolkapitalizmusról” szóló elmélet.

Ám mindkét írásműnek két évtizedet kellett várnia, mire a körülmények – az első világháború és az orosz forradalom – az összeesküvés-alapú gondolkodás olyan rohamát idézték elő, amely nagyhatalmakhoz is eljuttatta ezeket az ideológiákat. Hitler és Sztálin egyaránt túlfeszítették az összeesküvés-alapú mentalitás húrját, és eljutottak ennek logikus következményéig: az egyik több millió zsidót, a másik ukránok millióit, kulákokat és „szabotőröket” gyilkolt le. A közel ezeréves gyűlölködés csúcspontjaként ők vívták az emberi történelem legnagyobb kiterjedésű és legiszonyatosabb csatáját a második világháború keleti frontján. A háború azt az egyedülálló és szívszaggató pillanatot testesítette meg, amikor a világméretű összeesküvéselmélet-gyártás valóban közel került a világuralomhoz. Az antiszemitizmus a nyugati világban 1945 után elvesztette létalapját, és az 1980-as évekig, a Szovjetunió felbomlásáig mindkét hagyomány visszahúzódott. Ma viszont mindkettő kezdi visszanyerni jelentőségét a Nyugaton kívül eső világban, különösen a Közel-Keleten.

A két összeesküvéselmélet-gyártó hagyomány idővel alkalmazkodott: alapvető szemléletmódjukat érintetlenül hagyva olyan szükséges változásokat hajtottak végre rajtuk, amelyekkel vonzerejüket széles körben visszanyerhették. A zsidóellenes félelem kezdetben vallási gyökerű volt, majd rátért a zsidó „fajra”, végül a zsidó államra. A titkos társaságok ellenségei a templomos lovagoktól indítottak, majd következtek a szabadkőművesek, az illuminátusok, valamint az angol és amerikai kormányok.

———

ALAPTÉMÁK. De ezek csupán a változó körülményekhez való igazodást érintik; a két összeesküvéselmélet-gyártó hagyomány nyelve, szelleme és tartalma időben és térben alig változott. Rendre

ugyanazok az alaptémák térnek vissza. A tizennyolcadik századi Franciaországban az ország kiéheztetésére irányuló összeesküvéstől való félelem évtizedeken át megvolt, miközben a társadalom minden rétege egyformán látta a provokációt (zavar a gabonaellátásban), ismerte a gonosztevőket (nagy hatalmú emberek és környezetük), és tudta a megoldást (a gonosztevők leleplezése). Steven Kaplan megállapítja: „A tettesek, a kifejezésmód és a tartalom megejtő hasonlóságot mutat minden esetben. Mintha a franciák nem is volnának képesek máshogyan látni a világot. Ugyanazon érzékelési és értékelési séma ismétlődése minden válságtapasztalat alkalmával azt jelzi, hogy az éhínség-összeesküvésbe vetett meggyőződés beépült a kollektív tudat mentalitás struktúrájába”.[440] Ugyanez a helyzet az Egyesült Államokban, hiszen a Nagy Amerikai Ellenség – a bajor illuminátusok, a Wall Street és a nemzetközi kommunizmus – a tizennyolcadik század végétől napjainkig azonos vonásokat hordoz. David Brion Davis szerint az amerikai történelem a „felforgatás szóképeinek kontinuitásáról” árulkodik, „amely egyetlen adott ellenséggel sem tart fenn szükségszerű kapcsolatot”. Ezen szóképek közé tartoznak a trójai falovak, a feszítővasak, a szabadság lerombolására szőtt tervek, és a hűségesnek feltételezett vezetők névlistája, akikről kiderült, hogy ellenséges erők eszközei.[441] Ahogyan arra Robert Wistrich felhívja a figyelmet, az antiszemiták is sok mindenben hasonlítanak egymásra: „A kulturális és politikai megosztottságon túl a történelem, a társadalom és a politika megejtően hasonló összeesküvésének elméletét találjuk, amely zárt hitrendszerbe és megváltásra váró politikába integrálódott, és eszkatologikus hajtóereje mindig a zsidók ellen irányul.”[442]

Ez a kontinuitás egy fontos közös elemet tár fel a két hagyomány között. „Újra és újra”, írja Norman Cohn, „ugyanazzal a fura, apokaliptikus atmoszférával szembesülünk, mintha valami gigantikus végső csata készülődne, amelyben a démoni seregek mind egy szálig elpusztulnak, a világ megszabadul a fojtogató poliptól, s egy új kor köszönt be”.[443] Az összeesküvéselmélet-gyártó mentalitás, teszi hozzá Serge Moscovici, „olyan, mint egy ugyanabból a szövetből, ugyanazon minta szerint kivágott anyag”. Rámutat az összeesküvéselmélet-gyártás „reménytelen monotóniájára” az idők során, mondván „az egész világ ugyanazon archaikus mélységekből származik”.[444]

———

KÖLCSÖNÖS HATÁSOK. Miután sokáig párhuzamosan fejlődtek, nem túl meglepő, hogy a két hagyomány gyakran gyakorolt hatást egymásra. Augustin de Barruel a titkos társaságokkal kapcsolatos eszméit a zsidókra ugyanúgy alkalmazta. A szabadkőművesek meglehetősen nyilvánvaló szerepet játszottak a korai antiszemita irodalom kapcsán. Lenin példát szolgáltatott Hitlernek. A *Jegyzőkönyvek* új szemléletmódot nyújtott a titkos társaságokhoz.

E két gondolkodásmód sajátos vonásaiban is osztozik egymással. A következő négy bír különös jelentőséggel: abnormálisan ellenséges érzelmek, a logika elutasítása, hajlam arra, hogy az összeesküvők többségét balekoknak tekintsék, és a meggyőződés, hogy azok már csupán karnyújtásnyira vannak a hatalomtól. Először is, mind az antiszemiták, mind a titkostársaság-ellenesek attól félnek, hogy egy látszólag jó szándékú csoportosulás világuralomra törő gonosz terveket forgat a fejében. Mindegyik iskola ragaszkodik hozzá, hogy megtalálta a világ problémáinak a gyökerét, és mindkét gyanú sokkai inkább elméleti gyűlölködésből, mint személyes tapasztalatból vagy konvencionális ellenszenvből eredeztethető. A fenti törekvéseket az ókorig vezetik vissza, és titkos konklávékat képzelnek el (a Cion bölcsei, a Világ Szabadkőműveseinek Tanácsa). Mindkettő ugyanúgy túlbecsüli az összeesküvők hatalmát; így a zsidókat és ameriakaiakat egyaránt nagy földmozgások okozóinak látják.

Az abnormális ellenségeskedés abnormális cselekvésekhez vezet. Az összeesküvéselmélet-gyártók abban reménykednek, hogy végül majd elszigetelnek és üldözni kezdenek minden zsidót, egészen odáig, hogy még áttérés révén sem menekülhetnek meg. A zsidó identitásból fakadó kiirthatatlanul gonosz természet a zsidó személy saját kívánsága ellenére sem szűnik meg. A náci faji törvények százalékosan számították ki egy személy zsidó származását, és kizárólag ezen az alapon (szemben a fennálló vallási elköteleződéssel) kategorizálták az egyéneket. Ehhez hasonlóan – annak ellenére, hogy a titkostársaság-ellenes fóbia mérsékelt formái a szabadkőműveseket és a bennfenteseket pusztán félrevezetett embereknek látják, akik ha megbánást tanúsítanak, visszatérhetnek embertársaik közé – a kifejlett változat antiszemita módra bélyegzi meg az összeesküvőket, akik számára nincs szabadulás, ők, a gyermekeik és az elkövetkezendő nemzedékek mind viselik majd az élősdiek és az emberiség ellenségeinek bélyegét. Ez lett a sorsa az osztályellenségnek a Sztálin, Mao és Pol Pot által uralt rendszerekben. Röviden: a két

hagyomány félelmei, logikája, ellenségei és megoldási módjai rendkívüli módon hasonlítanak egymásra.

Másrészt a két hagyomány figyelmen kívül hagyja a logika korlátait. Idő és tér aligha számít: ott is zsidókat látnak, ahol azok nem is élnek, a szabadkőműveseket és az illuminátusokat olyan összeesküvésekkel vádolják, amelyek akkor történtek, amikor a szervezetek még létre sem jöttek. Mindkét hagyomány figyelmen kívül hagyja a kellemetlen tényeket. Ha a zsidóknak olyan nagy a hatalma, miért ölték meg annyiukat a pogromokban, majd a holokauszt során? Miféle világrengető hatalom engedi népe egyharmadát legyilkoltatni? Ha a jakobinusok 1792-ben betiltották a szabadkőműveseket, hogyan válthatta ki egy közös jakobinus-szabadkőműves összeesküvés a francia forradalmat? Ehhez hasonlóan a bolsevikok is betiltották a páholyokat, a maguk sajátos módján így válaszolva az orosz forradalom mögött álló szabadkőműves összeesküvésről szóló feltételezésekre.

Harmadrészt mindketten balekoknak tekintik a tagok túlnyomó részét. A zsidók nagy része a zsidó összeesküvés áldozata. Ugyanez érvényes a titkos társaságokra: mind a szabadkőművesekre („a szabadkőművesek túlnyomó részének fogalma sincs, miről is szól a szervezetük”), mind az illuminátusokra („számos kiváló állampolgár… boldog tudatlanságban él, nem sejtve, hogy a sátán ügyét szolgálja”[445]). A britek és amerikaiak a pénzügyi érdekek áldozatai: a jobboldal azzal vádolja őket, hogy egy Új Világrendet hoznak létre, a baloldal pedig azzal, hogy az egész világra kiterjedő gazdasági hegemóniára törnek.

Végül az összeesküvéselmélet-gyártók mindkét típusa hisz abban, hogy aki vele szemben bosszút forral, már hatalomra jutott. Az antiszemiták az orosz és francia forradalmakat zsidó sikertörténetként olvassák, akárcsak Izrael létrejöttét vagy az Egyesült Államok kormányának összetételét. Miközben a titkos társaságok ellenségei különféle erők összejátszását látják a színfalak mögött – illuminátusokét a francia forradalomban, tőkésekét az orosz forradalomban, brit és amerikai érdekekét Izrael mögött, és a Pénz Hatalmáét Washingtonban –, egyetértenek az összeesküvők sikerének kulcstényezőjében.

———

A két összeesküvés-elmélet mögött álló bűnbakok annyira hason lóak, hogy aki az egyiket gyalázza, az máris gyalázza a másikat is A leghíresebb összefonódás szerint a zsidók és szabadkőművesek összejátszanak; ráadásul úgy hiszik, hogy a zsidók „imperialista”

vagy totalitárius államokkal egyaránt szívesen társulnak.

———

SZABADKŐMŰVESEK. A szabadkőművesek és a zsidók alkotják a legtartósabb és legjelentősebb kombinációt. Úgy tekintenek rájuk, mint akik közösen állnak szemben az Egyházzal és együtt törnek világuralomra, ezért szerves egységgé olvadnak össze az összeesküvéselmélet-gyártó képzeletében.[446] Általános vélekedés szerint a zsidók túl kevesen vannak, hogy egyedül irányítsanak, ezért a szabadkőművesekhez fordulnak, s bennük lelnek rá terveik végrehajtóira.

Bár az első ismert példa arra, hogy egy zsidó csatlakozott egy páholyhoz, 1732-ből, Londonból származik, nem akadt túl sok zsidó szabadkőműves, csak évtizedekkel később, amikor a zsidók a páholyokba áramlottak, hogy társadalmi megbecsültségre és kapcsolatokra tegyenek szert. Általánosságban a brit és a francia szervezetek szívesebben fogadták őket, mint a németek.

Ennyit a tényekről. Anakronisztikus módon egy aacheni szerzetes már 1778-ban azt állította, hogy „a zsidók, akik keresztre feszítették a Megváltót, szabadkőművesek, Pilátus és Heródes pedig a [szabadkőműves] páholy vezetői voltak“.[447] Visszatekintve 1782 volt az a pillanat, amikor a zsidók hatalmuk alá vonták a szabadkőművességet, hiszen két jelentős esemény történt akkoriban: a sznbadkőművesek megtartották wilhelmsbadi gyűlésüket, s e nagy hírverésben részesült találkozó alkalmával elvetették a templomosoktól való származás vádját; az illuminátusok pedig áttették székhelyüket Frankfurtba, ahol történetesen a Rotschild-klán is lakott, így ezentúl Rotschild pénzére támaszkodtak. A jezsuita de Barruel azt állítja, hogy a zsidók alapították a szabadkőművességet; ez a gondolat később szinte közhellyé vált. Az amerikai Szabadkőművesség-ellenes Párt néhány tagja a szabadkőművességet „a gonoszság rendszerének” látta, „amely három szóban összegezhető – judaizmus, pogányság és bálványimádás!”[448]

A vádak zöme 1848-tól datálódik, amikor a zsidóknak az év korszakos eseményeiben betöltött, kiemelt szerepe arra indított egy névtelen német pamfletírót, hogy a forradalmakat a zsidóknak és a szabadkőműveseknek (és valamennyire még a protestánsoknak is) tulajdonítsa. De a németországi szabadkőművesség kifejezetten antiszemita jellege miatt ez és az ezt követő vádaskodások egészen az első világháborúig süket fülekre találtak. A zsidókat és szabadkőműveseket összekapcsoló pamfletek csak akkor leltek

közönségre, amikor franciára fordították őket.[449] E pamfletek ugyanakkor a szabadkőművességről, mint a zsidó világuralom megszerzésének eszközéről terjedelmes francia szakirodalmat eredményeztek. A dobpergés könyörteleniil erősödni kezdett. 1852-ben Benjamin Disraeli a maga excentrikus, ám jelentőségteljes módján kapcsolta össze a zsidókat és a titkos társaságokat.

„A titkos társaságok a szemita elv felszámolását, a zsidó vallás – legyen az mózesi vagy keresztény eredetű – felszámolását, az ember természetes egyenlőségét, a tulajdon megszüntetését hirdetik, átmeneti kormányokat alakítanak, és a zsidó faj férfiai ott találhatók mindegyik élén. Az Isten népe ateistákkal működik együtt; a legügyesebb tulajdonszerzők a kommunistákkal szövetkeznek; a kiválasztott nép megragadja Európa minden csőcselékének és alacsony kasztjának a kezét!”[450]

Egy 1869-és antiszemita tanulmány a szabadkőművességet „a judaizmus vakmerő művének” bélyegezte, „egy mesterséges judaizmusnak, amely különös embereket – főleg keresztényeket – verbuvál a zsidó fajba”. A szabadkőművesség, állította a tanulmányíró, keresztény fokozatokat és szimbólumokat használ, hogy megtévessze a gyanútlan keresztényeket, és elrejtse valós céljait. A páholyok „a zsinagóga felbecsülhetetlen értékű helyettesítői”.[451]

E felfogásból igazolható meggyőződés lett. 1880-ban egy francia pap azt állította, hogy a zsidók alighogy csatlakoztak a szabadkőművességhez, már át is vették az irányítását, mert a zsidóknak „természetes ösztöne az uralkodás”.[452] Az első, 1882-ben Drezdában tartott antiszemita konferencia kiadott egy nyilatkozatot, amely a szabadkőműveseknél történt zsidó hatalomátvételről szólt. Egész könyvek mélyedtek el a zsidó uralom intrikáiban, és különböző, de egymással felcserélhető kapcsolódásokat fedeztek fel. Az egyik közös téma az volt, hogy a szabadkőműveseket az Alliance Israélite Universelle, egy zsidó emberbaráti szervezet irányítja. Edouard Drumont, akit az antiszemitizmus pápájának is hívtak, nagy hatású röpiratait az 1880-as évektől a „zsidó szabadkőművességre” tett utalásokkal töltötte meg. 1893-ban egy francia püspök kijelentette, hogy „a szabad kőművességben alapvetően minden zsidó, kizárólagosan zsidó, szenvedélyesen zsidó, az elejétől a végéig”.[453] A történész Jacob Katz, szerint ekkorra a francia antiszemita szerzők számára

„lehetetlenné” vált, hogy ne támadják a szabadkőműveseket is.[454]

Az 1894 és 1899 között folyó Dreyfus-ügy csak tovább hangsúlyozta a zsidó-szabadkőműves összefonódást. A cári titkosrendőrség az 1890-és évek Párizsában fabrikálta a *Jegyzőkönyvekéi,* számos utalást téve a szabadkőművességre is. Ráadásul a *Jegyzőkönyvek* első, 1903-as kiadása így nevezi meg a dokumentumot: *A szabadkőművesek és Cion bölcsei világtalálkozójának jegyzőkönyvei.* Az orosz kifejezés *zsidomaszonsztvo* („zsidószabadkőművesség”) legalizálta ezt a feltételezett egységet, és Alexandra cárnő azt írta 1918 ban a naplójába, hogy a cár „felolvasta nekünk a szabadkőművesek jegyzőkönyveit”.[455] A *Jegyzőkönyveket* valódinak feltételezve Nesta Webster azt a következtetést vonja le, hogy „ez a felvilágosult szabadkőművességnek a Rend zsidó páholya álfal készített javított programja.”.[456]

A zsidó-szabadkőműves összejátszáson alapuló gondolatok az első világháborút követően Németországban jutottak megnövekedett jelentőséghez. Számos német érvelt úgy, miszerint országuk háborús veresége nem katonai kudarc eredménye, hanem egy „hátbaszúrásé” (Dolchstoss), amelyet zsidók, szabadkőművesek, szocialisták, bolsevikok és mások irányítottak – azaz Németország akkori vezetőin kívül mindenki. Ebben a kontextusban a zsidó és szabadkőműves egyesülés rendkívül meggyőzőnek bizonyult. Azon a napon, amikor Vilmos császár lemondott a trónról, egy napilap bejelentette: „az 1914-és háborút a nemzetközi zsidóság, a nemzetközi szabadkőművesség és a nemzetközi plutokrácia indította, és vitte végig egy meghatározott cél, a Német Birodalom megsemmisítése érdekében”.[457] Friedrich Wichtl rendkívül széles körben olvasott könyvében úgy érvel, hogy a szabadkőművesek, és közülük is a zsidók szították mind a háborút, mind az orosz forradalmat.[458] Eggyel továbblépve, az újonnan átdolgozott *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* már egyedül a zsidókat hibáztatta a háborúért, a szabadkőműveseket téve cinkosukká. (A *Jegyzőkönyvek* német fordítása több ponton megváltoztatta a húsz évvel korábbi orosz szöveget, figyelembe véve az utóbbi évek eseményeit, kiemelve a szabadkőművesek szerepét.) Erich Ludendorff, a hivatásos antiszemitává avanzsált tábornok úgy érvelt, hogy azok a nem zsidók, akik a szabadkőművesekhez állnak, „álzsidók“ lesznek.[459]

A náci propaganda átvette a fúzió gondolatát, erőteljes kirohanásokat intézett ellene, és a szabadkőművességet zsidó

sarjadéknak minősítette. Könyvek és röpiratok halmaza hívta fel a figyelmet a monarchia elleni közös cselekedeteikre és Németország elárulására a háborúban. A nácik később előnyt kovácsoltak ebből a feltételezett kapcsolatból, hogy 1935 közepén bezárathassák Németországban az összes szabadkőműves páholyt. Ekkorra, fejti ki Katz, a zsidókat és a szabadkőműveseket „szinte tökéletesen azonosították”.[460] A mai napig számos európai és amerikai véli úgy, hogy a szabadkőművesek és a zsidók valamiféle kapcsolatban állnak egymással. A szovjet propaganda odáig ment, hogy a szabadkőműveseket a Dávid-csillag imádóiként állította be.

———

IMPERIALISTÁK. Az összeesküvéselmélet-gyártók a 18. század óta vég nélkül azon spekuláltak, hogy a zsidók valamelyik kormánnyal, leggyakrabban a brittel közösen szőnek összeesküvést. Poroszország királya, II. Frigyes (1712-86) úgy látta, hogy a zsidók kulcsszerepet játszanak a brit uralkodó hatalmát érintő korlátozásokban, majd a britekkel korrupciós és hadi tevékenységekben társultak, hogy közös befolyásukat kiterjesszék az európai kontinensen.[461] A zsidók kulcsszerepet töltöttek be a Napóleon felett aratott brit győzelemben. Amikor a brit ipar a tizenkilencedik század végén teljesen aláásta a német kézműipar helyzetét, megerősödött a meggyőződés, hogy a gazdasági liberalizmus egy zsidó-brit trükk. A *Jegyzőkönyvek* „az angolok és zsidók közötti rokonságra” utal.[462] Egy francia szerző úgy írja le Londont, mint a várost, ahol „Izrael királyai ülnek a trónon”, és a zsidó bankárokat a Brit Birodalom irányítóiként ábrázolja.[463] A búr háború megerősítette azt az elterjedt vélekedést, hogy a brit katonák és a zsidó pénz között szoros szövetség áll fenn; Lenin Cecil Rhodest tartotta „elsősorban felelősnek” a háborúért,[464] mások zsidó pénzemberekkel hozták összefüggésbe a nevét. Ugyanezek az eszmék visszhangoztak az Egyesült Államokban is. Grover Cleveland elnököt egyik ellenfele „a zsidó bankárok és a brit arany ügynökeként” jellemezte.[465] Oroszországban a *Jegyzőkönyvek* egyik első kiadása a cionizmust úgy ábrázolta, mint ami mindig „barátian viseltetik az angol külpolitika iránt”. [466] Az első világháború traumáját követően ezek a gondolatok újra divatba jöttek, és a London által 1917-ben kiadott Balfour-deklaráció, amely „a zsidó nép hazájául Palesztinában megalapítandó állam” mellett állt ki, semmivel sem csillapította őket. A világtörténész Oswald Spengler szerint a britek és a zsidók összedolgoztak, hogy a németek gyengeségét állandósítsák. Befolyásos antiszemita írások úgy

ábrázolták V. Györgyöt, mint a zsidók korlátlan uralkodóját, és amellett érveltek, hogy az angolok és a zsidók közösen tervélték ki az első világháborút, ezzel segítve elő világuralmi terveik megvalósulását. Henry Ford antiszemita lapja, a *Dearborn Independent* az első világháború előtti Londont a zsidók „fővárosának” nevezte.[467] Joseph Goebbels, a náci főpropagandista a briteket „az árják zsidóinak” nevezte, míg Heinrich Himmler még közelebbi kapcsolatot feltételezett, amikor a briteket a zsidók leszármazottaiként állította be. Az efféle gondolatok máig élnek az összeesküvéselmélet-gyártók körében: Lyndon LaRouche a brit zsidó szövetséget helyezi elgondolásai központjába, és a Ku-Klux-Klan is hasonlókat propagál.

Időnként, különösen az első világháború után, más államokat is a Nagy-Britannia és a zsidók által alkotott szövetséghez társították. McCormick ezredes *Chicago Tribune*-je a zsidókat, az angolszászokat és a kommunistákat egyetlen összeesküvésben kapcsolta össze. Sok brit zsidó-német szövetséget feltételezett. A második világháborús német jelmondatok általában a nyugati demokráciák és a világ zsidósága közötti feltételezett egyezségen lovagoltak. Ludendorff úgy ítélte meg, hogy egy titkos zsidó kormány dolgozik együtt Londonnal és Párizzsal, már ha egyenesen nem irányítja őket! Ludendorff ugyanezt fedezte fel az oroszországi forradalom mögött. A *Jegyzőkönyvek* 1935-ös francia kiadása tartalmaz egy bevezetőt, amely a német, brit és amerikai kormányokat a zsidó kapcsolat haszonélvezőiként jeleníti meg.

Amikor 1947-ben az Egyesült Államok megörökölte Nagy-Britannia hagyományos szerepét a nemzetközi status quo fenntartójaként, az állítólagos zsidó szövetséget is megkapta hozzá. Mivel a világhatalom átadása majdnem egybeesett Izrael állam születésével, ez az összeesküvéselmélet-gyártók szemében felerősítette az Egyesült Államok-Izrael kötelék jelentőségét és rejtélyét. Olyan közel kerültek egymáshoz, hogy az Egyesült Államok a korábban zsidók számára tartogatott gyalázkodást is kiérdemelte. Az összekapcsolódás valójában a huszadik század legelején vette kezdetét. Egy német szerző már 1906-ban azt állította, hogy „bizonyos értelemben a zsidók most az amerikanizmus képviselőiként jellemezhetők itt. A judaizáció valójában amerikanizáció.” Néhány évvel később az elismert német tudós, Werner Sombart az Egyesült Államokat jóval nyersebben a „zsidók államának” (judenstaat) nevezte.[468] André Glucksmann, francia filozófus úgy látja, hogy az antiamerikanizmusban

a klasszikus zsidóellenes előítéletek jellegzetességei bukkannak fel, köztük a láthatatlan hatalom és a szilaj, megfékezhetetlen erő képzeteivel. „A megközelítések ugyanazok… Csak a szavak különböznek.”[469] Ehhez hasonlóan Paul Hollander, az Egyesült Államokkal kapcsolatos attitűdök elemzője megjegyzi, hogy „az antiamerikanizmus nagyrészt a gyűlölet átvitelét jeleníti meg Izraelről az Egyesült Államokra, mivel a két országot szorosan összekapcsolják és azonosítják a másikkal”.[470] Richard Grenier odáig megy, hogy „ezután nem a zsidók, hanem Amerika minden rossz okozója”.[471] Dan Diner azt a következtetést vonja le, hogy „szerkezetét tekintve az anti-amerikanizmus az antiszemitizmusra hasonlít”.[472]

A karjaival minden jót elszívó, a földgolyón szétterpeszkedő, telhetetlen polip képzete a zsidók és az imperialista államok közötti felcserélhetőségre kínál vizuális bizonyítékot. A nagy német drámaíró, Johann von Schiller (1759-1805) idézte meg először ezt a képet még Nagy-Britanniával kapcsolatban. Idővel a polip szimbólumát a két együttműködő félre alkalmazták: egy 1894-és amerikai röpirat egy tízkarú, polipszerű lényt mutat, amely az Egyesült Királyságból nyúl ki és a „Rotschildok” nevet viseli.[473] Magukra a zsidókra is alkalmazható: a szovjet propaganda a „cionizmus polipszerű kémhálózatáról” beszélt, a brit szélsőjobb pedig hatalmas birodalomnak nevezte a cionizmust, amelynek „karjai” az egész világot fenyegetik.

———

TOTALITARIÁNUS MOZGALMAK. Az eljövendő vad túlzásokat megelőlegezendő, II. Miklós cár 1905-ben azt írta, hogy az orosz forradalmárok 90 százaléka zsidó. Ezt a sokat idézett túlzó kijelentést[474] nagy becsben tartották az eljövendő évtizedekben, hiszen a zsidó származású[475] személyek aránytalanul nagy szerepet játszottak az orosz forradalomban. Nyersebben fogalmazva a kommunizmust nagyrészt zsidó vagy zsidó származású egyének alakították, kezdve Kari „Mordechai” Marxszal, majd Otto Bauerrel és Rosa Luxemburggal Németországban, Kun Bélával Magyarországon, valamint Lev Trockijjal, Pavel Axelroddal és Grigorij Zinovjevvel Oroszországban.[476] Az antiszemiták ebből kiindulva vonzó, ám hamis szabályt állítottak fel: a zsidók természetüknél fogva bolsevikok. Egy adott pillanatban még az olyan jelentős személyiség is, mint Winston Churchill, elfogadta a zsidó-kommunista nexus igazát:

„Ez a mozgalom a zsidók között nem újdonság. Spartacus Weishaupttól Karl Marxon át egészen Trockijig (Oroszország), Kun Béláig (Magyarország), Rosa Luxemburgig (Németország) és Emma Goldmanig (Egyesült Államok) a civilizáció megdöntésére és a megállított fejlődés, az irigy rosszakarat és a lehetetlen egyenlőség alapján újjáépülő társadalomra irányuló világméretű összeesküvés fokozatosan terjeszkedik. Ez volt minden felforgató mozgalom forrása a tizenkilencedik században.”[477]

Az összeesküvéselmélet-gyártás perverz logikája szerint az ellenfelek igazából barátok. Az, hogy hatmillió zsidó vesztette életét náci gyilkosok kezétől, az összeesküvéselmélet-gyártók számára nem a két csoport abszolút szembenállását bizonyítja, hanem összekapcsolódásukat. Egész baloldali szakirodalom fejlődött ki a vita körül, hogy a cionisták egy követ fújtak a náci Németországgal, mert az 1930-as években zsidókat akartak Palesztinába költöztetni; különösen arról esik sok szó, hogy állítólag a zsidó pénzemberek támogatták Hitler hatalomra jutását. Lenni Brenner tudományosan támasztja alá az állítást,[47]”]im Allen irodalmi kifejezést talál hozzá;[479] a szovjet kormány pedig hivatalos ideológia formájában dédelgette ezt a kártékony elméletet. A neonácik továbbmennek egy lépéssel, és azt állítják, hogy a cionisták zsidókat gyilkoltak a holokauszt idején. LaRouche pedig addig játszik a szavakkal, míg megállapítja, hogy a zsidók voltak az egyedüli nácik.

———

Ki vezeti a műsort? Miközben az összeesküvéselmélet-gyártók mélyen hisznek a zsidók és társaik közötti szövetségben, elutasítják és naivitásnak bélyegzik az egyensúly és a kölcsönös haszon fogalmát. Egyvalaki a főnök, de vajon ki? A zsidók mozgatják a marionettfigurákat és a titkos társaságok a bábjaik? Vagy pont fordítva volna? Az efféle kérdések számos összeesküvéselmélet-gyártót zavarba ejtenek. Egy befolyásos antiszemita 1880-ban megjegyezte, hogy „mindent a zsidók ösztönöznek és irányítanak”, de ugyanakkor „a szabadkőművesek is mindent ösztönöznek és irányítanak”. Beismerte, hogy ez „nagy dilemma”: „vagy a szabadkőművesség gyűrte le és zsákmányolja ki a zsidóságot, hogy az előtérbe tolja; vagy a zsidó az, aki hatalma alá vonta a szabadkőművességet és ugródeszkának, eszköznek használja a terveihez”.[480]

Egy évszázaddal később ugyanez a dilemma kísért, de ma

a kulcsfontosságú ügyek az Egyesült Államok és Izrael szövetségét érintik: vajon az Amerikai-Izraeli Közügyi Bizottság irányítja Washingtont, vagy a zsidó államot hozták azért létre, hogy üzleti érdekeket támogasson a Közel-Keleten? Az egyik állítás szerint az imperialisták védelmezik Izraelt; a másik szerint a cionisták irányítják Amerikát. Az Egyesült Államok-Izrael viszony egy pillanat alatt bensőségesebbnek látszik, mint a tények azt bizonyítanák; aztán a két ország hirtelen ellenféllé válik. Az amerikaiak általában a cionista összeesküvés gondolatára fogékonyabbak,[481] a muszlim közel-keletiek valamivel hihetőbbnek találják az imperialista állítást.[482] Még a tudósok is zavarodottan szemlélik az ügyet. Yasumasa Kuroda a Hawaii Egyetemről például azt állítja, hogy „időnként nehéz megmondani, melyik országot manipulálják”.[4“5] Ezek az összeesküvés-alapú eszmék annyira elterjedtek, hogy Dean Rusk, a volt külügyminiszter szükségét érezte, emlékirataiban elutasítani őket: „Az a tény, hogy Izrael nem Amerika talpnyalója, bizonyára sok arab figyelmét elkerüli. De az ellentéte is igaz: az Egyesült Államok nem Izrael talpnyalója, ezt viszont sok amerikai nem veszi észre”.[484]

Más összeesküvéselmélet-gyártók pontosan tudják, hogy ki használ fel kit. Megszállott antiszemiták minden titkos társaságot – szabadkőműveseket, illuminátusokat, kommunistákat, a brit és amerikai kormányokat, sőt még a jezsuitákat is – a zsidók kreációiként tartják nyilván. Számukra a zsidók ősi gyökerei, szoros összetartása és vallási törekvései vezető üzlettárssá teszik őket bármely társas vállalkozásban. Míg az hihető, hogy a zsidók magas pozíciókat töltenek be titkos társaságokban, az utóbbiak hogyan szűrődnek be a zsidó intézményekbe? Végül is soha nem hallunk róla, hogy keresztények jutottak be a Cion bölcsei közé.

A titkos társaságok specialistái a külföldi kormányokat tekintik a hatalom birtokosainak. Többnyire úgy látják, Washington mondja meg, hogy Jeruzsálemben mi történjen, mások ugyanakkora britek szerepe mellett kardoskodnak. Lyndon LaRouche és követői úgy látják, hogy London nem csupán a zsidókat irányítja, hanem muszlim unokatestvéreiket is. Nézetük szerint „a második világháborút követő időszak óta tartja fenn irányítását a Közel-Keleten” a „cionista expanzionista kultuszok” és az „iszlám és radikális arab terrorizmus” támogatásával.[485]

A részletekkel nem foglalkozva és az összeesküvéselmélet-gyártás kétszázötven évét áttekintve két trend válik nyilvánvalóvá. Először is, ami két teljesen különálló

gyanúrendszer volt, az fokozatosan, szabálytalanul, de biztosan összefonódott. Az antiszemita – és titkostársaság-ellenes fóbiák egymáshoz nem kapcsolódó, különböző táborokkal rendelkező jelenségekként kezdték, hogy idővel egyre inkább hasonlítani kezdjenek egymáshoz. Közvetlenül az első világháború után, amely a Nyugat szörnyű válságát és az összeesküvéselmélet-gyártás jelentős fellendülését hozta el, elérkezett az a pillanat, amikor a két hagyomány sokkal inkább összefonódott, mint elvált egymástól. A régebbi korszakok részleges magyarázatai már nem bizonyultak megfelelőnek. A radikalizmus veszélyei egyetlen, az antiszemita és a titkoslársaság-mítoszokat egyesítő meta-összeesküvés-elméletet igényeltek. Mindent a zűrzavar uralt. Lenin és V. György király egyszerre leltek szabadkőművesek és zsidók (természetesen egyikük sem voll egyik sem). Az új bolsevik vezetés egy hónappal hatalomra kerülése után Palesztina brit megszállását 1917 decemberében közvetlen fenyegetésként értelmezte. Hitler úgy került hatalomra, hogy szinte mindent az antiszemita terminológia szerint értelmezeti, majd titkostársaság-ellenes szemléletet adott mindehhez. Ellenben Sztálin megrögzött antiimperialista volt, aki élete végén (a zsidó orvosok perében) közel állt hosszá, hogy átfogó támadást indítson a zsidók ellen.

Másrészt az antiszemita hagyomány láthatólag a titkostársaság-ellenes megfelelője rovására nyert nagyobb jelentőséget. Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus később kezdődött, de tovább tart majd. A zsidók összetartása és komolysága hiányzik a titkos társaságokból és a kormányokból. Ráadásul a zsidók visszatámadnak – szervezkednek, lobbiznak, egész oldalas hirdetéseket tesznek közzé –, és mindez olyan hitelességgel és valóságossággal ruházza fel őket, amely a titkos társaságokból hiányzik.

Mindazonáltal az antiszemita változat mostanra annyira elharapózott, hogy a titkostársaság-ellenes téma időnként eltűnik a látóhatárról. A világ jól ismeri az Iszlám Nemzet zsidókkal kapcsolatos nézeteit (akik az Egyesült Államok Kongresszusát, Hollywoodot, az egyetemi életet és az orvosi szakmát irányítják), de kevesen ismerik fel, hogy a hitrendszer még ennél is több hangsúlyt helyez a szabadkőművesekre (akik állítólag az egész fehér fajt uralják). Hasonlóképp, miközben Pat Robertsont kertelés nélkül megrótták *Az Új Világrend* című könyve nyílt antiszemitizmusáért, e könyv lap lap után tartalmaz nyilvánvaló és eszelős félelemkeltést a szabadkőművesekkel és a Külkapcsolatok Tanácsával szemben;

ez, úgy látszik, senkit sem érdekel, és nem is foglalkoznak vele. Az elemzők odáig mennek, hogy a titkos társaságokkal szembeni félelmet „a ’nemzetközi zsidót’ megelőző régi összeesküvés-elméletként”[486] semmibe veszik, arra utalva ezzel, hogy az már nem is létezik.

Ez a vakság sajátos logikai hibához vezet: mégpedig ahhoz a feltételezéshez, hogy minden összeesküvés-alapú utalás a zsidókra vonatkozik. Dennis King – aki tudatában van az antiszemita összeesküvéselmélet-gyártásnak, viszont elveti a titkostársaság ellenes változatot – azt bizonygatja Lyndon LaRouche-ról szóló tanulmányában, hogy a britekre, mint legfőbb összeesküvőkre tett utalások valójában „titkos kód”, amely a zsidókra vonatkoztatható.[487] Igazság szerint ezek a britekre tett utalások. Az amerikai milíciamozgalomról szóló tanulmányában Kenneth Stern azt írja, hogy a „vezetők óvatosan beszélnek a ’nemzetközi bankárokról’ vagy a ’Federal Reserve-ről’ vagy a ’Háromoldalú Bizottságról’ vagy a ’keleti elitről’. De ezek a vezetőség által gondosan kiagyalt kódolt kifejezések, hogy a nyílt antiszemitizmus felmutatása nélkül csábíthassák az embereket a mozgalomba”. Stern a továbbiakban azt állítja, hogy a milíciamozgalom hisz a zsidó összeesküvésben, „még ha máshogyan is nevezik, és soha nem is említik a zsidókat”.[488] Mindkét szerző ott követi el a hibát, hogy azt hiszi: a mai jobboldal szükségesnek érzi antiszemitizmusának enfeminizmusokba rejtését. Valóban volt idő, amikor szükség volt olyan kifejezésekre, hogy „nemzetközi bankárok”, de korunk gátlástalan légkörében már nem így áll a helyzet.

Michael Lind jó példa az erővonalak körüli legnagyobb zűrzavarra. Amikor Lind úgy találta, hogy vezető konzervatívok (William F. Buckley, fr., Norman Podhoretz) elmulasztották megfelelő módon elítélni Pat Robertson összeesküvés-elméleteit (amelyeket könyvében, *Az Új Világrendben* vezetett elő), akkor Lind nem csupán korábbi konzervatív mentoraival fordult szembe, de durván kifogásolta a konzervativizmus intellektuális jellegét is. Fokozott érdeklődéssel fordul Robertson írása felé, nem kevesebb mint három cikkben és egy könyvfejezetben elemzi forrásait és rejtett utalásait. Lind azonban Robertson művének alapos vizsgálata ellenére is vaknak mutatkozik a titkostársaság-ellenes hagyománnyal szemben, így alapvetően érti félre *Az Új Világrendet.,* amikor azt kizárólag a zsidókkal szembeni támadásokkal hozza összefüggésbe. Lind három hibát követ el. A titkostársaság-ellenes

állításokat zsidóellenesnek olvassa; és így próbálja bizonyítani, Robertson figyelmeztetései az Új Világrenddel kapcsolatban afelé tesznek egy lépést, hogy „legitimizálják a ZOG ellenfeleinek paranoiás világképét“.[489] Lekicsinyli vagy figyelmen kívül hagyja Robertson zsidókra és Izraelre tett számos együttérző vagy akár dicsérő utalását.[490] Mindennek tetejébe Lind ott rángatja be a zsidókat Robertson szövegébe, ahol egyszerűen nincsenek jelen. Például, amikor Robertson írásaiból idéz, szögletes zárójelben illeszt be zsidókra tett utalásokat;[491] ráadásul Kari Marxból is zsidót csinál.

Amikor Lind antiszemitizmust kiáltó vádaskodásainak következtében Robertsonnak válaszolnia kellett, láthatóan őszintén zavarba jött, hiszen egyértelműen elzárkózott az antiszemitizmustól: „Rendkívül sajnálom, hogy zsidó közösségből bárki azt hiszi, hogy a könyvemben a nemzetközi bankárok leírása és az ’európai bankárok’ kifejezés zsidókra utal… Szándékosan soha nem használtam olyan szavakat, amelyeket egyesek a zsidó üzleti érdekek leírását kódoló kifejezéseknek hisznek.
A leghatározottabban elítélem és elutasítom a közösséget mindazokkal, akik efféle kódolt szavakat használnak az antiszemitizmus takargatására”.[492] Mentegetőzése hihető, hiszen Robertson csupán futólag említi a zsidókat. Ugyanakkor Lind dokumentálja, hogy Robertson miként vágja ki az antiszemita utalásokat az általa egyébként szorosan követett forrásokból. Meg kell hagyni, akadnak zsidókkal kapcsolatos említések *Az Új Világrendben,* különösképpen a Rotschild-családról, de mindezek a titkostársaság-mítosz részeként jelennek meg, nem a zsidógyűlölet kódolásaként. Figyelemre méltó, hogy még titkostársaság-ellenes szemléletű zsidók is összeesküvőnek látják a Rotschildokat; James Perloff megjegyzi, hogy ő maga „részben orosz-zsidó eredetű családból származik”, de ez nem tartja vissza attól, hogy ne a megszokott összeesküvéselmélet-gyártó szóképeket használja a Rotschild-család kapcsán.[493]

FOLYAMATOSSÁGOK

Ha a „nemzetközi zsidóság” kifejezést behelyettesítenénk „a világ cionistái” mítoszra… csak ugyanazt a régi antiszemita bort kapnánk új, anticionista palackokban! — Robert Wistrich[494]

———

Rendkívül figyelemreméltó, hogy az antiszemita és titkostársaság-ellenes hagyományok szinte teljesen összefonódtak, holott hosszú történetük során fontos pontokon találunk közöttük különbségeket.

Először is, az antiszemita mítosz egy összetartó, kicsiny és gyakorlatilag változatlan embercsoportra összpontosít.
Az összeesküvés-alapú antiszemitizmus hívei egyetlen, átfogó zsidó összeesküvést fedeznek fel a történelemben, amely Heródessel kezdődött, és a mai napig tart. Az antiszemiták a zsidók közötti különbségeket jelentéktelennek tekintik, hiszen mind ugyanannak a központi hatalomnak tartoznak engedelmességgel. „Minket szolgál", kérkedik a *Jegyzőkönyvek,* „mindenféle világnézetű, mindenféle irányelvű ember, a királypártiak, a demagógok, a szocialisták, a kommunisták és az utópista álmodozók minden fajtája".[495] Ezzel szemben a titkostársaság-ellenes fóbia különféle csoportok ellen irányul: a vallásosok és a vallásellenesek (illuminátusok és jezsuiták), a mérsékeltek és a szélsőségesek (szabadkőművesek és jakobinusok), a kapitalisták és a szocialisták (fegyverkereskedők és a kommunista párt ügynökei), a nagyhatalmak és az egyszerű kisemberek (a brit kormány és a boszorkányok), a gazdagok és a szegények (a Háromoldalú Bizottság tagjai és a katolikus emigránsok), a műveltek és az iskolázatlanok (az enciklopédisták és a maffia). Ráadásul egyes titkos társaságba tömörült összeesküvők ma élnek (a Külkapcsolati Tanács tagjai), néhányuknak századokkal korábban nyoma veszett (templomosok), mások pedig soha nem is léteztek (rózsakeresztesek).

Ahogyan a zsidók sok mindenben hasonlítanak, úgy az antiszemiták is. Ezzel szemben a titkos társaságok ellenségei olyan változatos népség, mint maga a félelmük tárgya. Azok, akik a templomosokkal foglalkoznak, egészen máshogyan látják a világot, mint az Egyesült Államok kormányával kapcsolatos fóbiák képviselői. Az antiszemiták sokkal jobban működnek együtt, mint a titkos társaságok ellenségei. A titkostársaság-ellenes elméletgyártók még abban sem tudnak megegyezni egymás között, hogy a titkos társaságok összejátszanak vagy pedig harcolnak egymással. Azok, akik úgy hiszik, hogy együttműködnek, úgy látják, egyetlen csoport mozgatta a történelmet az utóbbi kétszáz évben. Ncsla Webster számára „az orosz forradalom… a francia forradalom közvetlen folytatása volt".[496] Hasonlóképpen Pat Robertson számára:,,[a]z a sátáni vérengzés, amelyet az illuminátusok szabadítottak Franciaországra, a Szovjetunió kommunistái által elkövetett vérfürdők és az egymást követő párttisztogatások elődje volt."[497] Ezzel szemben mások úgy látják, hogy a titkos társaságok egymás torkát szorongatják, és szerintük ez a konfliktus

a történelem hajtóereje. Ahogy Ishmael Reed regényének egy szereplője fogalmaz „Minden politikai és kulturális háborúskodás alatt és mögött titkos társasagok közötti harc rejtőzik“.[498]
Az a gondolat, hogy a szabadkőművesek között konfliktus feszül, széles körben elterjedt; egyes ellenfeleik odáig mennek, hogy a világot a német és az. orosz, szabadkőművesek harcaként értelmezik, mások „az angol és a francia szabadkőművesség háborújaként”[499] ábrázolják a modern történelmet.

Másrészt, míg az. antiszemiták a zsidó gondolkodás komoly és összetartó voltára reflektálnak, a politikájuk egyirányú, rosszindulatú, halálosan komoly, és veszélyt jelent a célpontjára,[500] addig a titkostársaság ellenes elméletgyártók skálája a vérengzőtől a humorosig terjed. Egyes esetekben az „okkult összeesküvés” mítosza ellen fordulnak, amely mágiába hajlik, és egyik ókori hagyományt halmozza a másikra – egyiptomit, iránit, az indiai misztikus vallásokat, a kabbalát, a pitagoreizmust, a gnoszticizmust, az asztrológiát és az alkémiát, a druidák meséit – zavaros, válogatás nélkül egymáshoz társított elemekből álló egészet alkotva. Ez a „mindent bele”-attitűd vonzza oda a misztikusokat, a sarlatánokat és az izgalomra vágyókat.

Más esetekben a frivolités és a humor is megjelenik, mint a következő, 1984-és gunyoros vezércikk soraiban a *The New York Timesban:*

„A modern világ legfőbb bomlasztó ereje a bélyeggyűjtés iránti szenvedély… (A] bélyeggyűjtőtől jobban kell félni, mint bármely politikai vagy vallási fanatikustól… |A| bélyeggyűjtő legfőbb életcélja a világ politikai térképének megváltoztatása… a királyságok és köztársaságok felbomlásának és újak létrejöttének minden módon való elősegítése… Ezek a gyűjtők hazaszeretetüket és erkölcsüket teljesen alárendelték az őket uraló szenvedély kielégítésének. Ha tökéletes egységben cselekszenek, jóval többet érhetnek el, mint a szabadkőművesek, jezsuiták és Európa titkos társaságai együttvéve.

Egy évszázaddal később, amikor a szovjet blokk felbomlóban volt, az *American Philatelist* ismételte el ezt az állítást: a világpolitikai változások jó bélyegeket eredményeznek, tehát bizonyára a bélyeggyűjtők állnak a nyugtalanság mögött. „Miért kellene Nyugat-Európának egyesülnie, amikor Kelet-Európa széltagozódik? Ki jár jól a változás folyamatával? Ki más, mint a bélyeggyűjtők.[502]

Vladimir Nabokov a „Sápadt tűz”-ben (*Pale Pire),*
az összeesküvéselmélet-gyártás rendkívül kifinomult paródiájában megír egy pocsék, ezersoros verset a középkorúak külvárosi életének banalitásairól, majd mindehhez egy színlelt kritikai apparátust csatol (előszó, lábjegyzet, tárgymutató), amely Zembla elveszett királyságának kalandos történeteként olvastatja a verset.[503] A tréfás nevű Nemzeti Bizonytalansági Tanács (National Insecurity Council), „a nyugati parton tanyázó szélhámos újságírók titkos szövetsége” adta ki az „Összeesküvés! A megdöbbentő igazság Amerika legkedveltebb összeesküvés-elméleteiről!” *(It’s a Conspiracy! The Shocking Truth About America’s Favorire Conspiracy Theories)* című művet.[504] A kedvenc összeesküvés-elméletek közé tartozik Henry Ford náci kapcsolataitól Elvis Presley meghamisított haláláig sok minden. A humorista Calvin Trillin azokból űz gúnyt, akik úgy vélik, Indiana útjelző táblái egy összeesküvés részei.[505] Egy fiataloknak szánt könnyed olvasmány Noam Chomskyról ad közre karikatúrát, amint előadja összeesküvés-elméleteit.[506]

A titkos társaságok hagyománya a mások öröméből jutó izgalmat és az illetlenség határát súroló élvezetet nyújtja valós veszély nélkül, valahogy úgy, mint a manga, vagyis az erőszakos és szexuális tartalmú képregény, amelyet higgadt japán üzletemberek olvasnak útban a munkahelyükre. A templomosok legendája például „soha nem is volt a *Cion bölcseinek jegyzőkönyveihez* vagy a boszorkányüldözési hisztériához hasonlóan gonosz és romboló hatású fantáziálás. Excentrikus, de ártalmatlan teozófiai álomról van szó, amelyet a hiszékenyek rovására kihasználtak ugyan a sarlatánok, de sohasem vették igénybe gonosz célokra… A bizarr színjáték stigmája soha nem hiányzott a templomosok megítéléséből, de talán pont a ’komolyság’ hiányában rejlik a dolog furcsa bája.”[507]

———

A titkostársaság-fóbia tehát lehet ártalmatlan, vidám őrültség, vagyis olyasmi, amivé az antiszemitizmus sohasem válhat.

———

Ha a zsidókra, a titkos társaságokra és az angolszászokra összpontosítunk, ez azzal jár, hogy megfeledkezünk az emberiség 94 százalékáról. A listáról kihagyott tényezők közül említésre méltó a három nagyhatalom, amely Európái igyekezett uralma alá vonni 1618 és 1991 között: a szélsőjobb és szélsőbal, az univerzalista vallások és a teljes, Nyugaton kívül eső világ.

———

EURÓPAI NAGYHATALMAK. A harmincéves háborútól (1618-48) kezdve kétszázötven éven át (az 1870-és francia-porosz háborúig) olyan francia államférfiak, mint Richelieu, XIV. Lajos, Napóleon és III. Napóleon, ismételten próbálkoztak Franciaország európai hegemóniájának megteremtésével. Ez a törekvés volt a kiváltója a két első, mai szemmel világháborúnak nevezhető politikai helyzetnek: a spanyol örökösödési háborúnak (1702-13) és Napóleon háborúinak (1792-1815). A francia történelem ezután következő része bizonyos értelemben párhuzamos Nagy-Britanniáéval. A két állam a tizenkilencedik század során hatalmas birodalmat épített, mindkettőt lerombolták a világháborúk, 1945 után gyarmataik hasonlóképpen elszakadtak, ugyanúgy nukleáris arzenált építettek ki, és élvezték a presztízst, amely az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagságával jár. Ami azt illeti, Franciaország jelentősebb erőforrásokkal és katonai hatalommal rendelkezik, mint Nagy-Britnnia, és jóval önállóbb külpolitikát folytat. Franciaország ennek ellenére alig jutott szerephez az összeesküvéselmélet-gyártók köreiben.

A németek Bismarcktól Hitlerig, 1870 és 1945 között kitartóan és növekvő erővel azon munkálkodtak, hogy megbontsák a világrendet, ami végül az első és a második világháborúhoz vezetett. Mégis alig lehet találni összeesküvés-elméletet, ami a Hohenzollernek törekvéseivel foglalkozik: a Ruhr-vidék vállalatainak piaci részesedésért folytatott harcaival, Közép-Európa kulturális imperializmusával, még kevésbé a nácik világuralmi terveivel. Az a kevés teutonellenes összeesküvés-elmélet, ami egyáltalán létrejött, a németeket a zsidókkal vagy az angolokkal és az amerikaiakkal vállvetve küzdve ábrázolja. A germanofóbiás Nesta Webster például 1921-ben egy ennél biztosabb és alapvetőbb német összeesküvésre tett utalásokat, de a németekre mindig úgy tekintett, mint akik a fentiekkel játszanak össze. Ugyanazon tanulmány során váltogatva fedezett fel szövetséget „a porosz militarizmus és a nemzetközi tőke”, „a német imperializmus és a zsidó fondorkodás”, valamint „a német ateizmus és a zsidók kereszténységgel szembeni kibékíthetetlen ellentéte” között.[508]

Oroszországra földrajzilag a világ legnagyobb kiterjedésű országaként tekintenek, mintha ez adottság lenne, és nem több évszázadig tartó területi terjeszkedés eredménye. Vagy ha firtatják is, a kiterjedést a védekezés eredményének tudják be, mintha a mongolok, Napóleon és Hitler megszállásai magyarázatot

jelentenének a terjeszkedés szükségességére. (Ha valóban ez volna a helyzet, Belgium nagyobb lenne, mint Oroszország.) Oroszország szándéka, hogy a Szovjetunió felbomlása után visszaszerezze „a közeli külföld” – az egykori tagköztársaságok – felett gyakorolt irányítást – sem nemzetközileg, sem az összeesküvés-elméletek tekintetében nem ébresztenek érdeklődést.

———

LENINIZMUS ÉS NÁCIZMUS. A kommunista és a náci mozgalmak az emberi emlékezet két legnagyobb világméretű összeesküvés-elméletének számítanak. Lenin úgy látta, hogy „a mi forradalmunk” nem korlátozódik pusztán Oroszországra, hanem „az egész világra kiterjedő szocialista forradalom felé tett lépés.”[509] Számára 1917 eseményei nem az „orosz forradalmat” hozták el, hanem, egy történész szavai szerint, a „világforradalmat, amely történetesen Oroszországban vette kezdetét… Lenin mindenekelőtt internacionalista volt, világforradalmár,… (aki) kész lett volna a forradalom élére állni bármely országban, ahol lehetőség kínálkozik rá”.[510] Az övé tényleg világméretű összeesküvés volt. Akárcsak Sztáliné. A szovjet propagandagépezet kifejezte Sztálin álmát a „Szovjet Szocialista Köztársaságok Európai Unióját” illetően, amelyet a költő szavaival az „egyetlen szovjet nemzet” létrejötte követ. A Szovjetunió aztán meg is valósította ezeket az álmokat, olyan távoli országok belpolitikájába beleavatkozva, mint Kuba, Angola és Vietnam. Hitler szintén világuralmi ambíciókat forgatott a fejében, ahogyan arra ismételt utalásokat tett. Például, amikor hadat üzent az Egyesült Államoknak, „történelmi küzdelemről” beszélt, amely „nem csupán Németország történelme, de Európa egésze, és a világ szempontjából is döntő lesz”.[511]

Az összeesküvéselmélet-gyártók aligha figyelnek fel ezekre az eseményekre. Ellenkezőleg, az ínyencek lefitymálják a globális törekvésekkel kapcsolatos vádakat: Winston Churchill ilyen elutasítással szembesült az 1930-as években, amikor a (mindent eltaposó náci) „katonacsizmákról” beszélt, akárcsak Ronald Reagan, amikor az 1980-as években egyszeri alkalommal a „gonosz birodalmára” tett utalást. Mindkét totalitáriánus mozgalom félig-meddig titkos rendszerekre támaszkodott és nyílt világuralmi terveket kovácsolt, de kevesebb figyelmet keltettek, mint a sebtében összetákolt (Nagy-Britannia), alig létező (Egyesült Államok) vagy teljes mértékben kitalált (zsidók) birodalmak.

Érdekes módon a jobboldal hajlik arra, hogy a totalitáriánusokat ne autonóm hatalmakként, hanem zsidó vagy kapitalista

összeesküvők ügynökeiként szemlélje. A Henry Fordhoz hasonló antiszemiták úgy hiszik, hogy „a proletariátus úgynevezett diktatúrája gyakorlatilag és valójában a zsidók diktatúrája”.[512] Ehhez hasonlóan a titkostársaság-fóbiások, mint például a John Birch Társaság, amellett érvelnek, hogy „amit ’kommunizmusnak’ nevezünk, az nem Moszkvából vagy Pekingből ered, hanem egy New Yorkból, Londonból és Párizsból irányított összeesküvés egyik ága”, a nyilvánvalóan leninista meggyőződésű vezetők pedig nem többek, mint „felbérelt kommunista banditák”.[513] Dan Smoot, egy amerikai jobboldali Izraelt és a Szovjetuniót úgy ábrázolja, mint amelyek „közös cél elérésére törekszenek… hogy minden arab országot elszigeteljenek az Egyesült Államoktól, és a szovjet érdekkörbe kényszerítsenek”.[514] Más szavakkal a szovjet birodalom csak akkor fenyegető, ha a félelmetes zsidókkal, angolokkal vagy amerikaiakkal társul.

Sztálin sem vette észre az orra előtt lévő náci összeesküvést. Még akkor is kimagyarázta valahogy ezt a nagyon is valódi fenyegetést, amikor már német katonák milliói gyülekeztek a határon (a téves észlelés bővebb kifejtését illetően lásd B lüggelék). Ennél csupán az volt bizarrabb, amikor mindkét totalitárius mozgalom erősködött, hogy a másik mögött állnak a zsidók. A nácik főzték ki a „zsidó bolsevizmus” fogalmát, azzal vádolva a Szovjetuniót, hogy a nemzetközi zsidóság eszköze A Kreml később (az 1967-és arab-izraeli háború után) a „zsidó nácizmus” visszataszító fantomjával válaszolt, amely a nácizmus legkártékonyabb formája. Ezek az ellentmondó, de egymásba illeszthető vádak csak még inkább elősegítették a két összeesküvéselmélet gyártó hagyomány összefonódását.

———

UNIVERZALISTA VALLÁSOK Az univerzalista vallások – és leginkább a militánsak – logikai szempontból sokkal gyanúsabbak lehetnének, mint egy exkluzivista, jelen esetben a judaizmus. A többszáz milliónyi buddhista és hindu bizonyára alkalmasabb összeesküvő lenne, mint a zsidók, akiknek lélekszáma a fentiek töredéke. De nem így áll a helyzet, hiszen ók (ellentétben a zsidókkal) nem élnek az európaiakkal közvetlen közelségben, és nem szimbolizálják a modernitás élvonalát.

Említésre méltó, hogy a protestánsok milyen kevés figyelmet szentelnek a katolikusoknak, tekintve a korábbi századok vallásháborúit, a központosított egyházat és a katolikusok több száz millióra rúgó lélekszámát. Persze szűk körben még él egyfajta

fanatikus katolikusellenesség, de széles körű vonzerővel nem rendelkezik. Alberto Rivera, aki kiugrott jezsuitának adja ki magát, olyan anyagokat ad közre, amelyek szerint a jezsuiták álltak *A Kommunista Kiáltvány,* az orosz forradalom és Hitler mögött, és egyik írásában azt is elismeri, hogy a Vatikánban egy számítógép rögzíti minden élő protestáns nevét, mintegy felkészülésképpen egy új inkvizícióra.[515] Az ökumenizmust is a protestantizmus elsorvasztásának eszközeként írja le. Szerzőtársa, Jack Chick Washington szándékaival ijesztget: „Én elhiszem, hogy konkordátumot írunk majd alá a Vatikánnal. És ha megtesszük, mindannyiunkat teherautókra raknak és mindenfelé elszállítanak. Elmegyógyintézetekbe visznek minket… valahová fel, Alaszkába. A katolikusok fel fognak minket falni."[516] Louis Farrakhan kiadványai a pápát nevezik a szervezett bűnözés legfőbb vezetőjének. De a témák ismeretlensége is mutatja, hogy sem bázissal, sem jelentőséggel nem bírnak. A protestáns összeesküvésektől való félelem még kevésbé kimutatható, bár Jehova tanúit időnként a zsidó összeesküvés részének tekintik.

Megerősítendő, hogy a katolikus és protestáns összeesküvéselmélet-gyártók nem igazán félnek egymástól, mindkettő a másikat társítja a zsidókkal. Coughlin atya Keresztény Frontja 1938-ban úgy ócsárolta a protestáns mozgalmat, hogy „a zsidók álltak Luther (Márton) mögött".[517] Ugyanebben a szellemben William Guy Carr jelentette ki, hogy „Kálvin (János) valódi neve Cohen volt", és hogy a genfi reformátor mozgalma valójában nem más, mint a keresztények megosztására szőtt zsidó összeesküvés.[518] Ennél is érdekesebb, hogy az Amerikai Forradalom Leányainak *(Daughters of the American Revolution – amerikai történelmi és oktatási társaság – a szerk.)* egyik tagja körülbelül ugyanebben az időben jelentette ki: „Pius pápa zsidó, én mondom. Ő és a zsidók 5 millió dollárt dobtak össze, hogy megállítsák Hitlert. Azt hiszed, a pápát a bíborosok kollégiuma választja meg? Ugyan már! A pápát a nemzetközi zsidó bankárok tették oda. 15 millió dolláros jelzálogot tettek a Vatikánra!"[519] Érdekes módon a katolikus összeesküvéselmélet-gyártás sem tagadta a vád igazságtartalmát; Coughlin atya beismerte, hogy „az első harminchárom pápa zsidó volt. Az utóbbi tíz pápánk közül három volt ízig-vérig zsidó".[520]

Az iszlám jobban áll az összeesküvők ranglistáján, s tekintettel a keresztény-muszlim ellenségeskedésre, az iszlám hírhedt erőszakosságára és a közel-keleti politika változékonyságára, ez nem is olyan meglepő. Ebben az esetben azonban a nyugatiak

kevésbé félnek a muszlim összeesküvéstől, mint az ellenségeskedés két egyéb formájától: a dzsihádtól (szent háború) és a népességnövekedéstől. A dzsihád mindenkit mozgósító háborúskodást foglal magában, és nem összeesküvést. Két brit szerző ebben a szellemben írta, hogy „Az iszlám ismét mozgásba lendült. A Nyugat számára olyan fenyegetőnek és esetleg gazdaságilag bomlasztónak bizonyulhat, amilyen csak a moccanatlan szovjet birodalom lehetett.”[521] Jim Rogers a Columbia Egyetemről tovább megy, és az iszlámot nagyobb problémának tartja az oroszok birodalmánál: „A nyugatiak azt hiszik, hogy modern történelem a hidegháború ötven éves története. Érdekes, fontos küzdelemről van szó, de csupán egy mellékszálról az elmúlt ezerháromszáz év iszlám-keresztény konfliktusához képest.” [522]

A népességgel kapcsolatos vonatkozás sem összeesküvés-alapú. A muszlimok lélekszáma közel egymilliárd, és növekedése rendkívül dinamikus; milliók vándoroltak be Nyugat-Európába és Észak-Amerikába, ahol a zsidók kicsiny és csökkenő lélekszámával szemben az ő lélekszámúk meredeken növekszik. Rendkívül sok európai tekinti ezt a legfontosabb társadalmi problémának, annak veszélyét látva benne, hogy országuk elveszíti történelmi identitását és muszlimmá válik.[523] Nagy-Britannia Nemzeti Frontjával egybehangzóan számos jobboldali csoportosulás tekinti az iszlámot „a fehér faj halálos ellenségének”.[524] Ezek az érzések indítottak egy norvég elemzőt arra, hogy előrevetítse: „ahogyan az iszlám egyre inkább átveszi a kommunizmus helyét, mint a nyugati civilizációra legnagyobb fenyegetést jelentő változás, úgy lesznek majd az iszlámellenes összeesküvés-elméletek egyre kidolgozottabbak és vonzóbbak”.[525] De a muszlimoknak aligha van jövőjük fő összeesküvőként. Ki hibáztathatja őket a francia forradalomért, vagy a modern kapitalizmusért? Ahogyan a muszlimok száma és jelentősége növekszik, úgy válnak a zsidók és a titkos társaságok kiegészítőivé, de nem helyettesítik őket. Európa tartós vonzalma az utóbbiak iránt valószínűleg még sokáig megmarad.

Ennek megerősítéséül vessünk egy pillantást Vlagyimir Zsirinovszkij, a téves elnevezésű orosz Liberális Demokrata Párt ripacskodó, de gyors sikert elért vezetőjére. Volt egy összeesküvés-elmélete az 1991-és szovjet összeomlásra (az amerikaiak szították a nem orosz tagköztársaságok lázadását, mert ezt olcsóbbnak és veszélytelenebbnek találták, mint az Oroszországgal való katonai konfrontációt). De egy jóval eredetibb elméletet is kiagyalt Oroszország jövőbeni ellenségével

kapcsolatban, amely azért is érdekes, mert semmi köze sincs a zsidókhoz, titkos társaságokhoz vagy imperialistákhoz: „ma az Oroszországot fenyegető veszély délről érkezik. Afganisztánból, amely máris támadja Tádzsikisztánt; Teheránból, amely már tervezi hatalmas területek pániszlám elfoglalását; Ankarából, ahol a Nagytörök Állam tervei már régen készen állnak.”[526] Zsirinovszkij külpolitikáját és politikai karrierje nagy részét alapozta az „Oroszországot szétzúzó” muszlim terv taglalására,[527] és úgy érvelt, hogy Oroszországnak mindezt katonai csapással kellene megelőznie. Egy elemző szerint kétséges, hogy ezt Zsirinovszkij komolyan gondolta, inkább opportunista okokból vélekedhetett így, mivel neki „nincs saját meggyőződése. Nagyon szeretne Oroszország elnöke lenni, és úgy gondolja, hogy néhány szélsőségesen iszlámellenes külpolitikai nézet közelebb viszi majd a hatalom megszerzéséhez”.[528] Amennyiben így van, Zsirinovszkij hibát követett el, hiszen az orosz közvélemény alig reagált a muszlim fenyegetés gondolatára, és politikai karrierje hanyatlásnak indult.

———

A NYUGATON KÍVÜL ESÓ VILÁG. Ritka kivételektől eltekintve a világ többi részére úgy tekintenek, mint amely nem rendelkezik az eszközökkel vagy a kellő képzelőerővel egy Európa vagy Észak-Amerika elleni támadás kivitelezéséhez. Japán és Kína keltette a „sárga veszedelemtől” való félelmet, amelyet Vilmos császár vetett föl 1895-ben, de bevándorlók hordáira gondolt, nem belső összeesküvésre. Az a gondolat, hogy a hierarchikus japán egység aláássa a Nyugat ipari bázisát, már összeesküvésre utal, amelyből hiányoznak a nyugati ügynökök és balekok, és amennyiben a japán recesszió folytatódik, elveszíti az erejét. Ugyanakkor egyes populációkról egyszerűen megfeledkeznek, például az indiaiakról, az afrikaiakról és a latin-amerikaiakról. Amikor egy nem nyugati fél beszáll az eseményekbe, azért teszi, mert a zsidók vagy egy titkos társaság iránt kötelezte el magát. A nácik úgy tekintettek a kínaiak százmillióira, mint a zsidók újabb, a Vörös Hadsereget erősítő erőfeszítéseinek eszközeire. Egy japán szerző elmagyarázza, hogy Tajvan és Dél-Afrika miként lettek összeesküvők azáltal, hogy csatlakoztak Izrael gazdasági dominancián, fegyverkereskedelmen és atomfegyverzeten keresztül megnyilvánuló világuralmi törekvéseihez. Ezek szerint tehát az az általános szabály, hogy a kizárt 94 százalék csak akkor válhat komoly összeesküvővé, ha csatlakozik a 6 százalékhoz, lehetőleg

a zsidókhoz.

———

Miért korlátozódnak az összeesküvők a zsidókra, Izraelre, a szabadkőművesekre, a britekre és az amerikaiakra? Talán mert két kiemelkedő vonás mindannyiukban közös: a modernség és az idea lizmus.

———

MODERNSÉG. A tizenkilencedik század elején – a városi, városias és liberális – zsidó magának a modernitásnak lett a szimbóluma. 1818 júliusában például egy német katonatiszt az ipari forradalmat a „zsidó cselszövésnek” tulajdonította.[529] A század előrehaladtával a reakciósok a demokrácia, törvényesség, szólásszabadság és még a közoktatás liberális programját is Európa „judaizációjának” tekintették. A kapitalizmus rablásait („a pénz mindennek az igazi ura”) egyszerűen a zsidókra hárították. Az antiszemitizmus jelesei foglalkoztak a témával. Olyan kiválóságok, mint a zeneszerző Richard Wagner vagy a történész Heinrich von Treitschke is a modernitással társították a judaizmust. A befolyásos protestáns lelkész, Adolf Stocker úgy állította be a zsidókat, mint az általa rettegett és megvetett változások mögött álló hajtóerőt: „Németország minden baja a zsidóktól származik”, foglalta össze elhíresült nézetét.[530] Wilhelm Marr, az az aktivista, akinek nevéhez az *antiszemitizmus* kifejezés fűződik, ugyanezeket az érzelmeket fejezte ki, csak még melodrama tikusabban: „Az ókor vagy a modern kor egyetlen diadalmas vezérére sem büszkélkedhet nagyobb spirituális vagy kulturális és történelmi sikerrel, mint a legutolsó, utcasarki kordéjából szalagot áruló zsidó (Schacherjudel).” Az évszázadok óta politikai üldözést elszenvedő zsidóság anélkül lett a mai Németország szociopolitikai diktátora, hogy bárkire ütést mért volna.[531]

Hasonló gondolkodás Németországon kívül is jelen volt. Nagy-Britanniában a kiváló regényíró, G. K. Chesterton a zsidókat a „sajnálatos modernitás” ügynökeinek nevezte.[532] Az Egyesült Államokban Ernest Elmhurst (valódi neve: Hermann Fleischkopf) a következő kijelentést tette: „A demokrácia zsidó. A demokrácia nem más, mint az internacionalista zsidó bankárok politikai rendszere. Baruch, Brandeis, Rabbi Wise, Lehman, Frankfurter – mind zsidó, és mind a demokráciát akarja. Ez bizonyítja a demokrácia zsidó jellegét.”[533] Míg a zsidók máig betöltik ezt a szerepet (az orosz kommunista vezető, Gennagyij Zjuganov az ipari forradalom miatt hibáztatja őket), Izraelt mostanában egyre

gyakrabban hibáztatják; a Közel-Kelet egyetlen kiteljesedett demokráciája Nagy-Britanniáéhoz hasonlítható egy főre eső jövedelemmel rendelkezik. Ezek a tényezők tartják életben továbbra is az anticionizmus elvadult formáit, amelyben a zsidók válnak felelőssé a modernitás mindenféle következményeiért.

A zsidók nélküli antiszemitizmus sajátos jelensége jellemző képet ad a zsidók szimbólumként és bűnbakként való hasznosítására. A vehemens antiszemita rophatok gyakran olyan helyekről származnak, ahol nem is élnek zsidók, mint például a vidéki Franciaország egyes részei vagy némely arab ország. Egy befolyásos antiszemita, Léon Maurin akkkor írta jelentős műveit, amikor a távoli óceániai szigeten, Mauritiuson töltött be szolgálatot érsekként. Orosz megfelelője, Iliodor szerzetes a kolostorból adott ki antiszemita újságokat, de saját bevallása szerint életében nem találkozott zsidóval, és ugyanez érvényes volt szinte az összes többi 1917 előtti antiszemitára. Idaho és Montana – az egyesült államokbeli antiszemitizmus jelenkori melegágyai – a legkisebb létszámú zsidó lakossággal rendelkező államok. Spanyolország antiszemiták özönét adta, noha négy évszázada hivatalosan nem is élnek zsidók az országban. De a zsidó, mint a modernitás szinonimája legtisztább formájában Japánban létezik, ahol nincs őslakos zsidó közösség, de ahol a huszadik század során kétszer is széles körű és nyilvánvaló antiszemita kampányok törtek ki.

Akárcsak a zsidók, általában a szabadkőművesek is a társadalom legsikeresebb tagjai közé tartoznak. Aki gyűlöli a modernitást, könnyen elhiszi, hogy annak ők a hajtómotorjai. Az Egyesült Államokban a szabadkőművesség-ellenesek úgy találták, hogy „a szabadkőművesség olyan irányzatokat testesített meg, amelyek a felismerhetetlenségig megváltoztatták az országot… Az ipari társadalom felemelkedését szolgáló intézményként a szabadkőművesség érthető módon gyanakvást ébresztett azok között, akik nem nyugodtak bele az új rendszerbe.”[534] Szélesebb skálán értelmezve az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok ugyanezt a szerepet töltik be. A maga idejében mindkettő a világ leghatalmasabb állama és a tőkés vagyon szimbóluma volt. A szimbolizmuson túl ezek az államok rendkívül bomlasztó hatást gyakoroltak a világ társadalmaira. A legfejlettebb államok polgárainak néha nehéz megérteniük, hogy az általuk elhozott modernitás milyen mélyen érint másokat. Ipari exportjuk a világon máshol élő gyártók számára gyártási módszerük ódivatúvá válásához vezet, és csődöt okoz, kulturális exportjuk

idegen, nem várt értékeket gyökereztet meg, míg politikai eszméik megosztják a népességet.

A zsidók, szabadkőművesek és angolszászok mindenki másnál inkább megjelenítik a modern élet reményeit és vívmányait. Ennek megfelelően tetteik sajátos bűvöletben tartják a politikai ideológiáktól, gazdasági válságoktól és kulturális változásoktól frusztrált népességet. Ezzel szemben hogyan lehetnek az indiaiak vagy az afrikaiak hiteles összeesküvők? Ők a modern élet sereghajtói, nem kezdeményezői.

———

IDEALIZMUS. Érdekes módon a magas ideák az összeesküvéselmélet-gyártás célpontjává tehetnek egy népet vagy egy államot. A zsidók nem háborúk révén gyakoroltak mélyreható befolyást a világtörténelemre, hanem egy sor erkölcsi tantételükkel, amelyek a kereszténységen és az iszlámon keresztül a világ népességének a felének nyerték el a lojalitását. Mivel az összeesküvéselmélet-gyártók eleve rossz szándékúnak feltételezik őket, ragaszkodnak ahhoz az értelmezéshez, hogy a zsidók ilyen mérvű befolyása a hatalomra törekvés jele.

Ezzel a szemlélettel egybehangzóan olyan államot tekintenek az összeesküvés kezdeményezőjének, amely ideákon és nem vérségi kapcsolatokon alapul. Minél komolyabban tartja magát egy állam egy ideálhoz, annál inkább felhívja magára az összeesküvés-elméletgyártók figyelmét. Az Egyesült Államok, a forradalmi Franciaország és Izrael ezért tűnnek hitelesebb összeesküvőknek, mint a Szovjetunió, a náci Németország, Pakisztán vagy Irán iszlám köztársasága. Az utóbbiak annyira kevéssé társíthatok az erkölccsel, hogy kudarcaik nem ébresztenek nagy érdeklődést. Az Egyesült Királyság nem kifejezetten illik az eszmére alapozott államok sorába, de az alkotmányos demokráciához vezető hosszú evolúciója e kis klub tiszteletbeli tagjává teszi.

A nyitott és demokratikus kormányok közül törekvései, sikerei, hosszú fennállása és befolyása révén az amerikai emelkedik ki. Bizarr módon mindezek a vonások teszik az összeesküvés-elméletgyártók első számú ellenségévé, és a nevéhez kötik a legaljasabb kizsákmányolásokat is. Amerika – amely a világ többi részének is példát szolgáltat – hihetővé teszi azt a gondolatot, hogy az Egyesült Államok kormánya különösen felháborító terveket szövöget, ezáltal még vonzóbb célponttá válik az összeesküvéselmélet-gyártók számára. Az amerikai álomtól

elidegeníthetetlen idealizmus magában rejti az Egyesült Államokkal kapcsolatos paranoid fantáziák lehetőségét. Ahogyan
az antiszemitizmus torz formában voltaképpen a zsidók érdemeinek elismerése, úgy az amerikaiak burkolt büszkeségének tárgya lehet, hogy kormányuk a legveszélyesebb titkos társaságként emelkedik ki a többi közül.

NYOLC

JOBBOLDALI BALGÁK, BALOLDALI OKOSOK

———

1933. február 27-én, csupán három héttel Hitler hatalomra kerülése után, tűzvész tört ki a német parlament berlini épületében, a Reichstagban, és egy része le is égett. Az esetet követő nyomozás egyszerű tényeket állapított meg. Egyetlen személy, egy korábban a holland kommunista párthoz tartozó holland fiatalember volt a gyújtogató, aki abban a reményben cselekedett, hogy tettével népfelkelést szít a náci uralom ellen.[535] De akkor mindkét vezető totalitáriánus kormány megragadta a lehetőséget, hogy az összeesküvésnek nem minősíthető esetet saját céljait szolgáló kidolgozott összeesküvés-elméletté alakítsa. A nácik egy nagyszabású kommunista összeesküvés részeként tálalták a tűzvészt, és arra használták, hogy ennek orvén német kommunistákat tartóztassanak le, és szétverjék a pártjukat. A szovjetek azzal a történettel álltak elő,[536] hogy a gyújtogató valójában a holland fasiszta párt tagja, és náci parancsra lobbantotta lángra az épületet. Hat évtizeddel későbbi nézőpontból figyelemre méltó, hogy amíg a náci magyarázat már rég érvényét vesztette, a szovjet dajkamese tovább él, és a tömegkultúra,[537] valamint megbízható források egyaránt táplálják.[538] Ugyanígy eltűnt a jobboldal vádja, hogy zsidók pénzelték az orosz forradalmat, míg a baloldal ennél is nevetségesebb állítása – a zsidók segítették Hitlert hatalomra – továbbra is forgalomban van.

Ez két gyakran emlegetett sémára mutat rá: a jobb – és a baloldal egyaránt mélyen gyökerező összeesküvés-alapú gondolkodásról tesz tanúbizonyságot, viszont a közvélemény ezt sokkal inkább elnézi a bal-, mint a jobboldalnak. Ebben a fejezetben a közvélekedés sémáinak okait vizsgáljuk, és azok következményeit mérjük fel.

A SZÉLSŐSÉG ÖSSZETART

[A] nézetek, amelyek mind a szélsőjobb-, mind a *szélsőbaloldalon már régóta egyeznek., az utóbbi években az eszjárások bizarr találkozása révén egyek lettek, és az amerikai politika és tömegkultúra fő sodrába is kezdenek beszűrődni. Akár egyesült paranoiának is nevezhetjük őket.* — Michael Kelly[539]

———

A jobb – és a baloldal hasonló formákat ad saját

összeesküvéselmélet gyártásának, mert sokban hasonlítanak egymásra – a gyűlölet mértékében, az erőszakra hajló tendenciájában, az összeesküvyselmélet-gyártást ösztönző gyanakvásban –, és alig emlékeztetnek a politikai centrumra. Mivel az összeesküvés-alapú gondolkodás inkább mentalitás, semmint meghatározott politika, bármilyen politikai pozíciót vagy ideológiát egyaránt jól szolgál. Minden célnak megfelelő eszközöket kínál, csak szélsőséges legyen. Az „egyesült paranoia” nem újdonság, de már régóta megkönnyíti az átjárást az egyik szélsőségtől a másikig (a jobboldali antiszemita Wilhelm Marr a baloldalon kezdte karrierjét; 1933 után sok német kommunista csatlakozott a náci párthoz) az eszmék megosztása és az alkalmankénti együttműködés érdekében.

Az összeesküvés-elméletek jobbosból balossá alakítása minimális változtatást igényel. Egyszerűen kicserélhető az ellenség neve: így megváltozik az ideológiai irány, de a mentalitás ugyanaz marad. Helyettesítsük be a jobboldal mumusait (illuminátusok, a Rotschild-család, Trockij) a baloldal mumusainak (jezsuiták, a Rotschildok, Disraeli) helyére, és az összeesküvés-elmélet máris mindkét oldalon megállja a helyét. Politikailag sokoldalú, minden tervhez megfelel. Ugyanakkor – ahogyan a Rotschildok példája sejteti – egyes részletekben még meg is egyeznek. Az antiszemitizmus annyira hasonló a két szélen, hogy egy jól értesült szemlélő egyfajta „monolitikus konszenzust vehet észre, amelyben nehézzé, sőt lehetetlenné vált a bal és a jobb megkülönböztetése”.[540] Ennek bizonyítására Gennagyij Zjuganov, a kommunista párt elnökjelöltje az 1996. júliusi orosz választásokon nem csupán náci eszméket vett kölcsön „Túl a horizonton” *(Za Gorizontom)* című könyvében,[54’] de ráadásul még Hitler *Mein Kampfát* is plagizálta. Az amerikai szélsőjobb és szélsőbal szinte semmiben nem ért egyet – kivéve a zsidó fenyegetést. Ez a mély egyetértés viszont oda vezet, hogy elismerően nyilatkoznak egymás írásairól, sőt, még másolják is a másikat.

A bal és a jobb egyes titkos társaságok ügyében is egyetért; például mindketten úgy látják, hogy Washingtont nemzetközi pénzügyi érdekek kormányozzák. A jobboldali milíciák az 1960-as évek baloldali eszméit tették magukévá, miszerint az Egyesült Államok kormánya összeesküvést sző; a Montanai Milícia kísértetiesen ugyanolyan hangot üt meg, mint a Weather Underground *(radikális baloldali diákcsoportosulás a 60-as évek Amerikájában – a szerk.)* vagy a Symbionese Liberation Army

(radikális földalatti terrorszervezet, amely többek Patty Hearstöt is elrabolta – a szerk.), amikor az FBI-ról mint fasiszta intézményről mennydörög. A milicisták szintén a baloldal taktikáira hagyatkoznak törekvéseik finanszírozása érdekében: bankrablás, pénzhamisítás, csekkhamisítás. Amikor börtönbüntetést kapnak, efféle megjegyzéseket tesznek: „Csak újabb ártatlan ember vagyok, aki a zsarnoki jogrend csapdájába esett. Hatalmat a népnek! Éljen a forradalom."[542]

A fehér és a fekete rasszisták is sok mindenben egyetértenek. Mindketten a zsidókat tartják az afrikai rabszolgaimport főszereplőinek; az utóbbiak az összes fekete legyilkolását szolgáló összeesküvést látnak az „egy teljes faj ellen irányuló végletekig aljas vállalkozásban".[543] Mindkét rasszista csoportosulás egyetért abban, hogy a zsidó holokauszt soha nem történt meg; hogy zsidó családok birtokolják a Federal Reserve Boardot, amely lehetővé teszi, hogy évente dollármilliárdokat tulajdonítsanak el; az adóhivatal pedig behajtja a pénzt, amire szűk ségük van. A rasszisták titkostársaság-ügyekben is egyetértenek. Az 1991 elején Irak ellen viselt háborút követően az Iszlám Nemzet aggodalmát fejezte ki, hogy Bush elnök azért kreált válságot a Közel Keleten, mert igazolást akart teremteni az Alkotmány felfüggesztésébez. Majd, miután megszerezte „a totálishoz közelítő korlátozatlan diktátori hatalmat", arra gyanakodtak, hogy akkor 21 millió amerikai feketét „gyűjtőhelyekre vagy internálótáborokba" szállít majd.[544] A fehér rasszisták ugyanezért aggódtak, de önmagukra értelmezve: az Egyesült Államok a náci modell szerint szeretne koncentrációs táborokat létrehozni; „Először a keresztény fundamentalistáknak kell menniük Ahogyan a legutóbb a zsidóknak".[545]

Ez az egyetértés megmagyarázza az ellenségeskedés és a szövetség kiszámíthatatlan rendszerét. A szovjet-náci eset kínál paradigmát a maga közutálattal elegyített csendes együttműködésével, majd kinyilatkoztatott barátsággal, árulással, végül barbár háborúskodással. Alacsonyabb szinten olykor a fehér és fekete rasszisták is taktikai szövetségekbe állnak össze, hogy így harcoljanak az összeesküvések ellen. 1961 júniusában az amerikai náci párt vezetője, George Lincoln Rockwell „A feketék Adolf Hitlereként" köszöntötte Elijah Muhammadot.[546] Farrakhan 1984 óta tart fenn kapcsolatot a fehér felsőbbrendűséget hirdető jobboldal egyes elemeivel. Thomas Metzger, a kaliforniai Ku-Klux-Klan egyik vezetője például információt szolgáltatott az Iszlám Népének, és

még pénzzel is támogatta őket. Ahogyan 1985 októberében elmagyarázta, ezt azért tette, mert „Amerika egy rothadó hulla. A zsidók, amilyen parazitanépség, a hullán élősködnek. Farrakhan megérti ezt”.[547] Farrakhan Lyndon LaRouche-sal is szövetségre lépett, hogy támadják közös bosszúállójukat, a B’nai B’rith Rágalmazás-ellenes Ligáját és „a titkos kormányt”, amelynek feltehetőleg a liga is része.

A jobboldalon az antiszemitizmus elengedhetetlen, egészen odáig, hogy az ideológia iránt alapvetően nem érdeklődő csoportok (például a John Birch Társaság) gyakran szándékolatlanul is magukhoz vonzzák annak támogatóit; az antiszemitizmus elválaszthatatlan a jobboldali világképtől. Viszont a szabadkőművesek vagy a Washington ellen intézett támadások már fakultatívak. Ellenben a baloldalnak muszáj rendelkeznie bankárokkal és fegyverkereskedőkkel kapcsolatos összeesküvés-elmélettel, de a zsidóknak csak akkor kell figyelmet szentelnie, ha éppen úgy akarja. Ebből a különbségből következően a jobboldal a hatalom elérésének érdekében inkább a zsidókra összpontosít; a baloldal pedig az imperializmusellenességet hangsúlyozza.

A szembenállás gyakran hangsúly kérdése; a jobboldal és a baloldal egyetért az összeesküvők kategóriáiban, csak abban van köztük nézeteltérés, hogy kié a végső felelősség. A jobb – például hajlamos az imperializmust a zsidók eszközének látni, ezzel szemben a baloldal fordítva gondolja, ahogyan azt Izrael esete is illusztrálja. A jobboldal a világméretű zsidó összeesküvés részeként ábrázolja Izraelt. Az 1920-as években Adolf Hitler azt fejtegette, hogy a cionisták „egyáltalán nem azért szeretnének Palesztinában államot alapítani, hogy egyszer ott éljenek; inkább csak szeretnének egy központi irányítószervet az egész világra kiterjedő szélhámosságaikhoz”.[548] A nézet jelenlegi változata szerint Izrael utasításokat ad az Egyesült Államok kormányának. Ezzel szemben a baloldal az imperialista törekvések fedőtevékenységét látja a cionizmusban. Egy Ukrajnából származó szovjet dokumentum már 1919 júliusában „az imperialista ellenforradalom egyik ágazatának” nevezte a cionizmust.[549] Manapság ugyanez az attitűd a közel-keleti olajüzlet, az arab nacionalizmus vagy az iszlám után kémkedő nyugati ügynökként láttatja Izraelt.

FÓKUSZBAN A JOBBOLDAL

Az összeesküvések felfedik magukat – túlságosan gyakran is, és nem azok, amelyeknek kellett volna. És aztán a történelemben

egyszerre cik történik, amikor cakkot vártunk volna. — Todd Gitlin[550]
———
A könyv által felsorakoztatott bizonyítékoknak azt kellene igazolniuk, hogy az elmúlt két évszázadban a baloldal nem kevésbé propagálta az összeesküvés-alapú gondolkodást, mint a jobboldal. Lenin és jobboldali kollégája, Racskovszkij zsák és a foltja voltak. Sztálin összeesküvés-elméletei végzetesebb következményekkel jártak, mint Hitleréi. Világszerte is úgy áll a helyzet, hogy minden baloldali összeesküvéselmélet-gyártóra jut egy jobboldali. A kínai Mao Ce-tung a japán Todzsóra adott válasz. Az iráni Khomeneire az egyiptomi Abdel Nasszer. Franciaországban a jobboldali Le Pen párja a baloldalon Marchais. Oroszországban Zsirinovszkij alkot párost Zjuganovval.

Ennyit a valóságról. A közvélekedés hajlamos inkább a jobboldalra fókuszálni, ha az összeesküvés-elméletek forrásáról van szó. Az újságírás és a kutatók szerte a világban fasiszta mozgalmakat észlelnek, amely a nácikban csúcsosodott ki, az Amerikai Egyesült Államokban pedig olyan szervezetekben, mint a Ku-Klux-Klan, a John Birch Társaság és a milícia-mozgalom; baloldali megfelelőikre azonban alig figyelnek fel. Ezért írja Richard Ley, az antiszemitizmus elmélyült elemzője azt, hogy „az antiszemitizmus, mint mozgalom a politikai spektrum jobb oldalán találta meg a helyét keresztény konzervatívok, nemzeti soviniszták és erőszakpárti reakciósok között. A radikális demokraták és a szocialisták elfogadhatnak és hangot adhatnak számos zsidóellenes előítéletnek, mégsem lesz belőlük antiszemita.”[551] Walter Laqueur orosz reakciósokról írt tanulmányában megjegyzi, hogy a huszadik század során „a képzeletbeli összeesküvésekbe vetett szilárd hit… a szélsőjobboldal lelkialkatának alapvető része volt”.[552] Michael Lerner, a baloldali antiszemitizmusról szóló könyv szerzője azt állítja: „[aj zsidókat fenyegető fő veszedelem sem most, sem korábban nem érkezett a baloldalról. Mindig a jobboldal jelenti a fő fenyegetést”. Számára „a baloldaliak a nagyvilág mély antiszemitizmusát tükrözik és sajátítják el”;[553] másképpen fogalmazva nem viselnek felelősséget a gyűlölet szításában. Egy antiszemitizmusról író európai jobboldali szerző úgy találja, hogy az összeesküvéselmélet-gyártás csupán a jobboldal számára biztosít intellektuális vezető szerepet.[554]

Ugyanez a helyzet a titkos társaságokkal is, ahol a tudósok szintén alig veszik észre a baloldalt. Nézzük az amerikai esetet.

1964-és híres esszéjében Richard Hofstadter felvázolta az összeesküvés-alapú gondolkodást, amely patologikus formában kizárólag a konzervatív oldalon lelhető fel. Állítása szerint ez a probléma „a szélsőjobboldalon a legnyilvánvalóbb… különösen a Goldwater-mozgalomban”,[555] és minden általa felhozott példa, még a tizennyolcadik századiak is, a jobboldalról származik. Az „ésszerűtlenség politikájáról” szóló kitűnő tanulmányukban Seymour Martin Lipset és Earl Raab alcímükben is kifejezik, hogy kizárólag az „amerikai jobboldali szélsőségességre” összpontosítanak.[556] George Johnson az „amerikai politika összeesküvés-elméleteiről és üldözési mániájáról” szóló áttekintésében csupán a „jobboldali politikának” szán vezető szerepet.[557] Ezeken az explicit állításokon túl gyakorlatilag a teljes, amerikai összeesküvés-elméletekről szóló tudományos kutatás annak jobboldali meg nyilvánulásaira összpontosít. Amikor kétely merül fel, hogy miként osztályozzanak egy összeesküvéselmélet-gyártót, mint például Lyndon LaRouche-t, a tudósok elkenik baloldali jellemzőit, hogy szabadon értekezhessenek az „új amerikai fasizmus” építésében betöltött szerepéről.[558]

———

Mi magyarázza a jobboldal szerepének túlhangsúlyozását, miközben a baloldal szabad utat kap? Az ellentmondás több különbségből adódik: a baloldali összeesküvéselmélet-gyártás érvei meggyőzőbbek, intellektuálisan kifinomultabb szóvivők terjesztik ezeket elő, a baloldali összeesküvéselmélet-gyártás később ütötte fel a fejét, és fokozatosabban halt el (1989-91-ben, szemben 1945-tel). Ezen felül az elemzők maguk inkább liberálisok, ezért együttérzőbbek a baloldallal.

A baloldal hitelesebb. A ritka kivételektől eltekintve[559] a jobboldal összeesküvéselmélet-gyártóinak társasága szkinhedekből, neonácikból és hasonszőrű jószágokból áll, akik zsidókról és titkos társaságokban szervezkedő ütődöttekről fejtik ki rosszindulatú elmeszüleményeiket. Nagy részük iskolázatlan; sokan alacsony végzettségűek, és alantas munkakörökben dolgoznak. Még a vezetők is beleillenek a sorba: Hitler bukott szobafestő volt, Farrakhan egykori nightclub tulajdonos, „Michigani Mark” (egy nagy tekintélynek örvendő figura a rövidhullámú rádióállomásokon) pedig házmesterként dolgozik. Ennek ellenére ezek az emberek történelemről, teológiáról, pénzügyekről és egyéb összetett témákról szónokolnak, amelyekhez nem sok közük van. Még

a hitelesebb figurák (egy gyógyszerész vagy egy lelkész) is csak ritkán rendelkeznek első kézből való információval a választott tárgyukban; többnyire elzárt helyeken élnek, és alig van kapcsolatuk a jelentősebb szervezetekkel. Jobboldali szerzők teljes komolysággal idézik forrásként a *National Enquired,*[560] egy vegyesboltban árusított bulvárlapot, és egyéb, a hitelességgel köszönő viszonyban sem lévő kiadványokat. Numerológiában, ókori dokumentumokban vagy ne adj' isten használt irodafelszerelésekben lelnek rá a titkos információkra.[561]

Ezzel szemben a vezető baloldaliak feddhetetlen iskolai háttérrel és időnként közvetlen munkatapasztalattal is rendelkeznek. Ez olyan tekintéllyel és hitelességgel ruházza fel őket, amely jobboldali kollégáik többsége számára elérhetetlen. Az, hogy Pierre Salinger, Kennedy és Johnson elnökök sajtótitkára, majd az ABC-News külföldi főmunkatársa volt, aki Amerika minden fontos hírtelevíziós díját elnyerte, súlyt adott különféle összeesküvés-elméleteinek (például a Szaddám Huszeint tőrbe csaló Egyesült Államokról,[562] vagy a TWA 8oo-as járatot kilövő rakétalövedékről szólónak). Gary Sick kapitányi rangot ért el az Egyesült Államok haditengerészeténél, a Nemzetbiztonsági Tanács stábjában tevékenykedett a Fehér Házban, dolgozott a Ford Alapítványnál, a Human Rights Watch egyik tanácsában elnökölt, és kutatást végzett a Columbia Egyeltem számára – ez mind azt szavatolta, hogy Sick Ronald Reagan megválasztásának legitimációját megkérdőjelező vádjai komoly üggyé növik ki magukat az amerikai politikában.

Noam Chomsky egy olyan összeesküvés-elméletet támogat, amely a világon szinte minden rosszért az Egyesült Államok kormányát vádolja, köztük a környezetszennyezésért, a militarizmusért, a szegénységért, a lelki elidegenedésért és a drog veszélyeiért. A kormány manipulálja a hangadó médiát (hogy a munkások forradalmi potenciálját irányíthassa), támogatja az egyetemi posztmodernizmust (hogy meghökkentse a beavatatlanokat), és ösztönzi a profi sportot (hogy elterelje a figyelmet a komoly dolgokról). Az Egyesült Államok mögött vállalatóriások állnak, főként gonosz fegyverkereskedők, akik a közvéleményt a hidegháborús fantazmagóriával etetik. Ez a rakás kótyagos ötlet nem valami alulképzett álmodozó agyából pattant ki, hanem egy vezető tudóséból, akinek a munkássága a nyelvészet területét gyökeresen alakította át. A *The New York Times* „vitathatatlanul a legfontosabb ma élő értelmiséginek" nevezi Chomskyt. Életrajzírója szerint ráadásul „a század egyik

legfontosabb alakja”.[562] Chomsky kétségbevonhatatlan teljesítményei nagy hitelességet kölcsönöznek politikai írásainak. Még sok más baloldali elméletgyártó személyiség rendelkezik hasonlóan kitűnő szakmai múlttal, köztük Ramsey Clark, az Egyesült Államok korábbi igazságügyi minisztere, és a néhai Allen Ginsberg, Amerika egyik legismertebb költője.

A baloldal tálalása kifinomultabb. A jobboldal írott anyagai jellemzően közönségesek. Rosszul tagoltak, tele vannak tárgyi, helyesírási és nyelvtani hibákkal, ráadásul sportot űznek a nagy – és vastagbetűs szavak, valamint a felkiáltójelek halmozásából. A kiadványok rendszerint isten háta mögötti városok ismeretlen kiadóitól származnak. Az egyik röpirat fejlécén például minden oldalon ez a felirat futott körbe: ****SZIGORÚAN TITKOS****, amely egy iskolás dolgozat külsejét kölcsönözte az irománynak. Ezzel szemben a baloldali összeesküvéselmélet-gyártók kifinomult és elegáns érveket kínálnak, amelyek tekintélyes kiadók imprimatúráját élvezik. A jobboldali összeesküvés-alapú antiszemita nyers szövegű és külsejű, szűk körben terjesztett füzetkével lavírozik, baloldali megfelelője pedig, egy olyan író, mint Gore Vidal, bestsellereket produkál. A jobboldal házi készítésű videókat terjeszt; a baloldalnak ott van Oliver Stone, aki díjnyertes hollywoodi játékfilmeket készít.

A jobboldal által kínált tartalom nevetséges. Írásaik nyilvánvaló önellentmondások mellett tárgyi tévedéseket is tartalmaznak. Még egy olyan iskolázott személy is, mint Pat Robertson (egy szenátor fia, aki a Harvardon végezte a jogot) önmagának teljességgel ellentmondó képet fest az Új Világrendről, legtitkosabb támogatóiról és azok motivációiról. A jobboldal régi és leszerepelt antiszemita szófordulatokat hadovái, és titkos társaságokkal szembeni gyanúik túlságosan vadak ahhoz, hogy egy értelmes és kiegyensúlyozott ember bevegye azokat. Az 1950-és években egy társaság a fluort az „ördög mérgének” tartotta, és az ivóvízhez adagolásáról (a fogszuvasodás megakadályozására) úgy vélekedett, hogy az „az egyik leghitványabb cselszövés az emberi faj ellen”.[564] Az 1960-as években a Christian Crusade *(Keresztény keresztesháború – antiszemita társulás az 50-as években – a szerk.)* a Beatlest az amerikai ifjúság szellemi fejlődésének hátráltatására szőtt összeesküvésnek tekintette. Az 1970-es években a Szabadság Lobbi elszörnyedve reagált a metrikus rend szerre, mint az idegen felforgatás egy példájára. Az 1980-as években néhány keresztény fundamentalista a párhuzamos vonalakból álló általános árukódot

(közkeletű nevén az EAN-kódot) egyenesen sátá ninak látta.[565] Az 1990-és években „hazafias” csoportok a Kix reggelizőpelyhek dobozának hátán találtak rá a fenyegető idegen invázió bizonyítékára, és azon aggodalmaskodtak, hogy a bioboltok a veszélyes New Age mozgalom fedőszervei.

Ezek a félelmek olyan abszurdak, hogy normális esetben vaskalapos kormányhivatalnokok is elvetik őket. Az FBI terrorizmuselhárító részlegének vezetője, John P. O'Neill ekképpen írja le, hogyan fogadják az emberei az ENSZ vezette megszállás miatt aggódó amerikaiakat: „Leültetjük őket az előcsarnokban, iszunk velük egy jeges teát, és próbáljuk megértetni velük, hogy ha belga ejtőernyősöket látnak hullani az égből kék (ENSZ-és) sapkával a fejükön, először az FBI-t hívják, hadd mérhessük rájuk mi az első csapást“.[566] Butrosz Butrosz-Gáli, a tiszteletet parancsoló ENSZ-főtitkár így ironizált ugyanezen az aggodalmon 1996 szeptemberében, nyári szabadságából visszatérve: „Milyen jó visszatérni a nyaralásból. Az igazat megvallva unatkoztam. Sokkal szórakoztatóbb itt dolgozni, akadályozni a reformot, röptetni a fekete helikoptereimet, kivetni a globális adókat”.[567]

A baloldal meggyőző. Hasonlítsuk össze a náci és a kommunista írásokat. Az előbbiek áltudományok és fanatizmus elegyéből táplálkoznak; rosszindulatúak és nyilvánvalóan tévedésben élnek. Az utóbbiak egy dinamikus politikai elmélet hagyományából bontakoztak ki, amely a legnemesebb érzésekre épít. Az első kiforratlan és következetlen rendszerekben botladozik, míg a másik folyékonyan és szabatosan fejezi ki magát. Az előbbi ragaszkodik a hihetetlen kapcsolódásokhoz; az utóbbi a vitathatatlan valóságot öltözteti új köntösbe. A fasizmus elutasítja a nyugati civilizációt; a leninizmus jobbítani akar rajta. A jobboldal nyíltan kérkedik gyűlöletével, élvezi, ha sokkolhatja a tapintatos társadalmat. Ideológiája főként az erőszak magasztalásából, szélsőséges nacionalizmusból és vallásos győzelmi mámorból áll. A baloldal szigorúan megokolt elemzéseket kínál, és idealista képet terjeszt elő. Az egyik gonoszságtól eltorzult arcot mutat, a másik mosolyog és reménykedik. A leninista történelmi kísérlet gyakorlati megvalósulása kellett hozzá, hogy kiderüljön: ugyanolyan vérengző és pusztító, mint a nácik rendszere.

Vessünk egy pillantást erre a párhuzamra: a jobboldalon Louis Farrakhan egy bizarr és nem túl meggyőző állítást támogat, amely nagyrészt az Iszlám Nemzet meggyőződéséből származik, miszerint a feketék az eredendő emberi lények, és a fehér faj akkor jött létre,

amikor egy gonosz fekete tudós, Mr. Yacub létrehozta őket, hogy rávezesse a feketéket az iszlámhoz, az igazi valláshoz való visszatérés halaszthatatlan szükségletére. Farrakhan szerint a fekete holokauszt százszor nagyobb volt, mint a zsidó, de ebben is nagyrészt a zsidók hibásak. A baloldalon az afrocentrikus iskola az alapvető érv kifinomultabb változatát kínálja, fenntartva, hogy Egyiptom, Görögország és Palesztina ókori civilizációit feketék népesítették be, de a fehérek összeesküvést szőttek ellenük, hogy ezeket a mesésen gazdag területeket megszerezzék tőlük. Jézus „afrikai forradalmár” volt, és a fehérek „ellopták” a kereszténységet az egyiptomiaktól. Meg kell hagyni, az afrocentrikus gondolatok ellentmondásosak maradnak, de nem keltik azt a szorongást és nyomást, mint Farrakhan antiszemita eszméi.

Amikor az amerikai oktatásról, médiamegjelenésről vagy alapítványi támogatásról van szó, a jobboldali összeesküvés-elméletek elemző boncoláson esnek át, hogy a kutatók és a közvélemény felmérje valótlanságukat, és ne essen áldozatul nekik. A baloldali eszméket ezzel szemben gyakorta igazságként mutatják be. Vegyük ismét a feketék történelmének két összeesküvés-alapú változatát. Az Iszlám Nemzet verziója vulgáris antiszemitizmusa miatt szinte egyetemes megvetésben részesül kutatók részéről. Csak egy maroknyi professzor tanítja, ennek következtében szinte általános ócsárlás az osztályrészük.[568] Ezzel szemben rendkívül sok professzor tanít vezető egyetemeken afrocentrizmust, teljes doktori programok épülnek ezekre a gondolatokra, és jelentős egyetemek kiadói adnak ki ilyen érveket felállító könyveket.[569] Az afrocentrizmus olyan széles körben elfogadott lett, hogy már az Egyesült Államok középiskoláit is elérte. Néhány általános iskola a tantervébe is belevette.

A baloldal kifinomultabb. A jobboldal nagyszabású, történelmi, mindenre kiterjedő összeesküvéssel áll elő; a baloldal rendszerint kevésbé hihetetlen tervre összpontosít. Az előbbi hamisítványokra és egyéb torzításokra hagyatkozik. Még fontosabb, hogy miközben a jobboldal „összeesküvését kiált, addig a baloldal többnyire őrizkedik ettől a megterhelt szótól. Az egész lenini korpusz az üzleti érdekek titkos tervein alapszik, aligha említi meg bárhol az összeesküvést. Míg Hitler folyton összeesküvésekről szónokolt, és az ellenük folytatott harcot tette a politikai programja legfőbb középpontjává, Sztálin csak elsuttogta félelmeit, és személyesen is elhatárolódott az összeesküvéselmélet-gyártástól. Sőt, amíg Hitler nyílvánvalóan képzeletbeli, egész világra kiterjedő

összeesküvésekkel csatázott, addig Sztálin csak a saját rezsimje ellen szőtt tervekhez ragaszkodott. Az ő vádjai nem keltettek ugyanolyan kételyt és ellenérzést, mint Hitleréi.

Ma is a baloldal a kifinomultabb. A „Backlash”-ben *(Visszavágó),* a feminizmust elemző bestsellerben Susan Faludi úgy találja, hogy a nők egy „nagyrészt alattomos” és „erőteljes, női jogok ellen intézett ellentámadás” áldozatai, amely „a kultúra titkos kamráin vonult végig”, és amelyet a kormány, a jogászok, tudósok, a média, a divattervezők és Hollywood követtek el. A média például „hamis információkat terjesztett”, és ha magas beosztású férfiak szorult helyzetbe kerülnek, akkor nőket, különösen feministákat használnak fel „minden célra megfelelő bűnbakként”. Faludi kifinomultan és elegánsan adja elő érveit; még olyan állítást is tesz, hogy „A visszavágás nem összeesküvés”.[570] De alapállítása nem kevésbé összeesküvés-alapú „a kultúra titkos kamrái”? –, mint a mosdatlan jobboldal eszméi.

Vagy nézzük a baloldal fogalmát a „kommunizmus-ellenességről”, arról a jelenségről, amely egy rakás problémáért az Egyesült Államokat hibáztatja. Ahelyett, hogy a kommunizmussal folytatott harcot egy elnyomó rendszerrel szembeni gyűlöletként vagy az emberiség jövőjéért folytatott élethalálharcként látná, inkább úgy dönt, hogy összeesküvésként szemléli. Egy, a tárgyról értekező szerző, Joel Kovel úgy találja, hogy „A kommunistagyűlöletet opportunista módon használják a hatalom és vagyon biztosításának eszközéül”. Általánosságban „a munkások hatalmát semlegesítő mechanizmus uralkodott az Egyesült Államokban”.[571] Kovel elemzésében nem használja az összeesküvés szót, noha egész érvelését átlengi a gondolat.

Az amerikai kutatók munkájának jelentős része effajta kifinomult összeesküvés-elméleten alapszik. A Latin-Amerikával foglalkozó tanulmányok ennek különösen kirívó példáját kínálják, hiszen a téma tudósainak jelentős többsége osztozik abban a meggyőződésben, hogy az Egyesült Államok összeesküvés révén tört hegemóniára a földrész felett. Peter Smith az Egyesült Államok latin-amerikai szerepvállalását feldolgozó történeti munkájában például nem csupán ezt a feltevést teszi meg alapgondolatnak, de kereken elutasítja a véletlenek és az egyes személyek szerepét; neki csupán az összeesküvés számít.[572]

A baloldal későn tette magáévá az összeesküvéselmélet-gyártást. Az 1780-as évekre „a baloldal és a jobboldal összeesküvés-alapú mitológiának váza egyaránt

felfedezhető”.[573] De a baloldalon ez csupán még vázlat. Az összeesküvéselmélet-gyártás először a francia forradalom után ért el politikai jelentőséget, és akkoriban még elsősorban jobboldali jellege volt. A változástól rettegő, újdonságot gyűlölő jobboldal szembenállt a francia forradalommal, és ahogyan a forradalom a jakobinusok időszakában egyre radikalizálódott, a földbirtokosok, a papság és más társadalmi csoportok dühödt és nem kevésbé radikális választ adtak, amelynek egyik eleme volt az összeesküvéselmélet-gyártás. A Robisonhoz, Barruelhez és Starckhoz hasonló reakciósok a titkos társaságokról szóló összeesküvés-elméletek gyártásában találták meg a forradalmárokkal szembeni harc egyenlő eszközét. Később a kapitalizmus bomlasztó hatásai és a zsidóemancipáció biztosította, hogy a jobboldal következő nemzedékei továbbra is az összeesküvéselmélet-gyártásra hagyatkozzanak.

A baloldal ritkán került hatalomra (az 1790-és évek francia példáján kívül), de hatalmas ambíciói voltak, így a tizenkilencedik század során az összeesküvéseknek szentelte magát (sokkal jobban, mint amennyire aggódott kellett miattuk). Ez a helyzet a bolsevikok 1917-és hatalomra jutásával változott meg. A hatalmas állam irányítása a baloldalt nem tette kevésbé paranoiássá, mint a jobboldalt. A bolsevikoknak is szükségük volt valamire az ijesztő változás kivédésére, így ők is az összeesküvéselmélet-gyártáshoz folyamodtak. A második világháború után a jobboldalból csak romhalmaz maradt, a baloldal hatalma viszont megerősödött. A szovjet propaganda-apparátus az összeesküvéselmélet-gyártást az egész világ közönsége számára erősítette fel. A hidegháború során a kommunista államok lettek az összeesküvés-elméletek fő szállítói. Nem csupán marxista-leninista politikusok, pedagógusok, értelmiségiek, művészek és újságírók kapták a legfrissebb összeesküvés-elméletet Moszkvából, de látszólag független folyóiratok (mint például az indiai hetilap, a *Link*) is, amelyek a moszkvai félretájékoztatás eszközei voltak. Ezen felül jó pár nyugati társutas támogatta a szovjet vonalat, ezáltal a kommunista rágalmak is megkapták az annyira hiányzó hitelességet. Ennek eredményeképpen a Moszkva által sugallt vélekedés visszhangzott a sajtóban, az egyetemeken, a művészetekben.

A Szovjetunió kevésbé mutatkozott rossznak, mint a Harmadik Birodalom. A nácik látványosan emelkedtek fel és buktak el; a kommunista röppálya kisebb ívet vett. A Harmadik Birodalom tizenkét évig tartott, és puskapor füstje, tűz lángja közepette lett

vége; a Szovjetunió kitartott a század háromnegyedéig, és halkan nyöszörögve múlt ki. Ezek a különbségek fontos következményekkel járnak. Míg a náci összeesküvéselmélet-gyártás számtalan tanulmány és művészi alkotás tárgya, a hasonló szovjet cselekményekre viszonylagos homály borul. Auschwitz, Birkenau és más haláltáborok névről ismerhetők, de ki ismeri szovjet megfelelőiket? A német archívumokra héjaként vetették magukat az illetékesek, a szovjetek csak lassan tárulnak fel.

Ugyanez a megkülönböztetés érvényes a két diktátorra. Az egyik szónokolt; a másik spekulált. Hitler nem törekedett gonoszsága elleplezésére. Ezzel szemben Sztálin olyan szorgalommal és sikerrel leplezte saját rosszindulatát, hogy bűneire csupán három évvel halála után derült fény, és akkoriban a hírt széles körű megrendüléssel fogadták. Mivel a Sztálinnal kapcsolatos információk ilyen összefüggéstelenül kerültek napvilágra, bűnei a mai napig sem olyan hírhedtek, mint Hitler vérengzései. Hitler olyannyira hiteltelenné tette magát, hogy benne bármiféle erényt felfedezni egyfajta elmebetegséget feltételez. Nem így Sztálin. Míg Hitler apologétái a társadalom kitaszítottjai, Sztálinéi belül maradhatnak.

Az elemzők jobban együttéreznek a baloldallal. A tudósok és újságírók nagy részének liberális orientációja azzal jár, hogy az egyforma jelenségeket különféle módon kezelik. Nem rejtik el a baloldal csúfságát, de kevésbé nyersen, elszigetelten tálalják, rendszerint egy személy furcsaságaként, és nem a rendszerből fakadó hibákként. A leninizmus sokkal emberibb lett volna, ha Sztálin nem téríti el eredeti útjáról a forradalmat. A kubai forradalom sikerülhetett volna, ha nincs az Egyesült Államok ellenségeskedése. Sőt, a szerzők túlnyomóan a jobboldalon kutakodnak összeesküvéselmélet-gyártás után: a szovjet antiszemitizmus és a baloldali imperializmusellenesség nem illik ebbe az előítéletbe. A baloldal Washingtonnal kapcsolatos paranoiája nem illik a sémába, ezt közel sem tárgyiasítják, pocskondiázzák és gúnyolják annyira, mint a jobboldal félelmét.

———

Végül tehát hogyan áll a mérleg nyelve? A jobboldal és a baloldal összeesküvéselmélet-gyártása egyaránt nagy sikerrel járt az utóbbi évszázadban, de melyik gyakorolt nagyobb hatást?

Ami a titkostársaság – vagy imperialistaellenes fóbiákat illeti, nincs verseny. Ez mindig a baloldal szemléletmódjának magvát alkotta. Az antiszemitizmus birodalmában 1945-ig a jobboldal volt az úr, de azután a baloldal vette át a vezető szerepet. Meg kell

hagyni, hosszú távon az antiszemitizmus sokat köszönhet a jobboldalnak, ahogyan azt Juan Perón Argentínája vagy az 1980-as évek Japánja tükrözi. De az elmúlt évszázad zsidógyűlölete sokkal inkább a szovjet államból eredt, ahol olyan sokáig kitartott, és nagyon erős befolyásolási hálózatokat hozott létre. „A világ legnagyobb zsidóellenes gyűlöletkeltő propagandaanyag exportőreként”,[574] különösen az 1967 és 1991 közé eső periódusban elterjesztette az anticionizmust szinte minden kommunista államban, ahogyan a nemzetközi baloldalon és a harmadik világ nagy részén, reakciós vagy haladó térségben szintén. A szovjet közreműködésnek köszönhetően számos magánszemély és intézmény tette magáévá az antiszemita eszméket és lépett fel a cionizmus ellen:

———

Az anticionizmus lett a nagy bazár (írta Robert Wistrich 1978-ban), ahol szovjet és kínai kommunisták, harmadik világbeli marxisták, trockisták, anarchisták és castroisták feudális sejkekkel, konzervatív iszlám uralkodókkal, olajtársaságokkal és nyugati tőkés érdekekkel együttvéve (szélsőséges fasiszta csoportokról nem is beszélve) közös platformot találnak a zsidó állammal szemben érzett gyűlöletükben.[575]

———

Egy jól informált megfigyelő felhívja a figyelmet a Moszkva kampánya által okozott felmérhetetlen kárra: „A szovjet gyártmányú antiszemita és anticionista propaganda ma már a világ szinte minden részére eljutott; káros következményei visszavonhatatlanok”.[576] Visszatekintve Európa két legerősebb totalitárius államára, egyfajta munkamegosztás válik nyilvánvalóvá: Hitler milliók meggyilkolására alkalmas eszközzé mélyítette az antiszemitizmust; a szovjetek pedig úgy kiterjesztették az ideológia hatóerejét, hogy az szinte egyetemessé vált. Ráadásul az antiszemitizmus ma is virágzik az egykori Szovjetunióban, míg Németországban aligha. Az antiszemitizmus széles körű elterjedtsége ma sokkal inkább szovjet befolyást tükröz, semmint nácit.

Általánosságban véve a baloldal jelenléte alattomosabb és nagyobb hatóerejű. A jobboldal sajátos módon kevésbé hajlik arra, hogy egész államokat hibáztasson, mivel annyira lefoglalja következetlen dühöngése az állami köteléken kívül cselekvő zsidók, szabadkőművesek, Külkapcsolatok Tanácsa, európai bankárok és az ENSZ ellen. A baloldal elsősorban bölcsen a nagy hatalmú

államok kormányaira összpontosított, különösképpen a britre és az amerikaira. A különféle megközelítések különböző intézményi következmenyekkel járnak: a jobboldal néhány gyenge szervet épített ki (mint például a Szabadkőművesség-ellenes Párt, néhány évre és néhány amerikai államra korlátozva), vagy átmenetieket (a Nemzetiszocialista Párt); a baloldal a világ minden táján kommunista pártokat hozott létre, köztük jó néhány hatalomra jutott, és évtizedekig ott is maradt.

A baloldalt kifinomultsága az összeesküvéselmélet-gyártás hatékonyabb kiaknázására teszi képessé a jobboldalnál. Egy, a világ dolgaiban jártas, magasan iskolázott elemző nem esik ugyanazzal az komolysággal áldozatul az összeesküvéselmélet-gyártás démonainak, mint egy házmester. A jobboldali habókosok általában szívükből fakadóan rettegnek a zsidóktól és a szabadkőművesektől; a baloldali okosokból hiányzik ez a mély átéltség, ők láthatólag azért terjesztik az összeesküvés-elméleteket, hogy elősegítsék politikai céljukat. Ha a legmagasabb szintet vesszük, akkor Hitler képviseli a nekivadult összeesküvéselmélet-gyártást, de Sztálin valami összességében jóval ravaszabb dolgot reprezentál. A náci állam az összeesküvés-alapú antiszemitizmust tartotta legmagasabb céljának, és kizárólag ezt ösztönözte, míg a szovjet állam sokkal eszközszerűbben használta az imperializmusellenességet, azt a lehetőséget is megtartva, hogy a körülményekhez alkalmazkodva ki-be kapcsolhassa azt. Amennyiben a nácik az összeesküvéselmélet-gyártás teremtményei voltak, a szovjetek már a mestereinek bizonyultak.

Ugyanez a különbség amerikai környezetben is fennáll, különösen a baloldal által a Kennedy-merénylet, az Októberi meglepetés és az O. J. Simpson-tárgyalás során alkalmazott összeesküvés-alapú gondolkodás tekintetében. A baloldal olyan összeesküvés-elméleteket támogat, amelyek kényelmesen megmagyarázzák, hogy az utóbbi négy demokrata elnökből kettő (John F. Kennedy és Jimmy Carter) miként távoztak hivatalukból a legaljasabb összeesküvések áldozataként. A Kennedy-ügy azért különösen jelentős, mert az benne a csavar, hogy a főszereplő, Lee Harvey Oswald szélsőbaloldali érzelmű volt, aki a Szovjetunióba költözött, lemondott amerikai állampolgárságáról, egy castroista csoportosulás tagja volt (Fair Play for Cuba Committee – Fair Play Kubáért Bizottság), és majdnem megölte Edwin Walker tábornokot, egy ismert jobboldali személyiséget. Mindazonáltal Oswald röviddel a Kennedy-gyilkosság után baloldali aktivisták (pl. Jim Garrison),

valamint híres (Edward Jay Epstein, Mark Lane)[577] és ismeretlen (Thomas Buchanan, Joachim Joestein, Sylvia Meagher, Harold Weisberg) szerzők hálózatának köszönhetően lassan kikerült a figyelem központjából.[578]

Ezek a „merényletszakértők” két eljárást követtek. Az egyik szélsőjobboldalivá tette Oswaldot („Oswald jobban eligazodott volna a *Mein Kampf*ban, mint *A* tőkében.”),[579] az életét pedig bonyolult rejtéllyé (a Fair Play Kubáért Bizottságot az amerikai hírszerzés fedőszervének tekintették). A másik taktika jelentéktelen alakká fokozta Oswaldot, és inkább arra a nagyszabású összeesküvésre összpontosított, amelyben a férfi csupán egy kis fogaskerék volt. Oswald politikai meggyőződése, motivációi és a szovjet hírszerzéssel fenntartott kapcsolatai szintén teljesen eltűntek, és helyükre olyan témák léptek, amelyek a gyilkosság más szereplőire mutattak rá. A merénylethívők vetették fel a lőfegyverek számát, amely aztán egyre csak növekedett (egészen tizenhatig), a lövések számát, azok röppályáját és a Kennedyt elérő golyók számát. A folyamat során harminc olyan lövész került elő, akik mind Oswaldot segítették. A cinkosok özöne Oswaldról a nagyszabású vállalkozás támogatóira terelte a figyelmet. A tekintélyes gyanúsítottak sorát erősítette a CIA (mert Kennedy szerette volna leépíteni), a Castro-ellenes kubaiak (a Disznó-öbölbeli megszállás kudarca miatt), a fehéroroszok (dühösek voltak a javuló szovjet-amerikai kapcsolatok okán), a maffia (hogy megállítsák Robert Kennedy szervezett bűnözés ellen indított vizsgálatait), az FBI (Hoover attól félt, hogy kigolyózzák a hivatalából), a katonai-ipari komplexum (akik gyűlölték az atomkísérleteket betiltó egyezményt), a tábornokok (akik arra vártak, hogy megállíthassák a vietnami kivonulást), a texasi olajmilliárdosok (hogy leállítsák az olajkutak kimerüléséről szóló tárgyalásokat), a nemzetközi bankár világ napjai (akik ellenezték az érvényben lévő pénzügyi politikát), és Lyndon Johnson (aki attól félt, hogy 1964-re kiesik a pikszisből). Ehhez a listához a feketetamerikaiak tették hozzá azt az egy nemzedék múlva is létező ötletet, hogy a Ku-Klux-Klan, vagy más, a fehér felsőbbrendűséget támogató csoport ölte meg Kennedyt polgárjogi beállítottsága miatt. Miközben a jobboldali összeesküvők pontos kilétét illetően ellentmondás lebegett, addig a résztvevők száma fokozatosan gyarapodott („csak a Madison Square Gardenbon találkozhattak“),[580] és Oswald szerepe elhalványult. Némely könyv szinte tudomást sem vett róla; mások bűnbakot csináltak belőle. A baloldali szerzők egyesült

erőfeszítéseinek köszönhetően Gerald Posner 1993-ban a következő kijelentést tette: „A vita már nem arról folyik, hogy Lee Oswald egyedül vagy egy összeesküvés részeként ölte meg Kennedyt – ehelyett arról, hogy *melyik* összeesküvés részeként?”[581]

A spekulációk orgiája különösen az utóbbi idők amerikai merényleteinek hátterében tűnik mesterkéltnek, amelyek senkit sem indítottak összeesküvéselmélet-gyártásra. Robert F. Kennedyt 1968 júniusában gyilkolta meg Sirhan Bishara Sirhan, egy jeruzsálemi születésű palesztin, aki nyíltan Kennedy Izraelt támogató nézetei elleni tiltakozásnak minősítette cselekedetét. Ekkorra már a Jasszer Arafat-féle El-Fatah nemzetközi hírnévre tett szert terrorcselekményei révén, így Sirhan akár egy összeesküvés része is lehetett volna, de nem volt az. Az amerikaiak elszigetelt merénylőnek látták, aki nem kötődik semmilyen szervezethez, még kevésbé egy koncentrált megfélemlítő kampányhoz.[5“2]

John W. Hinckley hasonlóképpen merényletet kísérelt meg Ronald Reagan ellen 1981-ben, de ez alig adott okot spekulációra, noha a lövöldözést megörökítő videófelvétel megmagyarázhatatlan villanásokat mutatott, az elnöki testőrök pedig először rossz irányban keresték a lőfegyvert – és ezek általában a politikai merénylet lehetőségére utalnak. Még érdekesebb, hogy Hinckley apja állítólag George Bush alelnök barátja volt, ő pedig Reagan halálának közvetlen haszonélvezője lett volna. Rendkívül figyelemreméltó, hogy John Hinckley bátyjának, Scottnak és Bush fiának, Neilnek a lövöldözés estéjén megbeszélt találkozója volt.

A kapcsolódások ellenére sem vetült a gyanú árnyéka az alelnökre. A Robert F. Kennedy – és a Reagan-epizódokat övező csend rámutat a JFK-merényletet körülvevő kivételes és valószínűleg mesterségesen kreált spekuláció természetére.

Az Októberi meglepetés elmélete szerint Ronald Reagan azért nyerte meg az elnökválasztást 1980-ban, mert egyezséget kötött az iráni mullahokkal: az amerikai túszokat az amerikai választásokig Iránban tartják, ekképpen rontva Jimmy Carter esélyeit. Lyndon LaRouche agyalta ki az elméletet, majd baloldaliak hálózata – Hodding Carter, Seymour Hersh, Cristopher Hitchens, Robert Parry, Gary Sick, Craig Unger, plusz egy tekintélyes támogatói stáb – terjesztette. Újságok véleményoldalaikat engedték át a témának, televízióműsorok idejük nagy részét szentelték neki, és országos hetilapok tették címlapjukra. Az elmélet 1992 januárjára úgy elterjedt, hogy egy közvéleménykutatás szerint az amerikaiak 55 százaléka igaznak tartotta a vádakat, és csupán 34 százaléka

tartotta valótlannak.[582] Jimmy Carter vizsgálatot kért, és a teljes Kongresszus (valamint jó pár oknyomozó újságíró) teljesítette a kérését. Mindannyian úgy találták, hogy a vádak minden alapot nélkülöznek, így az ügy elhalt.

A republikánusokat burkolt vádakkal bökdösik, mert felemelkedésük nem köthető egy kifejezett összeesküvéshez. Idősebb George Bush szolgál erre példával. A baloldal szerint több kapcsolatot tart fenn titkos társaságokkal, mint bárki: Skull and Bonesman *(ún.* fraternity, *azaz testvériség, egyfajta zártkörű és teljesen ártalmatlan egyetemi klub, amelyekből több tucatnyi szinte minden amerikai felsőoktatási intézményben megtalálható – a szerk.)* a Yale-en, texasi „olajfőnök”, a Külkapcsolatok Tanácsának és a Háromoldalú Bizottságnak a tagja, a CIA igazgatója, üzlettárs az Irán-kontra vállalkozásban. Egy szerző a „megtestesült összeesküvésnek” nevezte, sőt az elmúlt két évszázad legnagyobb összeesküvőjének.[584]

Az O. J. Simpson-tárgyalás szintén arra szolgáltat példát, miként használja a baloldal politikai eszközként az összeesküvés-alapú gondolkodást. Az ügyészség megbonthatatlan vádját kivédendő – miszerint meggyilkolta volt feleségét és annak barátját – Simpson a pénzen megvásárolható legjobb jogi csapatot gyűjtötte maga köré, amely arra az összeesküvés-elméletre támaszkodott, hogy a Los Angeles-i rendőrség faji okokból csapdába csalta Simpsont, így kenve rá egy olyan bűncselekményt, amit nem ő követett el. A védőügyvédek olyan meggyőzően adták elő ezt az érvelést, hogy Simpsont felmentették.

Végül essék szó arról, hogyan szőnek összeesküvés-elméleteket a liberálisok a konzervatívok ellehetetlenítésére. Két amerikai példa is bemutatja ennek működését. Michael Lind, a *New Yorker* szerkesztője „a szellemi jobboldalt a háttérből irányító” vezetőket ábrázol, akik elnyomják az ellenvéleményt és a yitát. Úgy teszik ezt, sejteti Lind, hogy Sztálin módszereire támaszkodnak:

„A modern konzervatív agytröszt egy William E. Simon, Irving Kristol és mások által kiérlelt tervből eredeztethető… [Aj konzervatív értelmiségi hálózat az 1970-és években jött létre, és máig (1996 – a szerk.) megőrizte megdöbbentő hasonlóságát a CIA által a hidegháború korai éveiben irányított egyesült államokbeli és európai kulturális fedőszervek hálózatával… A CIA viszont a Szovjetunió és a szovjetpárti kommunista pártok fedőszerveitől sajátított el technikákat… Ezáltal az amerikai konzervativizmus

olyan antikommunizmus, amely a szerveződés és az elmélet egészen apró részleteiig menően a vele szemben álló kommunizmust utánozza… A politizálás stílusának tekintetében olyan összeesküvés-alapú és tekintélyelvű lett, mint az eredeti fenyegetés.”

Lind, egy hitehagyott konzervatív, azt igyekszik bemutatni, miként működött a lenini gépezet; például „az időszakos ’konzervatív gyűléseken’, az évente egyszer vagy többször létrejövő személyes találkozók alkalmával határozták meg a pártvonalat”. Ez az összeesküvés működött: az alapítványok és jól elhelyezett emberek több évtizednyi koordinációja következtében „nincs többé független konzervatív értelmiségi mozgalom az Egyesült Államokban”.[585] A konzervatív kiadványokon túl Lind sajátos gondolatai nem vertek nagy hullámot.

Még a Clinton-adminisztráció is támogatott egy, a konzervatívokkal kapcsolatos összeesküvés-elméletet. 1997 januárjában a Fehér Ház jogi képviselőjének irodája irodája homályos címet viselő 331 oldalas dokumentumot adott ki: „Az összeesküvés-kereskedelem beáramlása a hírközlésbe” címmel. Ebben névtelen fehér házbeli munkatársak felvetik és dokumentálják egy bizonyos „média tápláléklánc” létét, amely szerintük „olyan rendszer, amely által a jobboldali aktivisták az összeesküvés-elméleteket és rágalmakat a hangadó média perifériájáról beadják középre. A ’tápláléklánc’ olyan aktivistáknál kezdődik, mint Willie Horton, az ötletember, aztán Floyd Brown, Sheffield Nelson és Larry Nichols. Ezek az aktivisták látják el táplálékkal a republikánus párti konzervatív sajtót, olyan kiadványokat, mint az *American Spectator,* a *The Washington Times* és a *The Wall Street Journal* szerkesztői oldalai. A hangadó sajtó aztán ezekből a riportokból válogat.”

———

Ezúttal az összeesküvéselmélet gyártók túl messze mentek; az a vád, hogy az interneten publikáló ismeretlen szerzők manipulálják a híreket, a baloldali sajtó kivételével általános elutasítással találkozott.

———

Befejezésképpen felmérjük az összeesküvéselmélet-gyártás fejlődését, mérlegeljük az általa okozott károkat és eltöprengünk a gondolkodásmód lehetséges jövőbeli veszélyein

KILENC

AZ ÖSSZEESKÜVÉSELMÉLET-GYÁRTÁS ÁRA

———

Az összeesküvéselmélet-gyártás egy hatfelvonásos történet. A zsidók és titkos társaságok összeesküvéseire a keresztes háborúk idején kezdtek gyanakodni. A felvilágosodás tanúja volt, amint a kisszerű összeesküvés-elméletek az értelmezés megszokott eszközévé lettek. A francia forradalom emelte a tétet, és olyan összeesküvés-elméletek megszületését segítette elő, amelyek a világuralomra törő ellenségről szóltak. A tizenkilencedik század során ezek az eszmék nagyobb méretet és mélységet öltöttek, klasszikus kifejeződésüket viszont az 1890-és évek Oroszországában találták meg. A világháborúk idején a paranoid stílus már olyan elfogadottságot élvezett, hogy az összeesküvéselmélet gyártók több jelentős országban is megszerezték a hatalmat, és 1940-41-ben közel kerültek a globális hegemóniához. A következő fél évszázadban az összeesküvésbe vetett hit Nyugaton hanyatlásnak indult, miközben jelentőségre tett szert a világ más részein, összefoglalva: az összeesküvés-elméletek jelentősége lassan és folyamatosan nőtt majdnem két évszázadon át, az 1940 körüli években a csúcsra ért, majd visszaszorult.

Ez a séma számos következtetést rejt magában. Először is, az összeesküvésbe vetett hit 1750 óta szorosan kapcsolódik az európai történelem nagy eseményeihez, és ezek jelölik kulcsfontosságú fordulópontjait. A paranoid stílus a francia forradalom idején vált komoly dologgá, az első világháború idején jutott hatalomra, a második világháborúval ért csúcspontjára, és a hidegháborúval indult hanyatlásnak.

Másrészt, ami marginális figurák fóbiájaként kezdődött, abból rengeteg embert érintő hatalom lett. Amint Norman Cohn megjegyzi: „a néhány hóbortos pap által a francia forradalommal szembeni reakcióként kiagyalt antiszemita mítosz az 1930-as évekre olyan eszközzé vált, amellyel egy despota kormány megszilárdíthatta hatalmát egy nagy európai nemzet felett”.[586] Csakúgy, mint a titkos társaságoktól való félelem is, amely egy, az 1789-re adott ijedt, de kudarcra ítélt reakcióként született, és végül 1917-ben került hatalomra. A következő három évtizedben az összeesküvés-alapú antiszemitizmus és a marxizmus-leninizmus mozgatta és szinte uralta a világot. Nem nehéz elképzelni az 1929

és 1945 közötti időszak történelmét olyan esetleges változások fényében, amelyek könnyen a győztes helyzetébe segíthették volna a totalitárius rendszereket. Hitler 1940 novemberében a világ felosztását kínálta fel Molotovnak a német, szovjet, japán és olasz diktátorok között; máskor azon töprengett, hogy a jövőben is megtartja Sztálint, mint oroszországi *gauleiteré*t. A háború befejeztével, amint Sztálin lánya mesélte, az apja egyszer azt motyogta: „Ó, mi ketten a németekkel legyőzhetetlenek lehettünk volna!“[587] A világ nem járt messze egy összeesküvés-alapú hegemóniától. De nem ez volt megírva. Ehelyett a nagy egymás után totalitárius projektek megbuktak: 1945-ben Németországban, 1976-ban Kínában és 1991-ben Oroszországban. A totalitarizmus gyengülésével az összeesküvésbe vetett hit is visszaszorult.

Harmadrészt, a kulcsfontosságú fordulópontokon a jobb – és baloldal gondolatokat szívott el egymástól. A baloldal kezdetben a jobboldaltól tanulta az összeesküvéselmélet-gyártást, és annyira elsajátította, hogy 1945 után átvette az összeesküvés-gyártás karmesteri pálcáját a jobboldaltól, és onnan kezdve ők tanították a jobboldaliakat. A világ színpadát 1945 után a baloldali összeesküvéselmélet-gyártás uralta, és csupán a szovjet bomlás kezdetével veszített jelentőségéből. Ennek következtében 1985 óta a jobboldali összeesküvéselmélet-gyártás fenyegetőbbé nőtt, mint korábban.

Végül, az összeesküvés-alapú gondolkodás hatását összegezve, fontos különbséget tenni az intellektuális és a gyakorlati befolyás között, hiszen nem szükségszerűen járnak együtt. A paranoid stílus anélkül is széles körű vonzerővel bír, hogy befolyásolná az állami politikát, és tömegtámogatás nélkül is uralkodhat. A titkos társaságoktól való félelem komoly hatást gyakorolt a Nyugat hatalmasainak (köztük politikusok, vallási vezetők, újságírók, tudósok) gondolkodására, a francia forradalomtól kezdve egészen a Sztálin bűneit felfedő 1956-os Hruscsov-beszédig. Ettől eltekintve ez a félelem gyakorlati jelentőséggel is bírt egy rövidebb időszakon át, a Szovjetunió léte alatt (1917-91). Ami az összeesküvés-alapú antiszemitizmust illeti, a félelem az 1870-és években lett érezhető, és a Harmadik Birodalom 1945-ös összeomlásáig maradt tényező, bár az utóbbi években némileg visszanyert erejéből. Gyakorlati szerepet Oroszországban töltött be a tizenkilencedik század végétől és az 1991-és szovjet bukásig erős maradt.

Ezáltal az antiszemita és az imperialistaellenes félelmek különböző röppályákat mutatnak. A zsidóktól való félelem eltűnt

Hitler második világháborús vereségével, majd jelentősége növekedni kezdett, amint a náci közjáték időben távolodott. Az imperializmusellenesek még több évtizedig kitartottak, és csupán a szovjet bukással kezdtek fakulni. Egyszerűbben fogalmazva: az imperialistáki970-ben voltak jelentősebbek, a zsidók 1995-ben. Ezek a sablonok két megfigyelés hez vezetnek: a német kísérlet, noha rendkívül intenzív volt, jött és ment; Oroszország gyakorlatilag egyedül határozza meg mindkét mítosz gyakorlati jelentőségét. Míg a titkostársaság-mítosz tovább kitartott, az antiszemita arányaiban jóval rövidebb idő alatt jóval nagyobb kárt okozott.

AZ ÖSSZEESKÜVÉSELMÉLET-GYÁRTÁS ÁRA

Aki szörnyetegekkel harcol, annak vigyáznia kell, nehogy maga is szörnyeteggé váljon. — Friedrich Nietzsche: *Túl jón és rosszon* (1886)

———

Az összeesküvéselmélet-gyártás mélyreható befolyást gyakorol Európa és a világ történelmére. A titkostársaság-mítosz már a tizennyolcadik században hozzájárult az amerikai telepesek döntéséhez, hogy elszakadjanak Nagy Britanniától, és növelte a francia forradalommal járó felfordulást és ellenségeskedést, míg az antiszemitizmus az 1850-től 1920-ig tartó időszakban pogromokban öltött testet. De az összeesküvéselmélet-gyártás a huszadik század közepén ért a csúcspontjára, amikor rosszindulattal és kíméletlenséggel itatta át a legjelentősebb belső felkeléseket, legpusztítóbb háborúkat és az emberiség legemlékezetesebb tragédiáit. A huszadik század második felében is tovább mérgezte a közéletet, különösen egyes, a Nyugaton kívül eső régiókban. Az összeesküvéselmélet-gyártás rengeteg sebet ejtett.

———

MEGMÉRGEZETT PÁRBESZÉD. Az összeesküvés alapú gondolkodás az illúzió és babonaság örvényét kelti. Akárcsak az üldözési mánia, ez is csak „átlátszó tapasz az ingatag érvelésben tátongó rések felett”.[588] Ha bonyolult fejleményeket egyetlen összeesküvés tervévé redukálunk, az meggátolja a történelem mozgatóerőinek értelmezését. Minden bajért a kívülállókra hárítja a felelősségei („nem mi vesztettünk, ők csaltak”), így az okok pontos összegzését védi ki, és ezáltal állandósítja a problémákat. Az emberekben félelmet és gyűlöletet kelt azok iránt, akik nem ártanak nekik, miközben a nekik valóban ártóktól nem félnek, őket nem gyűlölik. Figyelmüket a jelentéktelenre irányítja, és eltéríti a fontos dolgoktól.

———

ELLENKULTÚRÁK ÉS ÖNGYŰLÖLET. Sok mindent elárul, hogy csupán három jelentős súlyú véleménnyel rendelkező ország van, amely gyanakvással és félelemmel övezi saját kormányát – Nagy Britannia, az Egyesült Államok és Izrael –, és pontosan ezek képezik az összeesküvéselmélet-gyártás célpontjait. „Mi igazából jobban tartunk a saját kormányunktól, mint a drogkartellektől és a maffiától" – fogalmaz meg egy amerikai polgárőr egy, a köreiben szinte egyetemes vélekedést.[589] Az ellenkultúra prominens alakjai, mint Alexander Cockburn Nagy-Britanniában, Noam Chomsky az Egyesült Államokban és Israel Shahak Izraelben úgy vélekednek, hogy minden rossz mögött saját, összeesküvéseket szövögető kormányuk áll. Valójában maga a belső ellenkultúra az (és nem az idegen ellenség), amely az összeesküvés-elméletek többségével előáll; sokat elárul, hogy az Amerika-ellenességről született jelentős tanulmányok kétharmada foglalkozik az amerikaiakkal és csupán egyharmada külföldiekkel.[590] Az amerikaiak agyalják ki a kulcsfogalmakat (lásd dollárdiplomácia"), amelyeket aztán a külföldiek összeválogatnak, és saját körülményeikhez és ideológiáikhoz képest alkalmaznak.

Ugyanez érvényes az összeesküvéselmélet-gyártásnak kitett kisebbségi csoportra, a zsidókra. Mire is alkalmazzák mások az „öngyűlölő" melléknevet? Egyes zsidók odáig jutottak, hogy olyan szervezetekbe tömörülnek, amelyek kizárólagos célja a judaizmus (Zsidók Jézusért [*Jews for Jesus – amerikai keresztény evangélikus szervezet, amelynek célja meggyőzni a zsidókat arról, hogy Jézus volt a messiás – a szerk.*]) vagy a cionizmus (American Council for Judaism (*Amerikai Tanács a Judaizmusért – egy 1942-ben a cionizmus ellen létrehozott amerikai szervezet – a szerk.*]) elutasítása. Az összeesküvés-alapú gondolkodás a polgári öngyűlölet okáért is felel; középosztálybeli vagy kiemelt háttérrel rendelkező kommunistákban erőteljesebb gyűlölet lobog saját osztályuk iránt, mint munkáscsaládokban, s ez ismételten az összeesküvés-alapú eszmék elhatalmasodását tükrözi.

———

VALÓDI ÖSSZEESKÜVÉSEK. Az összeesküvéselmélet-gyártás szívében borzasztó ellentmondás lakozik: bár az összeesküvések felszámolására és csökkentésére irányuló erőteljes késztetésből szökkent szárba, a valós hatása ezzel szöges ellentétben áll – és csak növeli az összeesküvések számát. Ez az érzékeny és bonyolult téma önálló tanulmányt igényel; itt csupán néhány példát kínálok

azzal a két emberrel kapcsolatban, akik a legkövetkezetesebben képviseltek összeesküvés elméleteket és vettek részt összeesküvésekben: Vlagyimir Iljics Lenin és Adolf Hitler.

Lenin írásaiban a „monopolkapitalistákat” fegyelmezett csoportként ábrázolta, akik azzal kényszerítik rá akaratukat mindenki másra, hogy titokban átveszik az állam irányítását. Ha ez olyan jól működött a tőkéseknél, a szocialisták miért ne követhetnék a példájukéit ? Lenin nem csupán hozzájárulását adta a párt élcsapatának összeesküvő taktikájához, de 1902-ben még nyilvánosan is el – dicsekedett velük:

„Formálisan egy tekintélyelvű országban működő erős forradalmi szervezetet akár ’összeesküvő’ szervezetként is jellemezhetnénk,, A titoktartás olyannnyira szükségszerű feltétel egy ilyenfajta szervezetnél, hogy minden egyéb feltételnek (a tagság száma és kiválasztása, funkciók stb.) ehhez kell alkalmazkodnia. Mindeneseire meglehetős naivitás lenne attól a vádtól tartani, hogy mi szociáldemokraták összeesküvő szervezetet kívánunk létrehozni, Egy ilyen vád hízelgő lenne.”[591]

Hűen korábbi víziójához, Lenin kicsi, titkos és hierarchikus szerkezetű pártot szervezett, „az összeesküvőket egy csoportba tömörítve, akik mind személyes engedelmességgel tartoztak a főnöknek, Leninnek”.[592] A dolog működött. David Annan „minden idők legsikeresebb nemzeti titkos társaságának” nevezi a bolsevikokat, és elmagyarázza, hogyan szedték össze a korábbi csoportok szokásait. „A bolsevik mozgalom története igazából orosz összeesküvők története, akik a Blanquistákat utánozták a képzett forradalmárok kicsiny, zárt védjegyében, a karbonárikat a fegyveres erők tisztjeire gyakorolt vonzerejükben, az ír lázadókat a parasztság elégedetlenségének kiaknázásában és a párizsi kommünárokat a városi csőcselék kihasználásában.”[593] Lenin hatalomra jutása után is összeesküvőként gondolkodott és cselekedett, csak ezúttal ez milliók életére volt hatással: *„A* bizalmas párbeszédeiben elhangzott titkos, összeesküvő és tiltott szavak gyakoriságából ítélve Lenin még Oroszország diktátoraként sem tudott megszabadulni a forradalom előtti földalatti tevékenység során elsajátított szokásaitól.”[594]

Lenin később a tőkések állítólagos összeesküvését fordította saját céljaira. A tőkések – akik „semmitől sem riadnak vissza, hogy békés munkánkat megzavarják” – elleni harc céljából megalapította

a Csekát (később KGB néven vált ismertté), hogy az „megsemmisítő fegyverként szolgáljon a szovjet hatalom ellen irányuló számtalan összeesküvés és fenyegető kísérlet ellen, amelyek nálunk jóval hatalmasabb emberektől erednek”.[595] Azzal, hogy gyakorlatilag a mindenhol jelenlevő összeesküvés létét vallotta, a totalitárius rendőrállam alapjait is lefektette.

Adolf Hitler számos ellensége módszereinek felhasználásával konspirálta végig a hatalomhoz vezető utat.[596] A jezsuitáktól sajátította el a parancsuralmi rendszert, amelyet az SS-nél alkalmazott; ezért utalt Hitler úgy az SS-vezetőre, Heinrich Himmlerre, hogy „az én Ignácom”.[597] A szabadkőművesektől vette át a hierarchikus szerveződést. Fő ellenségeitől, a zsidóktól vette a világuralom állítólagos tervét, ahogyan az a *Jegyzőkönyvekben* szerepel. Hitler őszintén elismerte, hogy „rengeteget tanult” belőle, és kijelentette, hogy „utánoznunk kell, persze a magunk módján”.[598] És tényleg utánozta: a *Jegyzőkönyvek* és Hitler tettei közti hasonlóságok listája meglehetősen hosszú. Beszédei szorosan követték a könyv tartalmát,’[99] és „Cion bölcseinek tanítványa” volt abban az értelemben, hogy módszereket vett át a *Jegyzőkönyvekből,* egészen addig a pontig, hogy a zsidók által irányított világ víziója és a náci Németország között meghökkentő egyezéseket találunk. Herman Bernstein, a *Jegyzőkönyvek* nimbuszának egy korai rombolója kifejti:

„A náci diktátor nyilvánvalóan sokat köszönhet a Jegyzőkönyvekben és a „Pokolbéli párbeszéd”-ben[600] található machiavelliánus eszméknek, és valóra is váltotta őket. Miközben azzal vádolja a zsidókat, hogy világuralomra törnek, és a hamisított „Jegyzőkönyvek”-re mutat a képzeletbeli zsidó összeesküvés bizonyítékaként, sok tekintetben maga a náci vezető követte a Jegyzőkönyveket, és ő építette saját önkényuralmát ezen dokumentumok ördögi elméleteire.”

Bernstein ezután öt ilyen ördögi elméletre mutat rá: zűrzavar szítása, önkényuralom, a csőcselék használata, hatalmi demonstrációk és sajtócenzúra.[601] Egyéb témák még a vezérkultusz, erő az igazság felett és a demokrácia megvetése. Hitler globális céljai a vélelmezett bölcsek céljait visszhangozták: akárcsak ők, Hitler sem tartotta tiszteletben a törvényeket; úgy irányított egy egész országot, ahogyan a nagymester irányítja az újoncokat; egyszerre támaszkodott egy nagy hazugságra és titoktartásra; és

a szervezete megtartotta egy titkos társaság kellékeit (beavatási rítusok, gondosan kidolgozott hierarchia, bizalmatlanság a kívülállókkal szemben) és a titkos haditervet, noha nyilvános arculattal is rendelkezett. A náci párt jobban hasonlított egy vallási kultuszra, mint egy normális politikai pártra, így bizonyos szempontból a judaizmusra emlékeztetett. A nácik teljes mértékben tartották magukat a *Jegyzőkönyvek* kijelentéséhez: „Kötelességünk, hogy meg ne álljunk, míg el nem értük komoly célunkat, és ne számoljuk a célnak szentelt áldozatokat."[602] A *Jegyzőkönyvek* a harag felkeltésére irányuló szavakkal kijelenti: „Minden, ami a zsidó nép érdekét szolgálja, erkölcsileg helyes és szent". A nácik ezt így visszhangozzák: „Az a helyes, ami jó a német népnek."

Az apró részleteken felül a nácik azért használták modellül a *Jegyzőkönyvek* vélelmezett zsidó összeesküvését, mert az megmutatta, hogyan emelkedhet az ember csellel és fortéllyal a saját objektív körülményei fölé, és hogyan tehet szert világuralomra egyedül szervezési képesség által, és ez nyilvánvalóan fontos cél volt a számukra. A *Jegyzőkönyvek* széles körű vonzereje a németek körében nem csupán az antiszemitizmusnak volt köszönhető, hanem annak is, hogy tanulni szerettek volna a zsidóktól, miként terjesszék ki a német hatalmat. Ahogyan Hannah Arendt írja: „A már létező zsidó világuralom téveszméje alapot teremtett egy jövőbeli német világuralom illúziójához… A nácik úgy viselkedtek, mintha a világot a zsidók irányítanák, és ellenösszeesküvésre volt szükségük, hogy megvédjék magukat."[603] Norman Cohn, aki a legtöbbet tette a *Jegyzőkönyvek* hatásának kimutatásáért, a *Jegyzőkönyvek* és Hitler karrierjének kapcsolatát hangsúlyozza:

„Az összeesküvők csoportjának kíméletlen küzdelme a világuralomért; egy kicsiny, de jól szervezett és fegyelmezett emberekre épülő világbirodalom; az emberiség egésze iránt érzett tökéletes megvetés; kéjelgés a pusztításban és a tömeges nyomorúságban – mindezek a dolgok a Jegyzőkönyvekben találhatók, és ugyanakkor a náci rezsim lényegét képezik. Még óvatosan fogalmazva is az az igazság, hogy az orosz pogromok idejéből származó ostoba koholmányban Hitler a rokoniélek szavát hallotta meg, és teljes valójával reagált rá."[604]

Így vezet az összeesküvés-elmélet összeesküvéshez. Akárcsak Lenin és Hitler, a többi valódi összeesküvő szintén embereket és

szervezeteket jelent, akik mindenhol összeesküvést szimatolnak, és a veszély megsemmisítésének szentelik magukat. Ahogyan az élet időnként a művészetet másolja, úgy a valós összeesküvések az összeesküvés-alapú gondolkodás hagymázas ötleteit másolják. A mások megvádolásától a saját összeesküvés megszervezéséig ijesztően rövid út vezet. Jobban belegondolva, ez az ellentmondás nem is olyan borzasztóan meglepő. Ha valaki meg van győződve az összeesküvések hasznáról, akkor meglehetősen hajlamossá válik arra, hogy ezt a szervezőelvet vegye használatba. Biztos, hogy körülöttünk összeesküvések zajlanak, és bizonyára mi is pontosan ugyanezt a módszert fogjuk használni. Így teszik magukévá a titokzatos halalom miatt aggodalmaskodók félelmük tárgyának legapróbb jellemzőit is.

———

ERŐSZAK. Az összeesküvéselmélet-gyártás azzal mérgesíti el a konfliktusokat, hogy ellenségességet kel a másik iránt, legyen az egy kisebbség vagy egy külföldi csoportosulás. Erőszak erőszakot szül, ahogyan arról az utóbbi időben az Egyesült Államokban történt incidensek tanúskodnak. Mivel úgy képzelte, hogy a szabadkőművesek egy katolikusellenes csoport, akik alig várják, hogy átvegyék a világ felett a hatalmat, John Salvi az egyházért cselekedve ütést mért rájuk, és 1994 decemberében egy Boston környéki abortuszklinikán megölt két embert. Az úgynevezett West Virginiai Hegyi Milícia hét tagját tartóztatták le 1996 októberében, és azzal vádolták meg őket, hogy a nemzeti ujjlenyomatközpontot kívánták felrobbantani. Amint az az egyik tag a beépített ügynököknek elmesélte, ez az épület volt a fő célpont, mivel azt hitték, ott van az Új Világrend parancsnoksága.

Egy összeesküvés-alapú traktátus, a „Turner-naplók” számos erőszakos cselekménnyel összefüggésbe hozható, köztük egy 1983-ban Oklahomában robbantásra tett előkészülettel; egy 1984-ben Kaliforniában történi 3,0 milliós fegyveres autórablással; 1984-ben Denverben Alan Berg, egy zsidó származású talkshow-műsorvezető meggyilkolásával; 1994 – 95-ben az Árja Köztársasági Hadsereg *(Aryan Republican Army fehér felsőbbrendűségi eszméket hirdető terroristacsoport – a szerk.)* által huszonkét középnyugati bankban elkövetett rablással; valamint 1995-ben Oklahoma Cityben egy szövetségi épület felrobbantásával, amely 168 embert ölt meg. A kapcsolat különösen szorosnak tűnik a legutóbbi esetben, ahol a művelet számos részlet tekintetében gondosan követte a regényt, például a robbanóanyag

fajtáját és a napszakot illetően. Az elítélt fő elkövető, Timothy J. McVeigh *(2001. június 11-én kivégezték – a szerk.)* nagy becsben tartotta a „Turner naplók“-at, ahogyan egy tudósítás fogalmaz: „úgy prédikált a könyvről, mintha az lenne a túlélő bibliája”.[605]

Egyes fekete szervezetek (köztük az Iszlám népe) és az Erőszakmentes Diákkoordinációs Bizottság *(Student Non-violent Coordinating Committee a 60-as évek amerikai polgárjogi mozgalmának egyik legfontosabb szerveződése – a szerk.)* is belekóstolnak az összeesküvés-alapú antiszemitizmusba. Gyűlölködéseik alkalmanként erőszakos eseményekbe is átcsapnak. Roland J. Smith, a titokzatos hatalom örök híve („számára minden a feketék ellen szőtt összeesküvés volt”), rendszeresen demonstrált egy zsidó tulajdonú harlemi üzlet előtt, ahol Al Sharpton és más fekete vezetők gyalázták a „vérszívó zsidókat”, és a feketék erejének gyengítésére szőtt összeesküvéseiket. Egy ponton az antiszemita megjegyzések ordítozása már nem elégítette ki Smith-t. 1995 decemberében akcióba lépett és lángba borította az üzletet – megölve ezzel saját magát és hét alkalmazottat.[606]

———

SZÉLSŐSÉGESSÉG. Minden gyűlölködő csoport gondolkodásának középpontjában egy összeesküvés-elmélet áll. Általánosságban véve minél vonzóbbak az összeesküvés-elméletek, annál kevésbé egészséges a politikai közösség. Az összeesküvés-alapú gondolkodás a politikai szélsőségesség okaként és következményeként ellenzi a mértékletességet és erősíti a szélsőségeket. A milícia-mozgalom jó ismerője például megjegyzi: „ha az ember általánosíthat ezeknek az embereknek a világképe tekintetében, Amerika az az ország, amelyet egy aljas összeesküvés kormányoz”.[607] Ez beleillik egy nagyobb sémába, amelyre a filozófus Karl Popper hívja fel a figyelmet: „Azok aligha tudják elkerülni az összeesküvés-elméleteket, akik hisznek benne, hogy tudják, miként kell a Földön mennyországot teremteni. A mennyország megteremtésének sikertelenségére az egyetlen magyarázat az ördög rosszakarata, aki érdekeltségekkel rendelkezik a pokolban.”[608] Ennek következményeként minél inkább jobbra vagy balra helyezkedik el valaki, annál következetesebben támaszkodik az összeesküvés-elméletekre, és annál inkább azok formálják a világképét. „Az eszement szélsőség számára… az összeesküvésemélet abszolút elengedhetetlen; enélkül nem érthetjük meg a szélsőséges gondolkodást.”[609]

———

TOTALITARIZMUS. Az összeesküvéselmélet-gyártással együtt jár a totalitarizmus, hiszen veszélyérzetet gerjeszt, amely csupán erős központi hatalommal küzdhető le, és ezért „közvetlenül demokráciának álcázott önkényuralomhoz vezet”.[610] Hitler például nyíltan hangsúlyozta az önkényuralom szükségességét, hogy megfékezze a Németországban tobzódó összeesküvéseket. Amint az David Pryce-Jones megjegyzi, az abszolút hatalom „az összeesküvés végső beteljesülése, egy ember gigantikus cselszövése az összes többi ellen”.[611] A totalitáriánus mozgalmak mindig is az összeesküvéselméletek fő hordozói voltak; nem véletlen, hogy mindkettő 1930 és 1945 között érte el csúcspontját. Ennek megfelelően az összeesküvés-alapú gondolkodás megtagadása a normális politikához való visszatérést jelenti. 1953. április 3-án, röviddel Sztálin halála után Berija minisztériuma kiadott egy kommünikét, miszerint az orvosokat „jogtalanul tartóztatták le”, és ez a beismerés a Sztálin uralkodásának szeszélyes terrorjától való elhatárolódást, egyben az egyszemélyes uralom végét jelentette. Egy történész szavaival az „orvospertől elhatárolódó hivatalos bejelentés vízválasztó volt a szovjet történelemben”,[612] és egy folyamat kezdődött el, amely a Kreml önkényuralmának bukásához vezetett közel négy évtizeddel később.

———

HÁBORÚK. Az összeesküvés-elméletek nagyon gyakran szolgáltatnak mélyen átélt vagy kényelmes indokot az agresszornak a háború megindítására. Amikor Hitler lerohanta Lengyelországot, azt azzal az ürüggyel tette, hogy a lengyel katonák megtámadtak egy német rádióállomást – noha ezt a támadást maguk a nácik hajtották végre. Az arab katonai felfogás 1967-ben azokra az összeesküvés-elméletekre támaszkodott, melyek szerint az amerikaiak kísérleteket tettek Gamal Abdel Nasszer eltávolítására. Szaddám Huszein egy, az iraki gazdaságot gyengítő kuvaiti összeesküvésről beszélt, amely lenyomja az olaj árát. „Minden háború különféle kormányok által kiadott összeesküvés-elméletekkel kezdődik, amelyek szerint minden bajt a másik fél okozott szándékosan, és ez ideig-óráig még az állampolgároknak is vonzó magyarázat.”[6’3]

Az összeesküvés-alapú gondolkodás gyűlölködő atmoszférát teremt, amely háborúra ösztönzi a népességet, és az erő illúzióját kelti, amellyel háborúskodásra indít. Hitler 1941-és hadüzenetének az Egyesült Államok ellen az a meggyőződése szolgált alapul, hogy Németország vezetőinek összeesküvése, és nem Amerika belépése

miatt vesztette el az első világháborút. Az összeesküvés-alapú gondolkodás második világháborúban betöltött szerepéről egy egyszerű agytornával meggyőződhetünk. Képzeljük el, mi lett volna, ha az összeesküvéselmélet gyártók nem a zsidók és Nagy-Britannia, hanem a Vatikán és Moszkva miatt aggodalmaskodnak.
A hitlerizmus és a leninizmus minden ízében más lett volna; a háború nem történhetett volna meg a ma ismert formájában.
———
TÖMEGGYILKOSSÁG. Az összeesküvéselmélet-gyártók élenjárnak a gyilkos ösztönök előcsalogatásában, legyen szó tömeggyilkosságok gondos kivitelezéséről és végrehajtásáról (mint a zsidók, szlávok és mások lemészárlása a nácik által), vagy csupán közvetett jelenlétről (mint a japán vérengzésben a második világháborúban). Az összeesküvésalapú gondolkodás megfosztja a vádlottat emberi vonásaitól, és megsemmisítendőnek ítéli, mintha csak kellemetlen kártevő lenne. A gyilkolás azzal veszi kezdetét, hogy az összeesküvés alapú gondolkodás az állampolgárokat szabotőrökké, ellenforradalmárokká és kémekké minősíti, majd továbbmegy, és élősdiekké, kutyákká, baktériumokká vagy egyszerűen „szemétté” teszi őket. Nincs még egy olyan eszmerendszer, amely ilyen alapossággal fordítja át az állampolgárokat ellenséggé, akik nem érdemelnek mást, csak pusztulást. Ezen áldozat-szemlélet nélkül aligha lehetne rávenni a ranglétrán lejjebb állókat, hogy atrocitást atrocitás után kövessenek el. Ez történt, amikor Sztálin kiéheztette Ukrajna lakosait, legyilkolta a kulákokat, és megszabadult a trockista szabotőröktől; ez történt Mao hatalmi konszolidációja alkalmával, a jobboldalellenes kampány, a „Nagy ugrás” és a kulturális forradalom alatt; a vörös khmerek tisztogatásai esetében; és Szaddám Huszein iraki kurdok ellen vezetett tisztogató hadjárata során. Részben Szlobodán Milosevics is ösztönözte a szerb „etnikai tisztogatást”, amikor muszlim összeesküvésről beszélt, amely szerint a szerb nőket öszszeszedik, és hárembe zárják. Így az összeesküvésbe vetett hit a leginkább lealacsonyított formájában a fajirtás elengedhetetlen bűnrészese.

Egyetlen nép sem volt olyan gyakran kitéve efféle összeesküvésalapú gyanakvásnak, mint a zsidók,[6’4] és egyetlen más nép sem szenvedett el ehhez hasonló következményeket.
Az összeesküvésalapú antiszemitizmus ösztönözte a zsidókkal szembeni fizikai erőszakot, amelynek intenzitása az idővel növekedett; a zsidó összeesküvéstől való félelem egyfajta

életmóddá tette a zsidógyűlöletet, az alkalmankénti zaklatást pedig fajirtássá. A zsidógyűlölet az 1096-os keresztes háborús lelkesedés hatására spontán lincselésekkel kezdődött, a tizenkilencedik század végének Oroszországában félhivatalos pogromokká alakult; majd szervezett támadások lettek belőle, mint például a Fehér Gárda 1918-20 közötti vérengzései, s a folyamat végül a nácik halálgépezetében kulminálódott.

Fontos megjegyezni, hogy az antiszemitizmus nem csupán a zsidókkal bánik el. Hitler egyes fajokról (például a szlávokról) úgy vélte, hogy zsidó befolyás alá kerültek, ezért ellenük is fajirtást rendelt el; mások, mint a cigányok és a fogyatékosok is, a halálipar telhetetlen bendőjébe hullottak. A japán antiszemitizmus talán ártalmatlan képzelgésnek tűnik, noha ennek is megvoltak a maga tragikus következményei. Az Oum Sinri-kjó szekta 1995 januárjában egy durván antiszemita röpiratot adott ki, amelyben Japán teljes háború utáni történelmét az ország zsidó dominanciája szempontjából mutatta be. Oum Sinri-kjó bejelentette, hogy ők „hivatalosan hadat üzennek a világot irányító árnyékkormánynak, amely számtalan embert gyilkol le”, hogy legyőzzék ezt az irtózatos hatalmat.[6’5] Két hónappal később a csoport mérgesgáz-támadást szervezett, amelyre a tokiói metrót jelölte ki, mivel a fővárost az ország „zsidó” szívének tekintették. Szervezési hibáknak köszönhetően sok százan csupán megsérültek, és mindössze tizenketten haltak meg.

A titkos társaság oldalon az összeesküvés-alapú gondolkodás olyan gyűlölködést kelt, amely nem kevésbé borzasztó következményekkel jár. A külföldi országok jellemzése, mely szerint megátalkodotlan át akarják venni a hatalmat, nyersanyagot teremt egy újfajta gyűlölethez. A forradalmi francia kormány Robespierre alatt olyan történeteket kezdett terjeszteni az 1790-és években, hogy Nagy-Britannia az ország minden bajának okozója, és ez olyan érzelmi felindulást keltett, amely mélyreható változást hozott a nemzetközi politika természetében, ahogyan azt a történész H. D. Schmidt kifejti;

„Első alkalommal történt meg, hogy a nemzeti gyűlölet magvait maga a kormány vetette el. A beérett gyűlölet és nemzeti előítélet jóval nagyobb volt, mint bármi, amit Robespierre és kollégái el tudtak képzelni. A Robespierre által kezdeményezett és Napóleon által tökéletesített britellenes propaganda százötven évvel élte túl felbujtóit, és vezető európai államférfiak gondolkodását

befolyásolta, akik gyakran tudatában sem voltak, mi a valós forrása annak, ami gondolkodásukat mérgezi.”[616]

Ez a gyűlölködés Nagy-Britannia Sztálin által megszervezett démonizációjában érte el csúcspontját, és bár közvetlenül sohasem konfrontálódott ezzel az ellenségével, a szovjet hatalom teljes erejét Nagy-Britannia feltételezett orosz ügynökei (Trockijtól kezdve szerencsétlen parasztokig) ellen fordította. Brit és amerikai összeesküvés ehhez hasonló legendái a fentihez mérhető tragédiákhoz vezettek más kommunista országokban is, bár sehol sem olyan könyörtelenül, mint Kambodzsában a vörös khmerek uralma alatt, ahol a leghalványabb nyugati kapcsolat – az angol vagy a francia nyelv ismerete, ilyen nyelvű könyvek birtoklása, hetedik osztály feletti iskolázottság vagy akárcsak a szemüveg használata – gyilkosság indoka lehetett. A kambodzsaiak minden, a külvilággal tartott kapcsolatának megszakítására törekedve a vörös khmerek rémületes programba kezdtek, hogy egymillió kivételével kiirtsák országuk hétmillió lakosát; amikor végre elűzték őket, 2,4 milliónál tartottak.

Az összeesküvéselmélet-gyártó mentalitás különös jelentőséget kap, amikor a kormányok háborún kívül vágnak bele népirtásba vagy tömeggyilkosságba. Ennek köszönhető, hogy egy elemző a népirtások áldozatainak száma „jó néhányszor több, mint a század háborúiban elpusztultak száma”,[617] és úgy kalkulálja, hogy 62 millióan haltak meg a Szovjetunióban, 35 milliót öltek meg a kínai kommunisták, 21 milliót a nácik, 10 milliót a kínai nacionalisták és 6 milliót a japán militaristák. Az áldozatok számát – csupán a jelentősebb kormányzati pozíciójú gyilkosok tevékenységét tekintve – 169 millióra becsüli.[618]

MENNYIRE KELL AGGÓDNI?

A gyakorlatias gondolkodású emberek, akik mindenféle intellektuális befolyástól mentesnek vallják magukat, rendszerint valami megboldogult közgazdász rabszolgái. A hatalmi pozícióban lévő őrültek, akik hangokat hallanak, valami ódivatú tudós firkásztól származtatják fantazmagóriájukat. — John Maynard Keynes

———

Mit mutat a jövőre nézve az összeesküvései mélet-gyártás történelme? Kevesebb vagy több zűrzavar elé nézünk? Úgy tűnik, hogy Nyugaton az utóbbi évtizedek marginalizációja tartósnak látszik, tehát az összeesküvés-elméletek nem tesznek szert gyakorlati jelentő ségre. De Oroszországban, a Közel-Keleten és

azon túl megőrzik erejüket, tehát ezzel a jelenséggel a külvilágnak még foglalkoznia kell.

Két szembenálló értelmezés létezik az Egyesült Államokkal kapcsolatban, egy pesszimista és egy optimista. A pesszimista verzió úgy látja, az összeesküvés-elméletek visszatérőben vannak, és a következmények miatt aggódik. 1967 ben egy kiváló amerikai történész, Henry Steele Commager úgy látta, hogy „Valami megjelent az utóbbi években… valami, amit összeesküvés pszichológiának hívnak… Afelé haladunk, hogy mindenre paranoiás magyarázatokat adjunk” [619] Clarence Page egyetért a fentiekkel: „Többet beszélnek az összeesküvésről, mint korábban.“[620] Charles Paul Freund a *The Washington Posttól* ezt a következtetést vonja le: „Az összeesküvésbe vetett hit jelentős erő, és fenyegetően nagyra tud nőni”; majd úgy találja, ez „potenciálisan zavaró jelenség”.[621]

A pesszimisták felfigyelnek az összeesküvés-alapú gondolkodás növekvő legitimációjára a politikai párbeszéd egyik formájaként. Komoly elnökjelöltek használják ezt a terminológiát, csakúgy, mint fekete vezetők, valamint nem kevés tudós és újságíró. Még hivatalban lévő politikusok is belemerülnek az összeesküvéselmélet-gyártásba. Így Helen Chenoweth képviselő (idahói republikánus) is egy világkormánnyal kapcsolatos kijelentéseket tesz, és figyelmezteti az egyik mezőgazdasági államtitkárt, hogyha a fekete helikopterek nem hagyják abba a repkedést, ő maga lesz az illető „legrosszabb rémálma”. Charles Duke, egy coloradói republikánus szenátor fellebbenti a fátylat az amerikai kisbabák fejébe ültetett mikrochipekről, amelyeket a felnőttkori viselkedésük irányítására helyeztek el.

Egy elemző, Michael Barkun, 1996-ban azt jegyezte meg, hogy „az összeesküvéselmélet gyártók és a fősodor világképe közötti szakadék még öt éve is áthidalhatatlannak tűnt. A korábban csak az amerikai politikai és vallási élet szélsőségeseit jellemző meggyőződések ma már kevésbé elszigeteltek és stigmatizáltak, mint egykor.” Két különösen fontos, szakadékon átívelő hídra hívja fel a figyelmet: Pat Robertsonra, akinek a médiabirodalma az összeesküvéselmélet-gyártást is magában foglalja, és a milícia-mozgalomra, amely látszólag a fősodorhoz tartozó értékeket karol fel, ugyanakkor az újoncokat egy független kommunikációs hálózattal és világnézettel ismerteti meg. Barkun elismeri: „egyelőre nincs arra bizonyíték, hogy (a milíciamozgalmak) akár csak az alapjait megteremtették volna egy tömegmozgalomnak”, de erre valós lehetőséget lát.[622]

Az optimista nézet az Egyesült Államok egy újabb népszerű, átmeneti kilengését látja a paranoid stílusban, hiszen az információ Amerikában túlcsordul minden ember befogadóképességén vagy figyelmén. Milliók olvassák Pat Robertson könyveit, hallgatják Ice T dalait vagy nézik Oliver Stone filmjeit, noha mindezek meglehetősen zavaró következtetéseket tartalmaznak a fennálló renddel kapcsolatban. Ezek az emberek talán elfogadják Kennedy halálának vagy Reagan megválasztásának összeesküvés-alapú magyarázatait, és talán még az ufók eltitkolt látogatásaiban is hisznek. Mindazonáltal a közönség nagy többsége és a választók érdekes módon érzéketlenek maradnak a körülöttük keringő összeesküvés-elméletek iránt. Az összeesküvés-elméletek láthatólag nincsenek nagy hatással az emberekre, néhány milícistát, fekete muszlimot és más szélsőségest leszámítva. A szembenálló eszmék – legyenek épeszűek vagy sem – dobpergése olyan erőteljes egy média világától átitatott társadalomban, hogy az üzenetük, Charles Krauthammer cikkíró szerint,

„… talán meghökkent, de nem dúl fel. Egy ennyire trivializált politika sem döntéshozatalra, sem felelős vezetésre nem képes. De ugyanakkor szerencsésen immúnis a legsúlyosabb politikai betegségekre. Végül is Oliver Stone – akárcsak David Duke és Louis Farrakhan meg a többi amerikai paranoia-díler – csupán egy újabb szórakozást jelent, egy napot a moziban. Politikai kultúránk sekélyességének megvan ez az előnye."[623]

Visszatérve a könyv elején használt terminológiához: a peszimisták az érzéketlenekből fakadó lehetőségre összpontosítanak, míg az optimisták a gyanakvók komolytalanságát hangsúlyozza! Az egyik dühöt és veszélyt lát, a másik ürességet és ostobaságot.

Én inkább az optimista nézet felé hajlok, legalábbis ami Dél-Amerikát és Nyugat-Európát illeti. A komoly összeesküvéselmélet-gyártás azokban a régiókban sokkal inkább a múlthoz, semmint a jövőhöz tartozik. Többé nem irányítja a kormányok és más jelentős intézmények tetteit. A végső elemzésben egy Chenowethnek vagy Farrakhannak korlátozott jelentősége van. Sőt, bár gyakran nem úgy tűnik, a társadalmak igenis tanulnak a hibáikból, és a múlt században elkövettek néhány jókora hibát, amelyekből tanulni lehet. A diktátorok kora láthatólag védőoltással látta el a Nyugatot, hogy ne juttasson többé hatalmat összeesküvés-elméletek megszállottjainak. „A társadalom

intellektuális ellenanyagai reagálnak."[624] Elmúlt az a hajtóerő, amely arra késztetett népes és nagy múltú nemzeteket, hogy kíméletlen összeesküvéselmélet-gyártók kezébe helyezzék sorsukat. Amint a politikai fősodor visszatér egy kevésbé hagymázas szemléletmódhoz, a paranoid stílus megközelítőleg azt a helyet leli meg, amelyet a felvilágosodás idején betöltött: széles körű jelenlét, anélkül, hogy megváltoztathatná a történelem menetét. Chenoweth vádol és Farrakhan őrjöng, de egyikük sem mozgatja a történelmet.

A demokrácia beérésének is sok köze van ehhez az üdvös fejleményhez. Az összeesküvéselmélet-gyártás megbabonázza az átmeneti állapotban lévő demokráciákat (lásd a fiatal Egyesült Államokat, a weimari köztársaságot, a posztszovjet Oroszországot), de ahol a demokrácia kiteljesedett, jóval kevesebb szerep jut nekik – vagyis nem csak ott, ahol a politikusok megválasztása rutinná válik, de ahol a civil társadalom más aspektusai is a helyükön vannak, mint a törvényesség, a sajtószabadság és a kisebbségi jogok. Az összeesküvés-alapú gondolkodás lerázása két évszázadnyi megnövekedett jelentőség után fontos, talán történelmi változást jelenthet a Nyugat közéletében.

A józan észhez való visszatérés Észak-Amerikában és Nyugat-Európában a legfeltűnőbb, viszont valamivel kevésbé Kelet-Európában és a volt Szovjetunióban. A korábbi évtizedek rezsimjei által támogatott összeesküvéselmélet-gyártás a régi szovjet blokk majdnem minden országában most szavazatokat jelent. De az optimizmusnak is vannak jelei, amint ezek a társadalmak a leninista uralom szívszaggató élménye után lassan megtalálják régi önmagukat. Egykor Sztálin saját korszakát és szinte az egész világot uralta; Gennagyij Zjuganovnak azonban választáson kellett indulnia, amit aztán elvesztett. Az antiszemita erőszak sokak által várt kitörése elmaradt Oroszországban. A szabadkőművesség visszatér Kelet-Európába és az egykori Szovjetunióba.[625] A korábbi korszakok átható összeesküvés-alapú gondolkodása visszaszorulóban van. 1996 decemberének az évszakra nem jellemző meleg időjárását így kommentálta egy orosz üzlettulajdonos: „Régen azt gondoltuk volna, a CIA csinálja", de ő maga nem hitte ezt a magyarázatot.[626] Néhány orosz komoly erőfeszítéseket tesz, hogy megszabaduljon a régi összeesküvés-alapú mentalitástól. Noha ez nem könnyű feladat, végül mégis a higgadt elemzés és a világos érvelés érvényesül, mely szerint nem volt minden előre eltervezve,[627] ami megtörténik.

———

A dolgok kevésbé reményteljesek a világ más részein, ahol az importált összeesküvés-elméletek gyökeret eresztettek, és láthatólag meg is telepedtek. Bár sok különféle régió tekintetében nehéz általánosítani, a Nyugat közbeszédében beállt jelentős fejlődés két következménnyel jár a világ többi része számára. A pozitív oldalon azt sugallja: az összeesküvéselmélel gyártás örvényébe került régiók is joggal várhatják, hogy végül kikeverednek belőle. Ez nem örök elköteleződés, van vége is. A keserű tapasztalatok megtanítják az embereket, szervezeteket és társadalmakat, hogy az összeesküvés-elmélet nem a megfelelő módja a problémák kezelésének.

Kevésbé pozitív az az üzenet, hogy az összeesküvés-alapú gondolkodás századokon keresztül prosperálhat, évtizedeken át stagnálhat, és közben hatalmas tragédiáknak lehet az okozója. A nyugati összeesküvés-elméletek áldozata, az elveszett életek és más károk tekintétében jóval túlmegy azon, amennyit bármely nyugati világon kívüli térség eddig elszenvedett. Vajon a Fülöp-szigeteknek, Indiának, Iránnak és Haitinak is keresztül kell mennie egy ahhoz fogható pusztuláson, amit a Nyugat átélt, mielőtt meg tudta fékezni az összeesküvéselmélet-gyártás démonait? Az egészséges logika és a legkiválóbb felső vezetés önmagában nem tűnik elegendőnek, hogy a paranoid stílust elhomályosítsa; mélyrehatóbb változásoknak kell bekövetkezniük, hogy ez a szemlélet ne jusson a tovbbiakban szerephez. Ez rendszerint alapos átértékeléssel jár, ezen kívül változásokkal a gondolkodás menetében és a társadalom felfogásában. Európához hasonlóan talán itt is tragédiákra lesz szükség ezek eléréséhez. Nagy szerencsével viszont nem.

„A" MELLÉKLET:

Jószándékú antiszemitizmus

———

Sok magas pozícióban lévő embert megkérdeztem – Angliában és máshol –, hogy miért adta meg magát Anglia a cionistáknak, és senki nem tudott egyenes választ adni nekem. Nem a pénz az oka. De akkor mi? — Egy Palesztinában szolgáló brit tábornok (1920)[628]

———

A zsidó hatalom és az egész világra kiterjedő összeesküvés mítosza a legtöbb esetben a zsidók elpusztításának engedett szabad folyást, de nem mindig. Érdekes módon néhány esetben mindez kedvező következménnyel járt számukra. Ezekben az esetekben a zsidóktól való félelem arra indította az antiszemitákat, hogy óvatosan kezeljék őket, így a zsidók hasznot húzhattak az ügyből.

Az emlékezetes inciensek közé tartozik a Balfour-deklaráció kiadásához vezető brit döntés 1917-ben, különböző arab vezetők törekvése, hogy megnyerjék a nagyhatalmak jóindulatát, Sztálin támogatása a születőben lévő Izraelnek, valamint a japánok zavarodott viselkedése a zsidókkal kapcsolatban a második világháború alatt.[629]

A cionizmus kezdettől fogva az antiszemiták balkézről való támogatását élvezte, akik ebben látták annak eszközét, hogy a zsidókat eltávolítsák életterükből. 1878-ban egy befolyásos magyar antiszemita sürgette a zsidókat, hogy szerezzék meg a hatalmat a Kelet távoli területein: „Itt az ideje, hogy az olyan haladó, művelt és jelentős szellemi képességgel rendelkező emberek, mint a zsidók vezető szerepet szerezzenek Keleten". Aztán arra hívta fel a zsidókat „hogy ismerjék fel a mohamedán birodalom újjászületését".[630] Egy német kolléga még messzebbre ment a zsidókat buzdítva: „Hódítsátok meg Ázsiát, a szülőföldeteket, ahogyan az Egyesült Államokat is meghódítottátok."[631]

Ugyanazok az eszmék járták be az egész világot. Kacuisza Szakai, egy keresztény lelkipásztor három, a *Jegyzőkönyvei* ihlette írást jelentetett meg 1924-ben, amelyben arra figyelmeztette a japánokat, hogy a zsidó összeesküvés hamarosan japánra is kiterjed, „és magába a császári családba is betolakodik"[632] Ugyanakkor Szakai lelkesen támogatta a zsidó nacionalizmust: „Sión újjáépítése nem csupán a zsidók törekvése, de Istentől való küldetés. A mozgalmuk így nem pusztán egy megszállás, de

újjáélesztés. Büszkén, zászlót bontva kell támadniuk."[633] Szakai olyan rendíthetetlen cionistának hitte magát, hogy a fenti biztatást egy angliai cionista szervezethez címzett (sikertelen) kölcsönkérelme alátámasztásául használta.

Az 1917. novemberi Balfour-deklaráció kiadásának kulcsszerepe volt abban, hogy a britek túlbecsülték a zsidók hatalmát. A történet 1908 júliusában kezdődik, amikor az ifjútörökök (hivatalosan Ittihád ve Terakki Dzsemijeti, azaz az Egység és Haladás Mozgalma) átvette a valódi hatalmat az ottomán birodalomban. Bár az ifjútörökök javát török anyanyelvű muszlim katonatisztek tették ki, az isztambuli brit nagykövet, Gerard Lowther szellemiségüket és vezetésüket jobbára zsidónak tekintette. A zsidó hatalom eme túlértékelése számos európai számára hihetőnek tűnt, és széles körben elfogadottá is váll (egyesek szabadkőműves befolyással tetézték). Antiszemita felfogás szerint tehát a zsidók irányítottak egy nagyhatalmat az első világháború során és azt megelőzően.

Ez az esemény sokat segített abban, hogy a zsidó hatalomba vetett hit megerősödjék. Lowther nagykövet már 1910-ben felvetette annak lehetőségét, hogy a cionisták támogatják II. Vilmos császár kormányát terjeszkedési céljainak elérésében. Amikor négy évvel később kitört a háború, a németek tényleg megpróbálták elnyerni a cionisták kegyeit, hiszen Berlin szintén túlértékelte hatalmukat, és azt hitte, hogy a zsidók kegyének elnyerésével egy csoport kulcsfontosságú amerikai személyt is befolyásolhatnak. A németek külön interveniáltak ottomán szövetségesüknél, hogy mérsékeljék a Palesztinában élő cionistákkal szembeni ellenségeskedést, és egyéb szolgálatokkal siettek segítségükre (például német diplomata útlevelet biztosítottak egy cionista vezető számára).

De ez csupán az előzetes csatározás része volt. 1915-re a nyugati fronton patthelyzet alakult ki, ahol brit (és persze francia és német) katonák százezrei áldozták az életüket minden eredmény nélkül.

A londoni diplomaták kétségbeesetten kutattak új szövetségesek, köztük cionisták és arabok után, hogy a zsákutcából kikerüljenek. Az arabok földrajzi elhelyezkedése és száma nyilvánvaló befolyást biztosított a számukra. A zsidók esete bonyolultabb volt, és jól tükrözi a hatalmuk akkori túlértékelését. A zsidók kegyének elnyerésére David Lloyd George (a későbbi miniszterelnök) már 1915-ben támogatóan ítélt meg egy Palesztinában létrehozandó zsidó államot. Egy 1916. március 11-re

dátumozott külügyminisztériumi távirat az zal a javaslattal állt elő, hogy a palesztinai zsidó letelepedést támogató oldal a világ zsidó közösségének nagy és befolyásos részére bizonyára kedvezően hat. Amennyiben így áll a helyzet, „a cionista eszme a legkiterjedtebb politikai lehetőségekkel rendelkezik”. A távirat szerzője megpendítette, ha az antant támogatná a cionizmust, az azzal a veszéllyel járna, hogy „az Amerikában, Keleten és máshol élő zsidó erőket“[634] is megnyernék ügyüknek. Ha a britek előbb lépnek, ők húzhatnak hasznot ugyanezen erőkből.

Hét nappal később Mark Sykes, egy tekintélyes brit tisztviselő teljes mellszélességgel állt a megkeresés mellé: „Véleményem szerint a cionistáknál van a helyzet kulcsa – a kérdés az, hogyan elégíthetőek ki az igényeik”. Mit is tehettek pontosan a cionisták a britek háborús erőfeszítései érdekében? Sykes felsorolta: „ha a cionisták megfelelőnek találják az ajánlatot, azt akarják majd, hogy nyerjünk, és ha azt akarják, hogy nyerjünk, mindent megtesznek majd, hogy (A) visszafogják oroszországi tevékenységüket, (B) rossz hangulatot keltsenek Németországban, (C) ösztönözzenek Olaszországban, Franciaország ban és Olaszországban, (D) lelkesítsenek az Egyesült Államokban ”.[635] Ahogyan a háború továbbfejlődött, más befolyásos brit politikusok (Lloyd George, Lord Milner, Herbert Sámuel) is csatlakoztak Sykeshoz abban a tekintetben, hogy egy cionistákat támogató politika döntő hatással lenne az oroszországi és amerikai közvélekedésre.

Ennek a zsidó hatalomtól való félelemnek olyan súlya volt, amely messze túlhaladta az akkori politikai helyzetet. Elvezetett az 1917 novemberében kiadott Balfour-deklarációhoz, amely kijelentette: a brit kormány támogatja, hogy „a zsidó nép új hazáját Palesztinában hozza létre”. Balfour, angol külügyminiszter érvelése szerint (egy háborús kabinetülésen, amikor a deklarációt elfogadták) a deklaráció elfogadása lehetővé teszi a brit kormány számára, hogy „mind Oroszországban, mind Amerikában rendkívül hasznos propagandát fejthessen ki”[636] Más megfigyelők a végletekig vitték ezt a gondolatot. Felfigyelve arra, hogy Lenin éppen öl nappal a Balfour-deklaráció kiadása után vette át a hatalmat, a honvédelmi minisztérium hírszerzésének egyik vezetője azon spekulált: „még az is lehetséges, hogyha a deklarációt hamarabb kiadják, a(z orosz) forradalom menete is másképp alakult volna”.[637]

A zsidó hatalom túlzott felnagyítása, még ha röpke időre is, de a cionizmus oldalára sodorta a brit birodalmat, és ezzel a döntő

pillanatban adott lökést a zsidó nemzeti mozgalomnak.

———

Miután az első világháború véget ért, néhány arab vezető a britek és a németek nyomába eredt, hogy megnyerje magának a mindenható zsidók kegyeit. Fejszál, Szíria királya tett néhány szándékoltan baráti gesztust a cionisták irányába, amely az 1919 januárjában Chaim Weizmann-nal kötött titkos egyezményben csúcsosodott ki. Ahogyan azt Moshe Ma’oz kifejti, Fejszál nagyrészt a túlértékelt zsidó hatalom miatt írta alá az egyezményt:

„Láthatóan azt hitte, hogy a cionisták nem csupán fontos és lehetséges gazdasági előnyt jelentenek Szíria számára, de nagy befolyással bírnak egy jelentős világhatalom, Nagy-Britannia felett (ahonnan már megkapták a Balfour-deklarációt). Mivel a cionista mozgalom a háborút követő béketárgyalásokban részt vevő Egyesült Államokban is némi súllyal bírt, Fejszál elképzelése szerint a cionisták hozzásegíthették nagyszabású céljához, nevezetesen a vezetése alatt létrejövő, britek által támogatott és a nemzetközi közösség által elismert arab függetlenséghez. Fejszál feltételesen beleegyezett a zsidó állam palesztinai megalapításába, hogy megvalósíthassa célját, és semlegesítse Franciaország Szíria felett kinyilvánított igényét.”[618]

Érdemes felfigyelni a fejlemények menetére: először a britek adták ki a Balfour-deklarációt, mert a zsidókat befolyásosnak hitték az Egyesült Államokban; egy évvel később pedig egy arab király jutott egyezségre a cionistákkal, jórészt azért, mert a Balfour-deklaráció London felett gyakorolt zsidó befolyásra utalt!

Közel húsz évvel később szíriai és libanoni vezetők isméi a jóindulatuk megnyerése érdekében újra találkoztak Chaim Weizmann-nal és más cionistákkal. Ezúttal azonban nem Londonon, hanem Párizson tartották rajta a szemüket, ahol 1936 júniusában a zsidó és cionistákat támogató Léon Blum lett a miniszterelnök. Weizmann elmesélte, hogy a szír miniszterelnök, Dzsamil Mardam felajánlotta: „megmondják a palesztinai araboknak, hogy álljanak odébb, ha mi is segítünk nekik Szíriában; nyilván azt feltételezték, hogy Blum a zsebünkben van”.[639] Egy izraeli forrás ezzel egybecsengően arról számolt be, hogy a szunnita vezető (a későbbi független Libanon első miniszterelnöke) felkészült: „ha Szíria függetlenné válik, minden tőle telhetőt megtesz, hogy enyhítse a palesztinai helyzetet” a zsidó gazdasági és szervezési segítség

fejében.[640]

Az utóbbi években Izrael hírhedt washingtoni befolyása megnyerte számukra azon gyenge államok jóindulatát, akik javítani szerették volna viszonyukat az Egyesült Államokkal, egészen odáig, hogy az izraeli vezetők utasították nagykövetségeiket, hogy csökkentsék a magas rangú látogatók számát. Sajátos módon az anticionista államok Izraelt keresik fel arra az aktualitását vesztett gondolatra apellálva, hogy Izrael az Egyesült Államokhoz vezető ajtó. Irán elfogadta azt az izraeli kezdeményezést, amely ugyanezen okból az Irán és a kontrák közötti botrányhoz vezetett; aztán Irak és Líbia diplomáciai kapcsolatot kezdeményezett Izraellel. Ez ülönös helyzethez vezetett, amelyben az Egyesült Államok kormánya Izrael körmére koppintott az arab államokkal fenntartott kapcsolatok miatt. 1993 augusztusában Amerika „komoly" figyelmeztetést intézett Jeruzsálemhez, hogy „szüntesse be a Líbiával kialakítandó kapcsolatra irányuló törekvéseit".[641] Egy évvel később Washington Irakkal kapcsolatos diplomáciájáért feddte meg Jeruzsálemet. Ezeket a furcsa fejleményeket összegezve az izraeli kommentátor, Yo'el Marcus azt a következtetést vonta le, hogy ezek az arab vezetők „rejtélyes hitet táplálnak… a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* hitelessége iránt… Egy alaptalan antiszemita dokumentum még soha nem tett nekünk [izraelieknek], olyan jó szolgálatot, mint ez a dokumentum… Nem lehet anélkül bejárni az országot, hogy ne ütközzünk valami miniszterbe, hercegbe, királyba, miniszterelnökbe stb., aki abban a nem titkolt reményben tesz nálunk látogatást, hogy ajtót nyitunk számára Amerika felé".[642]

———

A cionizmusnak 1947-48-ban nyújtott szovjet támogatás egészen más természetű volt: nem a nagyhatalom kegyeinek elnyerésére, hanem érdekei megzavarására irányult. Miután Sztálin szembesült London erőfeszítéseivel, amelyekkel a Szovjetuniót próbálta kiszorítani a Közel-Keletről, a válasza az volt, hogy felkutatta és támogatni kezdte a térség legbefolyásosabb hatalmát, abban a reményben, hogy antiimperialista szövetségesévé teheti. Ó és munkatársai az arab vezetőket nem látták alkalmasnak erre a szerepre, csupán az imperialista hatalmak bábjainak és lakájainak tartották őket. Egy szovjet tisztviselő képszerű megfogalmazása szerint „Hamarabb lesznek forradalmi megmozdulások a Hawaii-szigeteken, mielőtt bármi megmoccanna az arab térségben".[643] Ezzel szemben Sztálin olyan hatalmasnak hitte

a zsidók befolyását, hogy úgy vélte: azok a britekkel szövetségben le tudnák törni a szovjet törekvéseket. Ezt megelőzendő minden tőle telhetőt megtett, hogy a cionistákat elszigetelje Londontól. Ebből következően a cionisták független zsidó állam alapítására irányuló céljainak első számú támogatója egy évre a Szovjetunió lett, mind diplomáciailag, mind katonailag segítve elő az ügyet saját pillanatnyi igényei szerint.

Így segítette a jó szándékú antiszemitizmus furcsa jelensége Izrael állam megalapítását a Balfour-deklarációtól a függetlenségi háborúig.

———

Japánban a zsidók hatalmával kapcsolatos jó szándékú és rosszindulatú nézetek egy évszázadon át megfértek egymás mellett, és ez szinte komikus színezetű kavarodáshoz vezetett. Érdekes módon mindkét irányzat az Oroszország ellen vívott háborúból eredeztethető. A jó szándékú nézet onnan vezethető le, amikor néhány zsidó (köztük Jacob Schiff) pénzügyi támogatást eszközölt ki az Oroszországgal 1904-1905-ben háborúzó Japán számára. Az oroszok erre a veszteségre válaszul a zsidó összeesküvés elméletéhez folyamodtak. Pontosan ezzel a rosszindulatú nézettel osztották meg Japánt 1918-22-ben, amíg a fehérek a japán csapatokkal vállvetve harcoltak Szibériában. Az antibolsevikok széles körben elfogadták a *Cion bölcseinek jegyzőkönyveit.,* mint az orosz forradalom okának magyarázatát, és japán harcostársaikat is meggyőzték ennek igazáról.

A zsidókat nem ismerő, de hírhedt hatalmuktól lenyűgözött és a zsidó összeesküvésben hívő fasiszta japán vezetők ellenséges és baráti érzelmek (a zsidókhoz folyamodtak, hogy „járuljanak tevékenyen Japán szent háborújához”) között ingadoztakz”[14] Zsidókat hívtak be az 1930-as évek végén, hogy azok Mandzsúria megszállt területein telepedjenek le, így nyerve meg jóindulatukat. Azt remélték, hogy ezen gesztus miatt a Cion bölcsei befolyásukat latba vetve módosítanak a japán imperializmusról táplált amerikai véleményen.

Ezek az ellentétes vélekedések az 1938 decemberében tartott kabinetülésen kulmináltak. A zsidó ügyről folyó, órákig tartó vita az éjszakába nyúlt, az egyik oldal a náci Németországból eredeztethető rosszindulatú nézet mellett kardoskodott, a másik a jó szándékú mellett, amely némi népszerűséggel bírt Japánban. A jóindulatú nézet hívei felidézték az 1904-1905-ös háborút, és a jövőtől még több anyagi és politikai segítséget reméltek (azaz

hogy Roosevelt elnök majd több jóindulattal tekint Japánra). A végén az utóbbiak győzedelmeskedtek („Nem engedhetjük meg magunknak, hogy elidegenítsük magunktól a zsidókat.”): a zsidókat beengedték a japán megszállás alatt álló Mandzsúriába, így fejleszteni tudták a területet, és ezáltal jó hírét keltették Japánnak. A náci Németországra való tekintettel ezt a politikai lépést nyilvánosan nem jelentették be.[645]

„B” MELLEKLET

Sztálin gyenge pontja

———

Azt soha ne feledjük, hogy mindig egy hajszálnyira vagyunk a megszállástól. — Joszif Sztálin, 1939. február 15.[646]

———

Ezt igazán nem érdemeltük! — Molotov, a Szovjetunió külügyminiszterének válasza a német hadüzenetre, 1941 június 22.[647]

———

A legnagyobb balekok általában a legbizalmatlanabb emberek. — De Reiz kardinális[648]

———

Az összeesküvés-mánia 1941 és 1945 között érte el csúcspontját a második világháború keleti frontján, ahol Hitler és Sztálin seregei egy olyan csatában találkoztak, amely nagyrészt a háborúzás során elkövetett két legnagyobb hiba eredményeképpen jött létre. Hitler abban tévedett, hogy kétfrontos háborúba kezdett; Sztálint pedig ez meglepetésként érte. Sztálin hibája szorosan kötődik az összeesküvéssel szemben táplált félelméhez, a következőkben ezt vizsgálom meg alaposabban.

Az 1939 augusztusában kötött német-szovjet megnemtámadási egyezmény (és titkos záradékai) tízéves fegyverszünetet kötött ki a két fél között. Mindazonáltal 1940 decemberére Hitler úgy döntött, hogy megszegi ezt, és váratlan támadást indított a Szovjetunió ellen. 1941 első felében Sztálin rengeteg részletes információt szerzett a németek tevékenységéről és terveiről, és ezek pontosan következtetni engedtek Hitler szándékaira.

1941 januárjában kezdődtek a figyelmeztetések az Egyesült Államok kormányának berlini információn alapuló riasztásával; ezt további amerikai figyelmeztetések, Winston Churchill levelei és rengeteg szovjet forrás erősítette meg (köztük a berlini nagykövetség forrásai, valamint a kiváló Richard Sorge jelentései Tokióból és mások). Március végére már egész Moszkvában a közelgő borzalomról beszéltek. Egyedülálló diplomáciai tettként a moszkvai német nagykövet május 19-én feltárta a kormánya által tervezett megszállás dátumát. Ha ez nem lett volna elég, tudomást sem vettek arról a náci dezertőrről, aki azt állította, hogy nagyszabású megszállás van készülőben; egy másikat pedig rövid

úton kivégeztek, amiért rémhíreket terjeszt. Mindent egybevetve a Kreml száznál is több különálló figyelmeztetést kapott a küszöbön álló náci támadásról.

Az egymástól független és tekintélyes forrásokból származó figyelmeztetések mellett a fronton lévő szovjet parancsnokok a saját szemükkel láthatták a németek erőteljes készülődését. A tíz hónap alatt felkészített náci támadó alakulatok a balti-öböltől a Fekete-tengerig elterülő közel 3000 kilométer hosszú fronton helyezkedtek el. Az *Ostheer* 3,2 millió embert (a teljes német haderő 3,8 milliójából), 600 000 teherautót és 600 000 lovat, 700 000 tüzérségi felszerelést, 3350 tankot és több mint 2000 repülőgépet jelentett. Mindent egybevetve: „Kevés nemzetet figyelmeztettek jobban egy küszöbön álló megszállásra, mint 1941 júniusában a Szovjetuniót”.[649]

Ennek ellenére Sztálin sem nyilvánosan, sem zárt körben a füle botját sem mozdította ezekre a hírekre ’[5°] Minden riasztó hírt lényegében ugyanazzal a válasszal intézett el: „Semmi pánik. Nyugalom. A főnök tudja, mit csinál.” Június 2 1 én, szombaton este a szovjet katonai vezetők egy „teljesen megszokott” estét töltöttek a színházban vagy más szórakozásoknak hódolva, a védelem állásai szinte teljesen kiürültek. Sztálin a közelgő támadással kapcsolatos jelentéseket azzal intézte el, hogy „feleslegesen nem kell pánikba esni”,[551] és ő maga valószínűleg éppen egy filmet nézett.

Az évek során Sztálin számos lépést tett a nácik bizalmának elnyeréséért. Amint a moszkvai német nagykövet helyesen idézi fel, „Sztálin azt a célt tűzte ki magának, hogy megvédje a Szovjetuniót a németekkel való konfliktustól”.[651] Már 1938-ban, a csehszlovák válság idején is arra törekedett, hogy a náci vezetőséggel tudassa: Csehszlovákia irányába nem haladnak szovjet csapatok. Minden igyekezetével azon volt, hogy az összes, a megnemtámadási egyezmény által rárótt kötelezettséget pontosan teljesítse. 1940-ben, amikor a náci erők nyugat felé nyomultak, francia – és britellenes hozzáállást vett fel. A Németországban működő szovjet titkos ügynököknek egyedülállóan szigorú megszorítások között kellett dolgozniuk, ráadásul Sztálin a beérkező figyelmeztetések közül (például legalább egy Churchilltől érkezőt) a németeknek is továbbított. Sztálin olyan jóakarattal viseltetett irántuk, hogy a szovjet árukkal megrakott vonatok továbbra is beléptek a náci uralom alatt lévő területekre, noha a német támadás elkezdődött (és annak ellenére, hogy a németek már hónapokkal korábban leállították a szállítmányokat).

1941 tavaszán Sztálin számos lépést tett a szovjet közvélemény megváltoztatására. A náciellenes kijelentéseket már teljesen beszüntették, a korábbi propagandaanyagot bevonták, a baráti viszonyt nyilvánosan deklarálták, és a német származású szovjet állampolgárokat kiengedték a börtönből. Egy június 14-i nyilvános bejelentés a német megszállással kapcsolatos szóbeszédet „ügyetlen koholmánynak” minősítette, majd kijelentette: minden alapot nélkülöznek azok „a pletykák, amelyek szerint a németek meg kívánják szegni az egyezményt, és meg akarják támadni a Szovjetuniót, ugyanakkor a német csapatok átirányítása a balkáni hadműveleteik végeztével Németország keleti és északi részére minden valószínűség szerint a szovjet német viszonnyal kapcsolatban nem álló okokra vezethetők vissza”.[653] Sztálin és beosztottjainak szavai időről időre nem az országhatáron állomásozó hárommillió ellenséges katona valóságát hangsúlyozták, hanem annak fontosságát, hogy semmit sem szabad tenni, ami „provokálhatja” őket. Sztálin azt írta az egyik titkárának: „Hitler nem hiheti azt, hogy semmi mást nem csinálunk, csak háborúra készülünk ellene.”[654] A szovjet nép, amelyet arra idomítottak, hogy nagyon komolyan vegye, amit a feljebbvalói mondanak neki, az ilyen bejelentéseket úgy értelmezte, hogy nem lesz háború.

Miközben a náci csapatok támadásra készülődtek, Sztálin arra tett lépéseket, hogy saját csapatai támadható pontjait növelje. Egy alkalommal visszavon la egy katonai parancsnoka tengerészeti bázisok és repülőterek részleges elsötétítésére kiadott parancsait, máskor elutasította, hogy a szovjet terület fölé repült német felderítőket légelhárító fegyverekkel lőjék le. Amikor pedig ezeknek a gépeknek le kellett szállniuk, megjavították és feltöltötték őket a hazaúthoz szükséges üzemanyaggal; egy esetben, amikor egy határőr egység lelőtt egy kémkedő német repülőgépet, ezáltal megölve két embert, a szovjetek elnézést kértek Berlintől az incidens miatt, és megígérték a benne részt vevő katonák megbüntetését.

Sztálin annyira félt attól, hogy csapdába esik, hogy a június 22-én a kora reggeli órákban megindult német támadás után még nyolc órán át továbbra sem indított ellentámadást, abban a hiú reményben, hogy a támadás a német tábornokok magánakciója a háború kiprovokálására. Ezen félelmet tükrözi az a (kb. 12:30-kor kiadott) parancs, amely arra utasította a szovjet parancsnokokat, hogy „ne engedjenek utat olyan provokatív cselekményeknek, amelyek súlyos komplikációkat okozhatnak”.[655] A Balti-régió

parancsnokságával megbízott tábornok a következő parancsot adta ki hajnali fél háromkor: „A németek részéről elkövetett provokatív cselekmény esetén *nem* szabad tüzet nyitni. Abban az esetben, ha német repülőgépek repülnek a mi területünk fölé, ne válaszoljunk, és ameddig az ellenséges repülőgép nem végez hadműveleteket, *nem szabad* tüzet nyitni rájuk. Abban az esetben, ha a nagyszámú ellenséges erők támadó hadműveletekbe kezdenek, elpusztítandóak.”[656] Reggel negyed nyolckor Sztálin beleegyezett egy direktíva kiadásába, amely arra szólította fel a csapatokat, hogy „támadják meg az ellenséget és pusztítsák el”,[657] de a kilátástalan helyzet ellenére is reménykedett: a parancs hatályát a szovjet területre korlátozta, és figyelmeztette a katonákat, hogy ne lépjék át a határvonalat. Más szavakkal: nem üzent hadat és nem adott ki mozgósítási parancsot.

A szovjet külügyminiszter csak délben üzent hadat. A szovjet erőket, ahogyan azt a német vezérkari főnök a naplójában feljegyezte, „az egész fronton taktikai meglepetések sorozata érte”.[658] Ez a készületlenség hatalmas kezdeti előnyt adott a németeknek, amely a következő négy évben aztán emberéletek millióiba került a Szovjetuniónak.

————

Az összeesküvésbe vetett hite miatt három fő tényező vezetett Sztálin végzetes tévedéséhez; hite elszigetelte őt a külvilágtól, nem létező cselszövések vonták el a figyelmét, és bizarr módon hinni kezdett Hitlerben.

———

ELSZIGETELTSÉG. Sztálin hajlamossá vált monumentális hibák elkövetésére, mert az előző évek tisztogatásai miatt már senki sem mert szembeszállni vele. Sztálin elméjében az ellene irányuló kritika ellene irányuló összeesküvésnek számított. A Sztálin-ellenes viccek a terrorizmus egy formájának számítottak, a külföldiekkel fenntartott kapcsolat kémkedésnek, és egy ebéd utáni politizálás már felért a merénylet kiterveléséhez tett első lépéssel. Sztálin már hosszú ideje úgy tekintett a határtalan szovjet térségben elszórt emberekre, mint egyetlen céltudatos csoportra, amely halott ősellenségének, Trockijnak a messzi Mexikóból érkező parancsait teljesíti, akinek az utasításai a láthatatlan tintával teleírt, mozicsillagokról szóló magazinokban érkezik.

Mivel Sztálin az összeesküvéstől való félelem morbid légkörében élt, élete a Kremlre és dácsájára korlátozódott, ahol testőrökkel és bólogatójánosokkal vette körül magát, és teljesen elveszítette

a kapcsolatát a valósággal. Amint azt Hruscsov 1956-os, Sztálint elítélő beszéde rámutatott, a generalisszimusz soha nem utazott, és nem beszélgetett a hétköznapi emberekkel. „Az országot és a mezőgazdaságot csak a filmekből ismerte. És ezek a filmek felöltöztették és megszépítették a mezőgazdaság helyzetét. Sok film úgy festette le az életet a kolhozokban, hogy az asztalok roskadoztak a pulykák és libák súlyától. A jelek szerint Sztálin azt hitte, hogy ez valóban így is van.”[659] Sztálin elkezdett hinni a maga teremtette illúzióban, talán ő volt az egyetlen ember az országban, aki az álomvilág hatása alá került.

Bizonyos értelemben nem volt más választása, hiszen minden önálló gondolkodású embert kiirtott és összeesküvéssel vádolt meg, ezért nem csupán a véleménynyilvánítást korlátozta („igen, Sztálin elvtárs, természetesen, Sztálin elvtárs, bölcs döntést hozott, Sztálin elvtárs”), de szellemi törpékkel vette magát körül, akik tényleg hittek bölcsességében és éleslátásában. Az általa teremtett rendszer megengedte, hogy egyedül hozzon meg fontos döntéseket. Azok, akik a tanácsokon, a sajtón vagy akadémián belül esetleg nem értettek egyet vele, azok megjárták. „Sztálin saját zsenialitásától eltelve, saját ömlengéseitől táplálva a Kreml falai közé zárva élt, a saját, szelektív gyilkosságaival teremtett világa uraként, amely csupán az ő maga által létrehozott képmásokat tükrözte vissza. Ha egy vélemény eltért az övétől, vagy kételyt hallott valaki szavaiban, dühöngeni kezdett.[660]

Németország esetében Sztálin álomvilágba ringatta magát, amikor úgy döntött, hogy Hitler a kétfrontos háborút elkerülendő, nem indít támadást 1942 májusa előtt. Talán túlságosan számított a jó szerencséjére, de Sztálin döntött, és kész. Ezután nekilátott, hogy a tényeket valahogy a döntéséhez igazítsa. Ezért 1941 májusában miniszterelnökké nevezte ki magát; ugyanakkor arra utasította hírszerzési jelentésekért felelős szárnysegédjét, hogy a németek Nagy-Britanniával szembeni törekvéseiről szóló információkat tegye a „megbízható források” dossziéba, míg a Szovjetunióval kapcsolatosakat csoportosítsa át a „kétes források” mappába. Általában a „kétes forrásokhoz” magán Sztálinon kívül más nem nagyon fért hozzá.

———

ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLETEK. Sztálin az útjába kerülő számos intő jelet összeesküvés-elméletek kiötlésével magyarázta.

Az első elmélet a brit összeesküvésről szólt. Mivel emlékezett Churchill erőteljesen bolsevikellenes érzéseire az 1920-as évekből,

és azt gyanította, hogy az angol politikus háborút akar provokálni a két totalitáriánus állam közt, Sztálin durván elutasította a brit miniszterelnök számos figyelmeztetését. A sors különös fintora folytán a brit külügyminisztériumból megszerzett információk megerősítették ezt a gyanút, hiszen a Whitehall vérmesebben értelmezte a náci törekvéseket, és Sztálin ezeket a brit nézetek autentikusabb tükröződésének tartotta, mint Churchill leveleit. Arra gyanakodott, hogy a miniszterelnök vagy az 1939-és német-szovjet megnemtámadási egyezmény megszegésére tör, vagy a Szovjetunió ellen lép háborús szövetségre Németországgal. Amikor Rudolf Hess 1941 májusában Skóciába repült, az csak megerősítette Sztálin félelmét, hogy a britek ellene esküdtek össze Hitlerrel. Mindazonáltal igazság rejlik abban az állításban, hogy „Sztálin hajlamos volt minden német támadásra utaló figyelmeztetést, bármi legyen is a forrása, a brit összeesküvés újabb bizonyítékának venni”.[661] Például egy prágai szovjet hírszerzési forrás német támadásról szóló előrejelzéseire a következő kommentárral válaszolt: „Angol provokáció. Vizsgálják ki.” Sztálin provokáció-rögeszméjét követve a legfelsőbb szintű szovjet hivatalnokok „a tőkés hatalmak által a szovjet állam ellen szőtt végtelen összeesküvések elengedhetetlen eszközének látták a provokációt. Ha a Szovjetunió hagyja magát provokálni a tőkés ellenfelei által megválasztott ügyekben, a kezükre játszik, és időlegesen kicsúszik a kezéből a történelem irányításának gyeplője”.[662]

A második elmélet a különutas német tábornokokra vonatkozott. Sztálin időnként kifejezte félelmét, hogy a Wehrmacht vezérkara – Hitler kívánságaival dacolva, és megrészegülve az 1939 és 1941 között bekövetkezett példátlan sikersorozattól – háborút kezdeményez a Szovjetunióval szemben. (Valójában szinte minden tábornok ellenezte a Barbarossa-tervet.) Amikor alig néhány órával a mindenkit mozgósító német támadás előtt egy dezertőr tájékoztatta a szovjeteket, hogy mi vár rájuk, Sztálin azon az alapon utasította el a figyelmeztetést, hogy a német tábornokok hátba döfték, így „provokálva konfliktust”.[663] Sztálin még a támadás megkezdése során sem volt hajlandó teljes haderejével választ adni, mivel azt gondolta, hogy „ez csupán egy provokatív cselekmény a német hadsereg egyes fegyelmezetlen egységei részéről, és a mi reakciónk okot szolgáltathat a németeknek a háború megkezdésére”.[664]

———

A FÉLVE TISZTELT HITLER. Az 1939-es megnemtámadási egyezmény aláírásakor Sztálin két ellentmondásos kijelentést tett. A német külügyminiszternek jámboran biztosította: „A szovjet kormány az új egyezményt nagyon komolyan veszi. Adott szavammal állok jót érte, hogy a Szovjetunió nem árulja el szövetségesét.”[665] Alárendeltjeinek viszont azt a cinikus megjegyzést tette: „Ez a játék arról szól, hogy ki veri át a másikat. Tudom, hogy Hitler mire készül. Azt hiszi, túljárt az eszemen, de közben én vertem át őt.”[666] Az észérvekkel dacolva az első megjegyzés sokkal jobban leírja tetteit, mint a második. Másképp fogalmazva:, Sztálin egyedülálló és megmagyarázhatatlan bizalmat tanúsított Hitler iránt.

Ez egyszer életében, Sztálin tartotta magát a szavához, és megbízott egy másik emberi lényben; milyen furcsa, hogy éppen Hitlert tüntette ki ezzel. (A Hitler elleni hadművelet árulkodó módon a „hűtlenség”, vagyis a verolomsztvo nevet kapta.) Néhány, az összeesküvés-mániával kapcsolatos tényező segít megmagyarázni a választását.

Az egyik a tisztelet volt. Miközben Sztálin a nácikat kritizálta, összeesküvési trükköket is eltanult tőlük. Sztálin például megfigyelte, Hitler hogyan fordult szembe a barátaival, és saját maga ellen szőtt összeesküvéssel vádolva őket megszabadult tőlük. Amikor Hitler 1934 júniusában meggyilkoltatta Ernst Röhmöt, az SA/Sturmabteilung csapatok parancsnokát, mert állítólag puccsot tervezett ellene, tettével kivívta Sztálin bámulatát: „Micsoda figura ez a Hitler! Tudja, hogyan bánjon a politikai ellenfeleivel.”[667] Edvard Radzinszkij, Sztálin egyik életrajzírója arra a következtetésre jut, hogy „Hitler volt Sztálin harmadik tanítómestere Lenin és Trockij után”.’

Másrészt lehetséges, hogy Sztálit sok évig tartó, Trockijra irányuló nagyszabású rendőri és propagandaapparátus által támogatott összeesküvési rögeszméje Hitlert illetően pszichológiailag készületlenül érte. Az uralkodót nem kevésbé befolyásolják saját szavai, mint a népet – valószínűleg még jobban is –, és azzal, hogy Trockijt nevezte ki a megtestesült ördögnek, talán eltompította érzékeit a valódi megtestesült ördöggel szemben.

A harmadik tényező az volt, hogy hajlandónak mutatkozott a hatalom megosztására. Mivel Sztálin készen állt arra, hogy a világhegemónián Hitlerrel osztozkodjon, úgy vélte, hogy Hitler szintén szívesen osztozkodna vele. A dolog persze nem így állt. Ebben az értelemben Hitler egy fokkal gonoszabb volt, mint Sztálin;

az egész világot akarta, míg Sztálin megelégedett volna a felével. Mivel azt hitte, hogy Hitler majd felezi a prédát, Sztálin úgy vélekedett, ha világossá teszi, nem szándékozik megtámadni Németországot, akkor Hitler majd békén hagyja. Láthatólag abban hitt, hogyha nem tesz lépéseket Németország „provokálására” – ha még a legegyszerűbb óvintézkedéseket sem teszi meg országa védelmére –, akkor Hitler megnyugszik, és nem támad (mintha Hitler bármiféle szovjet provokáció miatt belekezdett volna egy olyan háborúba, amelyet nem is akart). Különös módon egyszer nem ragaszkodott Sztálin a totális hatalomhoz, és majdnem fatális hibát követett el.

Érdekes módon Sztálin soha nem gondolt a megegyezésre Churchill-lel és Roosevelttel, akiket kapzsiknak és destruktívaknak látott; mindazonáltal Hitlert úgy próbálta kivédeni, hogy kezes bárányként viselkedett. Itt a diktátor az összeesküvés-gyártó legkatasztrofálisabb hibáját követte el: Hitler jellemét Churchillnek tulajdonította és fordítva. Így a „megtévesztő látszat” miatt Sztálin képzelt okokból milliókat gyilkoltatott le, de nem vette észre a valódi összeesküvést. A rengeteg képzelt összeesküvés vakká tette a valódival szemben.[669]

„C" MELLÉKLET

Az internet

———

Az internet volt az egyik leglényegesebb oka, hogy a milíciák mozgalma gyorsabban terjeszkedett, mint bármely más gyűlöletre alapuló csoport a történelem során. — Kenneth Stern[670]

———

Az új technológiák, köztük a rádióadók és fénymásolók nagy lökést adtak az összeesküvés-elméletek vonzerejének.

Az összeesküvés-elméletek kielégíthetetlenül új anyagokra éhező, és állandóan önkifejezési módozatok után kutató gyártói nagy élvezettel vették használatba az új médiumot, az internetet. A net önmagában és különféle formáiban – mint az e-mail, a chat és levelező csoportok – szinte tökéletes eszközt kínál az emberek számára a világ minden pontján, hogy kapcsolatba lépjenek egymással, megosszák érdeklődési köreiket, és rengeteg információhoz férjenek hozzá minimális költséggel. Ezek ideális alternatív csatornák azoknak, akiket a média fősodrából kizártak.

A megszokott összeesküvő-témák – szabadkőműves-ellenesség, antiszemitizmus, imperializmusellenesség, a John Kennedy-merénylet, az Új Világrend – szembetűnő jelenléttel bírnak a kibertérben. Az új dolgok gyorsabban terjednek el hetek alatt, mint korábban évek alatt. Például kevesebb, mint két nappal azután, hogy a TWA 8oo-as járata 1996 júliusában New York közelében lezuhant, a következő kérdés jelent meg a rec.aviation.piloting hírportálon: „A haditengerészet tette?", és a következő megjegyzés követte: „mennyi bizonyíték van rá, hogy (a gépet) véletlenül találták el?" Az a gondolat, hogy az Egyesült Államok haditengerészete kilőtt egy rakétatöltetet, amely eltalált egy amerikai repülőgépet, és hogy a szövetségi kormány nagy része – többek között a Fehér Ház – összeesküvést szőtt a tett takargatására, széles közönségre talált az interneten. Ez a gyanakvás számos alkalommal arra indította az újságírókat, hogy az illetékeseknél rákérdezzenek, vajon tévedésből nem amerika rakétát lőttek-e ki a gépre. A felháborodott válasz („vérlázító állítás") csak megerősítette az összeesküvéssel kapcsolatos gyanakvást. Amikor Pierre Salinger az *ABC News*tól kizárólag az interneten található információra támaszkodva november elején szentesítette ezt az összeesküvés-elméletet, az eltévedt

rakétalövedék a világ minden táján újságok címlapjára került. Salingért még le is fényképezték, amint a www.lsoft.com oldalról letöltött változat kinyomtatott példányát tartja a kezében.[671]

Az összeesküvés-elméletek terjesztésében a megbízható sajtó is hasznát veszi ennek az alternatív hálózatnak. A *San Jose Mercury News* 1996 augusztusában megjelent sztorija, amelyben a Los Angeles-i droghasználatot a CIA-vel kapcsolja össze, az internet korát megelőzően valószínűleg kevesebb figyelemben részesült volna az országban. A számítógép terjedésével azonban a *Mercury News* honlapja nem csupán naponta 200 ezerrel többen klikkeltek hetekig, de a feketék az egész országban a figyelem fókuszpontjává tették: a hírportálok felvették oldalaikra, rádióállomások részleteket olvastak fel a cikkből, és közösségek vitatták meg. Minden számítógéppel rendelkező ember letölthette és kinyomtathatta a háromrészes cikksorozatot, és sokan meg is tették, olyannyira, hogy bekötött példányok bukkantak fel a szépségszalonokban.

Az alábbiakban felsorolt honlapok egyrészt fontos intézményeket vagy fontos véleményeket képviselnek, másrészt számos más honlaphoz való hozzáférést kínálnak (gyakorlatilag irodalomjegyzékek). *(A kötet megszületése óta eltelt tíz évben annyira széles lett az érintett oldalak skálája az interneten, hogy csak a legfontosabbakat – és máig működőket hagytuk benne a könyvben – a szerk.)*

———

Antiszemita honlapok[672]

Holokauszttag.idás: www.nizkor.org

Stormfront Fehér Nemzeti Keresőlap: www.stormfront.org — Neonáci honlapok legszélesebb választéka.

———

Titkostársaság ellenes honlapok

John Birch Társaság (John Birch Society): www.jbs.org

John F. Kennedy-merénylet: alt.conspiracy.jfk — Számos honlap csak a régi dokumentumokkal rendelkezik; ez a jelenlegi vélekedést tükrözi.

San Jose Mercury News: www.mercurynews.com — A történet, amely szerint a CIA drogot árusít Los Angelesben, hogy finanszírozza a nicaraguai kontrákat, plusz reakciók és utólagos nyomozás.

Egy honlap, amit csak az összeesküvés-elméleteknek szenteltek: http:zzwww.conspiracyplanet.comz

Noam Chomsky honlapja: http:zzwww.chomsky.infoz

———

Antiszemita és titkostársaság-ellenes honlapok

Pat Buchanan: www.buchanan.org — Beszédek és egyéb kijelentések, valamint reakciók a támogatóktól. Keresőprogramot is tartalmaz.

Lyndon Larouche: http:zzwww.larouchepub.comz

Montanai Milícia: http:zzwww.militiaofmontana.comz

Iszlám Nemzet: www.noi.org

Azok az olvasók, akik saját összeesküvés-elméletüket szeretnék terjeszteni, felkereshetik az alt.conspiracy hírcsoportot, itt az ebben a könyvben megemlített témák gyakorlatilag mindegyikéről folytatnak eszmecseréket.

———

A sok uszítás utáni felüdülésként a Rágalmazás-ellenes Liga saját kutatási eredményeket és dokumentumokat kínál, elsősorban, de nem kizárólag antiszemita csoportokkal kapcsolatban a www.adl.org címen.

JEGYZETEK

Az igazi tudósok és a hűséges hívek keveredhetnek egymással (ahogyan azt a 3. fejezet, *Az összeesküvés-elmélet leleplezése* kifejti). Különválasztásukra a nem elméletgyártók neve normál betűkkel, az összeesküvéselmélet-gyártók neve nagybetűkkel szerepelnek. Azoknak a személyeknek az esetében, akik ki-be járnak az összeesküvéselmélet-gyártásba (Gary Sick, Jonathan Vankin), a betűtípus különféle megnyilvánulásaiknak megfelelően változik.

Hogy az összeesküvés-elméletgyártó irodalom mennyiségét érzékeltethessük, a jegyzetekben szerepelnek utalások a jelentősebb írásokra, köztük néhány olyanra is, amelyet nem idéztünk a szövegben.

Minden kiemelés egyezik az eredeti szöveg kiemelésével.

(A kiadó mindent meglett, hogy az idézett és hivatkozott könyvek magyar fordításait megtalálja. Ennek megfelelően a jegyzetekben a hivatkozott művek címének magyar fordítását csak akkor tesszük közzé, ha van ilyen. A többször idézett és hivatkozott Cion bölcseinek jegyzőkönyvei *című kiadványnál az angol nyelvű kiadás hivatkozásait hagytuk meg, mivel nem tudni, mely kiadás alapján készült a magyar fordítás – a szerk.)*

MOTTÓK

American Mercury: 1799. augusztus 29. Idézi: Vernon Stauffer, *New England and the bavarian Illuminati* (New York: Columbia University Press, 1918), 307.1.

Metternich herceg: idézi: Hans f. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace,* 5th ed. (New York: Alfred A. Knopf, 1973), p. S^{2}7 – Vagy: „Kíváncsi vagyok, miért tette?” Idézi: Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976), 320.1.

Joszif Visszarionovics Sztálin: idézi: Edward Crankshaw, *Khrushchev Remembers,* ford, és szerk. Strobe Talbott (Boston: Little, Brown, 1970), 307.1.

VÉGJEGYZETEK

ELŐSZÓ

1 — Robert Conquest, *The Great Terror: A Reassessment* (New York: Oxford University Press, 1990), 65. o.

2 — R. J. Rummel, *Death by Government* (New Brunswick, N.J.: Transaction, 1994), 8. o., Rummel úgy becsüli, hogy Sztálin országa 43 millió állampolgárát ölette meg, szemben a Hitler által megöletett 21 millió emberrel, míg Sztálin egyik tanítványa, Mao 50 millió ember haláláért felelős.

EGY – ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉELETEK SZERTE A VILÁGBAN

3 — The Wall Street Journal, 1996. november 13.; *The New York Times,* 1996 december 1.

4 — Richard Grenier, „On the Trail of America’s Paranoid Class: Oliver Stone’s JFK”, *The National Interest,* Spring 1992, 84. o.

5 — Jonetta Rose Barras, „Race, Crime, and Conspiracies“, *The Washington Times,* 1996. október 11.

6 — JEWELLE TAYLOR GIBBS, *Race and Justice: Rodney King and O.J. Simpson in a House Divided* (San Francisco: Jossey-Bass, 1990), 241, 237-38. o. GIBBS részletes, ám félig-meddig részrehajló ismertetést nyújt az összeesküvéselmélet-gyártásról.

7 — Patricia A. Turner, *I Heard It Through the Grapevine: Rumor in African-American Culture* (Berkeley: University of California Press, 1993), 82-107, 128-36 o. Részletesen tárgyalja az iparvállalatokkal kapcsolatos összeesküvés-elméleteket, és felhívja a figyelmet, hogy egyes vonásaikban hasonlítanak, hiszen a fehér tulajdonú társaságok keveset reklámoznak, és a nem alapvető fogyasztási cikkeket feketék lakta környékeken terítik. Majd a cégek ellen irányuló összeesküvés elméleteket „egyfajta fogyasztói jogvédelemként” magasztalja. (98. o.)

8 — 9 — MALIK ZULU SHABAZZ Howard Egyetemen tartott beszédéből, 1994. február 23.*The Washington Post,* 1996. október 4.

10 — The New York Post, 1991. december 4.

11 — A hirdetés egyik megjelenése látható a *Rolling Stone,* 1992. november 12-i számában.

12 — U. S. News & World Report, 1990. március 12.; *Essence,* 1991 szeptember

13 — The New York Times, 1990. október 29. A fehérek között 5 és 12 százalék az arány. Egy másik, 1990-ben öt nagyvárosban végzett felmérés szerint a fekete templomjárók 34 százaléka

egyetértett abban, hogy az „az AIDS-vírust katonai laboratóriumokban állítják elő.” *The Boston Globe,* 1995. november 2.

14 — Gary Webb, „Dark Alliance: The Story behind the Crack Explosion”, *San Jose Mercury News,* 1996. augusztus 18-20.

15 — Roberto Suro and Walter Pincus, „The CIA and Crack: Evidence Is Lacking of Contra-Tied Plot”, *The Washington Post,* 1996. október 4.

16 — Jesse Katz, „Tracking the Genesis of the Crack Trade”, *The Los Angeles Times,* 1996. október 20. Ez volt a háromrészes sorozat első része.

17 — Tim Golden, „Tale of C.I.A. and Drugs Has Life of Its Own”, *The New York Times,* 1996. október 21.

18 — Különösen: K. L. Billingsley, „Deja Voo-Doo: The *Mercury News* Dredges up the Christies”, *Heterodoxy,* 1996. december

19 — San Jose Mercury News, 1996. szeptember 8.

20 — Uo., 1996. szeptember 27.

21 — Associated Press, 1996. szeptember 29.

22 — The Boston Globe, 1996. november 12.

23 — Idézi: Tucker Carlson, „A Disgraceful Newspaper Expose and Its Fans”, *The Weekly Standard,* 1996. szeptember 30.

24 — San Jose Mercury News, 1996. október 6.

25 — The Philadelphia Inquirer, 1996. október 6.

26 — A konferencián elhangzott állításokat lásd: „The Other Face of Farrakhan: A Hate-Filled Prelude to the Million Man March”, *ADL Fact Finding Report,* 1995. október

27 — The Final Call, 1992. március 3. Idézi: Mattias Gardell, *In the Name of Elijah Muhammad: Louis Farrakhan and the Nation of Islam* (Durham, N. C: Duke University Press, 1996), 327.1.

28 — Tynetta Muhammad, „$4.4 Billion Dollars Is Not Enough!“, *The Final Call,* 1996. december 13. Tynetta Muhammad Elijah Muhammad egyik szeretője volt, később pedig az Iszlám Nemzet egyik teokretikusa lett.

29 — The Washington Post, 1990. március 1.

30 — Különösen: THE HISTORICAL RESEARCH DEPARTMENT, *The Secret Relationship between Blacks and Jews* (Boston: Nation of Islam, 1991), 1. kötet. Ugyanez a HISTORICAL RESEARCH DEPARTMENT egy hírlevelet is kiad: *Blacks and Jews News.*

31 — Létezik egy másik, még különösebb párhuzam. Az Új Világrend szintén félelmet szít az amerikaellenes elemek között szerte a világban, például az orosz kommunisták és az iszlám

fundamentalisták között. Akárcsak az amerikai jobboldal, ezek is fenyegető összeesküvésként tekintenek az Új Világrendre, és az ENSZ-et tartják a központjának. Tökéletes párhuzamban reagálnak, az Egyesült Államok épületeit teherautóra szerelt bombával támadják meg, az egyik elpusztított egy szövetségi épületet Oklahoma Cityben, a másik lerombolt egy nagykövetséget Bejrútban. A hasonlóságok ellenére a két csoport teljesen ellentétes módon értelmezi az Új Világrend fogalmát: az amerikaiak számára az Egyesült Államok idegen megszállását, míg a kommunisták és fundamentalisták számára a világ többi részének amerikai megszállását jelenti.

32 — GARY H. KAH, *En Route to Global Occupation* (Lafayette, La.: Huntington House, 1991), 12. o.

33 — The New York Times, 1995. július 6.

34 — CALVIN GREENUP, egy montanai milícista szavait idézi: Kenneth S. Stem, *A Force upon the Plain: The American Militia Movement and the Politics of Hate* (New York: Simon & Schuster, 1996), 87. o.

35 — The New York Times, 1995. július 6.

36 — ANDREW MACDONALD [WILLIAM L. PIERCE álnév alatt], *The Turner Diaries* (Washington: National Alliance, 1978) és *Hunter* (Hillsborough, W Va: National Vanguard, 1989).

37 — The Washington Post, 1995. április 24.

38 — The New York Times, 1992. július 23.

39 — PATRICK J. BUCHANAN, „Will the American Nation Sm vive’”, sajtóközlemény, dátum nélkül.

40 — PATRICK J. BUCHANAN, „Investigate the NAFTA Hailmil, sajtóközlemény, 1995. február 1.

41 — Mások (mint LOUIS FARRAKHAN) felhívják a figyelmet arra, hogy két másik intézményt is létrehoztak abban a végzetes évben: a Szövetségi Nyomozóirodát (FBI) és a B’nai B’rith Rágalmazás-ellenes Ligáját. 1913-ben iktatták törvénybe a Tizenhetedik alkotmánykiegészítést is, miszerint a szenátorokat ezután általános választáson választják meg.

42 — PAT ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993) – Úgy ítéli meg, hogy a Federal Reserve Board létrehozatala volt az a pillanat, amikor „az európai tőke és nagy hatalmú amerikai szövetségeseik hatalmukba kerítették az amerikai tőkét”. (127. o.)

43 — Uo., 65, 92, 37, 253, 216. o.

44 — Uo., 35. o. Más összeesküvéselmélet-gyártók bátrabban támogatják azt a gondolatot, hogy az Egyesült Államok mindig is

egy összeesküvés része: „Jefferson ideje óta arra készítik fel az Egyesült Államok polgárait, hogy egy napon az illuminátusok veszik át az uralmat.” WILLIAM GUY CARR, *The Conspiracy to Destroy All Existing Governments and Religions* (Metairie, La.: Sons of Liberty, [i960?]), 19. o.

45 — ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993). Felidézi, hogy találkozott az elnökké választott Carterrel, akinek átadott egy listát az adminisztráció magas posztjaiba kinevezhető evangélikus jelöltekről; Carter könnyekkel válaszolt, amit Robertson akként értelmezett, hogy a „kinevezés folyamatát nem ő irányítja”, és nem fogadhatja el a javasolt személyeket.

46 — Uo., 133. o.

47 — Uo., 176 – 77. o.

48 — Dennis King, *Lyndon LaRouche and the New American Fascism* (New York: Doubleday, 1989), 45. o.

49 — JOSEPH BREWDA, „Saudi Bombing: It’s the British Hitting the U.S.”, *The New Federalist,* 1996. július 8.

50 — U.S. *News & World Report,* 1992. június 2. Ezzel szemben Gerald Posner úgy látja, hogy az összeesküvéselmélet-gyártás „fontos, de nem Perot kampányainak hajtóereje” (telefonbeszélgetés, 1996. december 5.).

51 — The New Yorker, 1992. június 12.

52 — 60 Minutes, CBS TV, 1992. október 25. Scott Barnes, Perot egyik kampányasszisztense évekkel később bevallotta, hogy csak kitalálták az összeesküvő-történetel. *[The Dallas Morning News,* 1997. március 28.).

53 — The New York Times, 1992. október 26.

54 — 1988. április 20-ra dátumozott levél. Idézi: Paul Findley, „An Unresolved Question: Did AIPAC Unmask Agnew”, *The Washington Report on Middle East Affairs,* 1996. november-december 21. o.

55 — Jacob Cohen, „Conspiracy Fever”, *Commentary,* 1975. október, 41., 33. o.

56 — William Manchester, idézi: Gerald Posner, *Case Closed: Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK* (New York Random House, 1993).

57 — The Washington Post, 1991. május 19.

58 — Time, 1992. január 13. Arról számol be, hogy 73 százalék hisz az összeesküvésben, és 72 százalék gyanakszik arra, hogy hivatalosan leplezik el. A *The New York Times* 1992. február 4-i számában ugyanez az arány 77 és 75 százalék.

59 — Idézi: Tucker Carlson, „Trento's Last Case: From Boorda to Clinton", *The Weekly Standard,* 1996. június 3. CHARLES BERLITZ and WILLIAM L. MOORE, *A roswelli ufókatasztrófa* (Új Vénusz Lap – és Könyvkiadó, 1992).

60 — CHARLES BERLITZ and WILLIAM L. MOORE, *A roswelli ufókatasztrófa* (Új Vénusz Lap-és Könyvkiadó, 1992).

61 — HOWARD BLUM, *Out There: The Government's Secret Quest for Extraterrestrials* (New York: Simon & Schuster, 1990).

62 — MILTON WILLIAM COOPER, *„Behold a Pale Horse"* (Sedona, Ariz.: Light Technology, 1991), 209. o.

63 — The New York Times Magazine, 1996. november 17.; Posner, Case *Closed,* XL o.

64 — Posner, *Case Closed,* XL o.

65 — JOHN A. STORMER, *None Dare Call It Treason…* 25 *Years Later* (Florissant, Mo.: Liberty Bell, 1990), VIL o. Semmi új vagy jellemzően amerikai nincs abban, hogy az összeesküvés-elmélet jól eladható. A tizenkilencedik században ezt az étvágyat kielégítve többek közt AUGUSTIN DE BARRUEL, BENJAMIN DISRAELI és LUCIEN DE LA HODDE arattak piaci sikert; a különbség csupán a számok nagyságának sorrendjében és a szerzők érveinek izgató jellegében van.

66 — Umberto Eco, *A Foucault-inga* (Európa Kiadó, 1992).

67 — ROBERT SHEA and ROBERT ANTON WILSON, *The Illuminants! Trilogy,* 3 kötet. (New York: Dell, 1975)

68 — Michiko Kakutani, „Bound by Suspicion", *The New York Times Magazine,* 1997. január 19.

68 — Charles Paul Freund, „If History Is a Lie", *The Washington Post,* 1992. január 19.

69 — JONATHAN VANKIN, *Conspiracies, Cover-Ups, and Crimes: Political Manipulation and Mind Control in America* (New York: Paragon House, 1991), 259. o.

70 — OLIVER STONE, „Splinters to the Brain", *New Perspectives Quarterly,* 1992 tavasz, 53. o.

71 — Idézi: *Freedom Review,* 1992. május-június, 40. o.

KETTŐ – A TÜKRÖK HÁZA

72 — Henry Campbell Black, *Black's Law Dictionary,* 4. kiadás. (St. Paul, Minn.: West Publishing, 1951), 382. o.

73 — NESTA H. WEBSTER, *Titkos társaságok és felforgató mozgalmak* (Gede testvérek, 2005)

74 — A német kifejezés, a *Verschwörungsmythos* („összeesküvés-mítosz") pontosabb értelmezést ad, mint

az összeesküvés-elmélet, mert közvetlenül utal a képzeletbeli tartalomra.

75 — Erről gyakran megfeledkeznek. Walter Laqueur írja – *Black Hundred: The Rise of the Extreme Right in Russia* (New York: HarperCollins, 1993), 34. o., hogy nz összeesküvés-elméletek története „valószínűleg olyan légi, mint a történetírás”. Steven E. Ambrose még határozottabb: „Az. összeesküvés-elméletek olyan régiek, mint maga a történelem.”. Lásd „Writers on the Grassy Knoll: A Reader’s Guide, *The New York l imes Book Review,* 1992. február 2.

76 — Richard S. Levy, *Antisemitism in the Modern World: An Anthology of Texts* (Lexington, Mass.: D. C. Heath, 1991), 4, 122. o.

77 — John Coogan mondta unokatestvéréről, Gertrude Cooganről; idézi: Donald Warren, *Radio Priest: Charles Coughlin, the Father of Hate Radio* (New York: f ree Press, 1996), 142. o.

78 — MICHAEL HOWARD, *The Occult Conspiracy: Secret Societies – Their Influence and Power in World History* (Rochester, Vt.: Destiny Books, 1989), VII. o.

79 — Dennis King, *Lyndon LaRouche and the New American Fascism* (New York: Doubleday, 1989), 274-75. o.

80 — Idézi: Helene Loow, „Racist Violence and Criminal Behavior in Sweden: Myths and Reality”, in *Terror from the Extreme Right,* szerk. Tore Bjorgo (London: Frank Cass, 1995), 127. o.

81 — GARY H. KAH, *En Route to Global Occupation* (Lafayette, La.: Huntington House, 1991), 24. o.

82 — Dan E. Moldea, *The Killing of Robert F. Kennedy: An Investigation of Motive, Means and Opportunity* (New York: W. W Norton, 1995), 309. o. Moldea kezdetben gyanakodva viszonyult a hivatalos változathoz, miszerint az elítélt gyilkos, Sirhan Bishara Sirhan, egyedül követte el tettét, ehelyett elfogadta a másik fegyver és a szélesebb összeesküvés elméletét. De a kutatás, főként egy Sirhannal folytatott, felismerésekhez vezető interjú arra a következtetésre vezette, hogy Sirhan egyedül követte el a tettet. „Most már elismerem, hogy a törvény végrehajtói… követnek el hibákat.” Moldea úgy vélte, korábban túl sokat várt a hatóságoktól: „Ha az ember nem számol a hivatalos szinten elkövetett hibákkal és a szakértelem hiányával, akkor szinte minden… politikai gyilkosság összeesküvésnek tűnhet, különösen ha egy civil nyomozó korlátozott hozzáféréssel és erőforrásokkal többet szeretne tudni” (307. o.).

83 — KAH, *En Route to Global Occupation,* 24. o.

84 — Edward Crankshaw, *Khrushchev Remembers,* ford, és szerk. Strobe Talbott (Boston: Little, Brown, 1970), 596, 300. o.

85 — Zhisui Li, *The Private Life of Chairman Mao: The Memoirs of Mao's Personal Physician,* ford. Hung-chao Tai (New York: Random House, 1994), 585. o. Li folytatja: „Én magamat az Elnök egészsége mellett elkötelezett orvosnak tekintettem. Ö ellenségnek látott engem."

86 — The Los Angeles Times, 1996. október 20.

87 — Évekkel korábban, amikor a *Cleveland Plain Dealer* stábjának tagja volt, Webb azt írta abban a lapban, hogy a Cleveland Grand Prix támogatói közel 1 millió dollárt szipkáztak el a verseny bevételeiből, és ezzel megszegték a várossal kötött egyezséget. A verseny támogatói 1990-ben rágalmazási pert indítottak a *Plain Dealer* ellen, és 13.6 milliós kárt állapítottak meg. Végül a peres felek a bíróságon kívül egyeztek meg egy nyilvánosságra nem hozott összegben.

88 — LYNDON H. LAROUCHE, JR., *The Power of Reason: 1988, An Autobiography* (New York: Executive Intelligence Review, 1987), 181-82. o.

89 — Léon Poliakov, *Histoire de lantisémitisme: de Voltaire a Wagner* (Paris: Calmann-Levy, 1968), ford. Miriam Kochan, *The History of Antisemitism,* 3 kötet (New York: Vanguard, 1975), 337. o.

90 — Laqueur, *Black Hundred,* XV. o.

91 — Ez megmagyarázza, hogy – nem akarván elidegeníteni az arabokat – a nácik 1935-től nem használták ezt a kifejezést.

92 — C. H. DOUGLAS 1939-ben, idézi: Michael B. Stein, *The Dynamics of Right-Wing Protest: A Political Analysis of Social Credit in Quebec* (Toronto: University of Toronto Press, 1973), 34. o .

93 — W. MARR, *Vom jüdischen Kriesschauplatz: Eine Streitschrift* (Bern: Rudolph Costenoble, 1879), 39. o.

94 — V. SKURLATOV, *Szioniszm i Apartejd* (Kijev: Politiszdat Ukrajnyi, 1975), 42. o. idézi: Yaacov Tisgelman, „'The Universal Jewish Conspiracy' in Soviet Anti-Semitic Propaganda", in: Theodore Freedman, szerk., *Anti-Semitism in the Soviet Union: Its Roots and Consequences* (New York: Anti Defamation League of B'nai B'rith, 1984), 416. o.

95 — Johannes Rogalla von Bieberstein, *Die These von der Verschwörung, 1776-1945: Philosophen, Freimaurer, Juden, Liberale und Sozialisten als Verschwörer gegen die Sozialordnung* (Bern: Herbert Lang, 1976), 51. 0.

96 — CHARLES LOUIS CADET DE GASSICOURT, *Le Tombeau de*

Jacques Molay, ou, Le secret des conspirateurs, à ceux qui veulent tout savoir (Paris: Chez les marchands de nouveautés, l’An 4 [1792]).

97 — George Johnson, *Architects of Fear: Conspiracy Theories and Paranoia in American Politics* (Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1983), 24. 27. o.

98 — McLaughlin Report, 1990. augusztus 26.

99 — Komszomolszkaja Pravda, 1967. október 4.

100 — The Washington Post, 1984. február 3.

101 — Michael Billig, „Antisemitic Themes and the British Far Left“, in: Carl E Graumann and Serge Moscovici, szerk., *Changing Concepti – ons of Conspiracy* (New York: Springer, 1987), 132. o.

102 — Protocols of the Meetings of the Learned Elders of Zion, ford. Victor E. Marsden (London. The Britons, 1923), 34. o. Ez a félelem a *Jegyzőkönyvek* keletkezésének idejére utal, hiszen először az 1890-as években építettek földalattikat a nagyobb nyugati városokban; és antiszemita körökben nagy riadalmat keltett a zsidó részvényesek nagy száma a párizsi metró építtetői között.

103 — Charles Paul Freund, „If History Is a Lie“, *The Washington Post,* 1992. január 19.

104 — Egy hosszú ideje Haitin élő külföldi, idézi: Douglas Farah, „Letter from Haiti: Reality Check”, *The Washington Post,* 1993. december 7.

105 — Idézi: Gershom Scholem, „Toward an Understanding of the Messianic Idea in Judaism”, in: *The Messianic Idea in Judaism* (New York: Schocken Books, 1971), 29. o.

106 — Idézi: uo., 342-43. o.

107 — J. M. Roberts, *The Mythology of the Secret Societies* (New York: Charles Scribner’s Sons, 1972), 101. o.

108 — Paul Goodman, *Towards a Christian Republic: Antimasonry and the Great Transition in New England, 1826-1836* (New York: Oxford University Press, 1988), 21. 0.

109 — THE EARL OF BEACONSFIELD [BENJAMIN DISRAELI], *Coningsby: Or the New Generation,* új kiadás (London: Longmans, Green, 1891), 250. o. A rá következő években széles körben úgy értelmezték, hogy a „hatalmas forradalom” hamar bekövetkezett, ez volt 1848.

111 — Uo., 252. o. A *Jegyzőkönyvek* legtekintélyesebb kiadása ezt a szemelvényt bevezetőjében idézi, majd ezt a következtetést vonja le: „ezek a személyiségek zsidók voltak”. *Jegyzőkönyvek,* 9. o.

112 — Benjamin Disraeli, *Lord George Bentinek: A Political*

Biography (London: Colburn, 1852), 498. o.

113 — *Hansard's Parliamentary Debates* (House of Commons), 1856. július 14., hasáb 774.

114 — *The Times* (London), 1875. november 27.

115 — Idézi: HENRY WICKHAM STEED, *The Hapsburg Monarchy,* 2d ed. (London: Constable, 1914), 169. o.

116 — CARROLL QUIGLEY, *Tragedy and Hope: A History of the World in Our Time* (New York: Macmillan, 1966), 950. o. A 132-33, 582-83, 945-57, 991-92 oldalakon lásd még: Toynbee Hall, „Milner óvodája", „Cliveden-banda", a Rhodes Tröszt és a Kerekasztal Csoportok

117 — Richard Hofstadter, „The Paranoid Style in American Politics", in: Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics and Other Essays* (New York: Vintage, 1967), 36. o. Láthatólag Hofstadter alkotta meg a paranoid stílus fogalmát.

118 — August Wolfsteig, *Bibliographie der freimaurerischen Literatur,* 3 kötet. (Leipzig: Karl W. Hiersemann, 1923).

119 — Bill Alexander, Dallas egykori helyettes államügyésze a Kennedy-merénylet kapcsán. Idézi: Gerald Posner, *Case Closed: Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK* (New York: Random House, 1993), 467. o.

120 — The New York *Times,* 1995. március 4. Azok az „eredeti történeti források" valójában másodlagos források, és válogatás nélkül keverik a legitim tanulmányokat az ANATOLIY GOLITYSN, JOHN ROBISON, és NESTA WEBSTER tollából származó összeesküvés-alapú könyvekkel. ISAIAH BEN-DASAN [SICSIHEJ YAMAMOTO álneve], *The Japanese and the Jews,* ford. Richard L. Gage (Tokyo: Weatherhill, 1972).

122 — MICHAEL BAIGENT, RICHARD LEIGH, AND HENRY LINCOLN, *Az abbé titka: Szent Grál, szent vér* (General Press, 1994).

123 — MICHAEL BAIGENT, RICHARD LEIGH, AND HENRY LINCOLN, *The Messianic Legacy* (New York: Henry Holt, 1986), 324. o.

124 — In: JOSEPH DE HAMMER-PURGSTALL, *Mysterium Baphometis Revelatum* (Vienna: Heubner, 1818); JOSEPH VON HAMMER, *Die Geschichte der Assassinen* aus *morgenländischen Quellen* (Stuttgart: Cotta, 1818); JOSEPH VON HAMMER-PURGSTALL, *Die Schuld der Templer in Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissen schäften, Philosophisch Historische Classe* (Vienna: Kaiserlich-königliehen Hof – und Staatsdruckerei, 1855), 6: 175-210. o.

125 — Gary Sick, *All Fall Down: Americas Tragic Encounter with Iran* (New York: Random House, 1985), 33. 0.

HÁROM – AZ ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLET LELELPLEZÉSE

126 — New York Daily News, 1988. augusztus 26.; *Rocky Mountain News,* 1988. október 30.

127 — Idézi: Seymour Martin Lipset and Earl Raab, *The Politics of Un reason: Right-Wing Extremism in America, iygo-igyo* (New York: Harper & Row, 1970), 255. o.

128 — Christopher Andrew és Oleg Gordievsky, *KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev* (New York: HarperCollins, 1990), 475. o.

129 — David Brion Davis azt ajánlja, hogy
„a felforgatás-ellenesség sajátos nyelvként vagy kulturális alakzatként tanulmányozandó, igazának vagy tévedéseinek előfeltételezése nélkül”. Lásd az általa szerkesztett könyv bevezetőjét: *The Fear of Conspiracy: Images of UnAmerican Subversion from the Revolution to the Present* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971), XV. o.

130 — H. A. L. Fisher, *A History of Europe: Ancient and Mediaeval* (Boston: Houghton Mifflin, 1935), VII. o.

131 — L. B. Namier, *Avenues of History* (London: Hamish Hamilton, 1952), 4.0.

132 — David Kelley, *The Art of Reasoning,* exp. ed. (New York: W. W. Norton, 1990), 500. o.

133 — Gerald Posner, *Case Closed: Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK* (New York: Random House, 1993), 202. o.

134 — Kelley, *Art of Reasoning,* 502. o.

135 — Niccoló Machiavelli, A *fejedelem,* 19. fejezet

136 — Karl R. Popper, *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge* (London: Routledge and Kegan Paul, 1963), 341-42. o.

137 — Davis, The Fear of Conspiracy bevezetése, XV. o.

138 — Tynetta Muhammad, „$4.4 Billion Dollars Is Not Enough!“ *The Final Call,* 1996. december 17. Muhammad feltehetően nem úgy érti, hogy „megvalósította”, hanem hogy „belekeverte”.

139 — Anon. |HIERONIM ZAHOROWSKI-nak tulajdonítják), Monita Sécréta Societatis Jesu (Notobriage, 1612, és Krakkó, 1614). Edwin Allen Sherman 1883-as angol fordításának szövege, *The Engineer Corps of Hell: or, Rome’s Sappers and Miners.*
Az összeesküvéseimélet-gyártók által gyakran használt koholt idézetek listáját lásd: John George and Laird Wilcox, *American*

Extremists: Militias, Supremacists, Klansmen, Communists, and Others (Amherst, N.Y.: Prometheus, 1996), 383-419. o.

140 — AGNES WATERS, idézi: John Roy Carlson [Arthur Derounian álneve], *Under Cover: My Four Years in the Nazi Underworld of America-The Amazing Revelation of How Axis Agents and Our Enemies Within Are Now Plotting to Destroy the United States* (New York: E. P. Dutton, 1943), 280. o.

141 — San Jose *Mercury* News, 1996. augusztus 18-20.

142 — Charles Ward, *The Times-Picayune,* 1983, idézi: *Newsweek,* 1991. december 23.

143 — A Megváltó napján tartott beszéd, Chicago, 1995. február 26.

144 — Umberto Eco, *A Foucault-inga* (Európa Kiadó, 1992)

145 — GARY SICK, *October Surprise: America's Hostages in Iran and the Election of Ronald Reagan* (New York: Times Books, 1991), 83. o.

146 — Idézi: Paul Goodman, *Towards a Christian Republic: Antimasonry and the Great Transition in New England, 1826-1836* (New York: Oxford University Press, 1988), 58. o.

147 — Protocols of the Meetings of the Learned Elders of Zion, ford. Victor E. Marsden (London: The Britons, 1923), 11. o.

148 — WILLIAM GUY CARR, *The Red Fog over America* (Willowdaie, Ont.: National Federation of Christian Laymen, 1955), 6. o.

149 — PAT ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993)

150 — NESTA H. WEBSTER, *Titkos társaságok és felforgató mozgalmak* (Gede testvérek, 2005)

151 — LÉON MEURIN, *La I ránc Maçonnerie, synagogue de satan* (Paris: Victor Retaux, 1893), 210. o.

152 — WILLIAM GUY CAKR, *The Conspiracy to Destroy All Existing Governments and Religions* (Metairie, La.: Sons of Liberty, 11960?]), 14. o.

153 — JONATHAN VANKIN, *Conspiracies, Cover-Ups and Crimes: Political Manipulation and Mind Control in America* (New York: Paragon House, 1991), 221. o.

154 — ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993)

155 — Idézi: Carlston, *Under Cover,* p. 458.

156 — Lipset and Ranh, *Politics of Unreason,* 62. o.

157 — Richard Holst,idler, „The Paranoid Style in American Politics”, in: Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics and Other Essays* (New York: Vintage, 1967), 29. o.

158 — Karl R. Popper, *A nyitott társadalom és ellenségei* (Balassi Kiadó, 2001)

159 — ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993)

[,6°] WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Game, 2.* kiadás (Toronto: National Federation of Christian Laymen, 1956), 86. o.

161 — Idézi: Michael Billig, *Fascists: A Social Psychological View of the National Front* (London: Academic Press, 1978), 315-16. o.

162 — The New York Times, 1995. május 31.

163 — Idézi: Andrew és Gnrdievsky, *KGB,* 118. o.

[1,14] *The Thunderbolt,* idézi: Lipset and Raab, *Politics of Unreason,* 282. o.

165 — Bernard Bailyn, *The Ideological Origins of the American Revolution* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1967), 95.11

166 — Steven Emerson, „Ross Perot’s Conspiracy Fever-and Our., *The Wall Street Journal,* 1992. október 28.

167 — Richard Pipes, *Az ismeretlen Lenin: a titkos archívumból* (XX Század Intézet, 2002)

168 — Idézi: Andrew és Gordievsky, *KGB,* 127-28. o.

169 — Jegyzőkönyvek, 32. o.

170 — NESTA H. WEBSTER, *World Revolution: The Plot against Civilization* (London: Constable, 1921), 95. o. Továbbiak, azonos vonaluk mentén: (UNE GREM, *Kari Marx, Capitalist* (Oak Park, 111.: Enterprise Publications [1972]).

171 — OSWALD SPENGLER, *A Nyugat alkonya* (Európa Kiadó, 1994)

172 — ROBERT WELCH az *American Opinionba* írva, 1966. novettibei Idézi: George Johnson, *Architects of Fear: Conspiracy Theories and Paranoia in American Politics* (Los Angeles: Jeremy P. Tan her, 19[8]3) – [1]34 – o.

173 — ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993). Mekot Robertson úgy magyarázza ezt az összejátszást, hogy a bankároknak és a kommunistáknak egyaránt „nagyobb céljaik” vannak.

174 — JOHN LOFRUS and MARK AARONS, *The Secret War against the Jews: How Western Espionage Betrayed the Jewish People* (New York: St. Martin’s Press, 1994), 4. o.

175 — Idézi: James V. Compton, The Swastika and the Eagle: Hithi, tin United States, and the Origins of World War II (Boston: Houghton Mifflin, 1967), 32. o.

176 — Idézi uo., 34. o.

177 — DAN SMOOT, *The Invisible Government,* 2. kiadás (Boston Wntern Islands 1977), 131. o. A 130. oldalon Smoot elismeri, hogy a Tanács nem birtokolja a tagságot”.

178 — SIDNEY AND BEATRICE WEBB, Soviet Communism: A N Civilisation? (New York: Charles Scribner’s Sons, 1936), 1. kiilrio., 2. pont.

179 — Állításaikat, valamint a külföldi megfigyelők véleményei LimI Ko bért Conquest, *The Great Terror: A Reassessment* (New Yotk t in lord University Press, 1990), 499-513. o.

180 — WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Came, 2.* kiadás (Toronto: National Federation of Christian Laymen, 1956), 151., 147. o.

181 — Louis |. HALLE, *The Cold War as History* (New York: Harper & Row, 1967), 414. o.

,82 ROBERT JEWETT, *The Captain America Complex: The Dilemma of Zealous Nationalism (Philadelphia:* Westminster, 1973^, 132. o.

183 — JOEL KOVEL, *Red Hunting in the Promised Land: Anticommunism and the Making of America* (New York: Basic Books, 1994), XL o.

184 — Idézi: JONATHAN VANKIN, *Conspiracies, Cover-Ups, and Crimes: Political Manipulation and Mind Control in America* (New York: Paragon House, 1991), 100-101. o. Vankin maga „úgy tekint az összeesküvés-elméletekre, mint amelyekkel a konvencionális politikatudomány nem hajlandó foglalkozni”. (251. o.)

185 — Angolul a klasszikus John Cleland Fanny Hillről szóló története volt a *Fanny Hill: Egy örömlány emlékirataiban* (Glória, 1990). Erről és más írásokról lásd Lynn Hunt, ed., *The Invention of Pornography: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800* (New York: Zone. !993). 31_32 – o.

186 — Richard S. Levy kényszeresen biztosítja olvasóját, hogy a *jegyzőkönyvekből* válogatott részletek nem okoznak bajt: „a *Jegyzőkönyvek* szövegéből itt közölt rövid részlet az olvasó megértését szolgálja, és kevés haszonnal szolgál mindazok számára, akik a szokásos romboló céllal szeretnék a *jegyzőkönyveket* terjeszteni”. Benjamin W. Segel, Welt Krieg, Welt Revolution, *Welt-Verschwörung, Welt-Oberregierung* előszava (Berlin: Philo, 1926), ford, és szerk. Richard S. Levy, *A Lie and a l.ibel: The History of the* Protocols of the Elders of Zion (Lincoln: University of Nebraska Press, 1966), IX. o.

NÉGY – A KEZDETEK 1815-IG

187 — Billig, Fascists, 300. o.

188 — Idézi: Armin Pfahl Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschwörungsmythos in der Weimarer Republik und im NS-Staat* (Vienna: Braumuller, 1993) 39. o. Schirachot húsz év börtönre ítélték.

189 — Richard S. Levy, *Antisemitism in the Modern World: An Anthology of Texts* (Lexington, Mass.: D. C. Heath, 1991), 2. o.

190 — Quoted in James Parkes, *The Jew in the Medieval Community,* 2. kiadás (New York: Hermon Press, 1976), 334. o.

'9' Idézi: Malcolm Barber, *The Trial of the Templars* (Cambridge, Eng.: Cambridge University Press, 1978), 45. o.

192 — Salo Wittmayer Baron, *A Social and Religious History of the Jews,* 4. kötet, *Meeting of East and West,* 2. kiadás (New York: Columbia University Press and Philadelphia: Jewish Publication Society, 1957). 94-95 – o.

193 — Néhányan egészen a kezdetekig vezetik vissza: „Ha a Genezis harmadik fejezetének időrendje helyes, az összeesküvés volt az első spontán tevékenység, amelyben az emberi teremtmények a teremtés után részt vettek, még a szexet is megelőzi, amely csak a negyedik fejezetben bukkan fel.” Robert Wernick, „Don’t Look Now – But All Those Plotters Might Be Hiding under Your Bed”, *Smithsonian,* 1994. március, 109. o.

194 — Origenész, *Contra Celsum,* 4, 23, idézi: Léon Poliakov, *Histoire de lantisémitisme: du temps de Christ aux Juifs de cour* (Paris: Calmann-Levy, 1965), ford. Richard Howard, *The History of Antisemitism,* 1. kötet (New York: Vanguard, 1965), 23. o.

195 — Robert Chazan, *European Jewry and the First Crusade* (Berkeley: University of California Press, 1987), 64. o.

196 — Idézi uo., 78-79. o.

197 — Uo., 132. o.

198 — Poliakov, *History of Antisemitism,* 1. kötet, 62. o.

199 — Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the* Protocols of the Elders of Zion (New York: Harper & Row, 1969), 254. o.

200 — Martin Luther, „On the Jews and Their Lies”, *Luther’s Works,* szerk. Franklin Sherman, 47. évf., *The Christian in Society,* IV (Philadelphia: Fortress Press, 1971), 262., 293. o.

201 — Uo., 267., 288. o.

202 — Mark R. Cohen, *Under Crescent and Cross: The Jews in the Midii le Ages* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994). XIX o

203 — ‘Abd al-Masih al-Kindi, Ar-Risala, latinra fordítva, idézi:

Salo Will mayer Baron, A *Social and Religious History of the Jews,* s kötet, *High Middle Ages, 500-1200,* 2., átdolgozott kiadás (New Yui k: Columbia University Press, 1957), 124. o.

204 — Luther, „On the Jews and Their Lies”, 293. o.

205 — Allan Harris Cutler and Helen Elmquist Cutler, *The Jew as Ally of the Muslim: Medieval Roots of Anti-Semitism* (Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1986), 82. o.

206 — Uo., 96., 6. o.

207 — Marion Melville,”Les Debuts de l’Ordre du Temple», in: Josef Fleckenstein és Manfred Heilman, szerk.., *Die geistlichen Ritterorden Europas* (Sigmaringen, Germany: Jan Thorbecke, 1980), 23. o.

208 — Idézi: Barber, *Trial of the Templars,* 11.0.

209 — Uo., 246. o. Mások nem találják a templomosokat bűnösöknek: „a történetek, amelyeket elmeséltek, nem illettek bele az eretnekség meghatározásába”. Joseph R. Strayer, *The Reign of Philip the Fair* (Princeton, N.J.: University Press, 1980), 291. o.

210 — DENIS LEBEY DE BATILLY (1551-1607), *Trakte de l‘origine des anciens Assassins porte couteaux* (Lyon: V. Vaspase, 1603), valószínűleg az elsők közölt vezette vissz,1 a templomosok eredetét Nagy Sándor koráig.

211 — Umberto Eco, *A Foucault inga* (Európa Kiadó, 1992).

212 — Peter Partner, *The Murdered Magicians: The Templars and Their Myth* (Oxford: Oxlord University Press, 1982), 101. o.

213 — Az orosz jobboldal hasonló szellemben inkább a zsidókra, mint a kínaiakra és az arabokra összpontosít, az irániak többet foglalkoznak Izraellel, mint Intliával, és az amerikai milícisták is az ENSZ ellen fegyvei kéznek a drogterjesztők helyett.

214 — NESTA II. WEBSTER, *World Revolution: The Plot against Civilization* (London: unstable, 1921), 4. o.

215 — JOHN J. ROBINSON, *Horn in Blood: The Lost Secrets of Freemasonry* (New Y oik M Evans, 1989), XIX. o.

216 — Mervyn Jones, „I reeinasonry”, in Norman MacKenzie, szerk., *Secret Societies* (New Y01 k: Holt, Rinehart and Winston, 1967), 167. o.

217 — Idézi: J. M. Roberts, *The Mythology of the Secret Societies* (New York: Charles Scribner’s Sons, 1972), 54. o.

218 — 1958-ben XII. Pius pápa a szabadkőművességet hibáztatta a „vallásos hit modern kori hanyatlásáért”. 1983-ban II. János Pál pápa rendelkezésére Joseph Ratzinger bíboros megerősítette ezt az ítéletet a Hittani Kongregáció egyik

dokumentumában: „Az egyház negatív álláspontja a szabadkőműves társaságokkal kapcsolatban változatlan, ugyanis elveik összeegyeztethetetlenek az egyház tanításaival, ezért a tagságot továbbra sem engedélyezzük. Azon hívők, akik mégis belépnek szabadkőműves társaságokba, a bűn állapotában élnek, és ennél fogva nem részesülhetnek az úrvacsorában."

219 — NICHOLAS DE BONNEVILLE (1760-1828) ezt tette tanulmánya központi témájává: *Les Jesuités chassés de la Maçonneries, et leur poignard brisé par les Maçons,* 2 kötet (Paris: C. Volland, 1788).

220 — ABBE LARUDAN, *Les Francs-Maçons Ecrasés* (Amsterdam, 1747).

221 — Idézi: Paul Goodman, *Towards a Christian Republic: Antimasonry and the Great Transition in New England, 1826-1836* (New York: Oxford University Press, 1988), 237. o.

222 — A részleteket lásd: Richard von Dülmen, *Der Geheimbund der Illuminaten* (Stuttgart: Frommann-Holzboog, 1977). Egy kevésbé elutasító nézetet lásd: James H. Billington, *Fire in the Minds of Men: Origins of the Revolutionary Faith* (New York: Basic Books, 1980), 94-99. o.

223 — Klaus Epstein, *The Genesis of German Conservatism* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1966), 517. o.

224 — Partner, *Murdered Magicians,* 126. o.

225 — ANON. [MARQUIS DE LUCHET), *Essai sur la secte des Illuminés* (Paris: n.p., 1788), 46. o. Az illuminista kifejezést körülvevő homály sokat tett az illuminátusok rejtélyének gerjesztéséért, mivel úgy tüntette fel, mintha ez a kicsiny szervezet még ott is tevékeny lenne, ahol nincs jelen.

226 — Roberts, *Mythology of the Secret Societies,* 134., 144. o.

227 — René le Forestier, *Les Illuminés de Bavière et la Franc-maçonnerie allemande* (Paris: Hachette, 1914), 613., 622. o.

228 — Vernon Stauffer, *New England and the Bavarian Illuminati* (New York: Columbia University Press, 1918), 113. o.

229 — WEBSTER, *World Revolution,* 289. o.

230 — Idézi: Donald Warren, *Radio Priest: Charles Coughlin, the Cithn of Hate Radio* (New York: Free Press, 1996), 32., 132-33. 0.

231 — WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Game,* 2. kiadás (TonmiuNational Federation of Christian Laymen, 1956), 13. o.

232 — ROBERT WELCH a *Birch Society Bulletinben,* 1968 augusztus. Idézi: Seymour Martin Lipset and Earl Raab, *The Politics* and *Unreason: Right-Wing Extremism in America, 1790-1970* (New

York, Harper & Row, 1970), 253. o

232 — PAT ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete, 1993).

233 — ANON., *Theorie des Conspirations* (Paris, 1797?), 6. o. Idézi: Johannes Rogalla von Bieberstein, *Die These von der Verschwörung, 1776-1945: Philosophen, Freimaurer, Juden, Liberale und Sozialisten als Verschwörer gegen die Sozialordnung* (Bern: Herbert Lang, 1976), 56. o.

234 — WEBSTER, *World Revolution,* 72. o.

235 — Roberts, *Mythology of the Secret Societies,* 145. o.

236 — Steven L. Kaplan, *The Famine Plot Persuasion in Eighteenth-Century France* (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1982).

237 — Roberts, *Mythology of the Secret Societies,* 148-49. o.

238 — Idézi: Epstein, *The Genesis of German Conservatism,* 537. o.

239 — JACQUES FRANÇOIS LEFRANC, *Le Voile levé pour les curiex, ou Les secrets de la Révolution de France révélés à l'aide de la Franc-maçonnerie* ([Paris: Valade], 1791). Arról, hogy ez a legkorábbi említés, lásd: Marcelin Defoiiineaux, „Complot maçonnique et complot jésuitique", *Annales historiques de la Révolution française* (1965): 175.

240 — CHARLES LOUIS CADET DE GASSCOURT, *Le Tombeau de Jacques Molay, ou, Le secret des conspirateurs, à ceux qui veulent tout savoir* (Paris: Chez les merchands de nouveautés, l'An 4 (1792]). CADET DE GASSICOURT ennek a könyvnek többféle változatát kiadta különféle címekkel egy évvel később; 1799-ben egy pamfletét írt a szabadkőművesek ellen: *Les Franc-maçons, ou, Les Jacobins démas – qués: frogmens pour l'histoire.*

241 — N. DESCHAMPS, *Les Sociétés secrètes et la société, ou philosop-hie de l'histoire contemporaine,* 3. kiadás (Avignon: Seguin Freres, 1880); 1. kötet, 313 32. o., bőségesen kínál részleteket. ROBINSON, *Born in Blood –* a megközelítés mai megjelenése. Ráadásul az a gondolat, hogy „minden igaz szabadkőműves egy templomos lovag", Hunde báróhoz vezethető vissza, az 1740-és évekbe.

242 — JOHN ROBISON, *Proofs of a Conspiracy against All the Religions and Governments of Europe, Carried on in the Secret Meetings of the Free Masons, Illuminati, and Reading Societies, Collected from Good Authorities* (Edinburgh: William Creech, 1797). A John Birch Társaság 1967 ben kiadta a könyvet, és máig újabb

kiadások jelennek meg.

243 — *Porcupine's Gazette,* 1798. július 14. Idézi: Vernon Stauffer, *NewEngland and the Bavarian Illuminati* (New York: Columbia University Press, 1918), 285. o.

243 — David Brion Davis, „Some Ideological Functions of Prejudice in Ante-Bellum America”, *American Quarterly* 15 (1963): 119. o.

244 — Abbé Barruel, *Mémoires pour servir à l'histoire du Jacobinisme,* 4vols. (London: De l'imprimerie françoise, chez P. le Boussonnier, 1797-98). Ezt a könyvet nemegyszer újranyomták az utóbbi években; köztük: Chiré-en-Montreuil: Diffusion de la Pensée Française, 1973. De Barruelről lásd: Sylva Schaeper-Wimmer, *Augustin Barruel, S. J. (1z41-1820): Studien zu Biographie und Werk* (Frankfurt: Peter Lang, 1985); Michel Riquet, *Augustin de Barruel: Un jésuite face aux Jacobins francs-maçons, 1z41-1820* (Paris: Beauchesne, 1989).

245 — Le Forestier, *Les Illuminés de Bavière,* 688. o.

246 — 1797 – május i-jei levél, in: R. B. McDowell, szerk., *The Correspondence of Edmund Burke* (Cambridge, Eng.: At the University Press, 1970), 9. kötet, 1. rész, 319. o.

247 — Walter Edwin Peck, „Shelley and the Abbe Barruel”, *Modern Language Association of America, Publications* 36 (1921): 348. o.

248 — Thomas De Quincey, „Secret Societies”, in: David Masson, szerk., *The Collected Writings of Thomas de Quincey* (London: A. and C. Black, 1897), 7. kötet, 173-85. o. Ez a cikk először a Taft's Magazinéban jelent meg 1847-ben.

249 — „[Cjelle pourriture de l'illuminisme est un effect et non un eau se”, idézi: Roberts, *Mythology of the Secret Societies,* 296. o.

250 — Jean-Joseph Mounier, *De l'influence attribuée aux Philosophes, aux Francs-Maçons et aux Illuminés sur la Révolution Française* (Tuhingen: Cotta, 1801), ford. J. Walker, *The Influence Attributed to Philosophers, Free-Masons, and to the Illuminati on the Revolution* 0z *France* (London: W, and C. Spilsbury, 1801), V. o.

251 — George Farquhar, *The Beaux' Stratagem,* 4. felv., 1. jel.

252 — Jacques Droz, „La Légende due complot illuministe et les origines du romantisme politique en Allemagne”, *Revue historique 226.* (1961): 313-38 – o.

253 — Partner, *Murdered Magicians,* 131. o.

254 — Roberts, Mythology of the *Secret Societies,* 193. o

255 — JOHANN AUGUST STARCK, *Der Triumph dri Philosophie im*

ÖT-VIRÁGZÁS, 1815-1945

259 — Simonini levelét lásd: „Les Souvenirs du P. Grivel sur les PP Barruel et Feller», *Le Contemporain,* 1878. július, 58-61. o. De Barruel már ezen irányvonalak menten gondolkodott;
az Emlékiratok 1800-ban kiadott német fordítása utal
a „szabadkőművesek zsidóságára”. Augustin Barruel,
Denkwürdigkeiten zur Geschichte des zakobinismus, 4 kötet. (Münster, 1800-03), 1. kötet, 349. o.

260 — Poliakov, *History* 0z *Antisemitism,* 3. kötet, 283. o.

261 — Cohn, *Warrant for Genocide* (London: Eyre & Spottiswoode, *1967),* 30. o.

262 — Idézi: WERNER SOMBART, *The Jews and Modern Capitalism,* ford. M. Epstein (Glencoe, 111.: Free Press, 1951), 99. o.

263 — Beszámoló egy beszélgetésről, 1940. december 14., idézi: Donald Warren, *Radio Triest: Charles Coughlin, the Father of Hate Radio* (New York: l ice Press, 1996), 113.0.

264 — Bár ez a híres kijelentés a tizenkilencedik század hangulatát idézi, Henry L. Stíluson külügyminiszter mégis 1929-ben tette, amikor bezárta a „Fekete kamarát”, a Külügyminisztérium kódfeltörésre specializálódott irodáját.

265 — J. M. Roberts, *The Mythology of the Secret Societies* (New York: Charles Scribner’s Sons, 1972), 347. o.

266 — Richard Pipes, *Az orosz forradalom története* (Európa Kiadó, 1997). Mások úgy vélik, hogy az Orgyilkosok, a középkori muszlim csoportosulás volt a történelem első politikai terroristaszervezete.

267 — Vladimir Dedijer, *The Road to Sarajevo* (New York: Simon &Schuster, 1966), 178. o.

268 — Roberts, *Mythology of the Secret Societies,* 222. o.

269 — 270 — Uo., 300., 14. o.Peter Partner, *The Murdered Magicians:* The Templars and Their Myth (Oxford: Oxford University Press, 1982), UDH o

271 — Dedijer, *The Road to Sarajevo,* 449-51. o.

272 — FRIEDRICH WICHTL, *Világszabadkőművesság, Világzonminlom, Világköztársaság* (Gede testvérek, 2005)

273 — „Die Freimaurerei als Generalstab des Marxismus”, VYlzlen *Im Beobachter,* 1927. március 15.

274 — Nirad C. Chaudhuri, *Autobiography of an Unknown Indian* (Bei 11ley: University of California Press, 1968), 104.0. Vagy: „Hallotiu! hogy az angolok azért nyerték meg a Waterlooi csatái, lepénzelték Grouchyt” (uo.).

275 — Al-Ahram (Kairó), 1993. május 21.

276 — Ez a bekezdés Dán Diner, *America in the Eyes of the Germans An Essay on Anti-Americanism,* ford. Allison Brown (Primcion. N Markus Weiner, 1997) című művén alapszik, kill. 55 77 o

277 — J. A. HOBSON, *Imperialism: A Study,* 3. kiadás. (London 1 aingi Allen & Unwin, 1968), 46., 48., 53., 57. o.

278 — V. I. LENIN, „Előszó” 1920-as dátumozással, in: „Az Imperiaizmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka.” (Lenin összes min eljz kötet, Kossuth Könyvkiadó, 1979)

279 — Diner, *America in the Eyes of the Germans,* 64. o.

280 — ANDRE GUNDER FRANK, *Capitalism and Underdevelopnu ni m Latin America* (New York: Monthly Review Press, 19Ó7), IMMA NUEL WALLERSTEIN, *The Modern World System,* 3 kötél (in In, go: Academic Press, 1974-89).

281 — HEINRICH AUGUST WINKLER, szerk., *Organisierte Kugliulmus: Voraussetzungen und Anfänge* (Gottingen: Vandi nl Ruprecht, 1974), 7. o.

282 — SIR JOHN RETCLIFFE [HERMANN GOEDSCHI aim . I *historisch-politischer Roman* (Berlin: Kogge & Fritze, 1MM1)

283 — Binjamin W. Segel, *Welt-Krieg, Welt-Revolution Welt \ 11 wörung, Welt-Überregierung* (Berlin: Philo, 192Ö), lind Richard S. Levy, *A Lie and a Libel: The History of tin* I’ of the Elders of Zion (Lincoln: University ol N, loa d 1 I’n 1996), 75. o. Ezeket és más kulcsfontosságú szövegeket angol lm,In, l,ml.i <1Herman Bernstein, *The Truth about „The Protocols of Zion“: A Complete Exposure* (New York: Covici, Friede, 1935).

284 — A jól értesült ellenzéki véleményt, amely Racskovszkijt „gigantikus elterelő hadműveletként” látja, és a felelősséget Juliana Glinkára testálja, lásd James Webb, *The Occult Establishment,* 2. kötet, *The Age of the* Irrational (La Salle, 111.: Open Court, 1976), 4. fejezet.

285 — Protocols of the Meetings of the Learned Elders of Zion, ford. Victor E. Marsden (London: The Britons, 1923), 22., 27., 41. o.

286 — SZERGEJ ALEKSZANDROVICS NYILUSZ, *Velikoje* v *Malom i Antikriszt, kak Blizkaja Politicseszknija Vozmozhnoszt,* 3d ed. (Tsarskoe Selo: Tipografiia Tsarskosel’skago Komiteta Krasnago Kresta, 1905). Az „Antikrisztus” itt „globális zsidó hegemóniát” jelent.

287 — Egy számítás szerint a *Jegyzőkönyvek* nyolcszor jelent meg az 1950 – és években, tizenhatszor az 1960-as években,

huszonháromszor az 1970-és években, hússzor az 1980-as években, és négyszer az 1990-és években – vagyis I lit 1er öngyilkossága óta nyolchavonta egyszer.

288 — Umberto Eco, *A Ioucault-inga* (Európa Kiadó, 1992).

289 — DIETRICH ECKART, *Der Bolschewismus von Moses bis Lenin: Zwiegespräch zwischen Adolf Hitler und mir* (Munich: Hoheneichen, 1924).

290 — JENS JÜRGENSEN, *Die entdeckten „Henker und Brandstifter der Welt" und ihr 2000 jähriges Verschwörungssystem: der Schlüssel zur Weltgeschichte und Weltpolitik, aus Geheimarchiven und Bekenntnissen von einem Eingeweihten* (Munich, 1928).

292 — WILLIAM Guy CARR, *Pawns in the Game,* 2. kiadás (Toronto: National Fede1at ion o! Christian Laymen, 1956), 114. o.

293 — GRIGORY KI.IMOFF a Moladaya Guardia interjújában, amely a *The Forward* 1991 július 19-i számában jelent meg. Ezzel szemben a nácik Roosevelt el „a szabadkőműves elnöknek" nevezték. Idézi: Armin Pfahl Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschörungsmythos in der Weimarer Republik und im NS-Staat* (Vienna: Braumüller, 1993), 111. o.

294 — *Komszomolszkaja Pravda,* 1967. október 4.

295 — Marx miatt számos támadás kijutott a zsidóknak: a szovjet blokkon belül az ateizmus megtagadta tőlük örökségüket, a baloldal felvette Marx zsidóellenes attitűdjét; a jobboldal Marxot is zsidónak látta, és a szocializmust a zsidó cselszövésnek tulajdonította. (Ugyan zsidónak született, ám hatéves korában az apja protestáns hitben kereszteltette meg.)

296 — A címet idézi: David G. Goodman and Masaiméi Mlynznwn, znw *in the Japanese Mind: The History and Uses aj a (iilliuul iieieuiype* (New York: Free Press, 1995^, 245. o.

297 — HOBSON, *Imperialism,* 57. o.

298 — The Pakistan Times, 1991. február 4.

299 — THE HISTORICAL RESEARCH DEPARTMENT, *The* S*met Keintionship between Blacks and Jews* (Boston: Nation ol Islam, 1991), 1 kötet, 111. o.

300 — David Brion Davis, Introduction to David Brion Davis, szci k, *Ihr I mi of Conspiracy: Images of Un-American Subversion from the Revolution in the Present* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971), X111.11

301 — David Brion Davis, *The Slave Power Conspiracy and the*

I’nninoid Style (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1969), |,| u

302 — Bernard Bailyn, *The Ideological Origins of the Amerii an Révolution* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1967), I \ n

303 — Uo., 95. o.

304 — Uo., 121. o.

305 — Idézi: uo., 119. o.

306 — Ira D. Gruber, „The American Revolution as a Conspuai y I L. British View”, *William and Mary Quarterly,* set. 3, 26 (19(19) pnj n

307 — Robert S. Levine, *Conspiracy and Romance: Studies in Him him Brown, Cooper, Hawthorne, and Melville* (Cambridge, l.ng < amin ni ge University Press, 1989), 5. o.

308 — A szöveg megtalálható: Felix Gilbert, *To the Farewell Ail,hen Ideas of Early American Foreign Policy* (Princeton, N | IT — University Press, 1961), 147. o.

309 — 1799. március 6-i proklamáció, in: Charles Francis Ad un . . 1 *The Works of John Adams, Second President of the llininl* ‘mm, *With a Life of the Author, Notes and Illustrations* (Bus — I nil. Brown, 1854), 9. kötet, 172. o.

310 — Alexander Hamilton, „The Public Conduct and < .Inn — — I >lm Adams, Esq., President of the United Slates”, in: I lim‘, 1 nUa i, „|r, szerk., *The* Works *ofAlexander Hamilton* (New Yml ‘. I’ I’uin.uu’s Sons, 1904), 7. kötet, 324. o.

311 — Idézi: William Preston Vaughn, *The Antimasonic Party in the United States, 1826-1843* (Lexington: University Press of Kentucky, 1983), 15. o.

312 — Idézi: Paul Goodman, *Towards a Christian Republic: Antimasonry and the Great Transition in New England, 1826-1836* (New York: Oxford University Press, 1988), 57. o.

313 — David Brion Davis, „Some Ideological Functions of Prejudice in Ante-Bellum America”, American Quarterly 15 (1963): 124. o.

314 — Serge Moscovici, „The Conspiracy Mentality”, in: Carl F. Graumann and Serge Moscovici, szerk., *Changing Conceptions of Conspiracy* (New York: Springer, 1987), 153. o.

315 — Idézi: Pfahl-Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschwörungsmythos,* 55. o.

316 — Webb, *Occult Establishment,* 295. o.

317 — WILLIAM DUDLEY PELLEY, „This Book”, in: ERNEST F. ELMHURST (HERMANN I EIESCHKOPF álneve], *The World Hoax* (kiadó jelölése nélkül, 1938), 2., 3. o.

318 — Idézi: Webb, *Occult Establishment,* 130. o.

319 — Idézi: Robert Lacey, *The Kingdom* (London: Hutchinson, 1981), 386. o.

320 — Richard Pipes, *Russia under Bolshevik Regime* (New York: Alfred A. Knopf, 1993), 258. o.

321 — Alldeutscher Verband, Deutschvölkische Schutz – und Trutzbund, Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei, Reichshammerbund, Verband gegen Überhebung des Judentums.

322 — GOTTFRIED ZUR BECK [LUDWIG MÜLLER VON HAUSEN álneve], *Geheimnisse der Weisen von Zion* (Charlottenburg: Auf Vorposten, 1919). Bai 1919-re van datálva, a könyv 1920-ban jelent meg.

323 — HENRY WICKHAM STEED,,A Disturbing Pamphlet: A Call for Enquiry", *The Times,* 1920. május 20. Ezek a „rejtélyes" próféciák nem 1897-ben íródtak, hanem 1919-ben, akkor illesztették őket a szövegbe.

324 — A cikk jelentős hatásának részleteit lásd: Pierre-André Taguieff, *Les Protocols des Sages de Sion* (Paris: Berg International, 1992), 1. kötet, 39-98. o.

325 — ALFRED ROSENBERG, *Die Protokolle der Weisen von Zion und die jüdische Weltpolitik* (Munich: Deutsche Volksverlag, 1923).

326 — Segel, *Welt-Krieg,* 62. o.

327 — Idézi: Pfahl-Traghber, *Der antisemitisch aritifreiermauererische Verschwörungsmythos,* 109. o.

328 — Idézi: Christopher Andrew és Oleg Gordievsky, *KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev* (New York: HarperCollins, 1990), 46. o.

329 — Edward Crankshaw, *Krushchev Remembers,* ford, és szóik Si 10 be Talbott (Boston: Little, Brown, 1970), 309. o.

330 — Idézi; Edvard Radzinszkij, *Sztálin,* (Európa Kiadó, 1998),

331 — Léopold Trepper, Patrick Rotman közreműködésével, *Le Grand jeu* (Paris: Albien Michel, 1975), angol fordításban: *The Great Game Memoirs of the Spy Hitler Couldn't Silence* (New York: McGraw 11 ill, 1977). [2]46. o.

332 — Pravda, 1948. május 29. Idézi: Amitzur Ilan, *The Origins* 0z *the Arab-Israeli Arms Race: Arms, Embargo, Military Power and Decisión in the 1948 Palestine War* (New York: New York Univoisity Press, 1996), 246. o.

333 — Louis Rapoport, *Stalin's War against the jews: The Dottors Pint and the Soviet Solution* (New York: Free Press, 1990), XIII. o

334 — Uo., 158. o.

335 — Radzinszkij, *Stalin.*

336 — ERICH LUDENDORFF, *Kriegshetze und Völkermorden in den hizen 150 jahren im Dienste des „allmächtigen Baumeisters alléi Welten”* (Munich: Selbstverlag des Verfassers, 1928), 29. o.

337 — MATHILDE LUDENDORFF, *Erlösung von Jesu Christa* (Mi. Ludendorff, 1935), 245. o.; angolul egy összefoglaló jeleni meg a következő címmel: *Getting Rid of Jesus Christ* (London: Friends ni lurope, [1937t)-

338 — Idézi: Carlson, *Under Cover,* 37. o.

339 — Pfahl-Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerisi lie Vem Inenrungsmythos,* 92. o.

340 — RICHARD HEYDRICH, idézi: Pfahl-Traughber, *Der nniisenuiih antifreimaurerische Verschwörungsmythos,* 99. o

341 — JOHN E. RANKIN, a kongresszus tagja, idézi: Gai I-,m 1 *Un.l,, 1*,, ver, 233-34. o.

342 — Idézi uo., 431. o.

343 — Idézet, a il. pontban

344 — Pfahl-Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschwö rungsmythos,* 33-34. o. Ez a szakasz nagyban hagyatkozik Pfahl-Traughber jól dokumentált tanulmányára.

345 — KARL HEISE, *Die Entente-Freimaurerei und Weltkrieg: ein Beitrag zur Geschichte des Weltkrieges und zum Verständnis der wahren Freimaurerei* (Basel: E. Finckh, 1919).

346 — ERICH LUDENDORFF, *Vernichtung der Freimaurerei durch Enthüllung ihrer Geheimnisse* (Munich: Im Selbstverläge des Verfassers, 1927).

347 — Lásd Helmut Neuberger, *Freimaurerei und Nationalsozialismus: die Verfolgung der deutschen Freimaurerei durch völkische Bewegung und Nationalsozialismus, 1918-1945, 2* kötet. (Hamburg: Bauhutten, 1980). Mindenki mást – a baloldali, értelmiségieket, mérsékelteket, tőkéseket – a zsidók vagy a szabadkőművesek embereinek tekintettek.

348 — Idézi: Pfahl – Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschwörungsmythos,* 56. o.

349 — „Das Ende der Freimaurerei in Deutschland”, *Völkischer Beobachter,* 1935. augusztus 9.

350 — Idézi: William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich: A History of Nazi Germany* (New York: Simon & Schuster, i960), 784. o.

351 — GISELHER WIRSING, *Der masslose Kontinent: Roosevelts Kampf um die Weltherrschall* (Jena: Eugen Diederich, 1942), 188. o.

Idézi: Diner, *America in the Eyes of the Germans,* 95. o.

352 — Otto SCHÄFER, *Imperium Americanum: Die Ausbreitung des Machtbereichs tier Vereinigten Staaten* (Essen: Essener Verlagsanstalt, 1943), 191. o. Idézi uo., 81. o. Más példákat, lásd uo., 82., 84., 95-98., 116. o.

353 — Idézi: Robert C. Tucker, *Stalin in Power: The Revolution from Abo-ve, 1928-1941* (New York: W. W. Norton, 1990), 415. o.

354 — Hitler azzal fokozta ezt a hibát fél évvel később, hogy indokolat – lanul hadat üzeni az Egyesült Államoknak, amivel egy harmadik frontot nyitott meg.

354 — Dmitri Volkogonov, *Trijumfi Tragedija: politisheszkij portrét 1. V. Sztalina* (Moscow: Novosti, 1989), angol fordításban: *Stalin: Triumph and Tragedy,* by Harold Shukman (London: Weidenfeld and Nicolson, 1991), 524. o.[35<l] R. J. Rummel, *Lethal Politics: Soviet Genocide and Maw Minder since 1917* (New Brunswick, N.J.: Transaction, 1990), I *1* n – .z.inil.il.is 1987-ben ér véget.

357 — Andrew és Gordievsky, *KGB,* 114. o.

358 — Tucker, *Stalin in Power,* 591. o.

359 — Idézi: Volkogonov, *Stalin: Triumph and Tragedy,* XXI n

360 — Andrew és Gordievsky, *KGB,* 114. o.; ezenkívül 128., 144, 14Í1 o

361 — Nora Levin, *The Jews of the Soviet union since 191fr. Paradas* 0z *Survival* (New York: New York University Press, 1988), 48 4 o

HAT – ELMOZDULÁS A SZÉLSŐSÉGEK IRÁNYÁBA 1945-TŐL

362 — Walter Laqueur, *Black Hundred: The Rise of the Extreme Right in Russia* (New York: HarperCollins, 1993), 103. o.

363 — Ron Rosenbaum, „Explaining Hitler”, *The New Yorker,* 1995. m.i jus 1., 67. o.

384 — Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the* Protocols of the Elders of Zion (London Eyre & Spottiswoode, 1967), 192. o.

365 — Pavel Szudoplatov és Anatolij Szudoplatov Jerrold L. és Leona I’ Schecter közreműködésével, *Special Tasks: The Memoirs oj an Unwan ted Witness-A Soviet Spymaster* (Boston: Little, Brown, 1994). 4 [11]

366 — Idézi: William Korey, „The Soviet *Protocols of the Elders* 0z *zinn* in: Theodore Freedman, szerk., *Anti-Semitism in the Soviet Union 11. Roots and Consequences* (New York: Anti-Defamation Lengni ol B’nai B’rith, 1984), 152. o.

367 — A cárizmus, a náci és a szovjet időszak antiszemitizmusa liai zmii azonos vonásainak pontról pontra történő elemzését lásd Kulit Dinneva hatásos elemzésében:‚Anti-Semitic Notions: Strange Annit iga in: Freedman, szerk., *Anti-Semitism in the Soviet Union, iuu* pl 1 ■ 1

368 — Idézi: Abdel Magid Farid, *Nasser: The Final Years* (Keadini; 1 m Ithaca Press, 1994), 22. o.

369 — Idézi: Korey, „Soviet Protocols”, in: Freedman, szei|*mtism in the Soviet Union,* 154.1.

370 — TROH1M KORNIJOVICS KICSKO. *Judaizmhe: – Piuhost|Y* l| ev Vyd-vo Akademij nauk URSR, 1963).

371 — Josef Frolik, *The Frolik Defection* (London: Lee Cooper, 1975), 9. o.

372 — Idézi: Tore Bjorgo, „Extreme Nationalism and Violent Discourses in Scandinavia: ’The Resistance’, ’Traitors’, and ’Foreign Invaders”’, in: *Terror from the Extreme Right,* szerk. Tore Bjorgo (London: Frank Cass, 1995), 197. o.

373 — James H. Hutson, „The Origins of’The Paranoid Style in American Politics’: Public jealousy from the Age of Walpole to the Age of Jackson”, in: David D. Hall et al., szerk., *Saints and Revolutionaries: Essays on Early American History* (New York: W. W. Norton, 1984), 369. o. Hutson a ’jealousy’ szót archaikus, gyanakvást vagy szorongást idéző jelentésében használja.

374 — Léon Poliakov, *Histoire de l’antisémitisme: de Voltaire à Wagner* (Paris: Calmann l.evy, 1968), ford. Miriam Kochan, *The History of Antisemitism,* 3 kötet (New York: Vanguard, 1975), 469. o.

375 — Julius Gould, „Impugning Israel’s Legitimacy: Anti-Zionism and Antisemitism”, in: Robert S. Wistrich, szerk*., Anti-Zionism and Antisemitism in the Contemporary World* (New York: New York University Press, 1990), 181.0.

[37(1] Richard S. l evy, *Antisemitism* in *the Modern World: An Anthology of Texts* (Lexington, Mass.: D. C. Heath, 1991), 261. o.

377 — Michel (Un linkiel, „Islam in France: The French Way of Life Is in Danger”, *Middle lust Quarterly,* 1997. március, 19-30. o.

378 — Michael Billig, „ The Extreme Right: Continuities in Anti-Semitic Conspiracy Theory in Post-War Europe”, in: Roger Eatwell and Noel O’Sullivan, szei k, *the Nature of the Right: American and European Policies and Polilii <il Thought since iy8g* (Boston: Twayne, 1989), 162. o.

379 — The New York limes, 1993. augusztus 13.

[l8°] Uo., 1993. szeptember 23.

[381] Uo., 1997. jauuai I 1.

*[82] A példákat lásd: Ai min Pfahl-Traughber, „Die neuezalte Legende vom Komplott der Juden and Freimaurer”, *Osteuropa* 41 (1991): 122-33. °-

383 — John F Dunn, „Hard Times in Russia Give Rise to Conspiracy Theories”, *Post-SovietzEast European Report,* 1992. november 17.

384 — Idézi: David Aikman, „Zyuganov the Terrible”, *The American Spectator,* 1996. május, 49. o.

385 — Uo. Lásd még Adrian Karatnycky, „Gennady Zyuganov: Russia’s

Pragmatic Extremist”, *Freedom Review,* 1996. május-június, 27-40. o.

386 — The Washington Post, 1991. december 8.

387 — ANATOLIY GOLITSYN, *New Lies for Old: The Communist Strategy of Deception and Disinformation* (New York: Dodd, Mead, 1984), 231. o.

388 — In: *The Perestroika Deception* (London: Edward Harle, 199^. GOLICIN amellett érvel, hogy máig a leninisták irányítják a Szovjetuniót, és nagyszabású csalással vezették félre a Nyugatot, hogy az megszüntesse gyámságát.

389 — Idézi: David Brion Davis, szerk., *The Fear of Conspiracy: Images of Un-American Subversion from the Revolution to the Present* (I t hitca, N.Y.: Cornell University Press, 1971), 279. o.

390 — 1951. június 14., *Congressional Record,* 82d Cong, ist sess. 97. kotet, 5. rész, 6602. o.

391 — DAN SMOOT, The *Invisible Government,* 2. kiadás. (Boston: Western Islands, 1977), 115. o. A PTA annyi mint Parent-Teachers Assnciation (Szülő-Tanár Szervezet), egy olyan csoportosulás, amely megszervezi a szülők részvételét azoknak az iskoláknak a munkája ban, ahová a gyermekeik járnak.

392 — GARY H. KAH, *En Route to Global Occupation* (Lafayette, I a Huntington House, 1991), 36. o.

393 — SMOOT, *Invisible Government,* 3, XVI. o.

394 — Uo., 141. o.

395 — Ez feltehetőleg megmagyarázza, miért szerepel a nevem (AMI PERLOFF-nál: *The Shadows of Power: The Council on Foreign Kein lions and the American Decline* (Appleton, Wise.: Western Maiul, 1988), 261. o.

396 — PAT ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete[1], 190 1)

397 — KAH, *En Route to Global Occupation,* 55. o.

398 — ROBERT WELCH, *The Politician* (Belmont, Mass.: l’i ivatel\ ted, 1963), 83., 17., 6. o.

399 — Father Louis Rohr, idézi: Donald Warren, *Radio Priest Cliaile, 1 n ughlin, the Father of Hate Radio* (New York: Free Press, 1 m< 1 n

400 — ROBERT K. SPEAR, *Surviving Global Slavery: Living mu lei the New World Order* (Leavenworth, Kan.: Universal l-imi namies, 1992), 5.0.

401 — MURRAY ROTHBARD, idézi: Peter Schwartz, „Libertarianism: The Perversion of Liberty”, in: Leonard Peikoff, szerk., *The Voice of Reason: Essays in Objectivist Thought* (New York: New American Library, 1988), 321. o.

402 — BARBARA CONRY, „U.S. ‘Global Leadership’: A Euphemism for World Policeman”, CATO Institute Policy Analysis, 1997. február 5.

403 — The Washington Post, 1984. április 10.

404 — Christian Posse Comitatus Newsletter, dátum nélkül, idézi: Kenneth S. Stem, *A Force upon the Plain: The American Militia Movement and the Politics of Hate* (New York: Simon & Schuster, 1996), 50. o.

405 — Ilan Peleg, „Censorship in Global and Comparative Perspective: An Analytical Framework”, in Ilan Peleg, Patterns of Censorship around the World (Boulder, Colo.: Westview, 1993), 7. o.

406 —Lásd: http:zzwww.y.undelsite.orgz.

407 — Időnként a befolyás ellenkező irányba is terjed; a bőrfejűeket például a britek importálták.

408 — MARVIN S. ANTELMAN, *To Eliminate the Opiate* (New York: Zahavia, 1974), 155., címoldal, 157. o.

409 — The New York. Times, 1990. szeptember 16.

410 — FOUAD AYOUB, *I’he Washington Post,* 1990. december 18-i számában megjelent levél, amely Szaúd-Arábia állítólagos iraki-jordániai-jemeni megszállását cáfolja.

411 — Cumhuriyct, 1993. február 13.

412 — Daniel Pipes, *The Hidden Hand: Middle East Fears of Conspiracy* (New York: St. Martin’s, 1996). Csak a mű megjelentetése után figyeltem fel egy másik, a témáról szóló tanulmányra: Tore Bjorgo, *Conspiracy Rhetoric in Arab Politics: The Palestinian Case* (Oslo: Norsk utenrikspolilsk institutt, 1987). Az összeesküvés-elméletek 1967-és arab-izraeli háborúban játszott jelentős szerepéről nagy terjedelemben Richard B. Parker, szerk.

könyvében esik szó: *The Six-Day War: A Retrospective* (Gainesville: University of Florida Press, 1996), 237-88. o.

413 — „Les Souvenirs du P. Grivel sur les PP. Barruel et Feller", *Le Con – temporain,* 1878. július, 58-61. o.

414 — Walther Rathenau, *Zur Kritik der Zeit* (Berlin: S. Fischer, 1919).

415 — Egy 1956-os könyv szerint „kevesebb mint HÁROMSZÁZ EMBER irányította a politikát „pár száz éven keresztül". Lásd az előszót WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Game,* 2. kiadásában. (Toronto: National Federation of Christian Laymen, 1956). Az amerikai milíciák videókazettákat árusítanak *A háromszázak bizottsága* címmel. A Ross Perot-féle Reform Párt 1996-os elnökjelöltválasztó gyűlésén egy résztvevő azt mondta egy újságírónak, hogy évente 1400 milliárd dollár tűnik el az Egyesült Államokból. „Mit gondol, hová tűnik?", kérdezte az újságíró. „Valószínűleg valami háromszázak bizottságához Európába – a hatalmasokhoz vagy ilyesmi. Saját céljaikra használják fel." *The Wall Street Journal,* 1996. augusztus 13.

416 — 1958. szeptember 28-i interjú. Szöveg megtalálható: *President Gamal Abdel Nasser's Speeches and Press Interviews during the Year 1958* (Kairó: U.A.R. Information Department, 1959), 402. o.

417 — NESTA H. WEBSTER, *Titkos társaságok és felforgató mozgalmak* (Gede testvérek, 2005). Ez nem antiszemita neologizmus?! Valójában az antiszemita WILHELM MARR vagy riválisai kreálták; lásd: Moshe Zimmerman, *Wilhelm Man: The Patriarch of Antisemitism* (New York: Oxford University Press, 1986), 88-95, [112] – °-

418 — IBRAHIM AL-HARDALLO, *Antisemitism: A Changing Concept* (Khartoum: Khartoum University Press, 1970), 9. o.

419 — Idézi: Richard S. Levy, *Antisemitism in the Modern World: An An thology of Texts* (Lexington, Mass.: D. C. Heath, 1991), 218. o.

420 — Voice of the Islamic Republic, 1993. február 14., 1993. szeptember

421 — The Jerusalem Report, 1991. június 6.

422 — Frank Dikötter, *The Discourse of Race in Modern China* (LombHurst, 1992), 114. o.

423 — Az antiszemitizmus eme meghatározásának származási helyi David G. Goodman and Masanori Miyazawa, *Jews in the Jupunre Mind: The History and Uses of a Cultural Stereotype* (New York, Press, 1995), ti. o.

424 — Idézi uo., 106. o.

425 — HOKUZAN ATAGO idézi uo., 107., 226., 245. o.

426 — Mainicsi shimbun, 1944. szeptember 12., és *zommn simul* um 1944. január 22. Idézi uo., 108-09. o.

427 — MASAO MASUDA, 1942 novemberében írva. Idez. n o. UNO MAS AMI, *Judoja ga vakaru to Nihon gt* 1 *nur ti lm n* (I okyo Tokuma sóten, 1986), és z*udaja ga vakaru to sekai ga miete kuru* (Tokyo: Tokuma sóten, 1986). Fordításban a címek a következőek: „Ha megérted a zsidókat, megérted majd Japánt”, és „Ha megérted a zsidókat, megérted majd a világot”.

428 — Carlos Rangel, *Del tuen salvaje al buen revolucionario: mitos y realidades de America Latina* (Caracas: Monte Avila, 1976), 42. o.

429 — ANDREO MAT1AS, CIA, *Sendern Luminoso: Guerra politica* (Lima: Universo Grafico, 1988).

430 — The New York Times, 1988. november 28.

431 — Douglas Farah, „Letter from Haiti: Reality Check”, *The Washington Post,* 1993. december 7.

HÉT – KÉT ÖSSZESSKÜVÉSELMÉLET-GYÁRTÓ HAGYOMÁNY

432 — Alan Berlow, „Way Off Base”, *The New Republic,* 1990. december 31.

433 — The Times of India, 1993. április 2.

434 — Mary Clabaugh Wright, *The Last Stand of Chinese Conservatism: The Tung Chih Restoration, 1862-18z4* (Stanford: Stanford University Press, 1957), 44. o.

435 — Armin Pfahl-Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschwörungsmythos in der Weimarer Republik und im NS-Staat* (Vienna: Braumuller, 1993), 21.0.

436 — Robert Welch az *American Opinionban,* 1966. november. Idézi: George Johnson, *Architects of Fear: Conspiracy Theories and Paranoia in American Politics* (Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1983), 136.1.

437 — GARY ALLEN, *None Dare Call It Conspiracy* (Rossmoor, Calif.: Concord Press, 11972]), 39. o.

438 — WILLIAM GUY CARR, *The Red Fog over America* (Willowdale,Ont.: National Federation of Christian Laymen, 1955), 186. o.

439 — NESTA H. WEBSTER, *World Revolution: The Plot against Civili – zation* (London: Constable, 1921), 296., 297-304., 305. o. CARR, *Red Fog over America,* 4, 7. o. CARR azt is elmagyarázza,

hogy a goj nem csupán „nem zsidót” jelent, de *„minden fajból* és *vallásból* való emberi“, aki nem tagja az illuminátusok társaságának. Máshol, WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Came, 2.* kiadás (Toronto: National Federation of Christian Laymen, 1956), 27-31., 157. o., úgy állítja be a *Jegyzőkönyveket.,* mint annak az összeesküvésnek a „felnagyítását”, amelyet eredetileg Mayer Rothschild irányított i773-ban a nem zsidó bankárok és gyárosok ellen.

440 — MILTON WILLIAM COOPER, *„Behold a Pale Horse ’* (Scdona, Ariz.: Light Technology, 1991), 267. o. Cooper közli a könyvében (Marsden-féle fordításban) a *Jegyzőkönyvek* teljes szövegéi.

441 — Steven L. Kaplan, *The Famine Plot Persuasion in Eighteenth Century France* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1982), 2 o

442 — David Brion Davis, Introduction to David Brion Davis, szerk., *the Great Conspiracy: Images of Un-American Subversion from the Revolution to the Present* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971), XV., 37. o

443 — Robert S. Wistrich, *Antisemitism: The Longest Hatred* (New Y011 Pantheon, 1991), XXIV. o.

444 — Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (London: Eyre & Spottiswoode, 1967), 277. o.

445 — Serge Moscovici, „The Conspiracy Mentality”, in: Carl I Ginimann and Serge Moscovici, szerk., *Changing Conceptions o*z *conspiracy* (New York: Springer, 1987), 157, 168. o.

446 — GARY H. KAH, *En Route to Global Occupation* (Lafayette, Huntington House, 1991), 120. o.; CARR*, Red Fog over Ament a*

449 — Nem lenne több értelme a szabadkőművességet brit látni? Végül is Londonból eredeztethető. De néhány nácin i ívni .1z összeesküvéselmélet-gyártók láthatólag megfeledkeztek ciirtl,1 I,ip csolódási pontról.

450 — Idézi: ARTHUR SINGER, *Der Kampf Roms gegen die I ieiinniii 1 rei: Geschichtliche Studie* (Leipzig: Ernst Oldenburg, 192‘,). ty n ligyelemre méltó, hogy a könyv címe „Róma harca a szahadkisek ellen”. Ez a gondolat egyes körökben máig él: CARR tmgi mim a *Pawns in the Game-ben,* (12-13. °) hogy „Az Illiinnn.iiu-.nl zsoldjukban álló hamis papok és bölcsek agyalták ki a inKrisztust a római katonák feszítsék keresztre”. Aztán, hogy tervük megvalósult”, az illuminátusok minden felein .dókra hárították.

451 — Idézi: Paul Goodman, *Towards a Christian Repuhlu \ nimne.011ry and the Great Transition in New England, 1826 i8iti[* Ni 1 101I ()x ford University Press, 1988), 59. o. Ez a vélekedés nem volt általános a szabadkőművesség-ellenes Pártban, ahol a szabadkőművességet egyesek a zsidók és „jezsuiták és francia ateisták” közös műve – ként látták. Idézi: William Preston Vaughn, *The Antimasonic Party in the United States, 1826-1843* (Lexington: University Press of Kentucky, 1983), 15. o.

452 — Különösen EDUARD EMIL ECKERT, *Die Freimaurer orden in seiner wahren Bedeutung* (Magdeburg: Fabricius & Schaefer, 1848), francia fordításban (az eredeti 30 oldalról több mint 800 oldalra dagasztva): *La Franc-Maçonnerie dans sa véritable signification, ou son organisation, son but et son histoire* (Liège: J.-G. Lardinois, 1854).

453 — BENJAMIN DISRAELI, *Lord George Bentinek: A Political Biography* (London: Colburn, 1852), 497. o.

454 — GOUGENOT DE MOUSSEAUX, *Le Juif, le Judaïsme et la judaisa – tion des peuples chrétiens* (Paris: Henri Plon, 1869), 340, n. 1., 342., 347 – 515-1[6]-o.

455 — C. C. DE SAINT-ANDRE (E. H. CHABAUTY álneve), *Franc-Maçons et Juifs, sixième age de l’église d’après l’Apocalypse* (Paris: Société générale de librarie catholique, 1880), 652. o.

456 — LEON MEUR1N, *La Franc-Maçonnerie, synagogue de satan* (Paris: Victor Retaux, 1893), 260. °-

457 — Jacob Katz, *Jews and Freemasons in Europe, 1723-1939,* ford. Leonard Oschry (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1970), 162. o.

458 — Idézi: Richard Pipes, *Russia under Bolshevik Regime* (New York: Alfred A. Knopf, 1993), 257. o.

459 — WEBSTER, *World Revolution,* 307. o.

460 — Münchener Beobachter, 1918. november 9.

461 — FRIEDRICH WICHTL, *Freiamaurerei – Zionismus – Kommunismus – Spartakismus Bolschewismus* (Hamburg: Deutschvölkische Verlagsanstalt, (1920I).

462 — Idézi: Pfahl-Traughber, *Der antisemitisch-antifreimaurerische Verschworungsmythos,* 66. o.

463 — Katz, *Jews and Freemasons,* 221.0. Egyes összeesküvéselmélet-gyártó körökben, mint az Iszlám Nemzet, az azonosítás máig fennáll.

464 — Ennek és a következő bekezdésnek a példái, hacsak nincs más feltüntetve, a következő írásból származnak: H. D. Schmidt,

„Anti-Western and Anti-Jewish Tradition in German Historical Thought”, *Leo Baeck Institute Year Book 4* (1959): 37-60. o.

465 — Ezt a szemelvényt jó érzékkel kihagyták az angol kiadásból; idézi: Herman Bernstein, *The Truth about „The Protocols of Zion”: A Complete Exposure* (New York: Covici, Friede, 1935), 65. o.

466 — ÉMILE FLOURENS, *La France conquise: Édouard VII et Clemen ceau* (Paris: Gamier Frères, [1907), 17., 28. o.

467 — V. I. LENIN, „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka.” (Lenin összes művei, 27. kötet, Kossuth Könyvkiadó, 1979)

468 — MARY E. LEASE, *The Problem of Civilization Solved* (Chicago: La ird and Lee, 1895), 319-20. o. Idézi: Richard Hofstadter, *The Age of Re form: From Bryan to F.D.R.* (New York: Alfred A. Knopf, 1955), 79. o.

469 — G. BUTMI, *Vragi Roda Cseloviecseszkago Poszviascsetszija Szoju zu Russzkago Naroda* 3. kiadás (Szentpétervár: Tipografija Ucsiliscsa Gluhoniemük, 1906), 109. o. Idézi: John S. Curtiss, *An Appraisal of the Protocols of Zion* (New York: Columbia University Press, 1942), 24. o.

470 — 1920. május 29. *A nemzetközi zsidó* ban újra megjelentetve: *The World’s Foremost Problem* (Dearborn, Mich.: Dearborn Independent, 1920), 30. o.

471 — Idézi: Dan Diner, *America in the Eyes of the Germans: An Essay on Anti-Americanism,* ford. Allison Brown (Princeton, N. J.: Mitikus Weiner, 1997), 20., 62. o.

472 — The New York Times Magazine, 1984. április 29.

473 — Paul Hollander, *Anti-Americanism: Critiques at Home and Ahmad, 1965-1990* (New York: Oxford University Press, 1992^, 364 o

474 — The Washington Times, 1992. január 30.

475 — Diner, *Americans in the Eyes of the Germans.* A további példa! al lásd: 66-67.,70-73. o.

476 — WILLIAM HOPE HARVEY, *Coin’s Financial School* Chicago Coin Publishing, 1894), 124. o.

477 — „Megesik, hogy a szovjet kormány kilencven szaz.ilel a z adu Charles Coughlin atya állította ezt 1930-ban a képviselői 1.1zLan M,, Donald Warren, *Radio Priest: Charles Coughlin, the hitlu*•z,,z zz.,z<■ *Kn dio* (New York: Free Press, 1996), 33. o.

478 — Zsidó származás, de nem zsidó identitás; ők inlem.n,.11, .,., szocialistáknak tekintették magukat, és sem érzelmi,

sem más kötelékkel nem voltak a zsidó közösség iránt.

479 — És Vlagyimir Iljics Lenin. Számos antiszemita tévesen tette meg Lenint egy Chaim Goldman nevű zsidóvá. De Lenin és a Kommunista Párt a Szovjetunió előrehaladott felbomlásáig sikeresen titkolta, hogy Lenin anyai nagyapja, Izrael Dimitrovics Blank, csakugyan zsidó volt, aki 1820-ban vette fel az orosz ortodox hitet és az Alexander nevet. Mindez M. Stein, „Genealogija rod Uljanovics” című cikkéből derül ki, *Literator,* 1990. szeptember 12.

480 — W. S. CHURCHILL, „Zionism versus Bolshevism”, *Sunday Illustrated Herald,* 1920. február 8. Weishaupt a Spartacus álnevet használta.

481 — In: *Zionismus in the Age of the Dictators* (London: Croom Helm, 1983).

482 — A cionista vezetők felkészültek, hogy „feloldozzák a diaszpóra zsidóit”, és „a nácikkal szemben az egyezkedés politikáját” követték. *Perdition: A Play in Two Acts* (London: Ithaca Press, 1987), 35. o.

483 — C.C. DE SAINT-ANDRE [E.H. CHABAUTY álneve], *Franc-Maçons et Juifs, sixième age de Téglise d’après l’Apocalypse* (Paris: Société générale de librarie catholique, 1880), 539. o.

484 — Például MICHAEL SABA, *The Armageddon Network* (Brattleboro, Vt.: Amana Books, 1984) és PAUL FINDLEY, *They Dare to Speak Out: People and Institutions Confront Israel’s Lobby,* jav. kiadás (Chicago: Lawrence Hill, 1989).

485 — Például Iliya Abu Ruways, *Al-Yuhudiya al-Alamiya wa-Harbiha alMustamirra ala al Masihiya* (Beirut: Dar at-Tali‘a, 1993) és *Ihdharu al-Khadi’a al Yuhudiya* (Bejrút: kiadó megnevezése nélkül, 1988). A címek fordítása: „A világ zsidósága és a kereszténység ellen folyó háború”, és „Ügyeljünk az új zsidó megtévesztésre”.

486 — YASUMASA KIJRODA, „Bush’s New World Order: A Structural Analysis of Instability and Conflict in the Gulf”, in: Tareq Y. Ismael and Jacqueline S. Ismael, szerk., *The Gulf War and the New World Order* (Gainesville: University of Florida Press, 1994), 69. o.

487 — Dean Rusk, ahogyan Richard Rusknak tollba mondta, As *I Saw It* (New York: W. W. Norton, 1990), 380-81. o. Az arab és iráni tanácstalanság részletes elemzését az USA és Izrael kapcsolata tekintetében lásd: Dániel Pipes, *The Hidden Hand: Middle East Fears of Conspiracy* (New York: St. Martin’s, 1996), 8. fejezet.

488 — JOSEPH BREWDA, „Rabin Assassination I’m I ol London’s Terror Wave”, *The New Federalist,* 1995. novemboi 1 t

489 — Mattias Gardell, *In the Name of Elijah Muhammad Louis Innak han and the Nation of Islam* (Durham, N.C.: Duke Dnivn 1996), 411.0.

490 — Dennis King, *Lyndon LaRouche and the New Ameid au an* (New York: Doubleday, 1989), 273. o.

491 — Kenneth S. Stem, *A Force upon the Plain: The Ament an Militm Movement and the Politics of Hate* (New York: Simon N Innii 1996), 247. o.; Stem azt írja (69. o.) a férfiról, aki a Munlanal Mill« Oil alapította: „Amikor azt mondta ’árnyékkormány’ vagy báni az emberek tudták, hogy a ’zsidókra’ gondol.”

492 — MICHAEL LIND, *Up from Conservatism: Why the Right* z\ l’ mwz *for America* (New York: Free Press, 1996),8.0. „ZOG’annyil lev „zInnist Occupied Government”, azaz Cionisták Által Elfoglalt komi m,

493 — Például PAT ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Ilii Gyillek. z[1]993)

494 — Michael Lind, „Rev. Robertson’s Grand International Conspiracy Theory”, *The New York Review of Books,* 1995. februai ;, Ini *j* o col. 3; és LIND, *Conservatism,* 101. o.

495 — The New York Times, 1995. március 4.

498 — JAMES PERLOFF, *The Shadows of Power: The (‘.aunt il an I aieiipi Relations and the American Decline* (Appleton, Wise Wia. lands, 1988), 19., 217. o.

498 — Robert S. Wistrich, *Antisemitism: The Longest Halmi* (Ni Pantheon, 1991), 181. o.

498 — *Protocols of the Meetings of the Learned Elders az zmu* tool ltor E. Marsden (London: The Britons, 1923), 33. o

499 — WEBSTER, *World Revolution,* 280. o.

500 — ROBERTSON, *Az Új Világrend* (Hit Gyülekezete]

501 — ISHMAEL REED, *Mumbozumbo* (Garden City, N1972), 19-20. o.

502 — JOHN DANIEL, *Scarlet and the Beast: A I listai v* 0z *tin* Um*ween English and French Freemasonry,* \ kiilel (IKregel, 1995).

503 — Hacsak nem maguk a zsidók illák. Példakai l.i a |. 11,., 1aililberg, „The Protocols of the Teenagers of Zion”, *Jerusalem Post International Edition,* 1991. december 7.; és Ze’ev Chafets, „Say It Ain’t So, Lefty”, *The Jerusalem Report,* 1994. május 19.

504 — „The Great Conspiracy”, *The New York Times,* 1894. július 2.

505 — Fred E. Foldvary, „Blaming It All on Stamp Collectors”, *The American Philatelist,* 1991 december, 1116-17. °-

506 — Vladimir Nabokov, *Pale Fire* (New York; G. P Putnam’s Sons, 1962).

507 — MICHAEL LITCHFIELD szövege (Berkeley, Cal.: Earthworks Press, 1992). Az összeesküvéselmélet-gyártás egyéb mulatságos jelenkori példái: MICHAEL HOWARD, *The Occult Conspiracy: Secret Societies-Their Influence and Power in World History* (Rochester, Vt.: Destiny Books, 1989); ROBERT ERINGER, *The Conspiracy Peddlers: A Review of the Conspiracy Media in the United States* (Mason, Mich.: Loompanics, 1981), valamint JONATHAN VANKIN és JOHN WHALEN, 50 *Greatest Conspiracies of All Time: History’s Biggest Mysteries, Coverups, and Cabals* (Secaucus, N.J.: Carol, 1995).

508 — Calvin Trillin, „Tracing a Conspiracy of Cuckoos”, *The Philadelphia Inquirer,* 1995. július 29.

509 — David Cogswell and Paul Gordon, *Chomsky for Beginners* (New York: Writers and Readers, 1996).

[5,0] Peter Partner, *The Murdered Magicians: The Templars and Their Myth* (Oxford: Oxford University Press, 1982), 175-76., 179. o.

511 — WEBSTER, *World Revolution,* 314., 203., 309. o.

512 — 1917. április 8 i beszéd, idézi: Richard Pipes, *Az orosz forradalom története* (Európa Kiadó, 1997)

5.3 — Uo.

5.4 — Idézi: James V. Compton, *The Swastika and the Eagle: Hitler, the United States, and the Origins of World War II* (Boston: Houghton Mifflin, 1967), 259. o.

515 — Dearborn Independent, 1920. május 29. Utánnyomása: *The Inter – national Jew: The World’s Foremost Problem* (Dearborn, Mich.: Dear – born Independent, 1920), 29. o.

516 — GARY ALLEN, *None Dare Call It Conspiracy* (Rossmoor, Calif.: Concord Press, [1972]), 18., 131. o. ALLEN a következő oldalakon is – mételgeti ugyanazt a témát: 59., 62., 98., 102-03., 106-07.

517 — Idézi: Robert S. Wistrich, szerk., *The Left Against Zion: Communism, Israel and the Middle East* (London : Vnlenllin Mu – lull

518 — ALBERTO RIVERA and JACK T(lilt t Ab , — *In tin* t*tican?* Idézi: Johnson, *Architects of Irai,* mm i i

519 — JACK CHICK honlapja: www.chick.i oin

520 — Idézi: Warren, *Radio Priest,* 189. o.

521 — CARR, *Pawns in the Came,* 20. o.

522 — Idézi: Carlson, *Under Cover,* 44. o.

523 — Idézi: Warren, *Radio Priest,* 135. o.

524 — James Dale Davidson and William Rees-Mogg, *Ihr tarul It,,*

ning: How the World Will Change in the Depression 0z *tin* 1 (New York: Summit, 1991), 213. o.

525 — The Washington Times, 1995. december 27.

526 — A francia példát lásd: Jean-Claude Barreau, *La France va t elle paraître?* (Paris: Bernard Grasset, 1997).

527 — Idézi: Michael Billig, „Rhetoric of the Conspiracy Theory: Aiguments in National Front Propaganda", *Patterns of Prejudit e,* mer 1988, 28. o.

528 — Tore Bjorgo, „Extreme Nationalism and Violent Ditirumn . in Scandinavia: 'The Resistance', 'Traitors', and 'Foreign Invmlei • in *Terror from the Extreme Right,* szerk. Tore Bjorgo (London I 1 milCass, 1995), 209. o.

529 — VLAGYIMIR ZSIRINOVSZKIJ, *Poszlednyij Broszok no* zn.z (Mocow: LDP, 1993), 129. o. Idézi: Paul Quinn-Judge, „Zhiiinm I . the Turks", *Middle East Quarterly,* 1994. június, 88. o.

530 — „Playboy interjú: Vladimir Zhirinovsky", Playboy, 199 s man In-t vi

531 — Alan J. Komán, „The Last Surge to the South: The New I in of Russia in the Rhetoric of Zhirinovsky", *Studies in Conzln rorism* 19 (1996): 310. o. Egyesek azt feltételezik, hogy zmi lom . I német jobboldaltól kapott pénzt a törökellenes retoilkn h p i – u

532 — AUGUST NEITHARDT GNEISENAU (1760-1831), található: Franz Kobler, *Juden und Judentum in drulsi In n Ihn* z. *n aus drei Jahrhunderten* (Vienna: Saturn, 1935), 20V o

533 — ADOLF STÖCKER, „Unsere Forderungen an eim Joden

tum", *Christlich-Sozial: Reden und Aufsätze* (Bieleleld , . Ih ip n Klasing, 1885), 144. o.

534 — WILHELM MARR, *Der Sieg des Judenthums üln i* Wo 1 *.ruminent hum: Vom nicht confessionellen Standpunkt aus betrachtet* (Bern: Rudolph Costenoble, 1879), 22. o.

NYOLC – JOBBOS BALGÁK, BALOS OKOSOK

535 — Idézi: Warren, *Radio Priest, 106.* o.

536 — Idézi: John Roy Carlson |Arthur Derounian álneve), *Under Cover: My Four Years in the Nazi Underworld of America-The Amazing Revelation of How Axis Agents and Our Enemies Within Are Now Plotting to Destroy the United States* (New York: E. P. Dutton, 1943), 350. o.

537 — Goodman, *Towards a Christian Republic,* 36., 23. o.

538 — Az ügy pontos részletei csupán Fritz Tobias monumentális tanulmányában kerültek napvilágra: *Der Reichstagsbrand; Legende und Wirklichkeit* (Rastatt: Grote 1962).

539 — In: A NÉMET FASIZMUS ÁLDOZATAINAK V1LÁGBIZOTTSÁGA (WORLD COMMITTEE FOR VICTIMS OF GERMAN FASCISM), *Braunbuch aber Reichstagsbrand und Hitler-Terror* (Basel: Universumbucherei, 1933); *The Brown Book of the Hitler Terror and the Burning of the Reichstag* (London: Victor Gollancz, 1933; New York: A. A. Knopf, 1933) és *The Reichstag Fire Trail: The Second Brown Book of the Hitler Terror* (London: Bodley Head, 1934). A VILÁGBIZOTTSÁG valójában a kiváló szovjet propagandista, Willi Münzenberg által irányított kommunista front volt.

540 — Egy hollywoodi film, a *Foreign Affair* (1948) ezt az értelmezést adja elő.

541 — Például Robert Leckie, *Delivered from Evil: The Saga of World War II (*New Yoik Harper & Row, 1987), 60. o.

542 — Michael Kelly, „The Road to Paranoia”, *The New Yorker,* 1995. június 19.

543 — Robert S. Wist rich, szerk., *The Left against Zion: Communism, Israel and the Middle East,* Bevezető (London: Valentine, Mitchell, 1979), VIII. 0.

544 — GENNAGYIJ ZSIJGANOV, Za Gorizontom (Moscow: Informpechat’, 1995).

545 — PETER LANGAN az Árja Köztársasági Hadseregtől, Associated Press, 1997. február to.

546 — THE HISTORICAL RESEARCH DEPARTMENT, *The Secret Relationship between Blacks and Jews* (Boston: Nation of Islam, 1991), 1. kötet, VII. o.

547 — The Final Call, 1991. április 22. Idézi: Mattias Gardcll, *In the Name of Elijah Muhammad: Louis Farrakhan and the Nation* 0z *Islam* (Durham, N.C.: Duke University Press, 1996), 278. o.

548 — Idézi: Kenneth S. Stem, *A Force upon the Plain: The American Militia Movement and the Politics of Hate* (New York: Simon ft Shuster, 1996), 97. o.

549 — Idézi: Arthur J. Magida, *Prophet of Rage: A Life of Louis Innak han and His Nation* (New York: Basic Books, 1996), 155. o.

550 — The New York Times, 1985. október 12.

551 — ADOLF HITLER, *Mein Kampf* (Munich: Zentralverlag dei NSDAP, 1935), 356. o. Ez a könyv először 1925-27-ben jeleni meg

552 — Idézi: Ran Marom, „The Bolsheviks and the Balfour Declaration 1917-1920”, *The Wiener Library Bulletin,* 29 évi, 37z38. szám (1976): *il* 11

553 — TODD GITLIN, „The Stoning of Oliver and the Fascination JFK”, Tikkun, 1992. március-április, 54. o.

554 — Richard S. Levy, *Antisemitism in the Modern World: An Anlhnlnf Texts* (Lexington, Mass.: D. C. Heath, 1991), 7. o.

555 — Walter Laqueur, *Black Hundred: The Rise of the Extreme* Kuzzu *in Russia* (New York: HarperCollins, 1993), XV. o.

556 — Michael Lemer, *The Socialism of Fools: Anti-Semitism on the I ezl* (Oakland, Calif.: Tikkun Books, 1992), V, 39. o.

557 — Michael Billig, „The Extreme Right: Continuities in Anti Sem IMiConspiracy Theory in Post-War Europe", in: Roger Eatwell és Nm I O'Sullivan, szerk., *The Nature of the Right: American and European l'a licies and Political Thought since 178g* (Boston: Twayne, 1980),

558 — Richard Hofstadter, „The Paranoid Style in Amerii an

in: Richard Flofstadter, *The Paranoid Style in American Patna . Other Essays* (New York: Vintage, 1967), 1, 3. o. Figyrlcnin mi li" hogy ez a fejezet a „Tanulmányok az amerikai jobboldaliul 1 mm szakaszban található.

559 — Seymour Martin Lipset and Earl Raab, *The Pollin* . *aj lhRight-Wing Extremism in America, rygo-igyo* (New Vmf II u|« 1 ftRow, 1970).

560 — George Johnson, *Architects of Fear: Conspiracy I heat a* . *and Paranoia in American Politics* (Los Angeles: Jeremy P. Tarcher, 1983), 199. o., valamint 13-14., 69., 166. o.

561 — Dennis King, *Lyndon LaRouche and the New American Fascism* (New York: Doubleday, 1989).

[5<l'1] A két háború közötti időszakban kevés kivétellel találkozunk, és nem csupán Németországban; az angolszász világban például olyan kiváló irodalmárok lettek a jobboldali összeesküvéselmélet-gyártás szószólói, mint HILAIRE BELLOC, G. K. CHESTERTON, EZRA POUND és HUGH WALPOLE.

563 — MARY STEWART RELFE, *When Your Money Fails … the* „666 *System" Is Here* (Montgomery, Ala.: Ministries, Inc., 1981), 127-28. o.

564 — „A következő, 1979 májusára datált dokumentumot [amelyben az illuminátusok hadat üzennek az Egyesült Államok ellen] 1986. július 7-én találták egy kiárusításon vásárolt IBM-másológépben." MILTON WILLIAM COOPER,,*ßehold a Pale Horse"* (Sedona, Ariz: Light Technology, 1991), 36. o.

565 — Kuvait megszállása után az irakiak egy nyilvánvalóan hamis memorandumot ástak elő a kuvaiti archívumokból, amely a maga teljességében tárta fel a közös kuvaiti és CIA törekvéseket, és nagyban saját könyvükre hagyatkozott: *Guerre du Golfe: Le*

dossier secret (Paris: Olivier Orbán, 1991); ford. Howard Curtis, *Secret Dossier: The Hidden Agenda behind the Gulf War* (Harmondsworth, Eng.: Penguin, 1991).

566 — Robert F. Barsky, *Noam Chomsky: A Life of Dissent* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997), 3. o.

567 — WILLIAM GUY CARR, *The Red Fog over America* (Willowdale, Ont.: National Federation of Christian Laymen, 1955), 170., 172. 0. Lásd még: WILLIAM GUY CARR, *The Devil's Poison: Or „The Truth about Fluorine"* (Willowdale, Ont.: National Federation of Christian Laymen, 1956). Ugyanez a szervezet a „bűnesetekről és szexről szóló képregényeket" a „kommunista pszichológiai hadviselés részeként" értelmezte. Lásd: WILLIAM GUY CARR, *Pawns in the Game,* 2. kiadás (Toronto: National Federation of Christian Laymen, 1956), 127. o.

RELFE, *When Your Money Fails.* Néhány keresztény úgy véli, hogy a 666-os szám a „sátán jele" a Jelenések könyve szerint 13:16-17 (mivel a héberben ez Néró császár számértéke). Ezzel sajátos párhuzamban SZERGEJ NYILUSZ-nak, aki elsőként adta ki a *Jegyzőkönyveket* könyv alakban, volt egy rendszere, amellyel márka védjegyekben mutatta ki az Antikrisztus jelenlétét.

568 — The Washington Times, 1996. április 28. (Szabadkőműves bogiéh. Máris gyanús.)

569 — The New York Times, 1996. szeptember 18. Néhány hónappal ké sőbb egy jóval komolyabb hangulatában Butrosz-Gáli a második ciklusa amerikai vétóját részben a fekete helikoptereknek tulajdonította

570 — TONY MARTIN a Massachusetts állambeli Wellesley Collegeról a zsidókat tartja felelősnek a rabszolga-kereskedelemért. NARD JEFFRIES, Jr., a New York-i Városi Egyetemről úgy látja, hogy a zsidók „Hollywoodban kifőzött és megtervezett összeeskuvésben" vesznek részt „a feketék elpusztítására", (uo., 1991. augusztus 11.).

571 — Különösen nagy hatású: MARTIN BERNAL, *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization,* 2 kötet (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1987-91). Ráadásul egy komoly, terjedelmes cáfolatot is megcsillant: Mary Lefkowitz, *Not Out of Az'rlca: How Afrocentrism Became an Excuse to Teach Myth as History* (New York: BasicBooks, 1996).

572 — SUSAN FALUDI, *Backlash: The Undeclared War against Amen can Women* (New York: Crown, 1991), XVIII., XXII., 56., 69., XXI u

573 — JOEL KOVEL, *Red Hunting in the Promised Land:*

Anticommunism and the Making of America (New York: BasicBooks, 1994), 11 1*1* 11

574 — PETER H. SMITH, *Talons of the Eagle: Dynamics ofU.S I aim American Relations* (New York: Oxford University Press, 199ft)

575 — J. M. Roberts, *The Mythology of the Secret Societies* (New Vm Charles Scribner's Sons, 1972), 139. o.

576 — William Korey, „The Soviet *Protocols of the Elders* 0z *zion ",* in Theodore Freedman, szerk., *Anti-Semitism in the Soviet llnmn Roots and Consequences* (New York: Anti-Defamalnm 11 B'nai B'rith, 1984).

577 — Wistrich, Bevezetés, VIII—IX. o.

578 — Nora Levin, *The Jews of the Soviet Union since* 191 > *I'mmlns* c1z *Survival* (New York: New York University Press, 19ztzt).

579— EDWARD JAY EPSTEIN, *Inquest: The Warren t nimm ssinn and the Establishment of Truth* (New York: Viking Press, 1966); MARK LANE, *Elsietett ítélet* (Európa Kiadó, 1967).

579 — THOMAS C. BUCHANAN, *Who Killed Kennedy?* (New York: G. P. Putnam, 1964); JOACHIM JOESTEN, *Oswald: Assassin or FallGuy? (New* York: Marzani and Munsell, 1964); SYLVIA MEAGHER, *Accessories after the Fact: The Warren Commission, the Authorities, and the Report* (Indianapolis: Bobbs Merrill, 1967); és HAROLD WEISBERG, *Whitewash: The Report on the Warren Report* (Hyattstown, Md.: kiadó megjelölése nélkül, 1965).

581 — JIM GARRISON, idézi: Gerald Posner, *Case Closed: Lee Harvey Oswald and the Assassination of JFK* (New York: Random House, [1]993> – 443 – o.

583 — Steven E. Ambrose, „Writers on the Grassy Knoll: A Reader's Guide", *The New York Times Rook Review,* 1992. február 2.

584 — Posner, *Case Closed,* X. o.

585 — Sirhan összeesküvésbe való bekapcsolásának határozott cáfolatát lásd Dan E. Moldea, *the Killing of Robert F. Kennedy: An Investiga – tion of Motive, Means and Opportunity* (New York: W. W. Norton, 1995), különösen a jo. lejezet.

KILENC – AZ ÖSSZEESKÜVÉSELMÉLET-GYÁRTÁS ÁRA

586 — Közzé nem leli *The New York TimeszCBS* News közvélemény-kutatás, 1992. január 22 25; megjelent: Ted Goertzel, „Belief in Conspiracy Theories", Political Psychology 15 (1994): 733. o.

587 — JONATHAN VAN kl N, *Conspiracies, Cover-Ups, and Crimes: Political Manipulation and Mind Control in America* (New

York: Paragon House, 1991), 205., 191. o.

588 — MICHAEL LIND, *IJp from Conservatism: Why the Right Is Wrong for America* (New York: Free Press, 1996), 85., 80-81., 94-95., 86-87. o.

589 — Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (London: Eyre & Spottiswoode, 1967), 223. o.

5,0 — Svetlana Alliluyeva, *Only One Year,* ford. Paul Chavchavadze (New York: Harper & Row, 1969), 392. o.

591 — Clarence Page, „Evasive Genocide Blamers”, *The Washington Times,* 1991. augusztus 16.

592 — JOHN HARRELL, idézi: *The Wall Street Journal,* 1995. április 24.

593 — Paul Hollander, *Anti-Americanism: Critiques at Home and Abroad, 1965-1990* (New York: Oxford University Press, 1992).

594 — VLAGYIMIR I. LENIN, *Mi a teendő? Mozgalmunk égető kérdései* (Szikra Könyvkiadó, 1950)

595 — Leonard Schapiro, *The Communist Party of the Soviet Union* (New York: Random House, i960), 61. o.

596 — David Annan, „Nationalist Secret Societies”, in: Norman MacKenzie, szerk., *Secret* Societies (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967), 201. o.

597 — Richard Pipes, *Az ismeretlen Lenin: a titkos archívumból* (XX. Század Intézet, 2002)

598 — Idézi: Andrew és Gordievsky, *KGB,* 48. o.

599 — A nácik egyéb összeesküvés-alapú forrásokra is támaszkodtak; az SS például a titkos esküket, rítusokat, hierarchiákat és a többi körítést középkori katonai rendektől vette át.

600 — Idézi: James Webb, *The Occult Establishment, 2.* kötet, *The Age of the Irrational* (La Salle, 111.: Open Court, 1976), 320. o. Loyolai Szent Ignác, a jezsuiták alapítója.

601 — Hermann Rauschning, *Gespräche mit Hitler* (New York: Europa, 1940), 224-25. o.

602 — Alexander Stein, *Adolf Hitler, Schiller der „Weisen von Zion“* (Karlsbad: Graphia, 1936), 34-37-, 39~44 – o. szóról szóra hasonlítja össze a *Jegyzőkönyvek* szövegét és Hitler beszédeit ezeket és más egyéb dolgokat illetően.

603 — A „Pokolbéli párbeszéd” a következő műre utal: Un Contemporain (Maurice Joli álneve], *Dialogue aux enfers entre Machiavel el Montesquieu: ou la politique de Machiavel au XIX’*

siecle (Brussels A. Mertens et Fils, 1864); ez egy szatíra, amely a *Jegyzőkönyvek* fontos forrásául szolgált.

604 — Herman Bernstein, *The Truth about „The Protocols oj zion A Complete Exposure* (New York: Covici, Friede, 1935), 60 *lu* o

605 — Protocols of the Meetings of the Learned Elders oj zmu, Inul Victor E. Marsden (London: The Britons, 1923), 52. o.

606 — Hannah Arendt, *A totalitarizmus gyökerei* (Európa Kiadó, 1992)

607 — Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (London: Eyre & Spottiswoode, 1967), 213. o., lásd uo., 70-72. o.

608 — Brandon M. Stickney*,,All-American Monster": The Unauthorized Biography of Timothy McVeigh* (Amherst, N.Y.: Prometheus, 1996), 159. o.

609 — The New York Times, 1995. december 18., 13.

610 — Michael Barkun, idézi uo., 1995. április 26.

611 — Karl R. Popper, *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge* (London: Routledge and Kegan Paul, 1963), 342. o.

612 — Walter Laqueur, Black Hundred: *The Rise of the Extreme Right in Russia* (New York: HarperCollins, 1993), 103. o.

613 — Michael Billig, *Fascists: A Social Psychological View of the National Front* (London: Academic Press, 1978), 326. o.

614 — David Pryce-Jones, *The Closed Circle: An Interpretation of the Arabs* (New York: Harper & Row, 1989), 102. o.

615 — Louis Rapoport, *Stalin's War against the Jews: The Doctors' Plot and the Soviet Solution* (New York: Free Press, 1990), 218-19. o.

616 — Robert Wernick, „Don't Look Now-But All Those Plotters Might Be Hiding under Your Bed", *Smithsonian,* 1994. március, 120. o.

617 — Seymour Martin Lipset and Earl Raab, *The Politics of Unreason: Right-Wing Extremism in America, 1790-1970* (New York: Harper & Row, 1970), 95. o. Túlzásba esik, amikor úgy jellemzi a katolikusellenességet, mint „a protestáns tizenkilencedik század antiszemitizmusát".

618 — Idézi: *Anti-Semitism Worldwide,* 1995z6, 265. o. Máshol ezt a „kimondatlan számot" hárommilliárdra becsülik.

619 — H. D. Schmidt, „The Idea and Slogan of 'Perfidious Albion'», *Journal of the History of Ideas* 14 (1953): 609. o.

620 — R. J. Rummel, *China's Bloody Century: Genocide and Mass*

Murder since 1900 (New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1991), IX. o.

621 — R. (. Rummel, *Death by Government* (New Brunswick, N.J.: Transaction, 1994), 4 – o. Ez az 1987-ig vezetett lista sem teljes, hiszen hiányoznak belőle Etiópia és Irak gyilkos rezsimjei, valamint a legutóbbiak Szerbiában, Szudánban, Ruandában.

622 — The Warren Report kapcsán, CBS News, 1967. június 28., 16-17. o. Idézi: Gerald Posner, *Case Closed: Lee Harvey Oswald and the* Assassination *of]FK* (New York: Random House, 1993), 470. o.

623 — The New York Times, 1991. augusztus 11.

624 — Charles Paul Freund, „If History Is a Lie”, *The Washington Post,* 1992. január 19.

625 — Michael Barkun, „Religion, Militias and Oklahoma City: The Mind of Conspiratorialists”, *Terrorism and Political Violence,* Spring 1996, 61-62. o. Az optimista oldalon Chip Berlet áll, aki szerint a milíciákra irányuló fokozottabb figyelem számos tagot a csoport elhagyására indít majd. Associated Press, 1997. március 30.

626 — Charles Krauthammer,,,’JFK’: A Lie, But Harmless”, *The Washington Post,* 1992. január 10.

627 — Kurt Andersen, „The Age of Unreason”, *The New Yorker,* 1997. február 3.

628 — L’Express, 1992. január 17.

629 — The New York Times, 1996. december 12.

[830] Például lásd Akop Nazaretyan, „Don’t Forget the Fool”, *The Moscow Times,* 1995. március 19.

631 — Idézi: C. R. Ashbee, *A Palestine Notebook, 1918-1923* (Garden City, N.Y.: Doubleday, Page, 1923), 90-91. o.

632 — Az irányvonal korábbi példáiban nem szerepel a világméretű zsidó összeesküvéstől való félelem, ezért itt nem esik róla szó. Egy példa 1807-ból származik, amikor Napóleon összehívta a „Nagy Szanhedrint”, abban a reményben, hogy az európai zsidóknak központi hatalmat ad, így elnyeri kegyüket; cserébe azt szerette volna, hogy a zsidó üzletemberek támogatják ügyét, és segítenek Nagy-Britannia kereskedelmi blokádjának kiküszöbölésében.

633 — Istóczy Győző beszéde a magyar parlamentben, 1878. június 25. A szöveg megtalálható: W. MARR,. *Vom jüdischen Krie*s*hauplatz: Eine Streitschrift* (Bern: Rudolph Costenoble, 1H79), 43. o. Gyakorolt-e hatást ISTÓCZY a tizennyolc éves Herzl Tivadarra, aki akkoriban Budapesten volt diák? Moshc zimim’i man felveti ezt

a lehetőséget a könyvében: *Wilhelm Mon I In Patriarch of Anti-Semitism* (New York: Oxford IJmviiiiv I’1986), 87. o.

634 — MARR, *Vom jüdischen Kriesschauplatz,* 39. o.

635 — Idézi: David G. Goodman and Masanori Miyazawa, *Jews in the Japanese Mind: The History and Uses of a Cultural Stereotype* (New York: Free Press, 1995), 82. o. f’36 Uo., 82-83. o.

637 — A külügyminisztérium Szentpétervárnak, 1916. március 11. Idézi: Elie Kedourie, *Arabic Political Memoirs and Other Studies* (London: Frank Cass, 1974), 238. o.

638 — Mark Sykes George Arthurnak, 1916. március 18. Szöveg uo., 240-41. o.

639 — Idézi: Leonard Stein, *The Balfour Declaration* (New York: Simon & Schuster, 1961), 547. o.

640 — Idézi: uo., 348. o.

641 — Moshe Ma’oz, *Syria and Israel: From War to Peace-making* (Oxford: Clarendon Press, 1995), 4. o.

642 — Idézi: Neil Caplan, *Futile Diplomacy, 2.* kötet, *Arab-Zionist Negotiations and the End of the Mandate* (London: Frank Cass, 1986), 49. o.

643 — Idézi: uo.

644 — Izraeli Televízió, 1993. augusztus 25.

645 — Hárec, 1995. augusztus 16.

646 — Az 1920-as évek végén; idézi: Oded Eran and Jerome E. Singer, „Soviet Policy towards the Arab World, 1955-71”, *Survey,* 1971 ősz, 10. o., 2. jegyzet.

647 — KORESHIGE INUz.UKA, egy „hivatalosan elismert antiszemita”, 1939-ben „Levél a zsidók vezetőjéhez” címmel, idézi: Goodman and Miyazawa, *Jews in the Japanes Mind,* 130-31. o.

648 — Marvin Tokayer and Mary Swartz, *The Fugo Plan: The Untold Story of the Japanese and the Jews during World War II* (New York: Paddington Press, 1979), 44-61. o. (A nagyon ízletes, viszont rendkívül mérgező fugó hal csupán akkor fogyasztható biztonságosan, ha szakértő távolítja el mérgező részeit; hasonlóképpen, a zsidókat potenciálisan hasznosnak tekintették, viszont ha nem megfelelően bánnak velük, életveszélyesnek.)

649 — Idézi: Christopher Andrew és Oleg Gordievsky, *KGB: The Inside Story Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev* (New York: HarperCollins, 1990) 145. o.

650 — Idézi: Vladimir Petrov, *„June 22, 1941“: Soviet Historians and the German Invasion* (Columbia: University of South Carolina Press, 1968), 322. o.

651 — Idézi: Andrew és Gordievsky, *KGB,* 269. o.

652 — H.P. Willmott, *The Great Crusade: A New Complete History of the Second World War* (New York: Free Press, 1990), 144. o.

653 — A revizionista tézis, amely szerint Sztálin meglepetésszerű támadást tervezett Németország ellen, de Hitler mozdult meg előbb, lásd Edvard Radzinszkij, *Stalin,* ford. H. T. Willetts (New York: Doubleday, 1996)

654 — Idézi: John Erickson, *Stalin's War with Germany,* 1. kötet, *The Road to Stalingrad* (New York: Harper & Row, 1975), 104., 108. o

655 — Idézi: William L. Shirer, *A Harmadik Birodalom felemelkedése és bukása* (Teleteacher, 1996)

656 — A „minden valószínűség szerint” széles körű megdöbbenésl keltett; a „szovjet-német viszonnyal kapcsolatban nem álló okok” Hitler hónapokkal korábban írt bizalmas levelére utalhatnak, amelyben azzal magyarázza a német csapatok keleti irányú mozgását, hogy megvédje őket a brit légitámadásoktól.

657 — Idézi: Dmitri Volkogonov, Triyumfi i Tragediya: politicheskii portrét I. Stalin (Moscow: Novosti, 1989), szerkés ford. *Stalin: Triumph and Tragedy,* Harold Shukman (London: Weidenfeld and Nicolson, 1991), 396. o.

658 — Idézi: Erickson, *The Road to Stalingrad,* 110. o.

659 — Idézi: uo., 111. o.

660 — Idézi: uo., 124. o.

661 — Idézi: Shirer, *Rise and Fall of the Third Reich,* 852. o.

662 — 1956 februárjában tartott titkos beszéd, idézi: Edwaul Cimlhaw, *Khrushchev Remembers,* ford, és szerk. Strobe Talbott (Hus, Little, Brown, 1970), 61. o., lásd még: *A XX. század nagy beszedet.* Agave Könyvek, 2006

663 — Erickson, *The Road to Stalingrad,* 80. o.

664 — Andrew és Gordievsky, *KGB,* 262. o.

665 — Uo., 267. o.

666 — Idézi: Erickson, *The Road to Stalingrad,* 109. o.

667 — 1956 februárjában tartott titkos beszéd, idézí Ciinkhaw, *Khrushchev Remembers,* 590. o., lásd még: *A XX. század nagy beszédei,* Agave Könyvek, 2006

668 — Idézi: Robert Leckie, *Delivered from Evil: The Saga of World War II* (New York: Harper & Row, 1987), 92. o.

669 — Crankshaw, *Khrushchev Remembers,* 128. o., lásd még: *A XX. század nagy beszédei,* Agave Könyvek, 2006

670 — Idézi: Robert C. Tucker, *Stalin in Power: The Revolution from Above, 1928-1941* (New York: W. W. Norton, 1990), 275. o.

671 — Radzinszkij, *Sztálin,* Európa.Kiadó, 1998.

672 — Figyelemre méltó, hogy nem csupán ezek voltak Sztálin téves összeesküvés-elméletei a nácikkal kapcsolatban. Korábban náci kapcsolatot agyait ki riválisainál, kezdve Trockijjal, és sok más elvtársat is elővett; majd egy teljes történetet eszelt ki, miszerint a szovjet gazdaságot próbálták szabotálni. Úgy vélte, hogy még a Vörös Hadseregig is elér a németek keze.

673 — Kenneth S. Stern, *A Force upon the Plain: The American Militia Movement and the Politics of Hate* (New York: Simon & Schuster, 1996), 228. o.

674 — Az eltévedt rakéta elméletének pontról pontra terjedő cáfolatát lásd Ronald Lewisnál a http:zzwww.infowar.com weblapon. A furcsa incidens egy képpé összeálló darabjait lásd Frank J. Priai, „How Salinger Got Tangled in TWA-crash Web”, *The Washington Times,* 1996. november 17.; valamint Jonathan Vankin és John Whalen, „How a Quack Becomes a Canard”, *The New York Times Magazine,* 1996. november 17.

675 — Az antiszemita tevékenység felmérését és elemzését lásd David S. Hoffman, *The Web of Hate: Extremists Exploit the Internet* (New York: Anti-Defamation League, 1996)